

# Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych

## AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ



Styczeń 2016

## Spis treści

<b>I. Wstęp</b> .....	<b>3</b>
<b>II. Słownik</b> .....	<b>4</b>
<b>III. Podstawa prawna Strategii ZIT</b> .....	<b>6</b>
<b>IV. Określenie obszaru wsparcia Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej (obszar funkcjonalny Aglomeracji Wałbrzyskiej)</b> .....	<b>7</b>
<b>V. Diagnoza obszaru realizacji ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej</b> .....	<b>8</b>
1. Sfera gospodarcza.....	8
2. Sfera społeczna.....	20
3. Sfera infrastrukturalna.....	36
4. Środowisko naturalne.....	59
<b>VI. Analiza SWOT</b> .....	<b>65</b>
<b>VII. Strategia ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej (Cel główny, Cele rozwojowe, Priorytety)</b> .....	<b>69</b>
1. Logika interwencji.....	69
2. Cel główny Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej (wizja rozwoju).....	70
3. Matryca logiczna Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej.....	74
4. Transpozycja priorytetów i działań Strategii ZIT AW.....	77
<b>VIII. Opis celów rozwojowych, priorytetów i działań Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej</b> ...79	
Cel rozwojowy 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość.....	79
Cel rozwojowy 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy.....	86
Cel rozwojowy 3. Sprawna i efektywna infrastruktura.....	118
Cel rozwojowy 4. Aktywna społeczność.....	126
<b>IX. Plan finansowy Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej</b> .....	<b>140</b>
<b>X. Wstępna lista projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym</b> .....	<b>147</b>
<b>XI. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji Strategii ZIT AW</b> .....	<b>163</b>
1. Najważniejsze warunki obowiązujące w realizacji Strategii ZIT AW.....	163
2. Najważniejsze procedury dot. realizacji Strategii ZIT AW.....	166
<b>XII. Propozycja kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym</b> .....	<b>170</b>
<b>XIII Opis procesu konsultacji społecznych Strategii ZIT AW</b> .....	<b>173</b>
<b>XIV. Wyniki Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko</b> .....	<b>175</b>
<b>XV. Spisy</b> .....	<b>179</b>
<b>XVI. Załączniki</b> .....	<b>181</b>
Załącznik nr 1. Streszczenie projektu Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego na lata 2014 – 2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (dokument planowany do przyjęcia w IV KW 2015 r).....	181
Załącznik nr 2. Tabele z danymi statystycznymi.....	195
Załącznik nr 3. Zestawienie wskaźników monitoringu Strategii ZIT AW.....	216
Załącznik nr 4. Kryteria przyjęte przez Komitet Monitorujący Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014 – 2020 w dniu 28.09.2015r. Uchwałą nr 10/15 (z późn.zm.).....	220

## I. Wstęp

We współczesnym świecie nasilają się procesy aglomeracyjne. Miasta stają się centrami wzrostu decydującymi o poziomie życia i rozwoju otaczających ich obszarów. Równocześnie obserwuje się nasilenie konkurencji pomiędzy państwami, regionami, a nawet gminami. Konkuruje się nie tylko o inwestorów, ale również o mieszkańców, turystów, studentów, instytucje, a także zewnętrzne źródła finansowania. O pozycji ekonomicznej obszaru aglomeracyjnego może zadecydować przedsiębiorczość jego mieszkańców, o ile będzie efektywnie wspierana przez władze samorządowe. Aby działania wspierające mogły być skuteczne, muszą istnieć solidne podstawy infrastrukturalne i instytucjonalne, zaś samorząd powinien dysponować odpowiednimi środkami i narzędziami umożliwiającymi skuteczne wsparcie. Dobro publiczne wymaga zatem kooperacji władz samorządowych, czemu służyć powinny działania zmierzające do zacieśniania współpracy.

Rosnące znaczenie spójności terytorialnej w czasach postępującej globalizacji znalazło swoje potwierdzenie w politykach Unii Europejskiej, między innymi poprzez wprowadzenie tej problematyki do Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską. Perspektywa finansowa Unii Europejskiej 2014–2020 wprowadza dodatkowe wyzwanie dla obszarów funkcjonalnie powiązanych w postaci Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (ZIT). Jest to nowe narzędzie wspierające wdrażanie strategii terytorialnych z wykorzystaniem możliwości finansowych jakie dają Fundusze Europejskie w okresie 2014 – 2020. W Polsce ZIT-y służyć będą przede wszystkim wspieraniu rozwoju miast i obszarów z nimi funkcjonalnie powiązanych.

W rezultacie 16 gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską przyjęło wspólną deklarację rozpoczynającą współpracę, która zaowocowała opracowaniem i zatwierdzeniem Strategii Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020. Jest to dokument określający najważniejsze kierunki działań rozwojowych w obszarze funkcjonalnym aglomeracji. Uwzględniając istotną rolę zachodzących procesów integracyjnych w 2013 r., Aglomeracja Wałbrzyska przyjęła nowych członków, tzn. gminy: miejską Świdnica, wiejską Świdnica, Jaworzyna Śląska, Strzegom, Żarów, Dobromierz, Marcinowice.

Najważniejszym dokumentem regulującym zasady wparcia w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych jest Strategia ZIT. W trakcie prac nad opracowaniem Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej przeprowadzono syntetyczną diagnozę obszaru wsparcia. Na tej podstawie wskazano na niezbędne do realizacji cele rozwojowe i priorytety oraz zaproponowano plan finansowy wraz z listą przedsięwzięć możliwych do realizacji w formule ZIT. Projekt dokumentu został poddany otwartym konsultacjom społecznym oraz Strategicznej Ocenie Oddziaływania na Środowisko.

Zintegrowane Inwestycje Terytorialne finansowane będą ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego. Dodatkowym źródłem wsparcia będą środki programów krajowych, które finansować będą komplementarne do wsparcia regionalnego przedsięwzięcia w trybie określonym przez właściwe Instytucje Zarządzające.

Dokument został przygotowany przez podmioty tworzące Aglomerację Wałbrzyską, w szczególności przez Radę Samorządową, Komitet Sterujący ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej, Rady Aglomeracji Wałbrzyskiej, Instytucję Pośredniczącą Aglomeracji Wałbrzyskiej ze wsparciem eksperckim Centrum Doradztwa i Rozwoju Kompetencji, Ireneusz Ratuszniak.

## II. Słownik

- **Aglomeracja Wałbrzyska** – inicjatywa gmin: Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Dobromierz, Głuszyca, Jaworzyna Śląska, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra – miasto, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Marcinowice, Mieroszów, Nowa Ruda – miasto, gmina wiejska Nowa Ruda, Stare Bogaczowice, Strzegom, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Walim, Wałbrzych, miasto Świdnica, gmina wiejska Świdnica, Żarów, które na podstawie porozumienia realizują wspólną strategię rozwoju.
- **Obszar wsparcia Aglomeracji Wałbrzyskiej** – teren, którego granice wyznacza obszar gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską.
- **Beneficjent** – podmiot publiczny lub prywatny, odpowiedzialny za inicjowanie lub inicjowanie i wdrażanie operacji, o którym mowa w art. 2 pkt 10 lub w art. 63 rozporządzenia ogólnego.
- **Dofinansowanie** – współfinansowanie UE lub współfinansowanie krajowe.
- **Instrument finansowy** – instrument finansowy, o którym mowa w części drugiej, w tytule IV rozporządzenia ogólnego.
- **Institucje Otoczenia Biznesu** – instytucje nie działające dla zysku<sup>1</sup>, oferujące przedsiębiorcom usługi wspierające w szerokim zakresie. Pomoc może dotyczyć zagadnień związanych z tworzeniem, prowadzeniem i rozwojem przedsiębiorstwa. Oferta instytucji otoczenia biznesu obejmuje udzielanie informacji, szkolenia, doradztwo, usługi B+R itp. Do instytucji otoczenia biznesu zaliczamy np. regionalne i lokalne agencje rozwoju, stowarzyszenia przedsiębiorców i osób działających na ich rzecz, izby gospodarcze, samorządy przedsiębiorców, centra wspierania przedsiębiorczości, inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii, instytucje sfery B+R, fundusze pożyczkowe, firmy prywatne świadczące usługi dla przedsiębiorstw itd.
- **Institucja Zarządzająca RPO WD 2014 -2020 (IZ RPO WD 2014 -2020)** – Zarząd Województwa Dolnośląskiego.
- **Projekt** – w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy wdrożeniowej – przedsięwzięcie zmierzające do osiągnięcia założonego celu określonego wskaźnikami, z określonym początkiem i końcem realizacji, zgłoszone do objęcia albo objęte współfinansowaniem UE jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego.
- **Priorytet inwestycyjny** – jeden z priorytetów wymieniony w Artykule 5 ROZPORZĄDZENIA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006, a także w Artykule 3 ROZPORZĄDZENIA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY

---

<sup>1</sup> Poprzez instytucje nie działające dla zysku rozumie się również takie, które przeznaczają swój zysk na cele statutowe i jednocześnie nie wypłacają dywidendy swoim udziałowcom lub akcjonariuszom.

- (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006.
- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 (RPO WD 2014-2020)** – program □ zatwierdzony Uchwałą Zarządu Województwa Dolnośląskiego nr 41/V/2015 z dnia 21.01.2015 r., służący realizacji na terenie województwa dolnośląskiego umowy partnerstwa w zakresie polityki spójności w rozumieniu art. 5 pkt 7a ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.
  - **Rozporządzenie ogólne** – Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne, dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006.
  - **Strategia Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej 2013–2020** – dokument strategiczny Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020.
  - **Strategia ZIT** – dokument, o którym mowa w Art. 30, pkt. 6, 7 i 8 Ustawy o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 z dnia 11 lipca 2014 r. (Dz. U. z 2014 r., Nr 1146);
  - **Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 (SZOOP RPO WD)** – dokument przygotowany i przyjęty przez instytucję zarządzającą regionalnym programem operacyjnym oraz zatwierdzony w zakresie kryteriów wyboru projektów przez komitet monitorujący, o którym mowa w art. 47 rozporządzenia ogólnego, określający w szczególności zakres działań lub poddziałań realizowanych w ramach poszczególnych osi priorytetowych RPO WD 2014-2020.
  - **Umowa Partnerstwa** – dokument przyjęty przez Rząd RP określający strategię interwencji funduszy europejskich w Polsce w latach 2014–2020. Instrumentami realizacji Umowy Partnerstwa są krajowe programy operacyjne i regionalne programy operacyjne.
  - **Wnioskodawca** – podmiot, który złożył wniosek o dofinansowanie projektu.
  - **Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)** – instrument rozwoju terytorialnego realizowany na podstawie Artykułu 36 Rozporządzenia Ogólnego.
  - **Związek ZIT AW** – porozumienie jednostek samorządu terytorialnego zawarte na podstawie Ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 594 z późn. zm.) w zakresie współpracy w celu wspólnej realizacji ZIT.

### III. Podstawa prawna Strategii ZIT

Podstawę prawną realizacji Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej stanowią następujące akty prawne:

- Zatwierdzona Strategia ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne, dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006;
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006;
- Ustawa o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 z dnia 11 lipca 2014 r. (Dz. U. z 2014 r., Nr 1146);
- Uchwała Sejmiku Województwa Dolnośląskiego nr XXXII/932/13 z dnia 28.02.2013 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020;
- Uchwała Zarządu Województwa Dolnośląskiego nr 41/V/2015 z dnia 21.01.2015 r. w sprawie przyjęcia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 (wraz z dalszymi zmianami);

#### IV. Określenie obszaru wsparcia Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej (obszar funkcjonalny Aglomeracji Wałbrzyskiej)

Obszar wsparcia jest tożsamy z obszarem Aglomeracji Wałbrzyskiej i jest to teren, na którym realizowane będą przedsięwzięcia finansowane z budżetu Strategii ZIT AW. Obszar wsparcia tworzą 22 gminy (Kamienna Góra – miasto, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Nowa Ruda – miasto, gmina wiejska Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszów-Gorce, Szczawno-Zdrój, Czarny Bór, Głuszycza, Mieroszów, Wałim, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Stare Bogaczowice, miasto Świdnica, Jaworzyna Śląska, Strzegom, Żarów, Dobromierz, Marcinowice i gmina wiejska Świdnica), zlokalizowane w południowej części województwa dolnośląskiego, które należą do czterech powiatów (wałbrzyskiego, kamiennogórskiego, świdnickiego oraz kłodzkiego). Podstawą utworzenia Aglomeracji Wałbrzyskiej było przyjęcie *Deklaracji Wałbrzyskiej* wyznaczającej działania zmierzające do nadania stosownej rangi niniejszemu obszarowi i aktywizacji społeczno-gospodarczej aglomeracji.

Pod względem powierzchni (1748 km<sup>2</sup>) Aglomeracja Wałbrzyska stanowi ponad 9% obszaru województwa dolnośląskiego. Około 18,3% powierzchni aglomeracji stanowią obszary miejskie. Dla porównania: wskaźnik ten dla Dolnego Śląska wynosi 11%. Do największych pod względem powierzchni gmin w Aglomeracji Wałbrzyskiej należą: gmina wiejska Kamienna Góra, gmina wiejska Nowa Ruda, Strzegom, gmina wiejska Świdnica oraz Lubawka. Ich łączna powierzchnia stanowi ok. 49% powierzchni aglomeracji.

**Rysunek 1.** Obszar wsparcia Aglomeracji Wałbrzyskiej na tle województwa dolnośląskiego



Źródło: opracowanie własne.

## V. Diagnoza obszaru realizacji ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej

Rozwój regionalny, subregionalny i lokalny jest procesem złożonym, a jego analiza wymaga uwzględnienia sfery ekonomicznej, społecznej, infrastrukturalnej i środowiskowej. Poniżej przedstawiona diagnoza została przygotowana przede wszystkim na podstawie danych pochodzących ze statystyki publicznej – Banku Danych Lokalnych GUS<sup>2</sup>. Tam, gdzie było to możliwe, ze względu na dostępność danych, dokonano porównania sytuacji Aglomeracji Wałbrzyskiej z sytuacją na Dolnym Śląsku i w Polsce.

W celu zaprezentowania dynamiki zmian porównywano dane za rok 2004 (rok przystąpienia Polski do Unii Europejskiej) i rok 2012. Ilekroć w tekście diagnozy nie wskazano roku, którego dotyczą dane statystyczne, należy rozumieć, że są one podawane dla roku 2012. Szczegółowe zestawienia danych statystycznych znajdują się w tabelach załączonych do Strategii ZIT. Dodatkowym elementem diagnozy, która została przeprowadzona w trakcie prac nad niniejszą Strategią, była identyfikacja potrzeb i możliwości inwestycyjnych. Wyniki diagnozy były przedmiotem prac Komitetu Sterującego ZIT AW. Diagnoza była podstawą do zaproponowania strategicznych potrzeb inwestycyjnych opisanych w Rozdziale VII Strategia ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej.

### 1. Sfera gospodarcza

#### Przedsiębiorczość

Pod względem gospodarczym Aglomeracja Wałbrzyska jest silnie zróżnicowana i w całości nie wykorzystuje swojego potencjału zasobów naturalnych i ludzkich oraz położenia geograficznego. Wynika to m.in. z barier infrastrukturalnych i społeczno-gospodarczych.

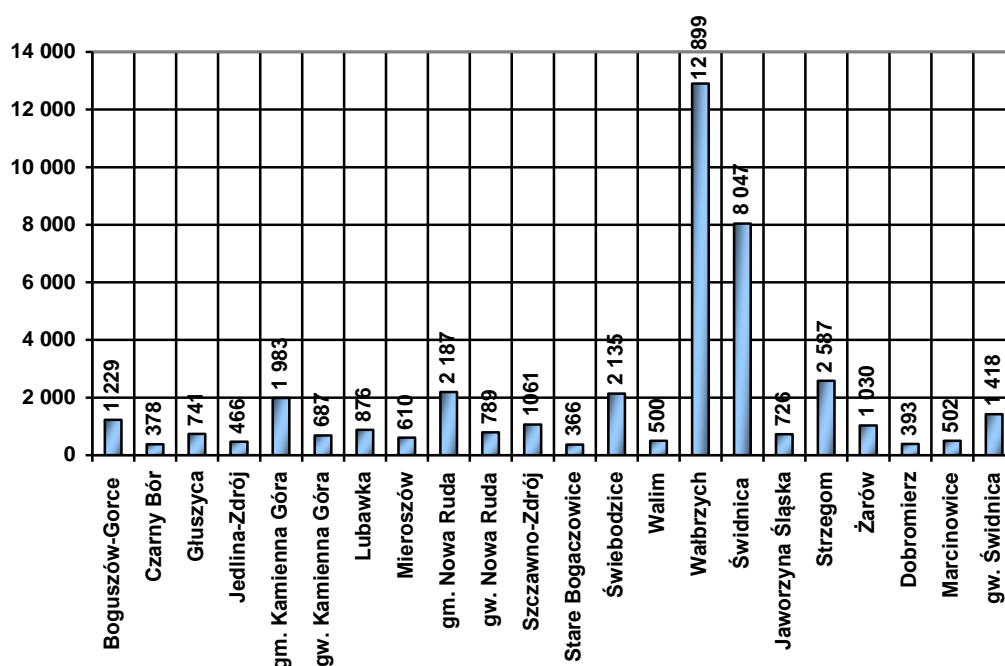
W 2012 r. na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonowało 41 610 podmiotów gospodarczych sektora prywatnego, w tym 28 374 przedsiębiorstwa osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą oraz 2549 spółek prawa handlowego. Na terenie aglomeracji działało również 620 spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

---

<sup>2</sup> Źródło: [http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p\\_name=indeks](http://stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks).



Wykres 1. Podmioty gospodarcze w Aglomeracji Wałbrzyskiej – sektor prywatny, rok 2012



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W porównaniu z 2004 r. nastąpił wzrost zarówno ogólnej liczby podmiotów gospodarczych sektora prywatnego (wskaźnik dynamiki 106), jak i spółek prawa handlowego (wskaźnik dynamiki 121), w tym także z udziałem kapitału zagranicznego (wskaźnik dynamiki 115). Powyższą tendencję zaobserwowano również w kraju i na Dolnym Śląsku. Zaznaczyć przy tym należy, że wzrost liczby podmiotów gospodarczych, w tym spółek, był w Aglomeracji Wałbrzyskiej wolniejszy niż w kraju i na Dolnym Śląsku. Równocześnie w analizowanym okresie zmniejszyła się w Aglomeracji Wałbrzyskiej liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (wskaźnik dynamiki 95). W Polsce i na Dolnym Śląsku liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w latach 2004–2012 wzrosła, a wskaźnik dynamiki wynosił odpowiednio 106 i 102. W Aglomeracji Wałbrzyskiej największy potencjał gospodarczy skupiony jest w dwóch wiodących miastach, tj. Wałbrzychu i Świdnicy. W miastach tych zlokalizowanych jest najwięcej przedsiębiorstw, zarówno osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, jak i spółek prawa handlowego. Łącznie w powyższych miastach zarejestrowanych jest ok. 50,3% wszystkich prywatnych podmiotów mających siedzibę w Aglomeracji Wałbrzyskiej, 47,4% osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, 57,1% spółek prawa handlowego i 47,6% spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Gospodarczy potencjał Wałbrzycha i Świdnicy wspierany jest przez lokalne ośrodki rozwoju takie jak: Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice i Strzegom. Z powyższych lokalnych ośrodków rozwoju tylko Kamienna Góra i Strzegom w stosunku do 2004 r. zanotowały wzrost liczby przedsiębiorstw prywatnych, w tym również osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Liczba podmiotów sektora prywatnego w omawianym okresie zwiększyła się w Kamiennej Górze z 1774 do 1983 (wskaźnik dynamiki 112), a przedsiębiorstw prowadzonych przez osoby fizyczne z 1320 do 1341 (wskaźnik dynamiki

102). W Strzegomiu nastąpił wzrost liczby podmiotów sektora prywatnego z 2381 do 2587 (wskaźnik dynamiki 109), a liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zwiększyła się z 1802 do 1850 (wskaźnik dynamiki 103). W Nowej Rudzie liczba podmiotów sektora prywatnego zmalała z 2228 do 2187 (wskaźnik dynamiki 98), a w Świebodzicach z 2199 do 2135 (wskaźnik dynamiki 97). Równocześnie w czterech wymienionych ośrodkach widoczny jest wzrost liczby spółek prawa handlowego, jednak dynamika ich powstawania jest mniejsza niż średnia dla Dolnego Śląska. Zaznaczyć również należy, że w przypadku Strzegomia odnotowano spadek liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego (z 39 do 38).

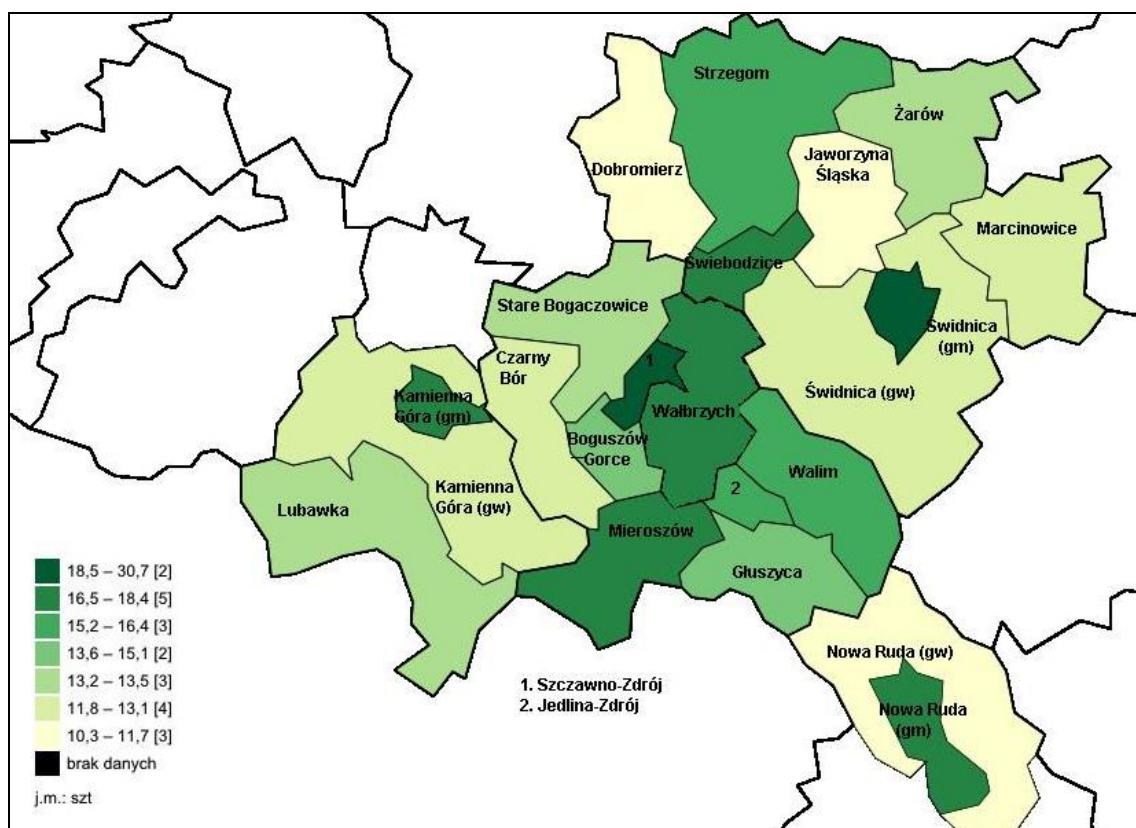
W przyszłości istotnymi ośrodkami wzrostu gospodarczego w Aglomeracji Wałbrzyskiej mogą stać się Szczawno-Zdrój i Żarów. Na terenie Szczawna-Zdroju zarejestrowanych było łącznie 1061 podmiotów gospodarczych zaliczanych do sektora prywatnego, w tym 749 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, 64 spółki prawa handlowego i 15 spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie miasto wykazuje relatywnie szybkie tempo wzrostu liczby spółek. Dynamika wzrostu liczby spółek w latach 2004–2012 wyniosła w Szczawnie-Zdroju 133, podczas gdy w całej Aglomeracji Wałbrzyskiej 116. W Żarowie w 2012 r. funkcjonowało 1030 podmiotów gospodarczych sektora prywatnego, w tym 720 osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą i 67 spółek. Znamienne jest, że odnotowano aż 20 spółek z udziałem kapitału zagranicznego. Jednocześnie wskaźniki dynamiki przyrostu spółek prawa handlowego i spółek z udziałem kapitału zagranicznego wynoszące odpowiednio 186 i 250 były najwyższe w całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Najniższy potencjał gospodarczy mierzony liczbą przedsiębiorstw sektora prywatnego wykazują gminy: Stare Bogaczowice, Czarny Bór, Dobromierz, Walim i Marcinowice. Istotne jest, że są to gminy wiejskie, co dodatkowo podkreśla znaczenie kreowania i wspierania przedsiębiorczości na tych obszarach.

Ważną kwestią rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej jest wykorzystanie naturalnych zasobów sprzyjających rozwojowi turystyki oraz przemysłowi wydobywczemu. W pierwszym przypadku największy potencjał posiadają gminy uzdrowiskowe Szczawno-Zdrój i Jedlina-Zdrój. Potencjał w zakresie eksploatacji surowców mają gminy: Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Dobromierz, Mieroszów, Nowa Ruda i Strzegom.

Analizując sferę gospodarczą, należy uwzględnić nie tylko bezwzględną liczbę zarejestrowanych przedsiębiorstw, ale również przedsiębiorczość mieszkańców mierzoną liczbą podmiotów na 10 tys. mieszkańców. Dla Aglomeracji Wałbrzyskiej wskaźnik ten wynosił w 2012 r. 994 i był niższy od średniej krajowej (1032) oraz analogicznego wskaźnika dla Dolnego Śląska (1156). W latach 2009–2012 wskaźnik ten rósł wolniej niż na Dolnym Śląsku i w Polsce, co pogorszyło sytuację w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

**Rysunek 2.** Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, 2012 r.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemu monitorowania rozwoju, [www.strateg.gov.pl](http://www.strateg.gov.pl).

W Aglomeracji Wałbrzyskiej wskaźnik przedsiębiorczości jest wyższy niż na Dolnym Śląsku (Dolny Śląsk = 100) tylko w gminach Szczawno-Zdrój (164), Świdnica (121) i Wałbrzych (102). W dziewięciu gminach wskaźnik ten jest wyższy niż w kraju. Należą do nich: Szczawno-Zdrój, Świdnica, Wałbrzych, Kamienna Góra (miasto), Nowa Ruda (miasto), Świebodzice, Strzegom, Mioszów i Walim.

Najniższy poziom aktywności gospodarczej mieszkańców wykazują gminy: wiejska Nowa Ruda, wiejska Kamienna Góra, Jaworzyna Śląska, Dobromierz, Czarny Bór, Lubawka i Stare Bogaczowice. Przytoczone powyżej dane potwierdzają, że największe bariery w rozwoju przedsiębiorczości występują w gminach wiejskich lub na obszarach wiejskich gmin miejsko-wiejskich.

Jednocześnie w latach 2009–2012 w 16 gminach aglomeracji nastąpił wzrost przedsiębiorczości. Najmocniej zjawisko to uwidoczniło się w gminach: gmina wiejska Kamienna Góra (116), Głuszycza (112), Mioszów (111), Kamienna Góra (109), Stare Bogaczowice (107), Żarów (107) i Marcinowice (107). Najwyższy spadek liczby przedsiębiorstw w relacji do liczby mieszkańców zanotowano w gminie Jedlina-Zdrój.

**Obszar problemowy:**

- Przedsiębiorczość

**Zidentyfikowane problemy:**

- Wolniejszy niż w kraju i w regionie wzrost aktywności przedsiębiorców na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, przejawiający się m.in. spadkiem liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą
- Zmniejszenie aktywności gospodarczej w miastach o tradycjach przemysłowych w związku z postępującą przez lata deindustrializacją na tym obszarze
- Niski wskaźnik przedsiębiorczości, zwłaszcza na obszarach wiejskich
- Zdekaptalizowany majątek przedsiębiorstw wymagający znacznych nakładów finansowych
- Niewykorzystany potencjał w branżach: turystycznej, ceramicznej i wydobywczej

**Strategiczna interwencja:**

- Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych (wiązki projektów)

**Innowacyjność**

Potencjał gospodarczy aglomeracji tworzy nie tylko liczba przedsiębiorstw zlokalizowanych na jej obszarze czy też przedsiębiorczość mieszkańców, ale również innowacyjność tych przedsiębiorstw. Innowacyjność firm w województwie dolnośląskim została oceniona w raporcie pt. *Badanie dolnośląskich przedsiębiorstw w zakresie konkurencyjności i innowacyjności oraz zapotrzebowania na usługi proinnowacyjne*, opracowanym przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego.

W raporcie wysoko oceniono atrakcyjność inwestycyjną podregionu wałbrzyskiego, przyznając mu w obszarach działalności przemysłowej i usługowej ocenę najwyższą, a w obszarze działalności zaawansowanej technologicznie – wysoką. Zapewne na potencjał podregionu wałbrzyskiego wpływa dotychczasowe doświadczenie obszaru przemysłowego.

Jako kluczowe atuty atrakcyjności inwestycyjnej podregionu wskazano infrastrukturę transportową i logistyczną, infrastrukturę telekomunikacyjną, potencjalny wzrost produktywności oraz koszty pracy. W zakresie zmian przychodów ze sprzedaży podregion wałbrzyski zajmuje drugą pozycję w województwie. Najwyżej oceniono podregion jeleniogórski.

Z przeprowadzonych przez IBnGR badań wynika, że przedsiębiorstwa podregionu wałbrzyskiego aktywnie wprowadzają innowacje produktowe. Ponad 40% z nich deklaruje wprowadzenie w latach 2005–2008 przynajmniej jednej innowacji produktowej. Wyższą innowacyjność produktową wykazują jedynie firmy podregionu wrocławskiego (ok. 45%). Wynika to zapewne z pozycji Wrocławia, w tym jako centrum nowych technologii.

Najbardziej innowacyjne branże to: informacja i komunikacja (62,9%), inne usługi (45,7%) oraz działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (43,8%). Niestety podregion wałbrzyski jest najmniej aktywnym obszarem województwa dolnośląskiego w zakresie współpracy firm w ramach klastrów. W podregionie wałbrzyskim 16,7% firm deklaruje przynależność do klastra, podczas gdy wskaźnik ten wynosi w regionie 22,7%. Obrazuje to niski poziom współpracy przedsiębiorców podregionu wałbrzyskiego. Wskazuje również na niski poziom zaufania lub brak świadomości zachodzących w ekonomii zmian podkreślających znaczenie kooperacji.

Równocześnie podregion wałbrzyski charakteryzuje się przeciętną wartością wskaźnika zatrudnienia osób z wykształceniem wyższym w porównaniu z wartością tego wskaźnika w województwie. W podregionie zatrudnianie pracowników z wykształceniem wyższym deklaruje 50,4% firm, przy średniej dla Dolnego Śląska wynoszącej 52,9%.

Ponadto w wyniku postępującej globalizacji, zarówno Aglomeracja Wałbrzyska, jak i podmioty zlokalizowane na jej obszarze, w coraz większym stopniu muszą być konkurencyjne w skali europejskiej i światowej. Niestety na tle Unii Europejskiej innowacyjność polskiej gospodarki jest dalece niewystarczająca. Niniejszy problem dotyczy także podmiotów zlokalizowanych na obszarze Aglomeracji.

Nowo powstałe firmy (zwłaszcza w specjalnych strefach ekonomicznych), chociaż nowoczesne to w większości przypadków nie reprezentują Kluczowych Technologii Wspomagających<sup>3</sup> lub szeroko rozumianych branż IT, będących awangardą postępu. Jednocześnie pamiętać należy, że ich działalność sprowadza się przede wszystkim do produkcji, natomiast centra naukowo-badawcze znajdują się poza obszarem Aglomeracji.

Podkreślić także należy, że z konsultacji z przedstawicielami przedsiębiorców wynika, iż istnieje problemem dostępności do środków finansowych przeznaczonych na rozwój innowacyjnych produktów i usług.

**Obszar problemowy:**

- Innowacyjność

**Zidentyfikowane problemy:**

- Niski stopień współpracy przedsiębiorstw w ramach klastrów
- Niezadawalający wskaźnik zatrudnienia osób z wyższym wykształceniem
- Niezadawalający potencjał naukowo-badawczy w zakresie badań nadających się do komercjalizacji
- Niewielka liczba podmiotów z branż nowoczesnych technologii

**Strategiczna interwencja:**

- Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych (wiązki projektów)

<sup>3</sup> Europejska Strategia w dziedzinie kluczowych technologii wspomagających – droga do wzrostu i miejsc pracy. Komisja Europejska, Bruksela.

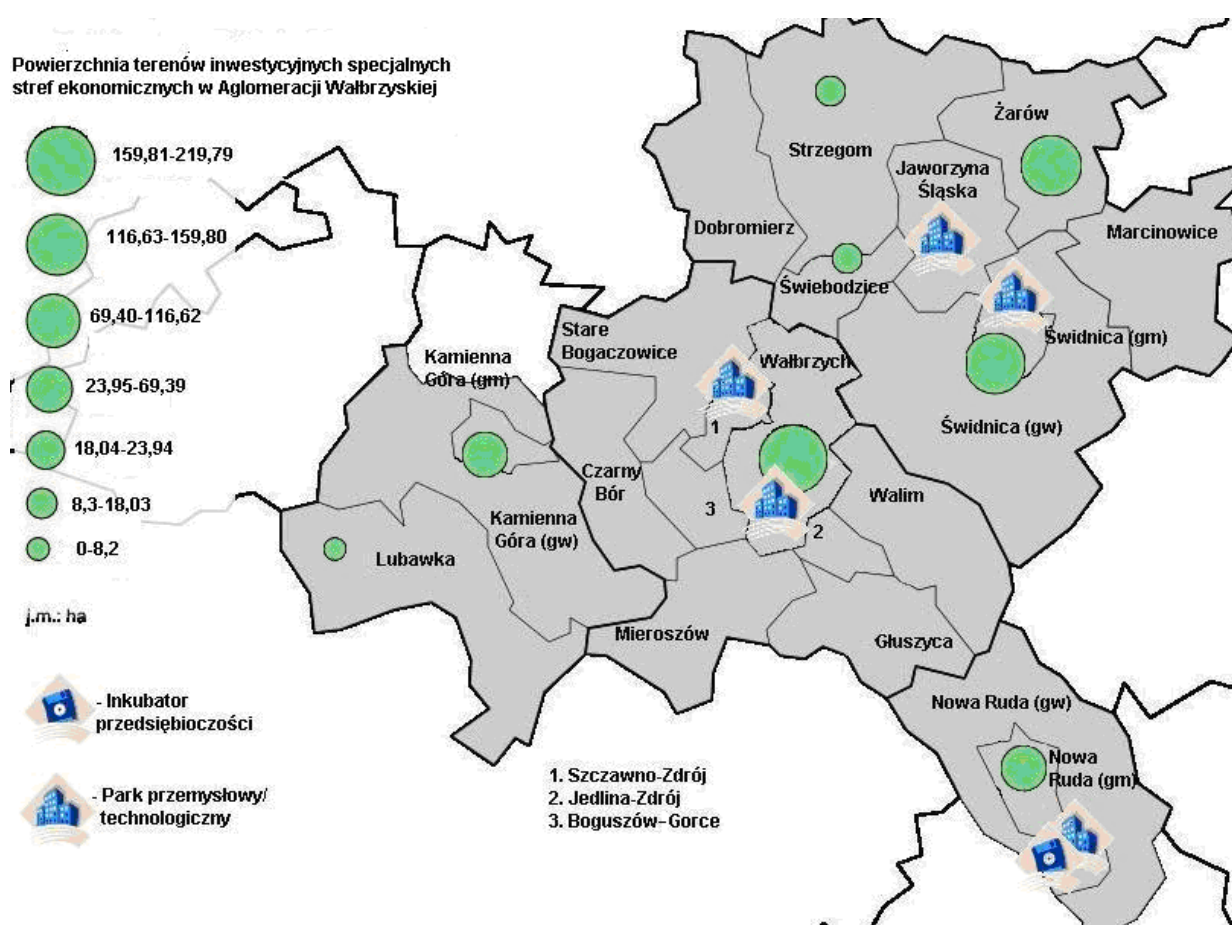
**Otoczenie instytucjonalne biznesu**

Na potencjał gospodarczy Aglomeracji Wałbrzyskiej wpływa instytucjonalne wsparcie biznesu. Szczególną rolę odgrywają sprawnie funkcjonujące instytucje otoczenia biznesu (IOB). Instytucje te pełnią ważną funkcję wspierania innowacyjności, i to zarówno w odniesieniu do przedsiębiorstw, jak i obszarów. Mogą one również pośredniczyć we współpracy sektora przedsiębiorstw z uczelniami i instytucjami badawczymi.

Wśród instytucji wspierających transfer technologii pomiędzy sektorem naukowo-badawczym a sektorem MŚP najistotniejszą rolę odgrywają parki technologiczne, parki przemysłowe, centra transferu technologii, inkubatory przedsiębiorczości – w tym akademickie inkubatory przedsiębiorczości – oraz instytucje Krajowej Sieci Innowacji.

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonują: Dolnośląski Park Technologiczny „T-Park”, Noworudzki Park Przemysłowy i Noworudzki Inkubator Technologiczny. Instytucje te funkcjonują w ramach Dolnośląskiej Agencji Rozwoju Regionalnego SA i Agencji Rozwoju Regionalnego „AGROREG” SA. Działalność powyższych instytucji koncentruje się w Szczawnie-Zdroju, Nowej Rudzie i Wałbrzychu. Istotną funkcję prorozwojową pełnią (lub będą pełnić) także: Świdnicki Park Przemysłowy, Dzierżoniowski Park Przemysłowy oraz Świebodziński Park Przemysłowy.

Równie ważne funkcje w zakresie wspierania przedsiębiorczości pełnią m.in.: Sudecki Inkubator Przedsiębiorczości, Sudeckie Stowarzyszenie Inicjatyw Gospodarczych, Sudecka Izba Przemysłowo-Handlowa, Fundusz Regionu Wałbrzyskiego, Stowarzyszenie Wolna Przedsiębiorczość (oddział terenowy w Świdnicy), Stowarzyszenie Przedsiębiorców i Kupców Świdnickich, Ośrodek Innowacji NOT w Świdnicy, Fundacja Wałbrzych 2000, Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej. Przedsiębiorczość wspierana jest również przez reprezentatywnych partnerów społecznych i gospodarczych, np. Dolnośląskich Pracodawców – regionalny związek pracodawców Konfederacji Lewiatan.

**Rysunek 3.** Otoczenie instytucjonalne biznesu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej

Źródło: Opracowanie własne.

Jak wynika z powyżej przedstawionych informacji nasycenie IOB na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej jest nierównomierne. Widoczna jest ich przestrzenna koncentracja, w rezultacie istnieją ważne dla rozwoju Aglomeracji miasta, w których IOB nie funkcjonują lub skala ich działalności jest zbyt mała w stosunku do wyzwań przed jakimi staje Aglomeracja. W konsekwencji rozwój Aglomeracji Wałbrzyskiej wymaga wzmocnienia otoczenia instytucjonalnego w innych kluczowych miastach aglomeracji, takich jak Świebodzice i Strzegom. Wskazane byłoby utworzenie na ich obszarze inkubatorów przedsiębiorczości, a także parków przemysłowych pozwalających wykorzystać potencjał przemysłowy tych miast.

Przedstawiciele środowisk biznesowych, w trakcie prowadzonych konsultacji podkreślali konieczność poszerzenia zakresu usług świadczonych przez IOB. Równocześnie zarówno mieszkańcy, jak i miejscowi liderzy wskazywali na niezadawalającą w porównaniu do potrzeb ofertę usług w zakresie wspierania preinkubacji i inkubacji firm.

Szczególną rolę w rozwoju gospodarczym analizowanego obszaru odgrywają specjalne strefy ekonomiczne (SSE). Najistotniejsze znaczenie ma Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna (WSSE), posiadająca podstrefy m.in. w Świdnicy, Żarowie, Strzegomiu, Nowej Rudzie oraz Świebodzicach. W Wałbrzychu na terenie SSE dominuje branża motoryzacyjna, uzupełniona działalnością budowlaną. W podstrefie WSSE w Świdnicy funkcjonują firmy z branży AGD, chemicznej, elektronicznej i przetwórstwa tworzyw sztucznych. W podstrefie w Strzegomiu działa przedsiębiorstwo z branży spożywczej. W Świebodzicach reprezentowane

są takie branże jak: obróbka tworzyw sztucznych, technologia ciepła, technologia powietrza. W podstrefie WSSE w Nowej Rudzie funkcjonują inwestorzy z branży budowlanej, wyposażenia energetycznego, produkcji tworzyw sztucznych i produkcji wiązek kablowych. W podstrefie w Żarowie dominuje branża motoryzacyjna.

Kamiennogórska Specjalna Strefa Ekonomiczna Małej Przedsiębiorczości (KSSEMP) nastawiona jest na wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw i w tym zakresie może odgrywać kluczową rolę. Strefa dysponuje terenami inwestycyjnymi o pow. 413 ha, z czego w Aglomeracji Wałbrzyskiej tereny strefy znajdują się w Kamiennej Górze, Krzeszowie i Lubawce.

#### **Obszar problemowy:**

- Otoczenie instytucjonalne biznesu

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Nierównomierne rozmieszczenie IOB na obszarze Aglomeracji
- Brak infrastruktury wspierającej powstawanie nowych przedsiębiorstw (inkubatory, parki przedsiębiorczości i przemysłowe) w ważnych miastach aglomeracji, takich jak np. Strzegom i Świebodzic
- Niedostateczne działania na rzecz inkubacji firm, szczególnie innowacyjnych
- Ograniczony zakres usług oferowanych przez IOB

#### **Strategiczna interwencja:**

- Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych (wiązki projektów)

#### **Potencjał inwestycyjny**

Specjalne strefy ekonomiczne z jednej strony wspierają rozwój przedsiębiorczości lokalnej, z drugiej – wzmacniają atrakcyjność inwestycyjną obszaru. Tereny inwestycyjne gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej obejmują zarówno obiekty (*brownfield*), jak i działki (*greenfield*). Tereny i obiekty o charakterze poprzemysłowym (*brownfield*) oferują: Boguszów-Gorce, Kamienna Góra (miasto), Mioszów, Nowa Ruda (miasto), Nowa Ruda gmina wiejska, Walim. Część z nich objęta jest ulgami oferowanymi w ramach specjalnych stref ekonomicznych (Kamienna Góra). Oferty inwestycyjne typu *greenfield* przygotowane są w gminach: Czarny Bór, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Lubawka (5,3 ha objęte granicami KSSEMP), Mioszów, Nowa Ruda (miasto), Nowa Ruda gmina wiejska, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Wałbrzych, Świdnica, Żarów, Strzegom.

Tereny inwestycyjne Aglomeracji Wałbrzyskiej znajdują się również na obszarze gmin: Lubawka, Świebodzice, Czarny Bór i Świdnica.

Największym zainteresowaniem inwestorów cieszą się oferty inwestycyjne zlokalizowane w specjalnych strefach ekonomicznych, pamiętać przy tym należy, że istotny wpływ na decyzję inwestorów ma położenie podstrefy, w tym jej dobre skomunikowanie z autostradą A4. Dotychczas najwięcej inwestorów ulokowało swoją działalność w podstrefach w: Wałbrzychu (21), Świdnicy (15), Żarowie (9) i Kamiennej Górze (8). Najmniej inwestorów



przyciągnęła podstrefa w Strzegomiu (1), jednak w tym przypadku może to wynikać z niedużej powierzchni podstrefy oraz późniejszego jej ustanowienia i rozpoczęcia działalności.

W gorszej sytuacji są pozostałe gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej. Przygotowane oferty inwestycyjne nie wzbudzają dużego zainteresowania inwestorów. Przyczyn powyższego stanu rzeczy upatrywać należy w: braku odpowiedniej infrastruktury drogowej, braku odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (absolwentów szkół zawodowych), konkurencji ze strony podstref SSE zlokalizowanych na obszarach atrakcyjnych inwestycyjnie, np. we Wrocławiu i gminach podwrocławskich. Na małe zainteresowanie istniejącymi terenami inwestycyjnymi może wpływać również niski stopień ich uzbrojenia w infrastrukturę techniczną. Powyższy stan wynika m.in. z wysokich kosztów uzbrojenia terenu związanych przede wszystkim z koniecznością jego makroniwelacji. W rezultacie tereny inwestycyjne o powierzchni powyżej 10 ha., zlokalizowane poza największymi miastami relatywnie rzadko wyposażone są we wszystkie najważniejsze media (prąd, gaz, woda, kanalizacja). Szczególnie widoczny jest brak dostępu do infrastruktury gazowej. Należy równocześnie zwrócić uwagę, na ograniczony, czy wręcz brak dostępu niniejszych terenów do infrastruktury kolejowej (np. bocznicy kolejowych).<sup>4</sup>

Warto, także podkreślić, że na obszarze powiatu wałbrzyskiego nie ma dużych (pow. 50 ha.) terenów inwestycyjnych.

Potencjał inwestycyjny Aglomeracji Wałbrzyskiej wzmacniają gminne strefy aktywności gospodarczej zlokalizowane w gminach tworzących aglomerację.

Innym problemem jest skuteczność wybranych narzędzi promocyjnych. Promocja niejednokrotnie ogranicza się do zamieszczenia materiałów na stronie internetowej właściwego urzędu miasta (gminy). Brakuje skoordynowanych działań gmin. Dodatkowo należy pamiętać o negatywnym wizerunku niektórych gmin (np. Wałbrzycha, Nowej Rudy) opierającym się na stereotypach. Przewyciężenie takiej bariery wymaga długotrwałych i wspólnych działań zmierzających do zintegrowania lokalnych wspólnot z obszarem, na którym żyją, oraz wyrobienia pozytywnych asocjacji wśród zewnętrznych odbiorców działań marketingowych.

#### **Obszar problemowy:**

- Potencjał inwestycyjny

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Przeciętne walory oferty inwestycyjnej gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (poza Wałbrzychem; Świdnicą i Żarowem) i mało skuteczny sposób ich promocji
- Niski stopień uzbrojenia terenów inwestycyjnych o pow. powyżej 10 ha
- Niewystarczająca podaż dużych terenów inwestycyjnych – pow. 50 ha
- Wysokie koszty uzbrojenia terenów, spowodowane konieczności ich makroniwelacji
- Negatywny wizerunek niektórych gmin opierający się na stereotypach obszarów przemysłowych

<sup>4</sup> Zob. szerzej Raport z badań dostępności terenów inwestycyjnych oraz atrakcyjności lokalizacji produkcji na Dolnym Śląsku, Studia nad rozwojem Dolnego Śląska, nr 1/53/2014.

**Strategiczna interwencja:**

- Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych (wiązki projektów)

**Turystyka**

Specyfika Aglomeracji Wałbrzyskiej wymaga, aby szczególną uwagę poświęcić turystyce. Każda z gmin aglomeracji ma potencjał turystyczny, aczkolwiek różnorodny jest profil odbiorcy oferowanych produktów turystycznych. W konsekwencji są gminy mogące zabiegać o turystę masowego oraz takie, w których turystyka może przyjmować formę elitarną.

Jak wspomniano powyżej, potencjał turystyczny gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej jest zróżnicowany, dlatego też każda z nich powinna dostosować produkt do warunków, w jakich funkcjonuje. Szczawno-Zdrój i Jedlina-Zdrój, a w przyszłości może również Mioszów z uzdrowskiem Sokołowsko, mają największy potencjał w zakresie produktu uzdrowskiego i spa-wellnes.

Produkt krajoznawczy związany jest ze zwiedzaniem, dlatego też największe możliwości posiadają gminy, na obszarach których znajdują się obiekty dziedzictwa materialnego lub atrakcje przyrodnicze, np. Wałbrzych (zamek Książ, Palmiarnia, rynek), Świdnica (rynek, odbudowana wieża ratuszowa, katedra, Kościół Pokoju wpisany na listę światowego dziedzictwa kultury UNESCO), Strzegom (bazylika mniejsza pw. św. ap. Piotra i Pawła uznana na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP za pomnik historii, kamieniołomy), Walim (zamek Grodno, zaporę na Jeziorze Bystrzyckim, Lipa Fryderyka), Jedlina-Zdrój (zespół pałacowo-parkowy w Jedlince, najdłuższy tunel kolejowy w Polsce, wiadukty Kolei Sowiogórskiej, pijalnia wód mineralnych), Stare Bogaczowice (Cieszów – zamek Cisy, Gostków – wiatrak, zespół pałacowo-parkowy w Strudze), Szczawno-Zdrój (Dom Zdrojowy, Hala spacerowa, Pijalnia wód mineralnych, Wzgórze Gedymina), Czarny Bór (wieża piastowska), Kamienna Góra (stare miasto wraz z murami obronnymi), Lubawka (rynek z ratuszem, układ urbanistyczny centrum wraz z Domami Tkaczy w Chełmsku Śląskim), Nowa Ruda (rynek z ratuszem, domy tkaczy), Świebodzice (rynek z ratuszem oraz miejskie mury obronne), Mioszów (układ urbanistyczny centrum Mioszowa, cerkiew w Sokołowsku, ruiny zamku Radosno, ogród zoologiczny ZOO Farma we wsi Łączna), Głuszycy (ruiny zamku Rogowiec), gmina wiejska Kamienna Góra (mauzoleum Schaffgotschów w Raszowie), Dobromierz (wieża widokowa w Dobromierzu, wiatrak holenderski w Pietrzykowie). Jednocześnie najatrakcyjniejszymi terenami dla wędrówek pieszych są szlaki turystyczne w poszczególnych pasmach Sudetów Środkowych (Góry Kamienne, Góry Wałbrzyskie, Góry Sowie, Masyw Trójgarbu, Góry Stołowe wraz z Zaworami).

Realizowana przez lata na obszarze obecnej Aglomeracji Wałbrzyskiej industrializacja sprawiła, że takie gminy jak Nowa Ruda (miasto), Wałbrzych, Boguszów-Gorce, gmina wiejska Nowa Ruda dysponują odpowiednim potencjałem do rozwoju popularnej w państwach Europy Zachodniej turystyki postindustrialnej. Ponadto w Jaworzynie Śląskiej funkcjonuje Muzeum Przemysłu i Kolejnictwa na Śląsku.

Gminy Głuszycy, Walim, Kamienna Góra, Nowa Ruda i Wałbrzych mają z kolei największe możliwości rozwoju turystyki postmilitarnej dzięki takim atrakcjom jak: podziemia kompleksu Riese w Głuszycy, Walimiu i Nowej Rudzie, podziemia Arado w Kamiennej Górze

oraz podziemia zamku Książ w Wałbrzychu, mauzoleum na Nowym Mieście w Wałbrzychu, schron przeciwlotniczy w II Liceum Ogólnokształcącym w Wałbrzychu.

Największym potencjałem do rozwoju narciarstwa dysponują gminy: Jedlina-Zdrój, Boguszów-Gorce – Ośrodek Rekreacyjno-Sportowy „Dzikowiec”, Mieroszów (narciarskie trasy zjazdowe i biegowe), gmina wiejska Nowa Ruda (Sokolec i wyciągi narciarskie na Przełęczy Jugowskiej), Walim (kompleks Rieczka, narciarskie trasy biegowe z wypożyczalniami sprzętu), Lubawka (wyciąg narciarski oraz liczne trasy biegowe), Czarny Bór (trasy biegowe m.in. wokół Trójgarbu).

Duży potencjał do rozwoju turystyki aktywnej posiada również gmina Mieroszów. Wskazać tu należy dogodne warunki do rozwoju turystyki rowerowej oraz sportów paralotniarskich.

Atuty konieczne do rozwoju turystyki religijnej posiadają gminy: gmina wiejska Kamienna Góra (Krzeszów – pocysterski zespół klasztorny wraz z Kalwarią Krzeszowską), Mieroszów (kościół św. Jadwigi w Rybnicy Leśnej – najstarszy zabytek architektury drewnianej Dolnego Śląska, cerkiew w Sokołowsku), Strzegom (bazylika mniejsza pw. św. ap. Piotra i Pawła) oraz Świdnica (siedziba diecezji, ewangelicki Kościół Pokoju).

Chociaż gminy zlokalizowane na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej posiadają duży potencjał do rozwoju turystyki, to jednak nie jest on w pełni wykorzystany. Dotyczy to m.in. zdekapitalizowanych obiektów o znacznej wartości historycznej, które niejednokrotnie stanowią istotną atrakcję turystyczną. Widoczne są także braki w działaniach promocyjnych realizowanych zarówno przez władze lokalne, jak i przedsiębiorców. W niedostateczny sposób wykorzystywane są innowacyjne narzędzia przy obsłudze ruchu turystycznego. Niedostatki dotyczą obiektów, wyposażonych w urządzenia interaktywne uatrakcyjniające zwiedzanie. Wolno, w stosunku do oczekiwań, rozwija się także ekoturystyka, mająca bardzo ważne znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich.

**Obszar problemowy:**

- Turystyka

**Zidentyfikowane problemy:**

- Zdekapitalizowane obiekty dziedzictwa materialnego
- Relatywnie słabo rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna
- Wolny rozwój ekoturystyki
- Ograniczone wykorzystanie nowych technologii w rozwoju turystyki

**Strategiczna interwencja:**

- Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych (wiązki projektów)
- Ochrona , promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego (wiązki projektów)

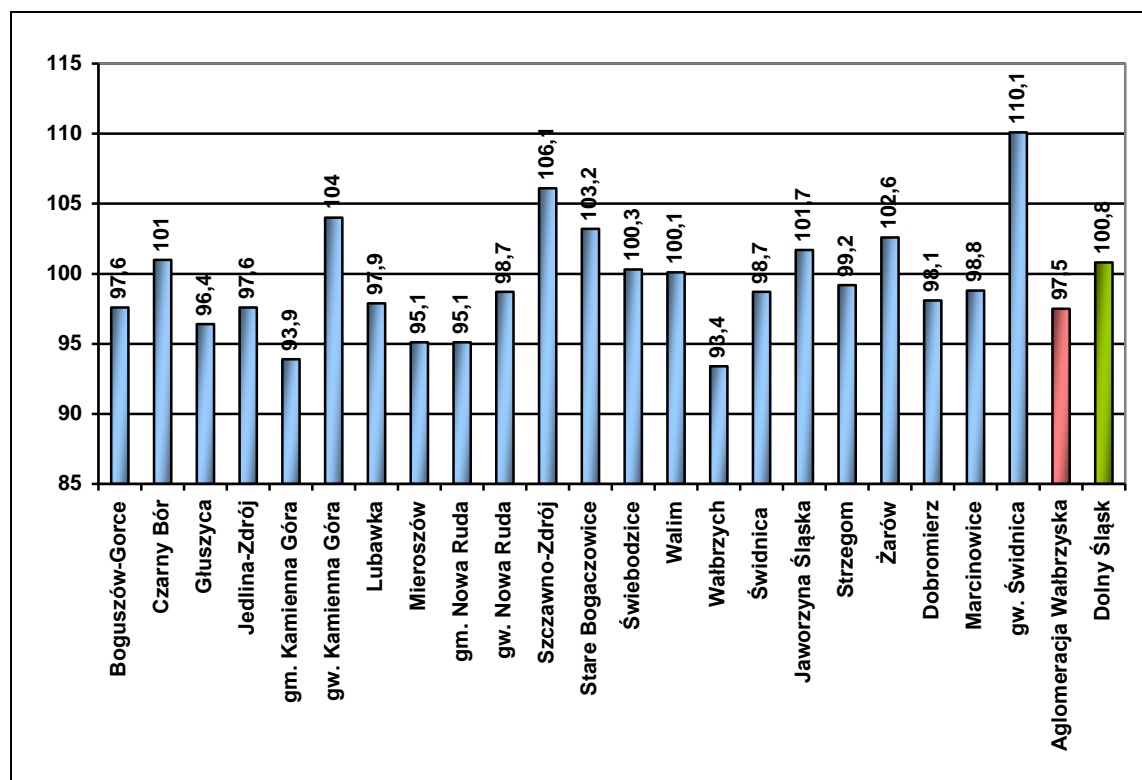
## 2. Sfera społeczna

### Potencjał demograficzny

Potencjał demograficzny Aglomeracji Wałbrzyskiej to ponad 415,8 tys. mieszkańców, co stanowi ok. 14,3% potencjału ludnościowego województwa dolnośląskiego. Obserwowanym na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej zjawiskiem jest spadek liczby ludności. W latach 2004–2012 liczba ludności w aglomeracji zmniejszyła się z 426 650 do 415 805. W analogicznym okresie liczba ludności na Dolnym Śląsku wzrosła z 2 890 967 do 2 914 362.

Spadek ludności w niniejszych latach zanotowało 13 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (Boguszów-Gorce, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Lubawka, Mieroszów, Nowa Ruda (miasto), gmina wiejska Nowa Ruda, Wałbrzych, Świdnica, Strzegom, Dobromierz, Marcinowice), odwrotną tendencję stwierdzić można w 9 gminach (Czarny Bór, gmina wiejska Kamienna Góra, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice, Świebodzice, Walim, Jaworzyna Śląska, Żarów, gmina wiejska Świdnica). Niepokój może budzić spadek liczby mieszkańców w największych ośrodkach aglomeracji: Wałbrzychu i Świdnicy. Obniżenie potencjału demograficznego zarówno Wałbrzycha, jak i całej Aglomeracji Wałbrzyskiej może być przejawem postępującej marginalizacji i peryferyzacji.

**Wykres 2.** Zmiana liczby ludności gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej na tle Dolnego Śląska w latach 2004–2012, rok 2004 = 100



Zródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

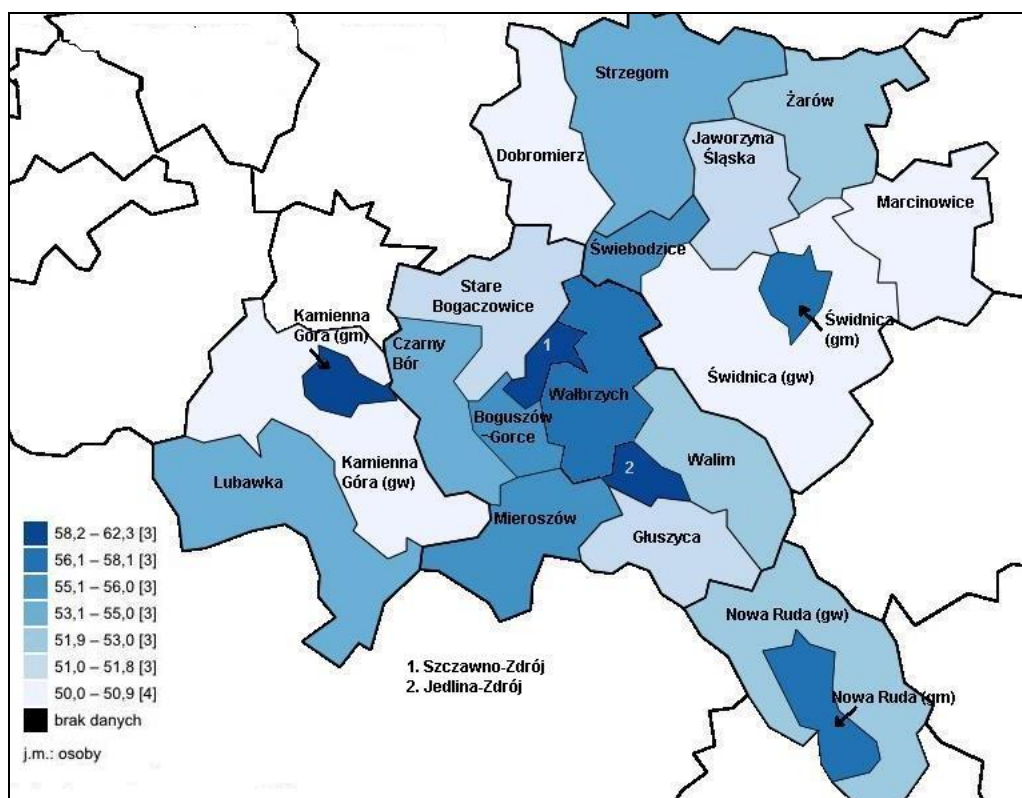
Dodatkowo potencjał ludnościowy Aglomeracji Wałbrzyskiej osłabia ujemne saldo migracji wewnętrznych. W 2012 r. saldo migracji wewnętrznych w Aglomeracji Wałbrzyskiej wyniosło (-706) osoby. Do pozytywów zaliczyć należy fakt, że w stosunku do 2004 r. ujemne saldo migracji uległo obniżeniu. Wówczas wynosiło ono (-1069). Warto jednak zaznaczyć,

iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było w 2012 r. dodatnie.

W 2012 r. dodatnie saldo migracji wewnętrznych zanotowało 6 gmin, mianowicie: gmina wiejska Kamienna Góra (24), Stare Bogaczowice (14), Świebodzice (72), Walim (32), Żarów (15) i gmina wiejska Świdnica (232). W pozostałych gminach dominował odpływ ludności, przy czym w największej skali zjawisko to wystąpiło w: Świdnicy (-292), Wałbrzychu (-257), Nowej Rudzie (-105) i Kamiennej Górze (-97). Sytuację w największych miastach aglomeracji można przynajmniej częściowo tłumaczyć obserwowanym zjawiskiem „rozlewania się miast” i przenoszeniem się mieszkańców na przyległe tereny wiejskie.

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej obserwuje się również zjawisko starzenia się społeczeństwa, co rzutuje na przyszłe kierunki inwestycji infrastrukturalnych. Przyjmując jako symptom tego zjawiska stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym, stwierdzić należy, że sytuacja zarówno w Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak i we wszystkich gminach ją tworzących uległa pogorszeniu. Przy czym na obszarze powiatu świdnickiego (z wyjątkiem samej Świdnicy) jest ona relatywnie lepsza niż na pozostałych terenach aglomeracji. W 2012 r. w 9 gminach aglomeracji liczba osób w wieku przedprodukcyjnym była większa niż liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (Czarny Bór, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Stare Bogaczowice, Jaworzyna Śląska, Żarów, Dobromierz, Marcinowice, gmina wiejska Świdnica). Najkorzystniejsza sytuacja była w gminach: gminie wiejskiej Kamienna Góra (67,1), Marcinowice (70,3), Czarny Bór (74,0), gminie wiejskiej Świdnica (75,1).

**Rysunek 4.** Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, 2012 r.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemu monitorowania rozwoju, [www.strateg.gov.pl](http://www.strateg.gov.pl).

Z reguły proces starzenia się społeczeństwa najmniej odczuwalny był w gminach wiejskich, najsilniej dotknął miasta. Najtrudniejsza sytuacja demograficzna występowała w 2012 r. w Szczawnie-Zdroju (wskaźnik osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym wyniósł 164,0), gminie miejskiej Nowa Ruda (143,7), Wałbrzychu (140,6) i Świdnicy (132,5).

W 2012 r. tylko 2 gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej osiągnęły dodatni przyrost naturalny, a mianowicie Czarny Bór (0,2) i gmina wiejska Świdnica (0,1). W pozostałych gminach przyrost naturalny był ujemny. Najniższym wskaźnikiem przyrostu naturalnego legitymują się gminy: Szczawno-Zdrój (-8,1), Mieroszów (-6,3) i Wałbrzych (-5,9).

Przedstawione powyżej dane świadczą o starzeniu się społeczności Aglomeracji Wałbrzyskiej. W dłuższej perspektywie może to prowadzić do powstania luki demograficznej. Wówczas kolejne roczniki osiągające wiek aktywności zawodowej nie będą w stanie zastąpić osób opuszczających rynek pracy.

#### **Obszar problemowy:**

- Demografia

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Wyludnienie się obszaru Aglomeracji, w tym największych miast: Wałbrzycha i Świdnicy
- Ujemne saldo migracji wewnętrznych w większości gmin tworzących Aglomerację
- Ujemny przyrost naturalny na dominującym obszarze Aglomeracji
- Szybko postępujący (szybciej niż w województwie) proces starzenia się społeczeństwa

#### **Strategiczna interwencja:**

- Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych (wiązki projektów)
- Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich (wiązki projektów).

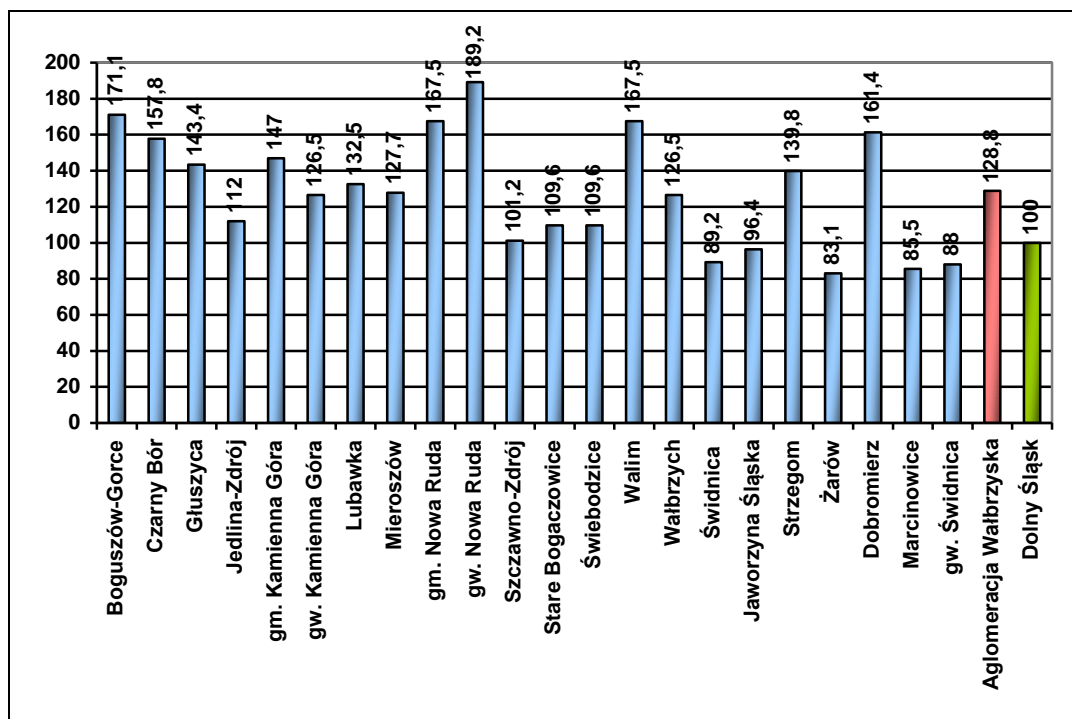
### **Rynek pracy**

Przeprowadzona bez adekwatnego do skali przemian programu osłonowego restrukturyzacja gospodarki, przejawiająca się likwidacją dominujących podmiotów gospodarczych, skutkowałą pojawieniem się długotrwałego i strukturalnego bezrobocia. W konsekwencji nastąpił wzrost ubóstwa, prowadzący do powstania negatywnych zjawisk, takich jak wykluczenie społeczne.

Wskaźnik bezrobocia mierzony jako udział zarejestrowanych bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym był w Aglomeracji Wałbrzyskiej wyższy niż na Dolnym Śląsku i wynosił 10,7%. Chociaż w latach 2004–2012 obserwujemy obniżenie tego wskaźnika we wszystkich gminach tworzących aglomerację, to jednak tylko 5 gmin (Świdnica, Jaworzyna Śląska, Żarów, Marcinowice, gmina wiejska Świdnica) w 2012 r. miało ów wskaźnik poniżej średniej regionalnej. Znamienne jest, że wszystkie gminy zlokalizowane są w relatywnie dobrze uprzemysłowionym powiecie świdnickim. W najtrudniejszej sytuacji znajdują się: gmina wiejska Nowa Ruda, Boguszów-Gorce, Walim, Nowa Ruda (miasto), Dobromierz i Czarny

Bór. Gminy te charakteryzują się również wolnym tempem obniżania tego wskaźnika w stosunku do 2004 r. Powyższe może prowadzić do dalszego różnicowania się aglomeracji, a tym samym do wzmożonego odpływu ludzi z terenów o niższym poziomie rozwoju i dalszej ich marginalizacji.

**Wykres 3.** Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2012 r., Dolny Śląsk = 100



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Problem bezrobocia potwierdzają również dane Dolnośląskiego Wojewódzkiego Urzędu Pracy. Zjawisko niniejsze występuje w Aglomeracji Wałbrzyskiej z różnym natężeniem. Stopa bezrobocia w grudniu 2013 r. wynosiła w powiecie świdnickim 14,1%, w Wałbrzychu – 16,7%, w powiecie ziemskim wałbrzyskim – 32,0%, w powiecie kamiennogórskim – 20,7%, a w powiecie kłodzkim – 27,2%. Zaznaczyć należy, że stopa bezrobocia w powiecie ziemskim wałbrzyskim była najwyższa na całym Dolnym Śląsku.

Wśród osób bezrobotnych, za wyjątkiem powiatu grodzkiego wałbrzyskiego, gdzie kobiety stanowiły 51,6% ogółu bezrobotnych dominowali mężczyźni. Kobiety stanowiły odpowiednio 42,5% ogółu bezrobotnych w powiecie kamiennogórskim, 48,1% w powiecie kłodzkim, 49,7% w powiecie świdnickim, 48,6% w powiecie ziemskim wałbrzyskim. Niemniej jednak pamiętać należy, o niższym poziomie aktywności zawodowej kobiet i w rezultacie przyjąć można, iż faktyczny poziom bezrobocia wśród kobiet jest wyższy.

Szczególnie negatywnym zjawiskiem jest duża skala występowania bezrobocia długotrwałego (powyżej roku). Jak wynika z danych BDL GUS udział bezrobotnych powyżej roku w strukturze bezrobocia waha się od 28,0% w powiecie świdnickim do 40,5% w powiecie kłodzkim. Na podstawie niniejszych danych przyjąć można, że co trzeci bezrobotny zarejestrowany na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej pozostaje bez pracy powyżej roku. Przy czym zjawisko bezrobocia długotrwałego w większym stopniu dotyczy kobiet. W skali całej

Aglomeracji bezrobocie długotrwałe jest o 4 punkty procentowe wyższe wśród kobiet niż wśród mężczyzn.

Sytuacja na rynku pracy, a zwłaszcza aktywność zawodowa kobiet uwarunkowana jest m.in. dostępnością do opieki żłobkowej. Jak wynika z danych BDL GUS w 2013 r. na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonowało dziewięć żłobków i klubów dziecięcych dysponujących łącznie 434 miejscami. Placówki te zlokalizowane były w gminach: gmina miejska Kamienna Góra, Świebodzice, Jaworzyna Śląska, Żarów, Wałbrzych i gmina miejska Świdnica. Widoczny jest deficyt niniejszych placówek, zwłaszcza na obszarach wiejskich, ale także w ważnych ośrodkach miejskich Aglomeracji. Dodatkowo podkreślić należy, że w gminach, w których funkcjonują żłobki lub kluby dziecięce odsetek dzieci z nich korzystających jest relatywnie niski i waha się w przedziale od 3,8% (Świebodzice) do 11,7% (Jaworzyna Śląska). Równocześnie w gminach miejsko-wiejskich Jaworzyna Śląska i Żarów z opieki korzystają wyłącznie mieszkańcy miast.

#### **Obszar problemowy:**

- Rynek Pracy

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Utrzymująca się, wysoka stopa bezrobocia, świadcząca o jego długotrwałym i strukturalnym charakterze
- Wysoki poziom bezrobocia długotrwałego, zwłaszcza wśród kobiet
- Wolno postępujący rozwój rynku pracy, zwłaszcza na obszarach wiejskich
- Ograniczony dostęp do żłobków i klubów dziecięcych negatywnie wpływający na aktywność zawodową osób opiekujących się dziećmi.
- Niski odsetek dzieci korzystających z opieki przedszkolnej

#### **Strategiczna interwencja:**

- Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną (wiązki projektów)
- Pobudzanie aktywności zawodowej (wiązki projektów)
- Promowanie włączenia społecznego (wiązki projektów). Godzenie życia zawodowego i prywatnego (wiązki projektów)

#### **Opieka społeczna**

Problemy z funkcjonowaniem rynku pracy powodują utrzymywanie się sfery ubóstwa i konieczność korzystania z pomocy opieki społecznej. W Aglomeracji Wałbrzyskiej wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w 2012 r. przekraczał średnią w regionie. Jak już wspomniano, wynika to z negatywnych zjawisk, jakie towarzyszyły przemianom zapoczątkowanym w 1989 r. Odbudowa potencjału gospodarczego i przeniesienie pozytywnych skutków tych działań na sferę społeczną jest procesem długotrwałym. Dodatkowo gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej musiały zmierzyć się z koniecznością redefinicji kierunków rozwoju w związku z głęboką restrukturyzacją przemysłu ciężkiego. Zaznaczyć należy, że miejsc pracy utraconych w przemyśle nie da się szybko zastąpić miejscami pracy np. w turystyce, chociażby ze względu na bariery kompetencyjne pracowników. Jak wynika z danych BDL GUS w 2012 r. na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej 14 890 gospodarstw domowych korzystało z pomocy



społecznej. W skali całego regionu stanowi to ok. 19% wszystkich gospodarstw domowych objętych pomocą. Przyjmując, że ludność Aglomeracji stanowi 14% ogółu w województwie, należy stwierdzić, iż problem ubóstwa występuje ze szczególnym natężeniem.

Z dostępnych danych wynika, że w 2011 r. 26 478 osobom przyznano świadczenie, czyli z pomocy skorzystało 3,3% ogółu ludności Aglomeracji. W największym stopniu problem ubóstwa występował w gminach: Dobromierz, Szczawno-Zdrój, Walim, Czarny Bór, Strzegom, Wałbrzych i Boguszów Gorce, w najmniejszym w gminie Żarów. Na korzystną sytuację w gminie Żarów niewątpliwie wpływa rozwój rynku pracy związany z napływem inwestycji do podstrefy specjalnej strefy ekonomicznej.

Wśród przyznanych świadczeń dominowały świadczenia pieniężne, przyznano ich łącznie 21 262. Świadczeń niepieniężnych przyznano 7 057.<sup>5</sup>

Do najważniejszych przyczyn przyznania świadczeń zaliczyć należy:

- ubóstwo – z pomocy skorzystało 9 280 rodzin,
- bezrobocie – z pomocy skorzystało 8 545,
- długotrwała i ciężka choroba – 5 882 rodziny
- niepełnosprawność – 4 803 rodziny

W mniejszym stopniu przyczynami przyznania świadczeń były: bezradność, alkoholizm, narkomania, potrzeba ochrony macierzyństwa, trudności w przystosowaniu, bezdomność, przemoc w rodzinie.

W sposób oczywisty głównych przyczyn ubóstwa upatrywać należy w wadliwie funkcjonującym rynku pracy. Brak pracy spowodowany upadkiem wiodących gałęzi przemysłu oraz niski poziom oferowanych aktualnie wynagrodzeń skutkują eskalacją zjawiska ubóstwa. W rezultacie na obszarze Aglomeracji działania przeciwdziałające wykluczeniu społecznemu muszą być prowadzone kompleksowo i wielokierunkowo, łącząc aktywizację z inwestycjami w sferze społecznej i gospodarczej.

Wysoki poziom ubóstwa oraz zachodzące procesy starzenia się społeczeństwa sprawiają, że istotną kwestią jest dostęp ludności do placówek pomocy społecznej. Niestety, również w tym zakresie sytuacja w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest niezadawalająca. Z dostępnych danych BDL GUS wynika, iż na jej obszarze funkcjonuje 15 placówek stacjonarnej pomocy społecznej, dysponującej łącznie 752 miejscami. Placówki te zlokalizowane są w następujących gminach: gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka, Świebodzice, Dobromierz, Świdnica i Wałbrzych. Należy w tym miejscu podkreślić, że funkcjonowanie placówek opieki korzystnie wpływa na redukcję ubóstwa, gdyż pozwalają one na powrót na rynek pracy osób, które dotychczas pozostawały poza nim ze względu na konieczność opieki nad osobami starszymi lub niepełnosprawnymi.

Ważnym czynnikiem wpływającym na poziom funkcjonowania opieki społecznej jest dostęp do mieszkań chronionych i socjalnych. Jak wynika z dostępnych źródeł<sup>6</sup> na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2012 r. istniały dwa mieszkania chronione (po jednym

---

<sup>5</sup> Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej, <http://www.dops.wroc.pl/ozps.php>

<sup>6</sup> Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej, <http://www.dops.wroc.pl/ozps.php>

w Świdnicy i Świebodzicach) dysponujące łącznie 6 miejscami. W analogicznym okresie na Dolnym Śląsku istniało łącznie 11 mieszkań.

Ponadto w 2012 r. na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonowały łącznie 2 004 mieszkania socjalne (ok. 24% wszystkich mieszkań na Dolnym Śląsku) o całkowitej powierzchni użytkowej 67 123 m<sup>2</sup> (26% całkowitej pow. użytkowej w regionie). Przeciętny metraż mieszkania wynosił w 2012 r. ok. 33,5 m<sup>2</sup>, przy czym największą powierzchnią dysponowały mieszkania zlokalizowane w gminach: Stare Bogaczowice (46,4 m<sup>2</sup>), Marcinowice (40,4 m<sup>2</sup>), Świdnica (39,2 m<sup>2</sup>) i gminie wiejskiej Świdnica (39,1 m<sup>2</sup>), najmniejszą mieszkania w gminach: Żarów (20 m<sup>2</sup>), Walim (21,8 m<sup>2</sup>) i Dobromierz (22 m<sup>2</sup>). Ponadto w tym obszarze reprezentanci organizacji społecznych i gmin podnosili problem dot. niewystarczającej dostępności mieszkań socjalnych (szczególnie w sytuacjach nieoczekiwanych zdarzeń losowych) oraz niezadawalający standard obiektów już funkcjonujących.

#### **Obszar problemowy:**

- Opieka społeczna

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Utrzymywanie się sfery ubóstwa i konieczność korzystania z opieki społecznej
- Ograniczony dostęp do placówek pomocy społecznej
- Ograniczona podaż mieszkań chronionych i socjalnych

#### **Strategiczna interwencja:**

- Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną (wiązki projektów)
- Pobudzanie aktywności zawodowej (wiązki projektów)
- Promowanie włączenia społecznego (wiązki projektów)

#### **Aktywność ludności**

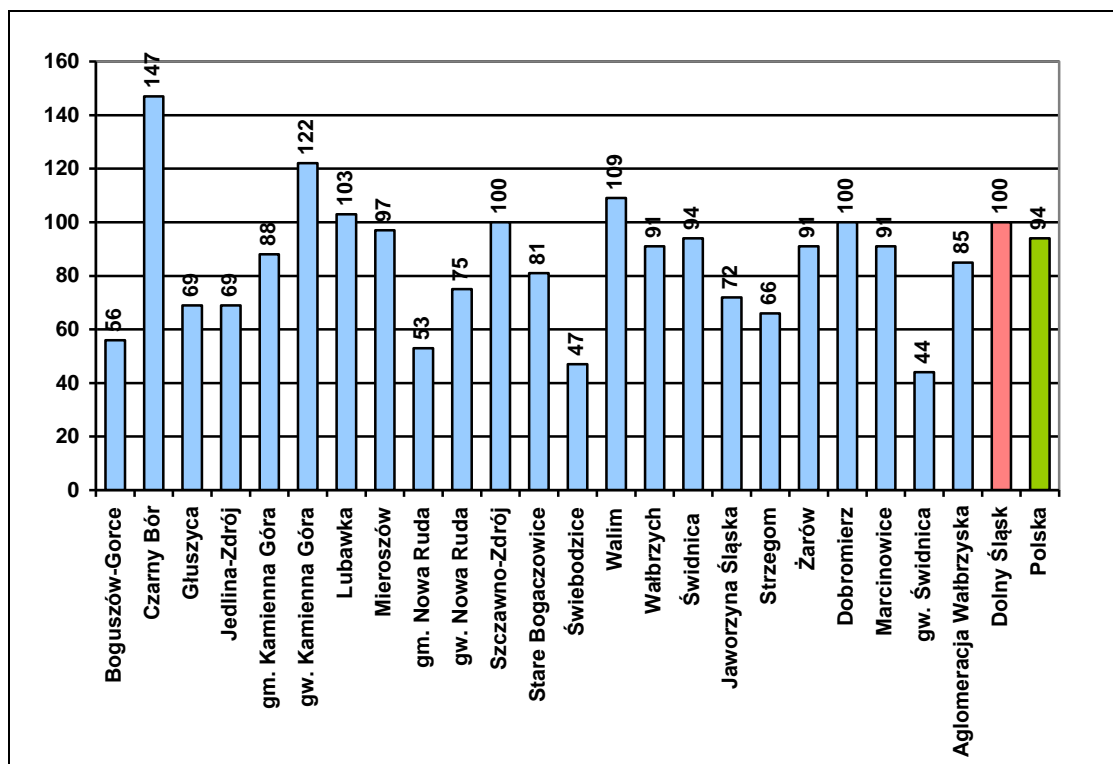
Aktywność społeczności lokalnej wynika z poziomu kapitału społecznego, a ten jest obecnie jednym z najważniejszych endogenicznych czynników rozwoju lokalnego i regionalnego. Ozwierciedleniem aktywności społecznej jest m.in. rozwój organizacji pozarządowych, w tym fundacji i stowarzyszeń.

Aktywność społeczna mierzona liczbą organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców była w 2011 r. w Aglomeracji Wałbrzyskiej niższa niż Polsce i na Dolnym Śląsku.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej najwięcej organizacji pozarządowych, w stosunku do liczby ludności, funkcjonuje w gminach: Czarny Bór, Kamienna Góra (gmina wiejska), Walim, Lubawka, Szczawno-Zdrój i Dobromierz. W gminach tych wskaźnik nasycenia organizacjami pozarządowymi jest równy lub wyższy średniej regionalnej, która z kolei przewyższa średnią krajową. W pozostałych gminach liczba organizacji pozarządowych rośnie wolniej, co będzie powodować (jeżeli ta tendencja się utrzyma) osłabienie ich potencjału społecznego, a w konsekwencji obniżenie potencjału rozwojowego. Z gmin tych, w stosunku do 2005 r., tylko gmina wiejska Świdnica (wskaźnik dynamiki 175) i Świebodzice (167) zanotowały szybsze niż na Dolnym Śląsku i w Aglomeracji Wałbrzyskiej tempo rozwoju

organizacji pozarządowych. Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej działają 3 stowarzyszenia – Lokalne Grupy Działania, które wspierają rozwój obszarów wiejskich.

**Wykres 4.** Zmiana liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w latach 2005–2012, Dolny Śląsk = 100



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

#### **Obszar problemowy:**

- Aktywność

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Niski poziom aktywności społecznej mierzony liczbą organizacji pozarządowych
- Niski poziom kapitału społecznego
- Wolniejsze niż w regionie tempo przyrostu organizacji pozarządowych, co osłabia potencjał rozwojowy obszaru

#### **Strategiczna interwencja:**

- Promowanie włączenia społecznego (wiązki projektów)
- Pobudzanie aktywności zawodowej (wiązki projektów)

#### **Edukacja**

Potencjał społeczny i gospodarczy na przestrzeni lat buduje się m.in. poprzez przełamywanie barier w zakresie dostępu do edukacji, i to już od okresu przedszkolnego. Dostęp do przedszkoli umożliwia ponadto podjęcie zatrudnienia przez oboje rodziców, co tym samym może przyczyniać się do ograniczenia sfery ubóstwa. W 2012 r. w Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonowały 82 przedszkola, które dysponowały łącznie 8566 miejscami. W stosunku

do 2004 r. liczba przedszkoli zwiększyła się o 13 (dynamika 119), a liczba miejsc o 1904 (dynamika 129). Jednocześnie liczba dzieci korzystających z opieki przedszkolnej wzrosła z 5848 do 7906 (dynamika 135).

Z powyższych danych wynika, że w skali całej Aglomeracji Wałbrzyskiej liczba oferowanych w przedszkolach miejsc jest większa niż liczba dzieci do nich uczęszczających. W 2012 r. pozostało 660 miejsc wolnych. Jednak w przypadku niektórych gmin rozmieszczenie placówek nie jest adekwatne do potrzeb, a w gminach Szczawno-Zdrój, Jaworzyna Śląska i Żarów liczba miejsc w przedszkolach jest niewystarczająca.

Najwięcej przedszkoli (23) zlokalizowanych było w Wałbrzychu. Oferowały one łącznie 2727 miejsc. Zarówno liczba przedszkoli, jak i miejsc wzrosła w stosunku do 2004 r., a wskaźnik dynamiki w obu przypadkach kształtował się na poziomie 121. W tym samym czasie liczba dzieci uczęszczających do przedszkola zwiększyła się z 1984 do 2390 (dynamika 120). Z dostępnych informacji wynika, że limit miejsc nie został wykorzystany. W 2012 r. pozostało wolnych 337 miejsc. Znaczny potencjał w zakresie liczby przedszkoli posiada również Świdnica. W mieście w 2012 r. funkcjonowało 14 przedszkoli dysponujących 1 567 miejscami. W stosunku do 2004 r. zwiększyła się zarówno liczba przedszkoli (wskaźnik dynamiki 127), jak i miejsc (148). Chociaż dynamicznie rosła liczba dzieci w przedszkolach (wskaźnik dynamiki 161), to w Świdnicy również pozostały wolne miejsca (66).

W stosunku do 2004 r. tylko w jednej gminie (Lubawka) liczba przedszkoli zmniejszyła się (z 3 do 2). Towarzyszyło temu jednak zwiększenie liczby miejsc z 231 do 255. W 4 gminach: Czarnym Borze, Jedlinie-Zdroju, gminie wiejskiej Nowa Ruda i Strzegomiu zmniejszyła się liczba miejsc w przedszkolach. W Jedlinie-Zdroju z 84 do 75, w Czarnym Borze ze 125 do 120, w gminie wiejskiej Nowa Ruda z 337 do 332, a w Strzegomiu z 518 do 514. W przypadku Czarnego Boru, gminy wiejskiej Nowa Ruda i Strzegomia pomimo zmniejszenia liczby miejsc przedszkola nadal dysponowały wolnymi miejscami. W Jedlinie-Zdroju wszystkie miejsca były wykorzystane.

Ze wszystkich gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską tylko dwie: Jedlina-Zdrój i Kamienna Góra (gmina wiejska) miały komplet dzieci w przedszkolach. W 2004 r. sytuacja taka wystąpiła wyłącznie w gminie wiejskiej Kamienna Góra. W pozostałych przypadkach liczba miejsc przewyższała liczbę zapisanych dzieci, przy czym największe różnice wystąpiły w gminach: Wałbrzych, Świdnica i Świebodzice.

Wprawdzie liczba miejsc w przedszkolach jest większa od liczby uczęszczających do nich dzieci to jednak pamiętać należy, że nie wszystkie dzieci objęte są opieką przedszkolną. W 2012 r. odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił w Aglomeracji Wałbrzyskiej 55,8% i był niższy niż na Dolnym Śląsku (70,2%). W największym stopniu wychowaniem przedszkolnym objęte były dzieci w gminach: Świdnica (85,1%), gmina miejska Kamienna Góra (72,1%) Czarny Bór (70,5%) i Wałbrzych (68,7%). Procentowo najmniej dzieci uczęszczało do przedszkoli w gminach: Dobromierz (24,1%), Marcinowice (35,2%), Walim (38,8%) i Stare Bogaczowice (39,2%),

Przyczyn powyższego stanu rzeczy upatrywać należy zarówno w nieadekwatnej do potrzeb lokalizacji przedszkoli utrudniającej dowóz i odbiór dzieci, jak również w sferze mentalnej (np. brak tradycji w powierzaniu dzieci opiece przedszkolnej). Bariery mogą być również koszty opieki przedszkolnej, zwłaszcza w stosunku do ewentualnych dochodów z pracy rodziców.

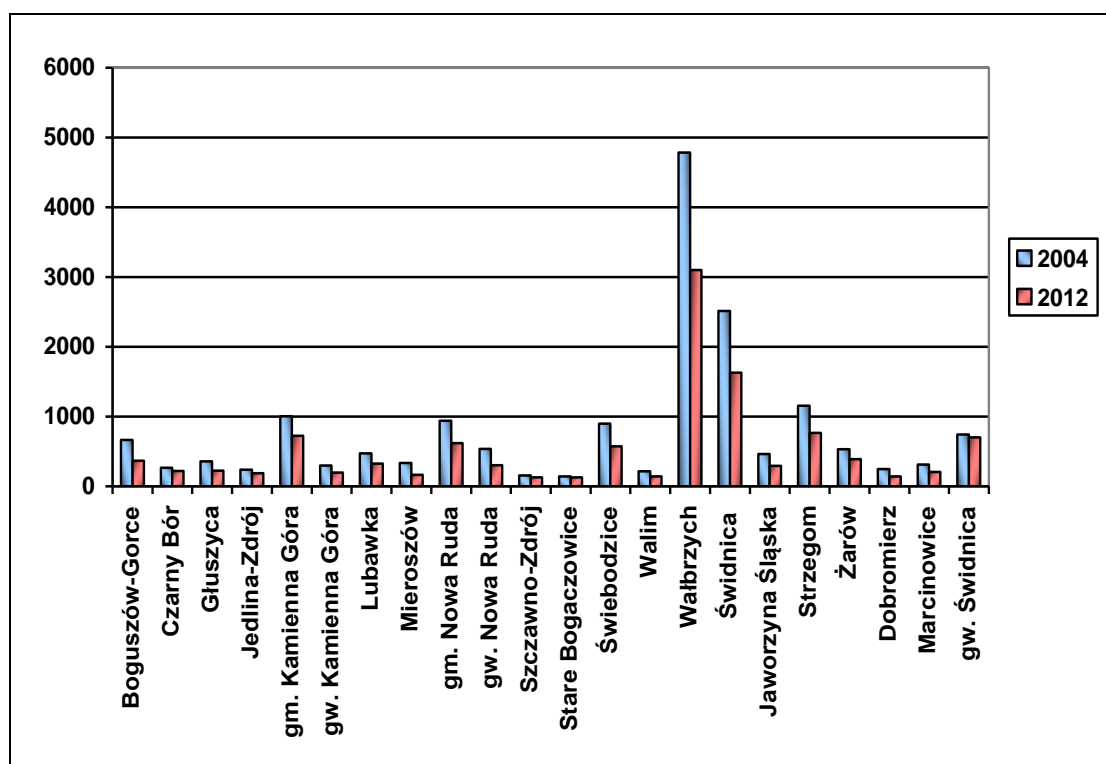
Uwzględniając ogólne kierunki polityki edukacyjno-wychowawczej w kraju, w tym próby wprowadzenia obowiązkowego wychowania przedszkolnego należy kontynuować inwestycje w rozwój i modernizację infrastruktury przedszkolnej.

Istotną kwestią związaną ze sferą społeczną jest edukacja szkolna. W Aglomeracji Wałbrzyskiej można zaobserwować ogólną tendencję zmniejszania się liczby uczniów. W latach 2004–2012 liczba uczniów szkół podstawowych spadła z 27 835 do 20 263, a gimnazjów z 17 280 do 11 141. Wprawdzie w analogicznym okresie zjawisko powyższe wystąpiło również na Dolnym Śląsku, to jednak na obszarze aglomeracji proces ten następuje szybciej. W przypadku szkolnictwa podstawowego największe natężenie niniejszego zjawiska obserwuje się w gminie wiejskiej Nowa Ruda i w gminie Jaworzyna Śląska. W najmniejszym stopniu dotknęło ono gminy: Kamienna Góra (miasto), Dobromierz, Żarów i Czarny Bór.

O sytuacji szkolnictwa podstawowego w Aglomeracji Wałbrzyskiej świadczą również wyniki sprawdzianu szóstych klas. Jak wynika z informacji dostępnych na stronach OKE we Wrocławiu w 2012 r. średnie wyniki sprawdzianu w Aglomeracji kształtowały się na poziomie 21,8 i były niższe od średniej dla Dolnego Śląska (22,4). Zaznaczyć przy tym należy, że sytuacja w samej Aglomeracji była pod tym względem zróżnicowana. W powiecie świdnickim, średni wynik ze sprawdzianu był wyższy niż w regionie w pozostałych powiatach tworzących Aglomerację Wałbrzyską kształtował się on poniżej tej średniej. Znamienne jest, że osiągnięte wyniki za wyjątkiem powiatu świdnickiego były niższe od średniej w regionie we wszystkich poddanych sprawdzeniu obszarach (Pisanie, Rozumienie, Korzystanie z informacji, Wykorzystanie wiedzy w praktyce).

Przytoczone powyżej dane świadczą o potrzebie dalszych inwestycji w edukację podstawową. Słabsze niż średnie w regionie wyniki mogą wynikać ze zbyt skromnej podaży dodatkowych usług edukacyjnych rozwijających zainteresowania uczniów. Pamiętać należy, że edukacja na poziomie podstawowym ma kluczowe znaczenie dla przyszłości uczniów. Braki w edukacji kumulują się, ograniczając możliwość wyboru najlepszych szkół średnich, a następnie uczelni. W rezultacie niewystarczający poziom edukacji sprzyja wykluczeniu społecznemu, a tym samym generuje problemy społeczno-ekonomiczne na analizowanym obszarze.

Inaczej sytuacja kształtuje się w gimnazjach. W najgorszej sytuacji w przypadku edukacji gimnazjalnej znajdują się gminy: Mieroszów, Boguszów-Gorce, gmina wiejska Nowa Ruda i Dobromierz, w najlepszej: gmina wiejska Świdnica i Stare Bogaczowice. Aktualna sytuacja szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej wynika nie tylko z obserwowanego niżu demograficznego, ale również z odpływu ludności spowodowanego sytuacją ekonomiczną.

**Wykres 5.** Zmiana liczby uczniów szkół gimnazjalnych Aglomeracji Wałbrzyskiej w okresie 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

W zakresie infrastruktury edukacyjnej, mierzonej liczbą szkół podstawowych i gimnazjalnych, w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2005–2012 nastąpiło zmniejszenie liczby szkół podstawowych ze 118 do 107, liczba gimnazjów pozostała na niezmiennym poziomie (76). Najwięcej szkół zlokalizowanych jest w Wałbrzychu (19 i 19), Świdnicy (11 i 8), gminie wiejskiej Świdnica (7 i 4), Strzegomiu (10 i 5), Świebodzicach (6 i 5) i w Nowej Rudzie (5 i 5). Najmniej szkół działa w Jedlinie-Zdroju (1 i 1), Czarnym Borze (2 i 1) i Starych Bogaczowicach (2 i 1).

O sytuacji szkolnictwa gimnazjalnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej świadczą także wyniki egzaminów. Niestety średnie wyniki egzaminów w powiatach tworzących Aglomerację z reguły kształtują się poniżej średniej dla Dolnego Śląska. Wyjątek stanowią wyniki osiągnięte przez uczniów w powiecie kamiennogórskim z rozszerzonego języka angielskiego i w powiecie wałbrzyskim z rozszerzonego języka niemieckiego. Powyższa sytuacja może świadczyć o zbyt małej dodatkowej ofercie edukacyjnej, pozwalającej rozwijać kompetencje uczniów. Dlatego, należy podejmować działania wspierające realizację zajęć dodatkowych. Nacisk musi zostać położony na zagadnienia informatyczne, matematyczno-przyrodnicze. Ważny jest również rozwój zajęć z ekologii, gdyż zachowanie potencjału przyrodniczego Aglomeracji jest jednym z warunków jej dalszego rozwoju. Ważny będzie również rozwój pożądaných obecnie postaw takich jak: kreatywność, innowacyjność, umiejętność pracy w zespole. Brak tych umiejętności jest zjawiskiem zdiagnozowanym na obszarze całego kraju.

Równocześnie podkreślić należy, że z przeprowadzonych konsultacji wynika, iż stan techniczny placówek edukacyjnych jest niejednokrotnie niezadawalający i wymaga modernizacji. Nie zawsze też ich rozmieszczenie jest adekwatne do zachodzących procesów

demograficznych. Podkreślano również niezadawalający stan wyposażenia pracowni przedmiotowych. Odrebnym zagadnieniem jest sytuacja szkolnictwa zawodowego. Aglomeracja Wałbrzyska ma tradycje przemysłowe. Najważniejsze ośrodki miejskie, wykorzystując potencjał instytucjonalny wsparty funkcjonowaniem SSE, rozwijają przemysł. Wpisują się w ten sposób w założenia Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r., zakładającej m.in. reindustrializację regionu. Jednak rozwój przemysłu wymaga posiadania kadr, które mogą zapewnić m.in. szkoły zawodowe. Niestety szkolnictwo zawodowe w latach 2000 – 2009 przeżywało regres, a pewne oznaki ożywienia można dostrzec dopiero w 2010 r. W latach 2000–2012 liczba szkół zawodowych zmniejszyła się z 23 do 17, a liczba uczniów spadła w tym okresie z 4639 do 1810. Zlikwidowano szkoły zawodowe w Boguszowie-Gorcach i Świebodzicach, a w Wałbrzychu ich liczba zmniejszyła się z 9 do 5.

Szkolnictwo średnie koncentruje się w wiodących miastach aglomeracji, a zwłaszcza w Wałbrzychu i Świdnicy. O jakości kształcenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej świadczy średnia zdawalność matur. Od 2004 r. zmniejsza się liczba osób zdających maturę w szkołach zlokalizowanych na obszarze aglomeracji. Średnia zdawalność matur, mierzona jako iloraz liczby osób zdających przez liczbę osób przystępujących do egzaminu, wynosiła 71,29% i była zbliżona zarówno do średniej województwa dolnośląskiego (71,90%), jak i do średniej krajowej (73,33%).

Rozwój gospodarki wykorzystującej nowe technologie wymaga współpracy świata biznesu i nauki. Obecnie na obszarze aglomeracji funkcjonują następujące uczelnie: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Angelusa Silesiusa w Wałbrzychu, Wałbrzyska Wyższa Szkoła Zarządzania i Przedsiębiorczości, Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna w Świdnicy oraz Polsko-Czeska Wyższa Szkoła Biznesu i Sportu „Collegium Glaciensis” w Nowej Rudzie. Działa również zamiejscowy ośrodek dydaktyczny Politechniki Wrocławskiej w Wałbrzychu, a także zamiejscowy ośrodek dydaktyczny w Świdnicy Społecznej Wyższej Szkoły Przedsiębiorczości i Zarządzania w Łodzi. Obecnie studenci pochodzący z Aglomeracji Wałbrzyskiej preferują naukę we Wrocławiu, który oferuje nie tylko większe możliwości studiowania, ale także bogatą ofertę kulturalną i rozrywkową.

Wprawdzie nie ma danych dotyczących studiujących w ujęciu gminnym i powiatowym, to jednak potwierdzeniem powyższej tezy są informacje dostępne dla podregionu wałbrzyskiego. W latach 2004–2012 liczba studiujących zmniejszyła się w podregionie wałbrzyskim z 9668 do 6367. W 2012 r. wskaźnik „absolwenci szkół wyższych na 10 tys. mieszkańców” wynosił 30, przy czym w istotnych z punktu widzenia przyszłości Aglomeracji Wałbrzyskiej dziedzinach, czyli naukach technicznych i medycznych, wynosił on odpowiednio 0 i 1. Dla porównania wskaźnik ten dla Dolnego Śląska wynosił 142, w tym dla nauk technicznych 11, a dla nauk medycznych 10.

#### **Obszar problemowy:**

- Edukacja

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Niski wskaźnik dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym
- Nieadekwatne do potrzeb rozmieszczenie placówek przedszkolnych
- Szybszy niż w regionie spadek liczby uczniów, generujący problemy z efektywnym

wykorzystaniem infrastruktury edukacyjnej

- Niezadawalający stan infrastruktury edukacyjnej (zdekapitalizowane budynki) lub jej braki
- Niezadawalający wyposażenie pracowni
- Niezadawalający poziom nauczania w szkołach podstawowych i gimnazjalnych obrazowany przez wskaźniki odnoszące się do wyników egzaminu końcowego po szkole podstawowej oraz gimnazjum
- Regres szkolnictwa zawodowego
- Niski potencjał szkolnictwa wyższego
- Niedopasowanie kierunków kształcenia na Uczelniach do potrzeb rozwojowych Aglomeracji

**Strategiczna interwencja:**

- Poprawa poziomu infrastruktury edukacji (wiązki projektów)
- Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie (wiązki projektów)

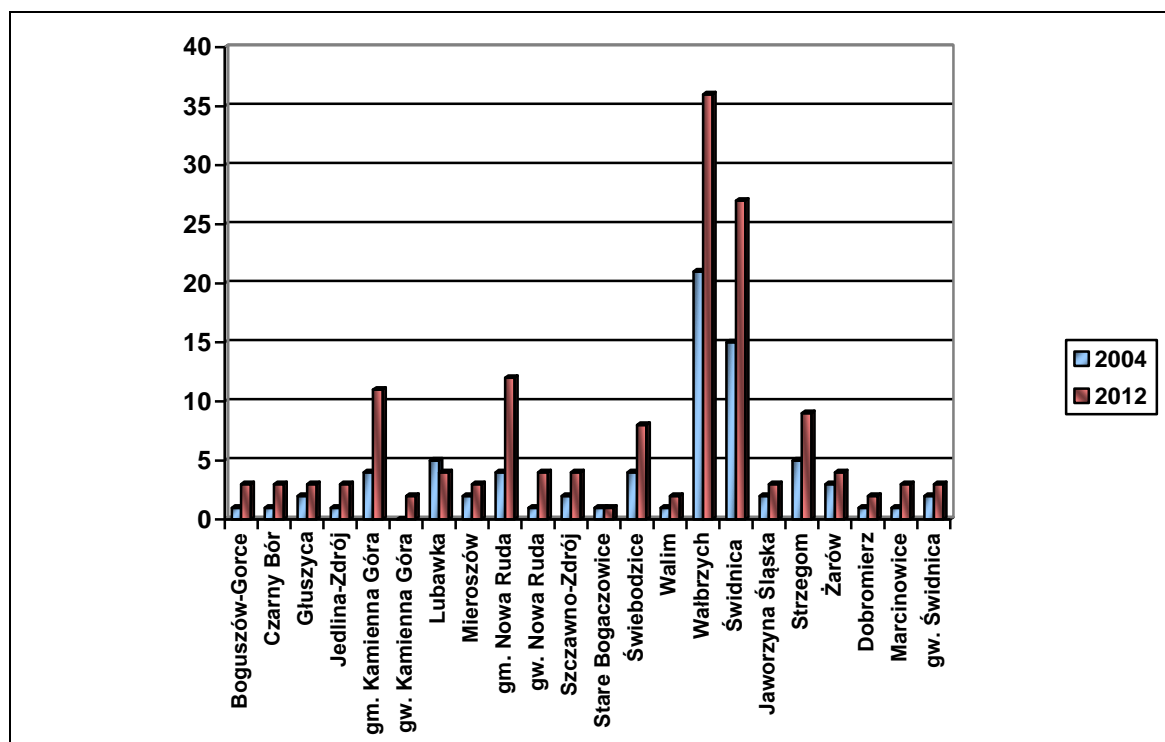
**Zdrowie**

Na potencjał sfery społecznej duży wpływ ma infrastruktura służby zdrowia. Analiza tego problemu napotyka na duże bariery z uwagi na brak danych publikowanych dla gmin. Z dostępnych informacji wynika, że w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004–2012 zwiększyła się liczba zakładów opieki zdrowotnej z 79 do 152. W ujęciu gminnym 20 gmin zanotowało wzrost liczby placówek, w gminie Lubawka nastąpił spadek<sup>7</sup>, natomiast w Starych Bogaczowicach utrzymał się stan z 2004 r. Najwięcej placówek zlokalizowanych jest w Wałbrzychu (36) i Świdnicy (27). W stosunku do całej aglomeracji w obu miastach funkcjonuje łącznie ponad 41% wszystkich zakładów opieki zdrowotnej. Rozbudowaną opieką medyczną dysponuje Nowa Ruda miasto (12) i Kamienna Góra miasto (11). W miastach tych zaobserwowano również dużą dynamikę przyrostu placówek opieki medycznej.

---

<sup>7</sup> Na podstawie danych BDL. Według informacji posiadanych przez gminę Lubawka liczba placówek medycznych w latach 2004–2011 pozostała na niezmiennym poziomie.



**Wykres 6.** Zmiana liczby zakładów opieki zdrowotnej na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w okresie 2004–2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wskaźnikiem, który przynajmniej częściowo obrazuje dostępność opieki medycznej dla ludności, jest liczba łóżek szpitalnych na 10 tys. mieszkańców. W powiecie wałbrzyskim wskaźnik ten wzrósł z 44,9 w 2005 r. do 51,8 w 2011 r.<sup>8</sup>, a powiecie świdnickim z 27,4 do 30,7. W 2011 r. wskaźnik ten był w powiecie wałbrzyskim wyższy niż na Dolnym Śląsku (48,4), chociaż jeszcze w 2004 r. znajdował się on poniżej średniej wojewódzkiej, która wówczas wynosiła 49. W przypadku powiatu świdnickiego wskaźnik ten niezmiennie pozostaje poniżej wartości dla regionu.

Analizując wyżej przedstawione dane, należy pamiętać, że szpitale specjalistyczne i wielospecjalistyczne zlokalizowane są najczęściej w dużych miastach, a w powiatach funkcjonują jednostki, które oferują tylko podstawowy zakres świadczeń i specjalizacji, nie zapewniając przy tym odpowiedniej do potrzeb podaży miejsc.

#### **Obszar problemowy:**

- Zdrowie

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Podstawowy zakres usług medycznych w szpitalach powiatowych, niegwarantujący pełnego bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców

<sup>8</sup> Brak danych z podziałem na powiat wałbrzyski i miasto Wałbrzych za lata 2012 i 2013.

- Nieadekwatna do potrzeb liczba miejsc w szpitalach

**Strategiczna interwencja:**

- Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną (wiązki projektów)

**Kultura**

Istotnym elementem rozwoju tzw. przemysłów kreatywnych jest klasa twórcza, która podejmując decyzję o miejscu osiedlenia, bierze pod uwagę poziom rozwoju usług sfery kultury. Z tego powodu dla sytuacji społeczno-gospodarczej danego terytorium istotny jest potencjał kulturalny.

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, podobnie jak i na cały Dolnym Śląsku występują liczne zabytki o dużych walorach historycznych. Należy przede wszystkim wspomnieć o obiektach wymienionych na liście światowego dziedzictwa UNESCO tj. Kościele Pokoju w Świdnicy oraz Kościele pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu będącym pomnikiem historii.

Warto jednocześnie podkreślić, że bardzo licznie występujące na obszarze Aglomeracji zabytki, nie figurujące na ww. listach, mają mniejsze możliwości pozyskania środków finansowych na renowację i w rezultacie ich stan jest niejednokrotnie niezadawalający. Niemniej jednak ich potencjał sprawia, iż mogą stać się ważnym „motorem” rozwoju turystyki. Szerzej potencjał dziedzictwa materialnego Aglomeracji Wałbrzyskiej został opisany w części poświęconej turystyce.

Jednak potencjału kulturalnego nie należy ograniczać do zabytków. W Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2012 r. funkcjonowały 4 kina, w tym 2 w Wałbrzychu i po 1 w Świdnicy oraz Nowej Rudzie. Kina te dysponowały łącznie 10 salami (z czego 8 sal zlokalizowanych jest w Wałbrzychu) z 2742 miejscami na widowni. Pod względem liczby kin nastąpił wyraźny regres, gdyż jeszcze w 2000 r. działało 10 kin. Znamienne jest, że likwidacji uległy kina w Kamiennej Górze i Świebodzicach – miastach, które aspirują do odgrywania kluczowej roli w aglomeracji. Zamknięto także kina w Jedlinie-Zdroju, Mieroszowie, Walimiu i Strzegomiu. Jednocześnie w Strzegomiu w 2012 r. oddano do użytku (po przebudowie) budynek Strzegomskiego Centrum Kultury, w którym mieści się sala pełniąca zarówno funkcję teatralną, jak i kinową.

Trudno stwierdzić, czy wskazana liczba kin w aglomeracji jest efektem zmieniającego się popytu wynikającego z rozwoju telewizji i Internetu, czy też jest efektem zubożenia społeczeństwa. Może ona również wynikać ze zmieniających się upodobań konsumentów, którzy wybierają kina w multiplexach zlokalizowanych w centrach handlowych.

Życie teatralne aglomeracji koncentruje się w Wałbrzychu, gdzie mają siedzibę dwa teatry (dramatyczny i lalek), które posiadają ustabilizowaną widownię. W Wałbrzychu działa również filharmonia, jednak liczba słuchaczy (widzów) maleje.

Potencjał kulturalny Aglomeracji Wałbrzyskiej uzupełniają lokalne ośrodki kultury, niejednokrotnie finansowane przez gminy i użytkujące majątek komunalny. Na terenie aglomeracji znajdują się 42 instytucje kultury i 163 koła (kluby), działa również 149 zespołów artystycznych.

Ofertę kulturalną aglomeracji wzmacniają wydarzenia o znaczeniu ponadlokalnym, do których zaliczyć należy m.in.:

- Festiwal Kwiatów i Sztuki w Wałbrzychu,
- Festiwal Filmów Dokumentalnych „Oknem Młodych”,
- Festiwal Teatru Otwartego w Świdnicy,
- Międzynarodowy Festiwal Bachowski w Świdnicy,
- Międzynarodowy Festiwal Henryka Wieniawskiego w Szczawnie-Zdroju,
- Międzynarodowy Festiwal Muzyki Kameralnej im. Księżnej Daisi w Wałbrzychu,
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Nowej Rudzie,
- Międzynarodowy Festiwal Folkloru w Strzegomiu,
- Międzynarodowe Biennale Rzeźby w Granicie w Strzegomiu.

Należy podkreślić, że w trakcie konsultacji z przedstawicielami organizacji społecznych oraz reprezentantami gmin zgłaszane były problemy dotyczące niezadawalającego stanu technicznego infrastruktury instytucji kultury w stosunku do oczekiwań mieszkańców.

Jak już wspomniano na wstępie, odpowiednio rozwinięta sfera kultury sprawia, że obszar staje się atrakcyjnym miejscem do życia dla osób kreatywnych. Ma on również większe możliwości w pozyskiwaniu studentów i zatrzymywaniu absolwentów. Konkludując, kultura jest istotnym czynnikiem warunkującym rozwój społeczno-gospodarczy aglomeracji.

**Rysunek 5.** Przeciętna liczba uczestników imprez w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach na 1 mieszkańca, 2012 r.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemu monitorowania rozwoju, [www.strateg.gov.pl](http://www.strateg.gov.pl).

**Obszar problemowy:**

- Kultura

**Zidentyfikowane problemy:**

- Niezadawalający stan zabytków mogących być potencjałem dla rozwoju turystyki
- Ograniczony dostęp mieszkańców do instytucji kultury
- Zły stan techniczny obiektów instytucji kultury

**Strategiczna interwencja:**

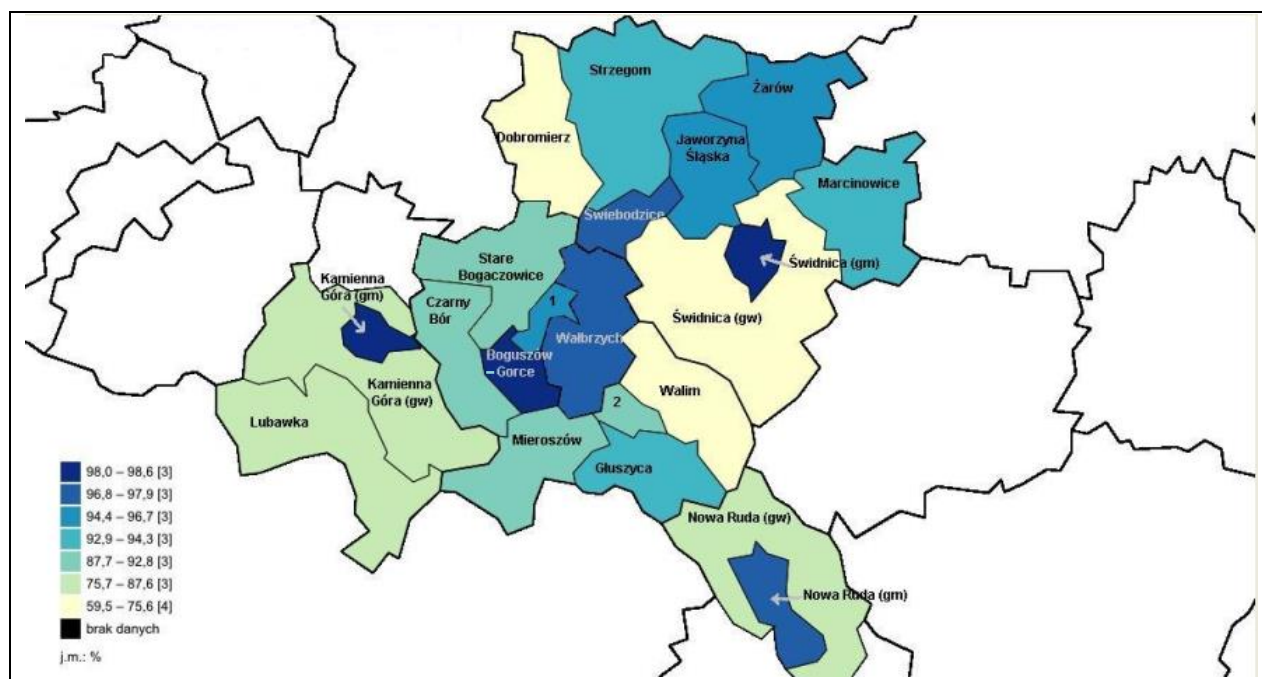
- Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego (wiązki projektów)

### 3. Sfera infrastrukturalna

#### Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Na przestrzeni lat 2004–2012 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej pozostał w Aglomeracji Wałbrzyskiej na zbliżonym poziomie. Zwiększyła się natomiast dostępność do sieci kanalizacyjnej. W 2012 r. 88,7% gospodarstw domowych miało dostęp do sieci wodociągowej, natomiast 47,2% do sieci kanalizacyjnej. Nadal jednak podstawowe wskaźniki dostępności do omawianych mediów kształtują się poniżej średnich w regionie, które wynosiły w przypadku dostępności do sieci wodociągowej 91,9%, a kanalizacyjnej 70,1%. Nie można również stwierdzić, aby dystans ten ulegał zmniejszeniu.

Sytuacja w samej aglomeracji jest mocno zróżnicowana. Według danych GUS (Bank Danych Lokalnych) w najmniejszym zakresie dostęp do sieci wodociągowej posiadają mieszkańcy gmin: Lubawka (64,9%), Dobromierz (66,0%) i Walim (66,3%). Jednak w Aglomeracji Wałbrzyskiej istnieją także gminy, w których ponad 98% gospodarstw domowych ma dostęp do sieci wodociągowej.

**Rysunek 6.** Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej (%), 2012 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych systemu monitorowania rozwoju, [www.strateg.gov.pl](http://www.strateg.gov.pl).

Zaznaczyć należy, że pomimo stosunkowo dobrego średniego pokrycia Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową, infrastruktura ta jest w złym stanie technicznym, co powoduje znaczące ubytki wody oraz prowadzi do pogorszenia jej jakości. Przykładowo sieć wodociągowa, za pomocą której dostarczana jest woda przez Wałbrzyskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji dla mieszkańców Wałbrzycha i gmin ościennych, wymaga stałych inwestycji i remontów. Wymagają tego zwłaszcza niektóre odcinki sieci, wybudowane ponad 100 lat temu. Dlatego co roku na wymianę i remonty sieci przedsiębiorstwo wydaje łącznie ponad 5 mln złotych oraz ponosi dodatkowe koszty związane z pełną analityką jakości wody, zgodną z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia w sprawie jakości wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi.

Jak stwierdzono powyżej, w zakresie dostępności do sieci kanalizacyjnej Aglomeracja Wałbrzyska znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z ukształtowania terenu Aglomeracji (głównie tereny górzyste) i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. W najmniejszym zakresie sieć kanalizacyjna rozwinięta jest na obszarze wiejskim gminy Głuszycza (1,2% gospodarstw domowych ma dostęp do sieci kanalizacyjnej), w gminie wiejskiej Nowa Ruda (6,4%), w gminie Dobromierz (9,9%) i w gminie Stare Bogaczowice (13,2%). Procentowo największy dostęp do sieci kanalizacyjnej posiadają gospodarstwa domowe w miastach: Szczawnie-Zdroju, Świdnicy, Kamiennej Górze, Nowej Rudzie, Wałbrzychu i Świebodzicach. Należy, również podkreślić, że na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej istnieją gminy, w których występuje realne zagrożenie niedotrzymaniem zobowiązań akcesyjnych Polski z zakresu oczyszczania ścieków. W najgorszej sytuacji w tym zakresie są: Nowa Ruda gm. wiejska, Stare Bogaczowice, Boguszków-Gorce, Czarny Bór, Dobromierz, Mioszów, Głuszycza, Lubawka, gmina wiejska Świdnica.

Z oczyszczalni ścieków korzysta przeszło 84% mieszkańców gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (średnia dla Dolnego Śląska wynosi 77%). Bardzo niski odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków znajduje się w Starych Bogaczowicach (6,7%) oraz w gminie wiejskiej Nowa Ruda (15,8%), największy w gminie miejskiej Nowa Ruda (100%) i w Wałbrzychu (100%). W okresie 2000-2010 liczba mieszkańców Aglomeracji korzystająca z oczyszczalni ścieków wzrosła o 11%. Stan techniczny urządzeń oczyszczalni ścieków w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznaje się za dobry za wyjątkiem infrastruktury w Mioszowie.<sup>9</sup>

Na obszarach nie objętych siecią kanalizacyjną ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych lub przydomowych szamb, które bywają nieszczelne. Dodatkowym problemem jest wywóz ścieków na grunty własne lub odprowadzanie ich do rowów, cieków czy też bezpośrednio do ziemi. Praktyka powyższa prowadzi do zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych. W takiej sytuacji konieczne są działania zmierzające do uporządkowania systemu odprowadzenia i oczyszczania ścieków.

Jednak nie zawsze budowa kanalizacji znajduje uzasadnienie ekonomiczne. W miejscowościach o rozproszonej zabudowie porządkowanie gospodarki ściekowej powinno koncentrować się na wspieraniu budowy przydomowych oczyszczalni ścieków. Konsekwentna polityka w niniejszym zakresie powinna ograniczyć problem nieszczelnych szamb i przyczynić się do poprawy stanu środowiska naturalnego.

#### **Obszar problemowy:**

- Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Niski stopień pokrycia Aglomeracji siecią kanalizacyjną
- Wysokie koszty budowy sieci wodociągowej i kanalizacyjnej związane z ukształtowaniem terenu
- Zły stan techniczny infrastruktury wodociągowej
- Niski odsetek mieszkańców obszarów wiejskich korzystających z oczyszczalni ścieków
- Zagrożenia dla środowiska naturalnego związane z brakiem uporządkowania gospodarki ściekowej, nieszczelne szamba, odprowadzenie nieczystości do rowów i cieków wodnych

#### **Strategiczna interwencja:**

- Poprawa stanu infrastruktury środowiska (wiązki projektów)

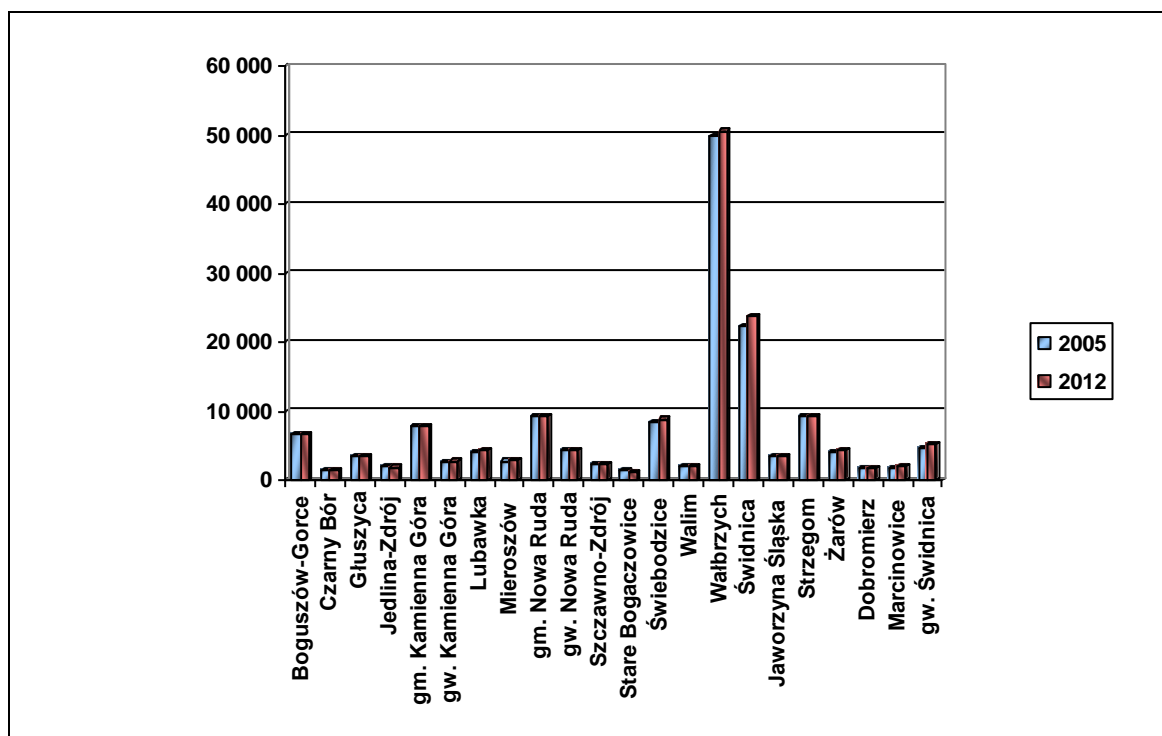
#### **Infrastruktura mieszkaniowa**

W latach 2005–2012 w Aglomeracji Wałbrzyskiej i w 19 gminach ją tworzących nastąpił wzrost zasobów mieszkaniowych. W 3 gminach (Jedlina-Zdrój, Stare Bogaczowice, Dobromierz) zasoby mieszkaniowe zmniejszyły się.

<sup>9</sup> Plan Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gmin Wałbrzycha z uwzględnieniem części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej, Wałbrzych 2015

W Aglomeracji Wałbrzyskiej zasoby mieszkaniowe wzrosły ze 155 538 do 159 575 (wskaźnik dynamiki 103). Wzrost ten następował jednak wolniej niż w całym województwie (108). W największym stopniu zasoby mieszkaniowe powiększyły gminy: gmina wiejska Świdnica (112), Marcinowice (107), Świdnica (106) oraz gmina wiejska Kamienna Góra (106). W najmniejszym stopniu niniejsze zjawisko wystąpiło w gminach: Kamienna Góra (miasto), Nowa Ruda (miasto), Boguszów-Gorce, Głuszyca, Mieroszów i Wałbrzych.

**Wykres 7.** Zasoby mieszkaniowe w Aglomeracji Wałbrzyskiej (szt.)



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Wolny przyrost zasobów mieszkaniowych w Aglomeracji Wałbrzyskiej prowadzi do sytuacji, w której trzon zasobów stanowią mieszkania znajdujące się w obiektach budowanych z wykorzystaniem starych technologii, a to rodzi potrzebę ich modernizacji i dostosowania do obowiązujących standardów. Niekorzystna sytuacja z punktu widzenia inwestycji mieszkaniowych w Aglomeracji Wałbrzyskiej szczególnie widoczna jest w porównaniu do trendów pierwotnego rynku mieszkaniowego w województwie dolnośląskim. Liczba mieszkań oddanych do użytku w Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2011 r. stanowiła niecałe 2% wszystkich mieszkań oddanych do użytku w województwie dolnośląskim. W rezultacie stan zasobów mieszkaniowych na obszarze Aglomeracji jest gorszy niż w województwie dolnośląskim. Niewielki efektywny popyt na mieszkania w Aglomeracji Wałbrzyskiej, a także duża ich podaż na rynku wtórnym skutkują niską przeciętną ceną za m<sup>2</sup> powierzchni użytkowej mieszkania. W lipcu 2012 r. wyniosła ok. 2,3 tys. zł. Dla porównania średnia cena m<sup>2</sup> powierzchni użytkowej mieszkania w województwie dolnośląskim wyniosła ok. 5,4 tys. zł. Niska cena m<sup>2</sup> powierzchni użytkowej w połączeniu z wysokimi kosztami budowy ogranicza rozwój budownictwa mieszkaniowego i utrzymuje niekorzystną strukturę zasobów

mieszkaniowych na obszarze Aglomeracji. Równocześnie z dotychczasowych badań<sup>10</sup> wynika, że stan techniczny istniejących komunalnych zasobów mieszkaniowych, a także wspólnot mieszkaniowych, jest w połowie gmin Aglomeracji zły. Budynki komunalne cechuje znaczący stopień dekapitalizacji wynikający z braku remontów. Podkreślić należy także, iż większość tego typu obiektów została wybudowana przed 1945 r. Jako przeciętny lub dostateczny stan komunalnych zasobów mieszkaniowych oceniono w Jedlinie-Zdroju, Mioszowie, Gminie Nowa Ruda, Starych Bogaczowicach, Szczawnie-Zdroju oraz Świebodzicach. Dobrze i bardzo dobrze ocenia się stan prywatnych zasobów mieszkaniowych, tj. osób fizycznych, części wspólnot, spółdzielni, товариств budownictwa społecznego. Jak już wskazano zły stan infrastruktury komunalnej wynika z wieku budynków. W Aglomeracji Wałbrzyskiej w strukturze budynków największy udział stanowią budynki wybudowane przed 1945 r., stanowią one 58,7% wszystkich budynków (szczegóły zawiera tabela 14 w załączniku). Stare budownictwo charakteryzuje się niejednokrotnie złym stanem technicznym, niskim stopniem termomodernizacji i częściowo brakiem instalacji centralnego ogrzewania (ogrzewanie piecowe), co mocno wpływa na energochłonność tego sektora. Na stan techniczny i jakość energetyczną mieszkalnictwa niewątpliwym wpływ mają także ograniczenia konserwatorskie wobec planowanych prac termomodernizacyjnych obiektów położonych na obszarach objętych ochroną. Prace te często muszą zostać mocno ograniczone. Sektor mieszkaniowy jest największym odbiorcą energii na terenie miasta, charakteryzuje się także dużą dynamiką zmian źródeł zasilania w ciepło. Wprawdzie obserwuje się częściową wymianę źródeł na nowe o wyższej sprawności, jednak często tego typu inwestycja nie wiąże się ze zmianą nośnika wykorzystywanego na potrzeby ogrzewania na bardziej ekologiczny głównie ze względu na coraz wyższe ceny gazu, oleju opałowego oraz energii elektrycznej. W rezultacie energochłonność budownictwa mieszkaniowego na obszarze Aglomeracji jest nadal wysoka (Tabela 15 w załączniku) i wymaga podjęcia stosownych interwencji.

**Obszar problemowy:**

- Infrastruktura mieszkaniowa

**Zidentyfikowane problemy:**

- Wolny przyrost zasobów mieszkaniowych
- Niekorzystna struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych, dominacja budynków z przed 1945 r.
- Zły lub najwyżej dostateczny stan techniczny budynków komunalnych
- Dominacja przestarzałego systemu grzewczego skutkującego niską emisją
- Wysoka energochłonność budynków

**Strategiczna interwencja:**

- Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej (wiązki projektów)
- Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych

<sup>10</sup> Dane dla 16 gmin, Plan Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gmin Wałbrzycha z uwzględnieniem części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej, Wałbrzych 2015



(wiązki projektów)

- Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich (wiązki projektów)

### **Odnowa obszarów cennych kulturowo i przemysłowych**

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej znajdują się cenne historycznie i kulturowo układy przestrzenne wymagające ochrony i rewaloryzacji. Według przyjętej klasyfikacji są to układy przestrzenne zaliczone do:

- Strefy „A” – pełnej ochrony konserwatorskiej – miasto Świdnica, miasto Nowa Ruda;
- Strefy „B” – częściowej ochrony konserwatorskiej – Boguszów-Gorce, Dobromierz, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Lubawka, Mioszów, Nowa Ruda (miasto), Strzegom, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, Walim i Wałbrzych.

Dodatkowo Aglomeracja Wałbrzyska musi zmierzyć się z problemem odnowy obszarów przemysłowych, które znajdują się w większości gmin. Najważniejsze tereny objęte lub wymagające odnowy to:

- Czarny Bór – tereny pokopalnianie;
- Boguszów-Gorce: realizowany jest projekt odnowy szybu Witold (po KWK Victoria), celem stworzenia centrum kulturalno-kongresowego. W gminie istnieją także inne tereny i obiekty przemysłowe, tj. hałdy po kopalni węgla (ul. Pułaskiego, ul. Olimpijska), bocznica kolejowa, tereny po kopalni i przeróbce barytu (własność Skarbu Państwa), a także obiekty zlikwidowanego browaru, zakładu odzieżowego oraz hałdy pokopalniane (własność prywatna);
- Jedlina-Zdrój: obiekty inżynierii kolejowej, tj. wiadukt, tunel, budynki dworców kolejowych;
- Kamienna Góra (gmina miejska): zakłady Kamodex, Len, Floreta; tereny cegielni; wyrobisko po górnictwie odkrywkowym (własność prywatna);
- Kamienna Góra (gmina wiejska): były zakład przemysłu chemicznego – INCO Veritas Ogorzelec, tereny przemysłowe w Leszczyńcu związane z byłym zakładem POLAM (własność Skarbu Państwa);
- Lubawka: była filia Zakładów Gambit w Miskowicach (własność prywatna), tereny przemysłowe po fabryce mebli (własność prywatna);
- Mioszów: tereny po zakładach włókienniczych (w części zagospodarowane, własność prywatna);
- Nowa Ruda (miasto): tereny zabudowane niszczącymi zabudowaniami pokopalnianymi po KWK Nowa Ruda (własność SRK Katowice), obiekty po zakładach jedwabniczych NOWAR (własność prywatna), piece prażalnicze łupków (własność Starosta Powiatu Kłodzkiego). Obecnie w mieście do celów turystyki postindustrialnej wykorzystywane są obiekty po KWK Nowa Ruda;
- Nowa Ruda (gmina wiejska): obiekty przemysłowe po elektrowni i zakładzie NOWAR w Ludwikowicach Kłodzkich (częściowo własność prywatna, częściowo gminna); osadniki pokopalniane w Woliborzu (własność gminy);

- Strzegom: tereny poprzemysłowe zlokalizowane przy Alei Wojska Polskiego i Wesolej, wyrobiska i tereny pokopalniane;
- Świdnica: tereny po zrestrukturyzowanych zakładach przemysłowych, np. była Świdnicka Fabryka Urządzeń Przemysłowych;
- Świebodzice: tereny po fabryce Silena (własność prywatna);
- Walim: tereny i obiekty po zakładach przemysłu lnianego (własność prywatna);
- Wałbrzych: obecnie na terenach i obiektach po KWK Julia realizowany jest projekt pn. Park Wielokulturowy Stara Kopalnia. W mieście zlokalizowane są również inne tereny i obiekty pokopalniane (część jest własnością prywatną).

Ponadto miasto Świdnica w dalszym ciągu stoi przed wyzwaniem odnowy terenów przejętych w 1992 r. po wojskach Federacji Rosyjskiej (199 obiektów rozlokowanych na obszarze o powierzchni 63 ha i zgrupowanych w pięciu kompleksach: cztery kompleksy koszarowe oraz domy jedno- i dwurodzinne użytkowane przez oficerów, łącznie 78 budynków mieszkalnych, w tym 42 wille).

Podobna sytuacja, choć na mniejszą skalę, ma miejsce również w Strzegomiu. Tereny powojenne zostały częściowo zagospodarowane na cele publiczne (przychodnia zdrowia, ośrodek pomocy społecznej, dworzec autobusowy) oraz prywatne (mieszkania i związane z działalnością gospodarczą). Jednak nadal istnieje potrzeba podejmowania działań, które doprowadzą do pełnego wykorzystania terenów powojennych.

Chociaż władze lokalne podejmują próby zagospodarowania obszarów poprzemysłowych, to z przeprowadzonych analiz wynika, że nadal generują one liczne problemy takie jak: zastój gospodarczy, narastanie patologii społecznych, odpływ mieszkańców, utrwalenie negatywnego wizerunku miejsca, ograniczenie ruchu turystycznego, zaburzenie ładu przestrzennego i estetyki, utrata wartości nieruchomości, obniżenie standardu zasobów mieszkaniowych.

Z informacji uzyskanych w trakcie konsultacji oraz z analizy dostępnych materiałów wynika, że istnieją realne możliwości modernizacji istniejących obiektów, oraz ponownego zagospodarowania terenu. Zmodernizowane i przywrócone do użytku obiekty, przyczynią się nie tylko do poprawy jakości życia w Aglomeracji, ale jako efekt uzupełniający wzmocnią jej potencjał rekreacyjny i atrakcyjność dla inwestorów. Zaznaczyć przy tym należy, iż istniejącym obiektom w zależności od ich wcześniejszego przeznaczenia i stanu technicznego mogą zostać zarówno przywrócone pierwotne funkcje, jak również mogą zostać nadane nowe np. rekreacyjne, handlowe, kulturalne.

Poza tym na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej planowana jest lokalizacja parków kulturowych. Planowane jest ustanowienie następujących parków:

- starówka w Chełmsku Śląskim<sup>11</sup>,
- zespół zamku i parku w Wałbrzychu – Książu,
- zespół kopalni węgla kamiennego w Wałbrzychu,
- instytucja kultury Park Kulturowy – Stara Kopalnia w Wałbrzychu,
- park kulturowy w Świdnicy.

---

<sup>11</sup> Niniejszą propozycję władze gminy Lubawka zaopiniowały negatywnie.

Jednocześnie na obszarach cennych kulturowo występuje problem niskiej emisji. Ma ona swoje źródło w kominowym ogrzewaniu budynków połączonym z wysoką utratą ciepła spowodowaną niskim wskaźnikiem termomodernizacji budynków. Równocześnie pamiętać należy, że koszty dostosowania systemów grzewczych i termomodernizacji budynków na obszarze cennym kulturowo jest wysoki, gdyż wiąże się z konieczności spełnienia wymogów konserwatorskich. Dodatkowo należy podkreślić, że na jakość powietrza na analizowanych obszarach negatywnie wpływa energochłonne i przestarzałe oświetlenie ulic generujące jednocześnie wysokie koszty eksploatacji.

**Obszar problemowy:**

- Odnowa obszarów cennych kulturowo i przemysłowych

**Zidentyfikowane problemy:**

- Dewastacja i dekapitalizacja obszarów przemysłowych
- Problemy z zagospodarowaniem terenów powojkowych
- Negatywne oddziaływanie terenów przemysłowych na jakość życia okolicznych mieszkańców
- Problemy niskiej emisji na obszarach cennych kulturowo, objętych ochroną konserwatora zabytków
- Liczne tereny i obiekty przemysłowe będące w dyspozycji różnych właścicieli

**Strategiczna interwencja:**

- Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej (wiązki projektów)
- Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych (wiązki projektów)
- Wsparcie odnowy fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich (wiązki projektów);
- Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego (wiązki projektów)

**Dostępność komunikacyjna. Infrastruktura drogowa, kolejowa, transport publiczny**

Kluczowy dla sytuacji Aglomeracji Wałbrzyskiej jest rozwój infrastruktury drogowej. Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej aglomeracji tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich.

Przez obszar Aglomeracji prowadzą następujące drogi krajowe i wojewódzkie

- Droga krajowa nr 5, łącząca Wrocław ze Strzegomiem, Bolkowem, Kamienną Górą i granicą państwa w Lubawce. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Strzegom, Dobromierz, Kamienna Góra, miasto Kamienna Góra, Lubawka;
- Droga krajowa numer 35, łącząca Wrocław ze Świdnicą, Wałbrzychem i z granicą państwa w Golińsku, o długości 88 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Marcinowice, Świdnica, miasto Świdnica, Świebodzice, Wałbrzych, Mieroszów;

- Droga krajowa numer 34, łącząca Świebodzice (DK35) i Dobromierz (DK5), o długości 9 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Świebodzice, Strzegom, Dobromierz;
- Droga wojewódzka nr 345 relacji Wilczków (DK94) – Strzegom (DK5) o długości 27 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej droga przebiega na obszarze Gminy Strzegom;
- Droga wojewódzka nr 367 relacji Jelenia Góra – Wałbrzych, o długości 57 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Kamienna Góra, miasto Kamienna Góra, Czarny Bór, Boguszków-Gorce, Wałbrzych;
- Droga wojewódzka nr 369 relacji Przełęcz Kowarska (DW367) – Lubawka, o długości 18 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez teren gminy Lubawka;
- Drogi wojewódzkie nr 371 i 373, przebiegające w całości na terenie Świebodzic, stanowiące połączenie dróg krajowych nr 34 i 35;
- Droga wojewódzka nr 374 relacji Jawor – Świebodzice, o długości 28 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Strzegom, Świebodzice;
- Droga wojewódzka nr 375 relacji Wałbrzych Sobięciny (DW367) – Dobromierz (DK5), o długości 21 km. Przebiega przez tereny gmin: Wałbrzych, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice, Dobromierz;
- Droga wojewódzka nr 376 relacji Wałbrzych Szczawienko (DK35) – Jabłów (DW367), o długości 14 km. Przebiega przez tereny gmin: Wałbrzych, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice;
- Droga wojewódzka nr 379 relacji Wałbrzych Podgórze (DK35) – Modliszów - Świdnica, o długości 19 km. Przebiega przez tereny gmin: Wałbrzych, Walim, Świdnica, miasto Świdnica;
- Droga wojewódzka nr 380 relacji Unisław Śląski (DK35) – Głuszycyca (DW381), o długości 8 km. Przebiega przez tereny gmin: Mieroszów, Głuszycyca;
- Droga wojewódzka nr 381 relacji Wałbrzych – Kłodzko, o długości 54 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Głuszycyca, Nowa Ruda, miasto Nowa Ruda;
- Droga wojewódzka nr 382 relacji Stanowice (DW374) – Paczków granica państwa, o długości 85 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Strzegom, Jaworzyna Śląska, Świdnica, miasto Świdnica;
- Droga wojewódzka nr 383 relacji Jedlina-Zdrój – Dzierżoniów, o długości 29 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Jedlina-Zdrój, Walim;
- Droga wojewódzka nr 385 relacji Tłumaczów granica państwa – Jaczowice (DK46), o długości 104 km. Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiega przez tereny gmin: Nowa Ruda, miasto Nowa Ruda.<sup>12</sup>

Niestety większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne, a ich stan oceniany jest jako dostateczny lub zły. Podstawowym mankamentem jest fakt, że są to

---

<sup>12</sup> Projekt dokumentu pn. Zintegrowany Program Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Planuje się przyjęcie programu w IV kw. 2015 r.

przeważnie drogi jednojezdniowe, niewystarczające w czasach wzmożonego rozwoju transportu samochodowego. Drogi te nie gwarantują odpowiedniej przepustowości, a tym samym mogą być barierą rozwoju gospodarki.

W konsekwencji dostępność transportowa Aglomeracji Wałbrzyskiej, w tym dostępność do stolicy województwa, jest niska i stanowi istotny problem, z jakim muszą zmierzyć się gminy tworzące Aglomerację. Za niedostateczną należy uznać istniejącą sieć dróg niepozwalającą na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci TEN-T. Należy zwrócić szczególną uwagę na potencjał Drogi Sudeckiej, jako osi komunikacyjnej obszaru, która łączy go z TEN-T.

Wewnętrzny układ komunikacyjny tworzą drogi gminne i powiatowe. GUS nie publikuje informacji dotyczących infrastruktury drogowej w ujęciu gminnym. Punktem odniesienia sytuacji w Aglomeracji Wałbrzyskiej mogą być informacje dostępne dla powiatów: wałbrzyskiego, świdnickiego, kamiennogórskiego i kłodzkiego. W latach 2005–2011<sup>13</sup> łączna długość dróg gminnych o twardej nawierzchni wzrosła w powiecie wałbrzyskim z 310,2 do 342,1 km, w tym dróg o nawierzchni ulepszonej z 287,2 do 309,3 km. Niemal podwoiła się długość dróg gruntowych z 49,2 do 85,7 km. W analogicznym okresie zmniejszyła się długość dróg powiatowych z 220,1 km do 204,6 km. Równocześnie długość dróg gruntowych pozostała na niezmiennym poziomie i wynosiła 13,6 km. W powiecie świdnickim w latach 2005–2011 długość dróg gminnych o twardej nawierzchni wzrosła z 275,7 do 339 km, w tym dróg o nawierzchni ulepszonej z 245,1 do 300,9 km. Wzrosła również długość dróg o nawierzchni gruntowej z 178,2 do 205,9 km. W tym samym czasie długość dróg powiatowych zmniejszyła się z 415,3 do 387,6 km. Również w powiecie kamiennogórskim w latach 2005–2011 zwiększyła się długość dróg gminnych o twardej nawierzchni ze 123,8 do 136,3 km, a o nawierzchni ulepszonej ze 107,5 do 128,0 km. Jednocześnie zmniejszyła się długość gminnych dróg gruntowych ze 140,2 do 129,4 km. Zmniejszeniu uległa także długość dróg powiatowych o nawierzchni twardej z 218,5 do 198,1 km. Inaczej sytuacja kształtowała się w powiecie kłodzkim. Tutaj w latach 2005–2011 zmniejszyła się zarówno długość dróg gminnych o nawierzchni twardej (z 609,4 do 552,5 km), jak i długość dróg powiatowych o nawierzchni twardej (z 699,4 do 693,6 km).

Górski charakter Aglomeracji Wałbrzyskiej determinuje słabą dostępność komunikacyjną poszczególnych gmin i wydłuża czas dojazdu do centrum z takich miast, jak np. Nowa Ruda, Kamienna Góra oraz niektórych miejscowości gminy wiejskiej Świdnica. Istotnym problemem jest brak obwodnic m.in. Szczawna-Zdroju, Głuszcy, Świebodzie, Nowej Rudy-Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc czy też Strzegomia (w kierunku Legnicy), który powoduje duże natężenie ruchu w centrach wymienionych miejscowości, przyczyniając się do nadmiernej emisji szkodliwych substancji do powietrza. Ponadto brak obwodnic skutkuje wydłużeniem czasu przejazdu oraz zagrożeniem dla pieszych. Problem stanowi także brak łączników drogowych pomiędzy kluczowymi drogami przebiegającymi przez aglomerację. Przykładem może być brak połączenia drogi krajowej nr 5 z drogą wojewódzką nr 369. Łącznik

---

<sup>13</sup> Brak danych z podziałem na powiat wałbrzyski i miasto Wałbrzych za lata 2012 i 2013.

ten poza usprawnieniem transportu w aglomeracji może równocześnie pełnić funkcję obwodnicy Lubawki.

Nie można również pominąć faktu, że wiele dróg powiatowych i gminnych w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest obciążonych ze względu na transport kruszyw z kopalni granitu (np. Dobromierz, Strzegom, Nowa Ruda) oraz kopalni melafiru (Wałbrzych, Mieroszów, Czarny Bór), a także ze względu na transport drewna.

Natomiast pozytywnym przykładem rozwiązań w transporcie drogowym w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest łącznik Świdnicy z autostradą A4. Na uwagę zasługuje zwłaszcza fakt, że droga ta powstała w wyniku współpracy sześciu jednostek samorządowych. Poza wzmocnieniem dostępności komunikacyjnej aglomeracji droga poprawiła również dostępność terenów inwestycyjnych zlokalizowanych w podstrefie SSE w Żarowie.

Istotne jest, że w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego Perspektywa 2020 przewidziano działania i zadania dla rozwoju transportu na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej. Zaliczyć do nich należy: usprawnienie systemu powiązań drogowych poprzez budowę i modernizację m.in. drogi Wałbrzych–Świdnica; polepszenie systemu powiązań drogowych w paśmie Przedgórze Sudeckiego poprzez budowę lub modernizację dróg; stworzenie uzupełniającego systemu powiązań drogowych, umożliwiających sprawny przepływ ludzi, dóbr i informacji (droga Wrocław–Świdnica–Wałbrzych). Ważną inwestycją będzie także budowa drogi ekspresowej S 3. Jednak plan dzielenia inwestycji na etapy (np. 81 km odcinek Nowa Sól–Legnica podzielony na pięć zadań) sprawia, że trudno jest ostatecznie określić końcowy termin jej realizacji.

Kolejowy układ transportowy Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzą następujące czynne i nieczynne, normalnotorowe linie kolejowe:

- nr **137 Katowice – Kędzierzyn-Koźle – Nysa – Kamieniec Ząbkowicki – Świdnica Miasto – Jaworzyna Śląska – Legnica (na obszarze Aglomeracji tylko odcinek Krzyżowa – Rogoźnica)**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna linia pierwszorzędna, jednotorowa (poza szlakiem Świdnica Miasto – Jaworzyna Śląska, który jest dwutorowy), niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej: 100 km/h na szlaku Mościsko Dzierżoniewskie – Świdnica Miasto, 90 km/h na szlaku Świdnica Miasto – Jaworzyna Śląska, 80 km/h na odcinku Jaworzyna Śląska – Jawor;

- nr **274 Wrocław Świebodzki – Jaworzyna Śląska – Wałbrzych Główny – Sędziszów – Jelenia Góra – Lubań Śląski – Zgorzelec (na obszarze Aglomeracji znajduje się odcinek Imbramowice – Witków Śląski)**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna linia pierwszorzędna, dwutorowa, zelektryfikowana, znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej: 120 km/h na odcinku Imbramowice – Świebodzice, 40 km/h w obrębie stacji Świebodzice, 60-80 km/h na części szlaku Świebodzice – Wałbrzych Szczawienko, 80 km/h na szlaku Wałbrzych Szczawienko – Wałbrzych Miasto, 60 km/h na odcinku Wałbrzych Miasto – Boguszów Gorce, 80 km/h na odcinku Boguszów Gorce – Sędziszów; stanowi główną kolejową oś transportową w Aglomeracji Wałbrzyskiej;

- nr **285 Wrocław Główny – Kobierzyce – Sobótka – Świdnica Przedmieście – Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój (na obszarze Aglomeracji tylko odcinek Strzelce Świdnickie – Jedlina Zdrój)**, zarządca: PKP PLK S.A. (odcinek Wrocław Główny – Świdnica Kraszowice), czynna w ruchu towarowym (tylko na odcinku Pszenno – Świdnica Kraszowice) linia drugorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego,

o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h; w przeszłości linia obejmowała również odcinek Świdnica Kraszowice – Jedlina-Zdrój, który został wyłączony z ruchu pod koniec lat 90-tych ubiegłego wieku; obecnie wyłączony z eksploatacji i zarządzania przez PKP PLK S.A. oraz przekazany do PKP S.A.; obecnie nieprzejezdny w wyniku braku pełnej konserwacji zachowanej infrastruktury kolejowej, a odcinek przebiegający przez obszar miasta Jedlina-Zdrój rozebrany; posiada wydaną w drodze decyzji Ministerstwa Infrastruktury zgodę na likwidację i oczekuje na fizyczną rozbiórkę, która nie zostanie jednak wykonana, gdyż w lipcu 2014 roku Samorząd Województwa Dolnośląskiego wyraził chęć przejęcia od PKP S.A. odcinka Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój;

- nr **286 Kłodzko Główny – Nowa Ruda – Głuszycyca – Wałbrzych Główny (na obszarze Aglomeracji znajduje się odcinek Nowa Ruda – Wałbrzych Główny)**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna linia drugorzędna, jednotorowa na szlakach: Nowa Ruda – Ludwikowice Kłodzkie i Głuszycyca – Wałbrzych Główny, dwutorowa na szlakach: Ścinawka Średnia – Nowa Ruda i Ludwikowice Kłodzkie – Głuszycyca, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h;

- nr **291 Boguszów Gorczy Wschód – Mieroszów – Meziměstí (Czechy)**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna tylko w ruchu towarowym linia drugorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h; obecnie ruch pociągów na tej linii jest sporadyczny (w przeciągu całego roku 2014 linią przejechało tylko kilkanaście pociągów międzynarodowych); w przeszłości linia obejmowała również odcinek Wałbrzych Szczawienko – Boguszów Gorczy Wschód (przez Szczawno-Zdrój), który został wyłączony z ruchu oraz fizycznie zlikwidowany w połowie lat 90-tych ubiegłego wieku (z wyjątkiem odcinka Wałbrzych Szczawienko – Wałbrzych Zespół Boczny, który został przekwalifikowany na obecną łącznicę nr 869);

- nr **298 Kamienna Góra – Sędziszów**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna linia pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h; na linii jest obecnie prowadzony całoroczny ruch towarowy i sezonowy ruch pasażerski;

- nr **299 Kamienna Góra – Lubawka – Královec (Czechy)**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna linia pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h; na linii jest obecnie prowadzony całoroczny ruch towarowy i sezonowy ruch pasażerski (tylko pociągi międzynarodowe);

- nr **302 Malczyce – Strzegom – Rostoka – Bolków**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna tylko w ruchu towarowym (na odcinku Strzegom – Grabina Śląska) linia znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h; odcinki: Grabina Śląska – Bolków i Malczyce – Strzegom są całkowicie wyłączone z ruchu, a w wyniku braku konserwacji i kradzieży infrastruktury są one nieprzejezdne;

- nr **308 Ogorzelec – Kowary – Jelenia Góra**, zarządca: PKP PLK S.A., nieczynna linia znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 100 km/h; całość jest obecnie wyłączona z ruchu, a w wyniku braku konserwacji i kradzieży infrastruktury linia jest nieprzejezdna; w przeszłości linia obejmowała również odcinek Kamienna Góra – Ogorzelec, który został wyłączony z ruchu oraz fizycznie zlikwidowany pod koniec lat 80-tych ubiegłego wieku (z wyjątkiem

odcinka Kamienna Góra – Pisarzowice, który został przekwalifikowany na obecną linię nr 345);

- nr **327 Nowa Ruda Słupiec – Ścinawka Średnia**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna tylko w ruchu towarowym linia znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 80 km/h; obecnie jedynym jej zadaniem jest obsługa kopalni Gabra w Nowej Rudzie Słupcu;

- nr **330 Kamienna Góra – Krzeszów**, nieczynna linia znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, wyłączona z eksploatacji i zarządzania przez PKP PLK S.A. oraz przekazana do PKP S.A.; posiada wydaną w drodze uchwały Zarządu PKP z dnia 13.03.2002 r. zgodę na likwidację; od tego czasu oczekuje na fizyczną rozbiórkę; obecnie nieprzejezdna – w wyniku odcięcia jej od układu torowego stacji Kamienna Góra oraz braku konserwacji zachowanej infrastruktury kolejowej;

- nr **331 Jawor – Borów**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna tylko w ruchu towarowym linia znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 80 km/h; obecnie jedynym jej zadaniem jest obsługa kopalń granitu w Borowie; w przeszłości linia obejmowała również odcinek Borów – Roztoka – obecnie wyłączony z eksploatacji i zarządzania przez PKP PLK S.A. oraz przekazany do PKP S.A.; posiada wydaną w drodze decyzji Ministerstwa Infrastruktury z dnia 26.04.2004 r. zgodę na likwidację; od tego czasu oczekuje na fizyczną rozbiórkę; obecnie nieprzejezdny w wyniku braku konserwacji zachowanej infrastruktury kolejowej;

- nr **345 Kamienna Góra – Pisarzowice**, zarządca: PKP PLK S.A., nieczynna linia znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 80 km/h; całość jest obecnie wyłączona z ruchu, a w wyniku braku konserwacji i kradzieży infrastruktury linia jest nieprzejezdna; w przeszłości linia stanowiła część linii nr 308; w wyniku rozebrania odcinka Pisarzowice – Ogorzelec dawna linia nr 308 utraciła ciągłość, a podział dawnej linii nr 308 wymagał zakwalifikowania jednej z jej części jako nowej linii nr 345;

- nr **771 Świdnica Przedmieście – Świdnica Miasto**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna tylko w ruchu towarowym łącznica pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 40 km/h;

- nr **772 Strzegom Międzyrzecze – Strzegom Miasto**, zarządca: PKP PLK S.A., nieczynna łącznica pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 40 km/h; całość jest obecnie wyłączona z ruchu, a w wyniku odcięcia jej od linii nr 137, braku konserwacji i kradzieży infrastruktury łącznica jest nieprzejezdna; jej rolą było bezpośrednio prowadzenie pociągów na kierunku Jaworzyna Śląska – Bolków, bez konieczności zmiany kierunku jazdy na stacji Strzegom;

- nr **773 Boguszów Gorce – Boguszów Gorce Towarowy**, zarządca: PKP PLK S.A., nieczynna łącznica pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 40 km/h; całość jest obecnie fizycznie zlikwidowana, choć nigdy nie wydano decyzji likwidacyjnej; jej rolą było bezpośrednio prowadzenie pociągów na kierunku Jelenia Góra – Mieroszów bez konieczności zmiany kierunku jazdy na stacji Wałbrzych Główny oraz bezpośrednio połączenie obecnie nieistniejącej stacji Boguszów Gorce Towarowy ze stacją Boguszów Gorce;



- nr **774 Marciszów Górny – Kružyn**, zarządca: PKP PLK S.A., nieczynna łącznica pierwszorzędna, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 40 km/h; całość jest obecnie wyłączona z ruchu, a w wyniku odcięcia jej od linii nr 274, braku konserwacji i kradzieży infrastruktury łącznica jest nieprzejezdna; jej rolą było bezpośrednio prowadzenie pociągów na kierunku Jelenia Góra – Kamienna Góra bez konieczności zmiany kierunku jazdy na stacji Sędziszów;
- nr **869 Wałbrzych Szczawienko – Wałbrzych Zespół Bocznic**, zarządca: PKP PLK S.A., czynna tylko w ruchu towarowym łącznica znaczenia miejscowego, jednotorowa, niezelektryfikowana, pozbawiona znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 40 km/h; jej zadaniem jest obsługa bocznic do obiektów przemysłowych położonych pomiędzy wałbrzyskimi osiedlami: Piaskowa Góra i Podzamcze; w przeszłości linia stanowiła część linii nr 291; w wyniku rozebrania odcinka Wałbrzych Zespół Bocznic – Boguszów Gorce Wschód dawna linia nr 291 utraciła ciągłość, a podział dawnej linii nr 291 wymagał zakwalifikowania jednej z jej części jako nowej łącznicy nr 869;
- tor łączący nr **976 Boguszów Gorce Zachód – Czarny Bór**, zarządcy: a) PKP PLK S.A. – na odcinku łączącym stację Boguszów Gorce ze stacją zakładową Czarny Bór KSSD, b) MINERAL POLSKA Sp. z o.o. – na obszarze stacji zakładowej Czarny Bór KSSD obsługującej ruch towarowy z dwóch kopalni melafiru (Grzędy i Borówno); jest to czynny tor łączący znaczenia miejscowego, jednotorowy, zelektryfikowany, pozbawiony znaczenia państwowego, o prędkości konstrukcyjnej 40 km/h, dzięki temu torowi łączącemu kamieniołomy posiadają jedno połączenie z siecią kolejową PKP (z linią nr 274), które umożliwiają kolizyjny wjazd i wyjazd na jej teren (bezpośrednio tylko w kierunku Wałbrzycha, w kierunku Jeleniej Góry należy najpierw dokonać zmiany kierunku jazdy pociągu na stacjach PKP PLK S.A. Boguszów Gorce Zachód lub Boguszów Gorce).

Żadna z linii kolejowych przebiegających przez Aglomerację Wałbrzyską nie jest objęta umowami AGC i AGTC.<sup>14</sup>

Aktualnie najbardziej eksploatowaną linią kolejową położoną na terenie Aglomeracji jest linia nr 274. Ta dwutorowa, i jedyna w Aglomeracji Wałbrzyskiej linia zelektryfikowana, jest ulokowana w rejonie górskim, z czym wiążą się poważne utrudnienia techniczno-ruchowe wynikające ze znacznych spadków, wąskich łuków (newralgicznym miejscem jest odcinek Świebodzice – Boguszów Gorce Wschód). Z punktu widzenia rozwoju kraju linia ta ma charakter strategiczny, a to ze względu na ulokowane w jej pobliżu kopalnie surowców skalnych i kruszywa budowlanego wykorzystywanych do budowy lub modernizacji dróg i linii kolejowych. Linia ta służy zarówno do wykonywania przewozów osobowych jak i towarowych. Poza wspomnianymi kruszywami, linią nr 274 prowadzony jest ruch pociągów z węglem do koksowni „Victoria” (bocznicza zakładowa odgałęzia się od stacji Wałbrzych Fabryczny), koksem i innymi produktami wywożonymi ze wspomnianej koksowni oraz do składów opałów ulokowanych przy stacjach i bocznicach.

---

<sup>14</sup> Projekt dokumentu pn. Zintegrowany Program Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Planuje się przyjęcie programu w IV kw. 2015 r.

Warto również podkreślić, że na terenie Aglomeracji istnieją nieczynne linie kolejowe o dużym potencjale np. ze względu na rozwój turystyki. Przykładem może być nieczynną linią kolejową nr 285 łączącą Wrocław – Sobótkę – Świdnicę – Zagórze Śląskie – Jedlinę-Zdrój. Linia ta od byłej stacji węzłowej Świdnica Kraszowice do zlikwidowanej stacji węzłowej Jedlina-Zdrój została wytrasowana w ciekawy sposób. Pokonanie doliny rzeki Bystrzycy wymagało zbudowania znacznej liczby obiektów inżynierskich, które potęgują jej malownicze położenie. Niestety linia ta, na wspomnianym, najciekawszym odcinku jest nieprzejezdna dla pociągów, a na odcinku Jedlina-Zdrój – Jedlina Dolna rozkradziona.

Niestety stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można za przeciętny. Dotyczy to zwłaszcza linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka lokomocji.

W jeszcze gorszej kondycji jest infrastruktura dworcowa. Na obszarze Aglomeracji znajdują się 34 stacje i przystanki zdolne do ruchu, z czego 17 to stacje (w tym 2 węzłowe), a 17 to przystanki osobowe publicznie. Duża część dworców (głównie poza najważniejszymi miastami) jest w złym stanie technicznym. Zamknięte budynki dworcowe oraz zdewastowane wiaty peronowe sprawiają, że nie spełniają one swoich funkcji. Dodatkowo zaznaczyć należy, iż istniejąca lokalizacja dworców i przystanków kolejowych w dużej mierze wynika z uwarunkowań historycznych. W rezultacie ich układ jest nieadekwatny do dzisiejszych potrzeb mieszkańców, a tym samym ogranicza zainteresowanie transportem kolejowym. Przykładem może być Strzegom, gdzie dworzec kolejowy znajduje się na obrzeżach miasta (ok. 2,5 km od centrum). Nie ma również rozwiniętej sieci przystanków przy specjalnych strefach ekonomicznych.

Przykładem pozytywnych działań zmierzających do poprawy stanu infrastruktury kolejowej jest modernizacja linii Świdnica–Jaworzyna Śląska. Szans rozwoju kolejnictwa upatrywać można również we wzmożonych działaniach firm prywatnych związanych z eksploatacją surowców i ich udziałem w działaniach modernizacyjnych infrastruktury kolejowej.

O dostępności komunikacyjnej obszaru decydują nie tylko drogi i linie kolejowe, ale także ścieżki rowerowe. Aktualnie widoczny jest brak ścieżek rowerowych łączących poszczególne gminy i miejscowości. Pamiętać należy, że rozwój ścieżek rowerowych nie tylko poprawia stan środowiska naturalnego (poprzez ograniczanie niskiej emisji), ale również służy promocji turystyki i rekreacji. Mogą one przyczynić się zwłaszcza do rozwoju turystyki weekendowej. Poprzez budowę ścieżek rowerowych poprawi się dostępność miejsc atrakcyjnych turystycznie. Dodatkowo ścieżki rowerowe zwiększają mobilność mieszkańców i umożliwiają nawiązywanie kontaktów pomiędzy mieszkańcami poszczególnych miejscowości, bez konieczności posiadania samochodu.

Na obszarze Aglomeracji sieć tras rowerowych jest przestrzennie zróżnicowana. Jednocześnie trasy te znajdują się ciągu dróg będących pod zarządem różnych JST, co utrudnia skoordynowane zarządzanie nimi.

Analiza przebiegu tras rowerowych nasuwa wniosek, że mają one zarówno charakter turystyczny – rekreacyjny, jak i gospodarczy. Komunikacja rowerowa umożliwia pracownikom dotarcie do zakładów pracy. W rezultacie wskazana jest dalsza rozbudowa tras rowerowych w kierunku stref aktywności gospodarczej, gdzie koncentrują się inwestycje gospodarcze.

Niestety aktualnie rozwojowi tras rowerowych nie towarzyszy adekwatny do potrzeb rozwój infrastruktury towarzyszącej. Brakuje stojaków na rowery, ławek, wiat umożliwiających odpoczynek i ochronę przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Pewne zastrzeżenia budzi także czytelność oznaczeń tras rowerowych.

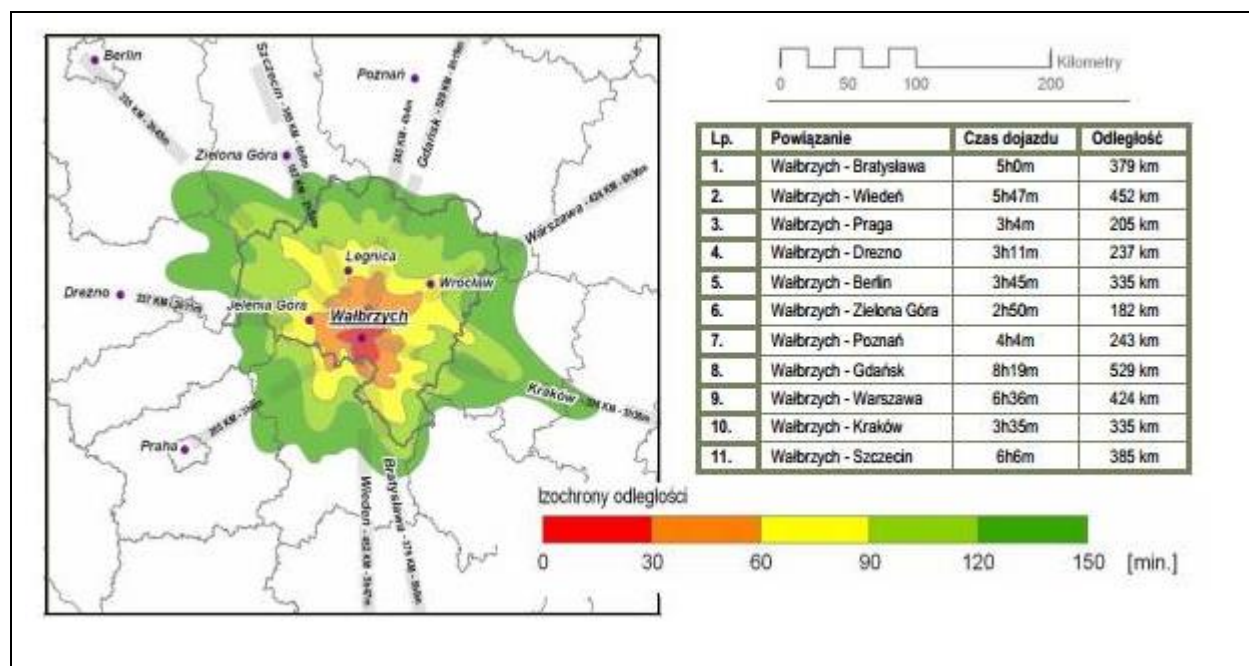
Infrastruktura drogowa i kolejowa wpływa na dostępność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej dla pasażerów komunikacji publicznej. Z dotychczasowych analiz wynika, że dostępność ta oceniana jest jako przeciętna lub dobra (Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Kamienna Góra (miasto), Lubawka, Nowa Ruda (miasto), Nowa Ruda (gmina wiejska), Stare Bogaczowice, Świebodzice, Walim oraz Wałbrzych). Dostępność komunikacyjna dwóch wiodących miast aglomeracji, tj. Wałbrzycha i Świdnicy można uznać za dobrą. Obecnie funkcjonuje w dzień powszedni 200 par połączeń autobusowych/busowych, w sobotę 118, a w niedzielę 116. Linię komunikacyjną na trasie Świdnica – Wałbrzych – Świdnica obsługuje 14 przewoźników. Nie ma połączenia kolejowego, o czym warto wspomnieć w kontekście planów rozwoju kolei aglomeracyjnej. Nie można również pozytywnie ocenić możliwości korzystania z publicznych środków transportu na trasie Strzegom–Wałbrzych. Miasta te dysponują czterema bezpośrednimi połączeniami autobusowymi (wówczas czas podróży trwa ok. 40 min). W pozostałych przypadkach wymagana jest przesiadka wydłużająca czas podróży do ok. 1,5 h. Natomiast dzięki połączeniom kolejowym w stosunkowo dobrej sytuacji znajduje się Jaworzyna Śląska, która może w przyszłości pełnić funkcję łącznika komunikacyjnego pomiędzy Wałbrzychem a Strzegomem i Świdnicą.

Niezadowolająca jest dostępność komunikacji publicznej w Mioszowie, Szczawnie-Zdroju oraz w gminie wiejskiej Kamienna Góra. W pierwszym przypadku komunikacja publiczna (linia nr 15 Wałbrzych–Sokołowsko–Mioszów–Golińsk, uruchomiona na mocy porozumienia międzygminnego z gminą Wałbrzych) nie obejmuje całej gminy Mioszów. Brak również połączeń z Nową Rudą oraz Kłodzkiem. W przypadku Szczawna-Zdroju komunikacja publiczna realizowana jest na mocy porozumienia z miastem Wałbrzych, niemniej niezadowolająca jest częstotliwość kursów autobusowych oraz brak kierunków połączeń pożądaných przez pasażerów (tj. do centrów handlowych oraz Szpitala im. dra A. Sokołowskiego). W gminie wiejskiej Kamienna Góra brak zadowolającej liczby połączeń wynikać może z niewielkiej liczby pasażerów korzystających z tego środka transportu.

Podstawowym problemem pasażerów korzystających z komunikacji publicznej jest wydłużony czas dojazdu do wybranych miejsc, wynikający z przeciążenia lokalnego układu drogowego, oraz brak nowoczesnego centrum przesiadkowego, zlokalizowanego w centrum aglomeracji (Wałbrzychu). Należy podkreślić, że słabości komunikacji publicznej skutkują intensywnym użytkowaniem samochodów osobowych, które przyczyniają się do zwiększenia niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej, głównie w miastach.

Pozytywnym przykładem działań zmierzających do poprawy sytuacji komunikacyjnej w aglomeracji jest uruchomienie centrum przesiadkowego w Świdnicy.

Obserwowany regres transportu publicznego, skutkuje wzrostem natężenia ruchu pojazdów indywidualnych. Wysokie natężenie ruchu, szczególnie w centrach miast, w połączeniu z przestarzałą sygnalizacją świetlną zwiększa „niską emisję” i zagraża bezpieczeństwu pieszych.

**Rysunek 7.** Analiza dostępności zewnętrznej centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej

Źródło: Wytyczne kierunkowe do kształtowania sieci drogowej i kolejowej w województwie dolnośląskim, Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne, Wrocław 2010 r.

Analizując transport publiczny funkcjonujący na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej należy zwrócić uwagę na tabor za pomocą którego realizowane są usługi transportowe. Z dostępnych informacji wynika, iż większość przewoźników obsługujących publiczny transport autobusowy świadczy usługi na niskim poziomie, przestarzałym taborze, pojazdami o małej pojemności.<sup>15</sup> Nadal brakuje niskopodłogowych i ekologicznych autobusów. Żaden z minibusów o pojemności do około 20 osób kursujący na terenie Aglomeracji nie jest przystosowany do przewozu osób niepełnosprawnych, wózków dziecięcych oraz większego sprzętu sportowego. Wykonywanie transportu zbiorowego za pomocą tego typu pojazdów jest słabym ogniwem obsługi ruchu turystycznego w regionie, a jednocześnie w znacznym stopniu rzutuje na jakość życia mieszkańców Aglomeracji.

W rezultacie konieczna jest wymiana taboru podyktowana zarówno względami społecznymi (dostępność środków komunikacji miejskiej dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się), jak i środowiskowymi (ograniczenie niskiej emisji). Szczególnie ważne jest, aby z usług transportu publicznego mogły korzystać osoby starsze, które nie posiadają prywatnych środków transportu, lub ze względu na stan zdrowia nie są w stanie ich eksploatować. Należy również zwrócić uwagę na dostępność środków transportu publicznego dla wózków dziecięcych. Zakup odpowiednich autobusów (niskopodłogowych) wpisuje się więc także w politykę prorodzinną.

<sup>15</sup> Projekt dokumentu pn. Zintegrowany Program Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Planuje się przyjęcie programu w IV kw. 2015 r.

**Obszar problemowy:**

- Dostępność komunikacyjna. Infrastruktura drogowa, kolejowa, transport publiczny

**Zidentyfikowane problemy:**

- Słaba dostępność komunikacyjna Aglomeracji
- Słaba dostępność komunikacyjna poszczególnych gmin (wydłużony czas dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej)
- Brak obwodnic m.in. Wałbrzycha, Szczawna-Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy-Słupca, Lubawki, Boguszoza-Gorc, Czarnego Boru, Strzegomia (kierunek Legnica), Świdnicy
- Brak kluczowych łączników drogowych usprawniających transport i poprawiających dostępność komunikacyjną
- Niskie parametry techniczne dróg
- Dominacja dróg jednojezdniowych
- Stagnacja, a nawet regres transportu kolejowego
- Zdewastowana infrastruktura kolejowa, szlaki kolejowe, dworce
- Brak nowoczesnego centrum przesiadkowego na terenie Wałbrzycha
- Niedostateczna podaż tras rowerowych oraz słabo rozwinięta infrastruktura ułatwiająca korzystanie z nich
- Regres transportu zbiorowego poza największymi miastami Aglomeracji
- Funkcjonowanie transportu publicznego w oparciu o przestarzałe środki transportu
- Wysokie natężenie ruchu, szczególnie w centrach miast, zagrażające bezpieczeństwu pieszych i zwiększające „niską emisję”

**Strategiczna interwencja:**

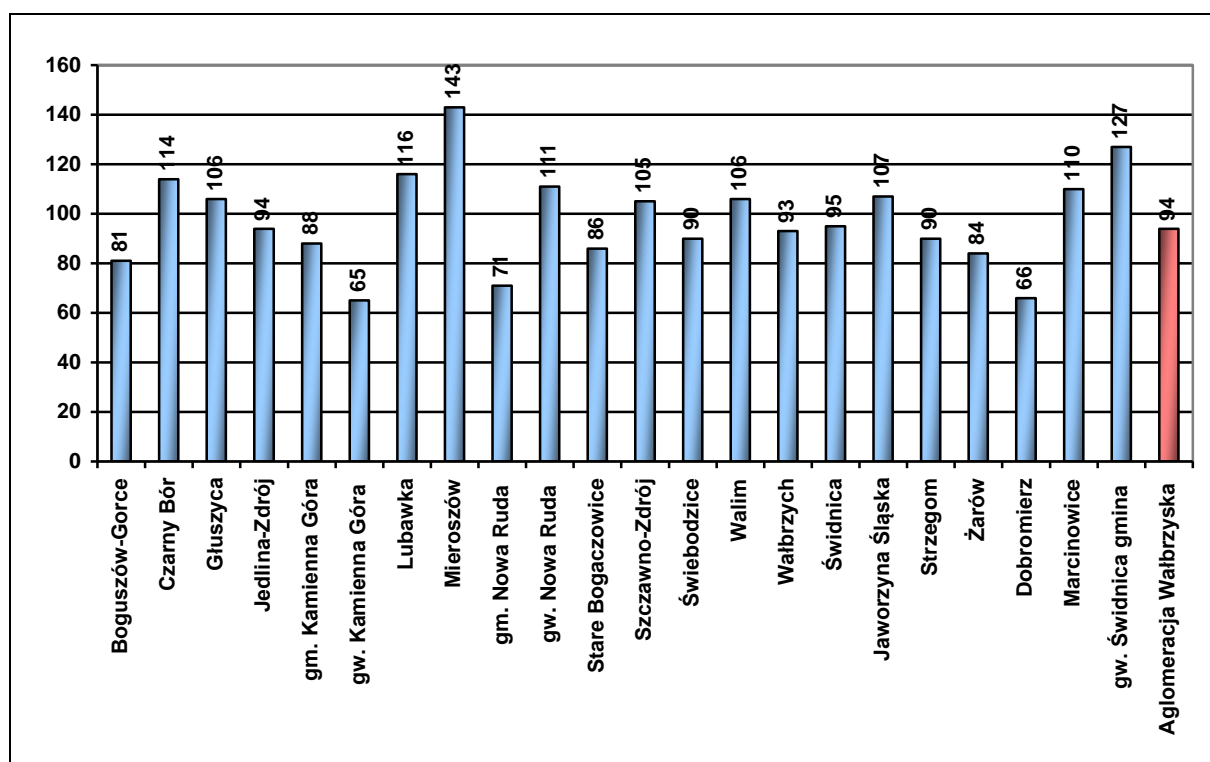
- Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej (wiązki projektów)
- Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem (projekty pozakonkursowe i wiazki projektów)

**Gospodarka odpadami**

Kolejną kwestią wymagającą analizy jest problem gospodarki odpadami prowadzonej na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej. W aglomeracji zbieranych jest rocznie 132 601 ton odpadów zmieszanych. W latach 2005–2012 w dziesięciu gminach aglomeracji zanotowano wzrost ilości zbieranych odpadów, największy w gminach: Mioszów (143), gmina wiejska Świdnica (127), Lubawka (116), Czarny Bór (114) i gmina wiejska Nowa Ruda (111). Największy spadek zbieranych odpadów nastąpił w gminach: gmina wiejska Kamienna Góra (65), Dobromierz (66) i Nowa Ruda (miasto) (71).

Nie ma dokładnych informacji dotyczących ilości selektywnie zbieranych odpadów, jednak z dostępnych danych wynika, że np. w powiecie wałbrzyskim ilość zebranych odpadów selektywnych stanowi 0,0068% zebranych odpadów zmieszanych. Średnio w województwie dolnośląskim wskaźnik ten jest przeszło 70 razy wyższy (0,478%).

**Wykres 8.** Zmiana ilości odpadów zmieszanych zbieranych w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2005–2012 w podziale na gminy (tony), rok 2005 = 100



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego.

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej funkcjonuje zlokalizowana w Lubawce regionalna instalacja do przetwarzania odpadów komunalnych (Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej „Sanikom” sp. z o.o.), Ekologiczne Centrum Utylizacji w miejscowości Rusko (gm. Strzegom) oraz Regionalna Instalacja Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Zawiszowie (gmina wiejska Świdnica) prowadzona przez Przedsiębiorstwo Utylizacji Odpadów Sp. z o.o. Dodatkowo zgodnie z informacjami zawartymi w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami Województwa Dolnośląskiego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej planowane są następujące inwestycje z zakresu gospodarki odpadami: budowa zakładu segregacji stałych odpadów komunalnych w Wałbrzychu; budowa linii przygotowania komponentów do produkcji paliwa z odpadów w Wałbrzychu; linia kompostowania odpadów zielonych i biodegradowalnych zbieranych selektywnie w Wałbrzychu.

Równocześnie z analizy dokumentu wynika, że budowana w Nowej Rudzie sortownia nie będzie spełniała wymogów stawianych RIPOK. Przewiduje się natomiast funkcjonowanie instalacji zastępczych w Wałbrzychu.

Na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej nie ma instalacji służących do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych.

Wspomnieć należy również o występującym na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej problemie dzikich wysypisk śmieci. Niniejszy stan rzeczy świadczy zarówno o niewystarczająco rozwiniętej gospodarce odpadami, jak i o niskim poziomie świadomości ekologicznej mieszkańców Aglomeracji.

**Obszar problemowy:**

- Gospodarka odpadami

**Zidentyfikowane problemy:**

- Niedostatecznie rozwinięta gospodarka odpadami
- Zbyt mała liczba inicjatyw ekologicznych w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz ich lokalny charakter

**Strategiczna interwencja:**

- Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej (wiązki projektów)
- Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich (wiązki projektów)

**Infrastruktura energetyczna**

Jak wynika z danych publikowanych przez Tauron Dystrybucja SA (stan na marzec 2013 r.), moc przyłączeniowa poszczególnych powiatów, w skład których wchodzi gminy tworzące Aglomerację Wałbrzyską, przedstawia się następująco: wałbrzyski 42 MW, świdnicki 29 MW, kamiennogórski 17 MW, kłodzki 24 MW. Dodatkowo kluczowym problemem, zwłaszcza w kontekście polityki Unii Europejskiej, jest wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE). Na podstawie *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim* stwierdzić można, że OZE wykorzystywane są w powiatach: kamiennogórskim (Kamienna Góra, gmina wiejska Kamienna Góra, Lubawka), wałbrzyskim (Wałbrzych) i świdnickim. W Kamiennej Górze wykorzystuje się energię słoneczną z kolektorów słonecznych zainstalowanych na budynkach jedno- i wielorodzinnych. Podobnie sytuacja przedstawiała się w Wałbrzychu. Natomiast w gminie wiejskiej Kamienna Góra i w gminie Lubawka wykorzystywana jest energia wodna pochodząca z elektrowni wodnej na rzece Bóbr przy zbiorniku Bukówka (moc 80 kW) oraz z hydroelektrowni Janiszów (2 × 75 kW). Rozwój OZE postępuje wolniej od oczekiwań m.in. z uwagi na liczne obszary chronione i ich wartość środowiskową i kulturową. Mocną stroną Aglomeracji Wałbrzyskiej w zakresie technologii energetycznych, w tym OZE, jest Centrum Technologii Energetycznych utworzone przez Stowarzyszenie Wolna Przedsiębiorczość ze Świdnicy.

**Obszar problemowy:**

- Infrastruktura energetyczna

**Zidentyfikowane problemy:**

- Wolny rozwój OZE w Aglomeracji Wałbrzyskiej
- Niedostateczne wykorzystanie energii słonecznej jako źródła produkcji energii elektrycznej

**Strategiczna interwencja:**

- Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej (wiązki projektów)
- Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych (wiązki projektów)

### **Infrastruktura teleinformatyczna**

Współcześnie kluczowe znaczenie dla rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej ma cyfryzacja rozumiana jako powszechny dostęp do szerokopasmowego Internetu zgodnie z założeniami strategii „Europa 2020” (a zwłaszcza inicjatywy Europejska Agenda Cyfrowa), w tym wolny dostęp do Internetu w przestrzeni publicznej.

Ważnych danych dotyczących dostępu do Internetu na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej dostarcza analiza studium wykonalności dla projektu *Likwidacja obszarów wykluczenia informacyjnego i budowa Dolnośląskiej Sieci Szkieletowej*. Zgodnie z przyjętą w dokumencie nomenklaturą obszary dzieli się na:

- **„białe” (B):** całkowity brak infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej (punktów dystrybucyjnych) niezbędnej do zapewnienia podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu na założonym poziomie, a także brak przedsiębiorców telekomunikacyjnych świadczących takie usługi;
- **„szare” (S):** istnieje infrastruktura szkieletowo-dystrybucyjna tylko jednego operatora telekomunikacyjnego (zazwyczaj operatora „zasiedziałego”), co oznacza istnienie punktów dystrybucyjnych tylko jednego operatora na danym terenie i brak konkurencji na poziomie infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej; w poszczególnych miejscowościach usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu są oferowane przez jednego przedsiębiorcę telekomunikacyjnego albo przez kilku przedsiębiorców, korzystających jednak z usług hurtowych tego samego operatora infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej;
- **„czarne” (C):** istnieje infrastruktura szkieletowo-dystrybucyjna co najmniej dwóch operatorów telekomunikacyjnych umożliwiająca zapewnienie podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu na założonym poziomie (istnieją tam zatem co najmniej dwa punkty dystrybucyjne różnych operatorów), a usługi szerokopasmowego dostępu do Internetu są oferowane poprzez konkurujących ze sobą przedsiębiorców telekomunikacyjnych.

W Aglomeracji Wałbrzyskiej przeważają obszary „czarne” (59%) i „szare” (38%). Tereny całkowicie pozbawione infrastruktury niezbędnej do zapewnienia usług dostępu do szerokopasmowego Internetu stanowią 3%. W najkorzystniejszej sytuacji znajdują się gminy: Kamienna Góra (miasto), Nowa Ruda (miasto), Świebodzice, Boguszów-Gorce, Szczawno-Zdrój, Stare Bogaczowice, Wałbrzych, Świdnica, Jaworzyna Śląska i Marcinowice w których 100% mieszkańców znajduje się na obszarze „czarnym”. Najtrudniejsza sytuacja występuje w gminie wiejskiej Kamienna Góra i w gminie Czarny Bór, w których to odpowiednio 25 i 24% mieszkańców pozbawionych jest dostępu do infrastruktury szerokopasmowego Internetu.

Poniżej przedstawiono macierz uwzględniającą zarówno możliwości podażowe, jak i popyt na usługi internetowe w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej.



**Tabela 1.** Macierz podaży i popytu na usługi internetowe w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej

<b>Obszar A:</b> – niedostateczna podaż usług na danym obszarze – stagnacja lub spadek popytu	<b>Obszar B:</b> – niedostateczna podaż usług na danym obszarze – prognozowany wzrost popytu
– Nowa Ruda (gmina wiejska) – Jedlina-Zdrój – Czarny Bór – Głuszycza – Mieroszów – Walim – Dobromierz	– Kamienna Góra (gmina wiejska) – Lubawka
<b>Obszar C:</b> – dostateczna podaż usług na danym obszarze – stagnacja lub spadek popytu	<b>Obszar D:</b> – dostateczna podaż usług na danym obszarze – prognozowany wzrost popytu
– Kamienna Góra (miasto) – Nowa Ruda – Świebodzice – Boguszów-Gorce – Wałbrzych – Świdnica (miasto) – Jaworzyna Śląska – Marcinowice – Strzegom	– Szczawno-Zdrój – Stare Bogaczowice – Świdnica (gmina wiejska) – Żarów

Problematyczna jest sytuacja w największych miastach Aglomeracji Wałbrzyskiej, które wprawdzie dysponują odpowiednią infrastrukturą, ale równocześnie widoczny jest spadek popytu na usługi internetowe, związane m.in. z zachodzącymi procesami demograficznymi. Osobnym zagadnieniem jest jakość i dostępność e-usług. Przy czym zaznaczyć należy, że bariery w korzystaniu z e-usług znajdują się zarówno po stronie podażowej, jak i popytowej (techniczne, mentalne). Jak wynika z analizy dotychczasowych opracowań do podstawowych barier uniemożliwiających lub ograniczających świadczenie usług on-line zaliczyć należy: ograniczenia nakładów na rozbudowę infrastruktury IT, kłopoty z posiadaną infrastrukturą sprzętową, bariery wewnętrzne. Ograniczenia budżetowe są także główną barierą rozwoju e-usług w podregionie wałbrzyskim.<sup>16</sup>

Pomimo tych barier jak wynika z Raportu końcowego Ewaluacja wpływu projektów realizowanych w RPO WD w kategoriach interwencji 10, 11, 13 wraz z wyznaczeniem typów projektów preferowanych do wsparcia w perspektywie finansowej 2014+ z 2014 usługi publiczne w województwie dolnośląskim świadczone są drogą elektroniczną w następujących obszarach działalności administracji publicznej:

- sprawy administracyjne, w szczególności sprawy obywatelskie;

<sup>16</sup> Strategia Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego na Dolnym Śląsku do roku 2020 .

- rynek pracy, w szczególności usługi związane z poszukiwaniem pracy;
- ochrona zdrowia;
- wymiar sprawiedliwości i sądownictwo;
- bezpieczeństwo i powiadamianie ratunkowe;
- prowadzenie działalności gospodarczej, w tym zamówienia publiczne;
- rolnictwo;
- rozliczanie podatków i obsługa celna;
- zabezpieczenie społeczne (ubezpieczenia i świadczenia);
- udostępnianie zasobów informacyjnych administracji i nauki, w tym szkolnictwa wyższego.

Województwo Dolnośląskie na tle pozostałych regionów wyróżnia się wysoką dostępnością usług e-administracji. Jak wynika z raportu „Społeczeństwo informacyjne w liczbach 2013” przygotowanego w Ministerstwie Administracji i Cyfryzacji przez Departament Społeczeństwa Informacyjnego – odsetek urzędów świadczących usługi elektroniczne w 2013 r. w dolnośląskim wynosił 41%, wyższy wskaźnik osiągnęło jedynie województwo śląskie (65% urzędów świadczących usługi publiczne drogą elektroniczną). Z badań przeprowadzonych w 2014 r. wynika, że odsetek JST świadczących usługi publiczne przez Internet wynosił już 69,9%, z kolei e-usługi świadczyło 66% ZOZ-ów.

Urzędy i inne jednostki administracji publicznej drogą elektroniczną świadczą przede wszystkim usługi polegające na zapewnieniu dostępu do informacji.. Jednocześnie znaczna część JST (90%) oraz niewielki odsetek ZOZ-ów (32%) w regionie oferuje także usługi o wyższym stopniu zaawansowania, np. pobieranie formularzy, wypełnianie ich on-line i przesyłanie drogą elektroniczną, w przypadku JST – najczęściej przy pomocy elektronicznej skrzynki podawczej (umieszczonej zwykle na platformie ePUAP – tylko co 14 urzadz umieszczył ją na innej platformie) lub drogą e-mailową. Ponadto, zakłady opieki zdrowotnej, a także urzędy – umożliwiają kontakt on-line pomiędzy interesantem a pracownikiem jednostki.

Reasumując w regionie relatywnie duży odsetek urzędów oraz innych jednostek świadczących usługi publiczne umożliwia korzystanie z usług on-line. Niestety aktualnie w największym stopniu dostępne są proste e-usługi (tj. usługi on-line na pierwszym poziomie zaawansowania) czyli przede wszystkim informacja.

Jak już wspomniano istnieją także po stronie odbiorców bariery ograniczające korzystanie z e-usług. Zaliczyć do nich należy: konieczność osobistego pojawienia się w urzędzie lub innej instytucji, by dokończyć formalności; niewielki zakres dostępnych usług; niepewność, czy sprawa zostanie właściwie załatwiona; niedostateczne informacje o tym, jak załatwić sprawę.

Wprawdzie przytoczone powyżej wyniki badań odnoszą się do całego regionu, to jednak zdiagnozowane problemy występują także na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej. Jednocześnie pamiętając o istniejących problemach z dostępem do Internetu oraz widocznej skali ubóstwa można postawić tezę, iż przedstawione problemy występują na terenie Aglomeracji z większą intensywnością.

**Obszar problemowy:**

- Infrastruktura teleinformatyczna

**Zidentyfikowane problemy:**

- Niedostateczna podaż usług internetowych poza najważniejszymi ośrodkami AW
- Niedostateczna podaż e-usług publicznych, szczególnie skierowanych do przedsiębiorstw
- Niski dostęp do otwartego Internetu w przestrzeni publicznej
- Niska jakość oferowanych e-usług

**Strategiczna interwencja:**

- Zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem (wiązki projektów)

**4. Środowisko naturalne****Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych**

Aglomeracja Wałbrzyska posiada cenne walory przyrodnicze, w tym również obszary objęte programem Natura 2000. Łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych (bez Obszarów Natura 2000) w Aglomeracji Wałbrzyskiej wynosiła w 2012 r. 30 114 ha, co stanowiło ok. 7,9% ogółu obszarów prawnie chronionych na Dolnym Śląsku.

Najwięcej obszarów prawnie chronionych znajduje się na terenie gmin: Świdnica (gmina wiejska) – 3856 ha, Nowa Ruda (gmina wiejska) – 3558 ha, Kamienna Góra (gmina wiejska) – 3407 ha, Walim – 3303 ha, Mieroszów – 3407 ha oraz Dobromierz 1162,1 ha.

Na obszarze miast Nowa Ruda i Świdnica oraz gmin Jaworzyna Śląska i Żarów tereny prawnie chronione nie występują. Małą powierzchnię zajmują one również w gminie Lubawka – 10 ha. Poza tym powierzchnia obszarów prawnie chronionych jest niewielka w takich gminach jak: Kamienna Góra (gmina miejska) – 126 ha, Strzegom – 150 ha i Świebodzice 253 ha.

Największy obszar Natura 2000 w Aglomeracji Wałbrzyskiej to Sudety Wałbrzysko-Kamiennogórskie; obejmuje 31 574,1 ha położony na terenie gmin: Boguszów-Gorce (2699,8 ha), Czarny Bór (3014,9 ha), Głuszycza (3645,3 ha), Jedlina-Zdrój (612,9 ha), Kamienna Góra – gmina miejska (10,9 ha), Kamienna Góra – gmina wiejska (6041,8 ha), Lubawka (5425,7 ha), Mieroszów (7609,8 ha), Nowa Ruda (148,8 ha), Stare Bogaczowice (917,9 ha), Szczawno-Zdrój (675,3 ha) i Wałbrzych (771,0 ha).

W ramach programu Natura 2000 na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej chronione są zarówno obszary ptasie, jak i siedliskowe:

- Góry Kamienne – specjalny obszar ochrony siedlisk. Położony na terenie gmin: Lubawka, Kamienna Góra, Mieroszów, Głuszycza, Jedlina-Zdrój, Czarny Bór i Boguszów-Gorce. Jest to teren atrakcyjny krajobrazowo i turystycznie;
- Masyw Chełmca – specjalny obszar ochrony siedlisk. Położony w obrębie Sudetów Środkowych, w Górach Wałbrzyskich. Znajduje się on na terenie gmin: Boguszów-Gorce, Szczawno-Zdrój, Wałbrzych i Stare Bogaczowice;
- Ostoja Nietoperzy Gór Sowich – specjalny obszar ochrony siedlisk. Obejmuje większość pasma Gór Sowich, które zbudowane są z gnejsów prekambryjskich, stanowiących najstarszą jednostkę strukturalną Sudetów. Administracyjnie obszar położony jest na terenie gmin:

Świdnica, Walim, Głuszyca, Jedlina-Zdrój, Pieszyce, Nowa Ruda, Bielawa, Dzierżoniów, Stoszowice;

- Sudety Wałbrzysko-Kamiennogórskie – obszar specjalnej ochrony ptaków. Znajduje się w obrębie tzw. depresji śródsudeckiej i obejmuje Góry Kamienne, Góry Wałbrzyskie, Zawory i część Wzgórz Bramy Lubawskiej oraz wcinające się pomiędzy nimi Kotlinę Kamiennogórską i Obniżenie Ścinawki. W krajobrazie tego obszaru przeważają rozległe tereny bardzo ekstensywnie użytkowanych łąk i pastwiska, przy mniejszym udziale gruntów ornych. Administracyjnie obszar leży na terenie gmin: Kamienna Góra (gmina wiejska), Lubawka, Szczawno-Zdrój, Wałbrzych, Jedlina-Zdrój, Głuszyca i Mieroszów;
- Wzgórze Strzelińskie – zlokalizowane we wschodniej części Pogórza Sudeckiego.

Ponadto obszar gmin Lubawka oraz Kamienna Góra (gmina wiejska) od strony zachodniej graniczy z terenami Rudawskiego Parku Krajobrazowego oraz Karkonoskiego Parku Narodowego, również objętych ochroną w ramach programu Natura 2000.

Do pozostałych walorów środowiskowych Aglomeracji Wałbrzyskiej zaliczyć należy:

- Rezerwat Florystyczno-Krajobrazowy Kruczy Kamień w Lubawce – na jego terenie ochronie podlegają skały porfirowe z cenną roślinnością (partia szczytowa góry Krucza Skała), w tym endemiczny fiołek porfirowy. Na terenie rezerwatu entomolodzy w 1995 r. ponownie (po 100 latach) podjęli próbę wprowadzenia motyla niepylaka Apollo;
- Rezerwat Skalny Głazy Krasnoludków w Gorzeszowie – w jego ramach ochronie podlegają formy skalne i roślinność. Chronione są głównie naturalne formy wietrzenia piaskowca;
- Park Krajobrazowy Gór Sowich – park położony w Sudetach Środkowych, w Górach Sowich, około 1,1 km na północny wschód od centrum miejscowości Jugów. Rozciąga się na długości około 18 km, zgodnie z grzbietem głównym, od Przełęczy Woliborskiej na południowym wschodzie, aż po okolice Jedliny-Zdroju na północnym zachodzie, obejmując najwyższe wzniesienia: Wielką Sowę, Kalenicę i Słoneczną. Park znajduje się na obszarze powiatów: kłodzkiego, wałbrzyskiego, dzierżoniowskiego i ząbkowickiego. Składa się z dwóch części. Główna swymi granicami obejmuje centralną część Gór Sowich z masywem Wielkiej Sowy, druga, mniejsza – Masyw Włodarza;
- Park Krajobrazowy Sudetów Wałbrzyskich – położony w południowej części Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- Książański Park Krajobrazowy – leży na granicy Przedgórze Sudeckiego i Sudetów Środkowych. Administracyjne położenie Książańskiego Parku Krajobrazowego obejmuje gminy: Wałbrzych i Stare Bogaczowice w powiecie wałbrzyskim oraz gminy: Dobromierz, Świebodzice i Świdnica w powiecie świdnickim.
- Masyw Trójgarbu – położony na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Kopyły Chełmca, Trójgarbu i Krzyżowej Góry koło Strzegomia, na zachód od Szczawna-Zdroju, w północno-zachodniej części Gór Wałbrzyskich;
- Lodospady w starym kamieniołomie na Ostoi – położone w Górach Kamiennych w Głuszyca Górnej, w nieczynnym kamieniołomie melafiru widocznym ze stacji kolejowej, w pobliżu trasy Wałbrzych–Kłodzko. Przy wypełnionym jeziorkiem dnie kamieniołomu tworzą się dwa lodospady o szerokości 8 m i wysokości około 25 i 35 m;
- Szczeliny wiatrowe w paśmie Lesistej Wielkiej – Lesista Wielka (851 m n.p.m.) to najwyższy szczyt w Masywie Dzikowca i Lesistej Wielkiej, w północno-zachodniej części Gór Kamiennych;

– Czartowskie Skały w Różanej – jedna z najbardziej znanych grup skalnych w Zaworach. Czartowskie Skały wyrastają ze wschodniej krawędzi masywu Chochola i osiągają wysokość 580–610 m n.p.m. Jest to wychodnia triasowych piaskowców szarogłazowych, nakrytych górnokredowymi piaskowcami, zniszczonymi w wyniku erozji. W ten sposób powstały dwa wąskie bastiony skalne o długości do 50 m i wysokości blisko 20 m;

Rezerwat przyrody Góra Choina – utworzony głównie dla ochrony naturalnego lasu mieszanego porastającego wzgórze Choina i zachowania ruin zamku Grodno. Występowanie na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej obszarów cennych przyrodniczo implikuje konieczność podejmowania działań związanych z ochroną posiadanych zasobów. Jak wynika z konsultacji przeprowadzonych z lokalnymi liderami na obszarze Aglomeracji widoczne są deficyty w zakresie: wyposażenia służb odpowiedzialnych za ochronę przyrody, infrastruktury związanej z ochroną przyrody, infrastruktury związanej z udostępnianiem lokalnych zasobów przyrodniczych (np. ścieżki rowerowe, ścieżki konne). Równocześnie widoczna jest potrzeba popularyzacji wiedzy ekologicznej. Niestety na obszarze Aglomeracji nadal brakuje odpowiednio wyposażonych ośrodków edukacji ekologicznej.

#### **Obszar problemowy:**

- Obszary o szczególnych walorach przyrodniczych

#### **Zidentyfikowane problemy:**

- Nieadekwatny do potrzeb rozwój infrastruktury związanej z ochroną przyrody
- Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura umożliwiająca dostęp do zasobów przyrody
- Niski stopień świadomości ekologicznej mieszkańców
- Niezadawalający standard lokalowy i poziom wyposażenia ośrodków edukacji ekologicznej

#### **Strategiczna interwencja:**

- Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich aglomeracji wałbrzyskiej (wiązki projektów)

#### **Stan i jakość powietrza**

Kluczowe znaczenie dla środowiska naturalnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej ma jakość powietrza i związany z tym poziom jego zanieczyszczenia. Obszar aglomeracji charakteryzuje się niewysokim stężeniem zanieczyszczeń w powietrzu. Akceptowalną jakość powietrza w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej potwierdzają dane stacji pomiarowej w Wałbrzychu. Zgodnie z nimi żadne z badanych zanieczyszczeń nie przekracza przyjętych norm. Największe jest zanieczyszczenie tlenkami azotu. Średniorocznie przekracza ono 75% dopuszczalnej normy. Duże jest też zanieczyszczenie tlenkiem węgla w okresie zimowym. Związane jest to zapewne z sezonem grzewczym i tradycyjnymi metodami ogrzewania mieszkań i domów. Należy jednak zauważyć, że stężenie tlenku węgla w ostatnich latach spada i w 2011 r. wyniosło około 52% stężenia zarejestrowanego w 2008 r.

Problemem w Aglomeracji Wałbrzyskiej może być stężenie pyłu zawieszonego PM10. Problem ten dotyczy zwłaszcza miast, takich jak Wałbrzych, Świdnica i Nowa Ruda. W 2011 r. średnioroczne stężenie we wszystkich stacjach pomiarowych przekroczyło 75% normy.

Na podstawie informacji o przekroczeniach i ryzyku przekroczeń poziomów dopuszczalnych i docelowych substancji w powietrzu na terenie województwa dolnośląskiego<sup>17</sup> można stwierdzić, że:

- 24-godzinny poziom dopuszczalny pyłu zawieszonego PM10 został przekroczony na stanowiskach w strefie: miasta Wałbrzych w stacji: Wałbrzych, ul. Wysockiego (w okresie od 1 stycznia do 30 kwietnia br. zanotowano 39 dni z przekroczeniami), Nowa Ruda, ul. Srebrna (w okresie od 1 stycznia do 30 kwietnia br. zanotowano 77 dni z przekroczeniami), Świdnica, Rynek (w okresie od 1 stycznia do 30 kwietnia br. zanotowano 36 dni z przekroczeniami), Szczawno-Zdrój, Dom Zdrojowy (w okresie od 1 stycznia do 30 kwietnia br. zanotowano 46 dni z przekroczeniami);
- Ryzyko przekroczenia rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 występuje w strefie dolnośląskiej w stacji Nowa Ruda, ul. Srebrna.

**Obszar problemowy:**

- Stan i jakość powietrza

**Zidentyfikowane problemy:**

- Znaczne zanieczyszczenie atmosfery tlenkiem węgla w okresie zimowym
- Relatywnie wysokie stężenie pyłu zawieszonego PM10

**Strategiczna interwencja:**

- Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej (wiązki projektów)
- Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych (wiązki projektów)

---

<sup>17</sup> Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, [http://www.wroclaw.pios.gov.pl/pliki/komunikaty/4\\_komunikat\\_ryzyko\\_19\\_maj\\_2014.pdf](http://www.wroclaw.pios.gov.pl/pliki/komunikaty/4_komunikat_ryzyko_19_maj_2014.pdf), Wrocław 2014.

**Tabela 2 : Stan prac nad przygotowaniem Programów Gospodarki Niskoemisyjnej w Aglomeracji Wałbrzyskiej<sup>18</sup>**

NAZWA GMINY	DATA PODPISANIA UMOWY Z WYKONAWCĄ PROGRAMU GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	DATA UKOŃCZENIA PRAC NAD PROGRAMEM GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	ZATWIERDZENIE PROGRAMU GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ UCHWAŁĄ RADY GMINY	
			DATA PRZYJĘCIA UCHWAŁY I NUMER UCHWAŁY	PLANOWANA DATA PRZYJĘCIA UCHWAŁY
<b>GMINA MIASTO ŚWIDNICA</b>	27.02.2015	14.08.2015	Uchwała Nr XII/104/15 z dnia 25.09.2015 r.	nie dotyczy
<b>GMINA WIEJSKA ŚWIDNICA</b>	22.01.2015	22.09.2015	nie dotyczy	styczeń 2016 r.
<b>GMINA JAWORZYNA ŚLĄSKA</b>	30.10.2014	13.03.2015	Uchwała Nr V/12/15 z dnia 19.03.2015 r.	nie dotyczy
<b>GMINA STRZEGOM</b>	12.02.2015	02.11.2015	Uchwała Nr 96/15 z dnia 26.11.2015 r.	nie dotyczy
<b>GMINA ŻARÓW</b>	10.02.2015	31.07.2015	Uchwała Nr XII/96/2015 z dnia 10.09.2015 r.	nie dotyczy
<b>GMINA DOBROMIERZ</b>	31.10.2013	30.09.2015	Uchwała Nr XII/82/15 z dnia 25.11.2015 r.	nie dotyczy
<b>GMINA MARCINOWICE</b>	29.04.2015	15.09.2015	Uchwała Nr XIII/84/15 z dnia 27.11.2015 r.	nie dotyczy

<sup>18</sup> Ewentualne zmiany dot. Strategii ZIT AW wynikające z przygotowania Programów Gospodarki Niskoemisyjnej będą skutkowały procedurą opiniowania dokumentu przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju oraz IZ RPO WD 2014 – 2020, zgodnie z zapisami Ustawy o zasadach realizacji programów operacyjnych polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 z dnia 11 lipca 2014r.

NAZWA GMINY	DATA PODPISANIA UMOWY Z WYKONAWCĄ PROGRAMU GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	DATA UKOŃCZENIA PRAC NAD PROGRAMEM GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ	ZATWIERDZENIE PROGRAMU GOSPODARKI NISKOEMISYJNEJ UCHWAŁĄ RADY GMINY	
			DATA PRZYJĘCIA UCHWAŁY I NUMER UCHWAŁY	PLANOWANA DATA PRZYJĘCIA UCHWAŁY
<b>15 GMIN AGLOMERACJI - WSPÓLNY PROGRAM</b>	25.06.2014	31.07.2015	<b>1. Gmina Boguszków Gorce</b> Uchwała Nr XIII/73/15 z dnia 27.08.2015 r. <b>2. Gmina Czarny Bór</b> Uchwała Nr XI/60/2015 z dnia 24.09.2015 r. <b>3. Gmina Głuszycza</b> Uchwała Nr XV/87/2015 z dnia 27.10.2015 r. <b>4. Gmina Jedlina Zdrój</b> Uchwała Nr IX/49/15 z dnia 31.08.2015 r. <b>5. Gmina Mieroszów</b> Uchwała Nr XIV/51/15 z dnia 31.08.2015 r. <b>6. Gmina Lubawka</b> Uchwała Nr IX/74/15 z dnia 27.08.2015 r. <b>7. Gmina Miejska Nowa Ruda</b> Uchwała Nr 106/X/15 z dnia 02.09.2015 r. <b>8. Gmina Nowa Ruda</b> Uchwała Nr 76/X/15 z dnia 17.09.2015 r. <b>9. Gmina Stare Bogaczowice</b> Uchwała Nr VII/53/15 z dnia 25.09.2015 r. <b>10. Gmina Szczawno Zdrój</b> Uchwała Nr XIV/75/15 z dnia 26.10.2015 r. <b>11. Gmina Świebodzice</b> Uchwała Nr XIII/76/2015 z dnia 27.10.2015 r. <b>12. Gmina Walim</b> Uchwała Nr XI/56/2015 z dnia 27.10.2015 r. <b>13. Gmina Wałbrzych</b> Uchwała Nr X/139/2015 z dnia 27.08.2015 r.	<b>14. Gmina wiejska Kamienna Góra</b> - styczeń 2016 r. <b>15. Gmina Kamienna Góra</b> - styczeń 2016 r.



## VI. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest podstawą do zidentyfikowania i sformułowania podstawowych problemów i zagadnień strategicznych. To efektywna metoda identyfikacji słabych i silnych stron Aglomeracji Wałbrzyskiej (AW) oraz badania szans i zagrożeń, jakie przed nią stoją. Analiza SWOT składa się z czterech grup czynników, w tym:

- mocnych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią silne strony AW i które należy wykorzystać sprzyjając będą jej rozwojowi;
- słabych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią słabe strony AW i które niewyeliminowane utrudnią jej rozwój;
- szans – uwarunkowań zewnętrznych, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności AW, ale które mogą być traktowane jako szanse i przy odpowiednio podjętych przez nią działaniach wykorzystane jako czynniki sprzyjające rozwojowi aglomeracji;
- zagrożeń – uwarunkowań zewnętrznych, które także nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności AW, ale które mogą stanowić zagrożenia dla jej rozwoju.

Opracowując analizę SWOT, pamiętać należy, że ten sam czynnik może być zarówno silną stroną obszaru, jak i jego słabością w zależności od kontekstu rozważań. Jako przykład może posłużyć problem koncentracji firm przemysłu motoryzacyjnego w Aglomeracji Wałbrzyskiej. Z jednej strony koncentracja firm jednej branży sprzyja kooperacji (rozwój społeczno-ekonomiczny oparty na kooperacji i konkurencji, jednocześnie występuje współdziałanie i konkurowanie), co może prowadzić do powstania tzw. okręgu Marshalla. W takim ujęciu koncentracja firm sektora motoryzacyjnego jest silną stroną aglomeracji. Z drugiej strony koncentracja taka może prowadzić do powstania monokultury gospodarczej, która jest bardziej podatna na cykliczne wahania koniunktury. Wniosek – dominacja jednej branży to słaba strona obszaru.

Mocne strony	Słabe strony
1. Zróżnicowany profil gospodarczy. Potencjał skupiony w głównych miastach aglomeracji (Wałbrzych, Świdnica, Strzegom, Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice)	1. Wolniejszy niż w kraju i w regionie wzrost aktywności sektora prywatnego, niski wskaźnik przedsiębiorczości, zwłaszcza na obszarach wiejskich
1. Relatywnie niskie koszty pracy	2. Niedostateczne działania na rzecz inkubacji firm, szczególnie innowacyjnych, ograniczony zakres usług oferowanych przez IOB w niniejszym zakresie
2. Wysoki potencjał turystyczny gmin AW – występowanie licznych obiektów dziedzictwa materialnego oraz atrakcji przyrodniczych	3. Przeciętne walory oferty inwestycyjnej gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej i mało skuteczny sposób ich promocji
3. Funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych wraz z podstrefami, duża powierzchnia niewykorzystanych terenów	4. Ujemny przyrost naturalny i szybko postępujący proces starzenia się społeczeństwa
4. Cenne walory przyrodnicze, w tym również obszary objęte programem Natura 2000	5. Utrzymująca się wysoka stopa bezrobocia, występowanie bezrobocia długotrwałego, (zwłaszcza wśród kobiet) skutkującego

	występowaniem ubóstwa i generującego wysokie koszty funkcjonowania opieki społecznej
5. Znaczące pokłady zasobów mineralnych	6. Ograniczony dostęp mieszkańców do żłobków i klubów dziecięcych, a także niski odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną
6. Występowanie cennych historycznie i kulturowo układów przestrzennych (wymagających ochrony i rewaloryzacji)	7. Niezadawalający stan infrastruktury edukacyjnej i wyposażenia pracowni przedmiotowych
7. Istnienie łądowiska w Świebodzicach	8. Niezadawalający stan zabytków mogących stanowić potencjał dla rozwoju turystyki
8. Łącznik ze Świdnicy do A4. Droga o znaczeniu zarówno dla mieszkańców, jak i inwestorów	9. Niski stopień pokrycia Aglomeracji siecią kanalizacyjną, związany m.in. z wysokimi kosztami jej budowy, generujący zagrożenia dla środowiska naturalnego
9. Funkcjonowanie organizacji pozarządowych, których działalność ukierunkowana jest na rozwój społeczno-kulturalny gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej	10. Niekorzystna struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych skutkująca złym lub najwyżej dostatecznym stanem technicznym budynków komunalnych
	11. Wysoka energochłonność budynków połączona z dominacją przestarzałego systemu grzewczego skutkującego niską emisją
	12. Niska zewnętrzna dostępność komunikacyjna Aglomeracji oraz niedostateczne powiązania komunikacyjne wewnątrz Aglomeracji
	13. Niskie parametry techniczne dróg, dominacja dróg jedno-jezdniowych
	14. Stagnacja, a nawet regres transportu kolejowego, zdewastowana infrastruktura kolejowa, szlaki kolejowe, dworce
	15. Niedostateczna podaż tras rowerowych oraz słabo rozwinięta infrastruktura ułatwiająca korzystanie z nich
	16. Regres transportu zbiorowego poza największymi miastami Aglomeracji, funkcjonującego w oparciu o przestarzałe środki transportu
	17. Niedostatecznie rozwinięta gospodarka odpadami, niska świadomość ekologiczna mieszkańców
	18. Niedostateczna podaż e-usług publicznych, szczególnie skierowanych do przedsiębiorstw
	19. Nieadekwatny do potrzeb rozwój

	infrastruktury związanej z ochroną przyrody oraz umożliwiającej dostęp do niej
	20. Znaczne zanieczyszczenie atmosfery tlenkiem węgla w okresie zimowym, relatywnie wysokie stężenie pyłu zawieszonego PM10
	21. Występowania szczególnego nasilenia zjawisk wykluczenia społecznego i ubóstwa
	22. Występowanie obszarów zdegradowanych w zakresie materialnym i społecznym
	23. Niższe niż w Województwie Dolnośląskim wyniki egzaminów wskazujące na niski poziom edukacji.
<b>Szanse</b>	<b>Zagrożenia</b>
1. Wysoka dynamika tworzenia nowych miejsc pracy w województwie dolnośląskim i jego atrakcyjny inwestycyjnie wizerunek	1. Ograniczenia czasowe funkcjonowania specjalnych stref ekonomicznych
2. Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, innowacyjność przedsiębiorstw, współpraca sektora naukowo-badawczego z biznesem	2. Większa atrakcyjność inwestycyjna gmin wchodzących w skład Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego, skutkująca spadkiem zainteresowania inwestorów obszarem Aglomeracji Wałbrzyskiej
3. Powrót do kluczowego znaczenia przemysłu w rozwoju Dolnego Śląska, zgodnie z założeniami Strategii Rozwoju Dolnego Śląska do 2020 r.	3. Spowolnienie napływu nowych inwestycji zagranicznych w wyniku kryzysu i rosnącej konkurencji innych państw i regionów
4. Duży potencjał związany z obsługą nowego perspektywicznego rynku „opieką nad emerytami”	4. Negatywne przemiany demograficzne, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku przedprodukcyjnym mogą skutkować zakłóceniem na rynku pracy
5. Wzrost nakładów na cyfryzację zgodnie z założeniami strategii Europa 2020	5. Wzrost cen energii elektrycznej spowodowany dostosowaniem się sektora energetycznego do wymogów UE w zakresie zwiększenia udziału OZE w wytwarzanej energii
6. Wspieranie transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach	6. Niewielkie zainteresowanie inwestorów budową parków rozrywki i obiektów sportowo-rekreacyjnych na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej
7. Wzrost zainteresowania zamożnych mieszkańców obszarów metropolitalnych budową „drugich domów” na obszarach o cennych walorach przyrodniczo-krajobrazowych	7. Rosnące koszty utrzymania infrastruktury niewykorzystywanej z uwagi na negatywne tendencje demograficzne
8. Regulacje prawne (na poziomie UE)	8. Ograniczanie połączeń kolejowych przez

wymuszające stosowanie alternatywnych źródeł energii i jednocześnie rozwój technologii pozwalających na budowę małych elektrowni wodnych niskospadowych i ultraniskospadowych	władze regionalne w ramach redukcji kosztów funkcjonowania przewozów regionalnych
9. Działania związane z usprawnieniem komunikacji publicznej łączącej cały obszar aglomeracji, w tym skoordynowane działania w zakresie planowania i zarządzania	9. Brak inwestycji drogowych po stronie czeskiej – w rezultacie zmniejszy się znaczenie połączeń drogowych przebiegających przez AW
10. Rozwój transportu kolejowego w wyniku rozwoju przemysłu wydobywczego	10. Niewystarczająca oferta kształcenia adresowana do dorosłych (zwłaszcza w przypadku wzrostu zainteresowania szkolnictwem zawodowym)
11. Liberalizacja przepisów lotniczych i rozwój lotnisk lokalnych (wzór Czechy)	11. Niechęć do uczenia się wynikająca z braku zależności pomiędzy wykształceniem a wynagrodzeniem
12. Zmiana w mentalności społeczeństwa: docenienie zarówno szkolnictwa zawodowego, jak i potrzeby uczenia się przez całe życie	12. „Dziedziczenie biedy”, powielanie przez młode pokolenia negatywnych postaw rodziców
13. Promowanie włączenia społecznego i przeciwdziałanie ubóstwu	13. „Starzenie się kwalifikacji” – w rezultacie osoby długotrwale bezrobotne mogą ostatecznie opuścić rynek pracy i korzystać wyłącznie z pomocy społecznej

## VII. Strategia ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej (Cel główny, Cele rozwojowe, Priorytety)

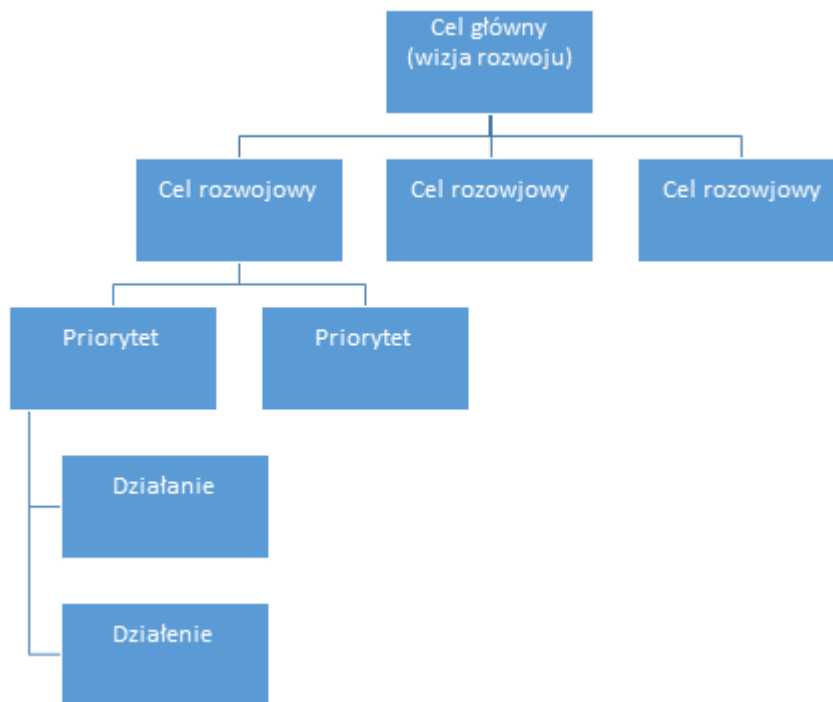
### 1. Logika interwencji

O pozycji Aglomeracji Wałbrzyskiej decyduje potencjał gospodarczy, społeczny, infrastrukturalny i środowiskowy, który aktualnie wymaga wsparcia i aktywizacji. Potrzebna jest koordynacja działań oraz koncentracja środków finansowych na istotnych czynnikach rozwoju pozwalających na przezwyciężenie barier i nadanie Aglomeracji Wałbrzyskiej adekwatnej do możliwości rangi w strukturze społeczno-gospodarczej Dolnego Śląska i Polski. Dla osiągnięcia tego zamiaru niezbędne jest zdefiniowanie celu głównego, celów rozwojowych i priorytetów Strategii ZIT. Ponieważ niniejszy dokument pełni funkcję wykonawczą w stosunku do Strategii Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020, zdecydowano, aby cel główny, cele rozwojowe i priorytety nawiązywały bezpośrednio do tego dokumentu.

Jednocześnie Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej stanowi podstawę do wydatkowania środków Unii Europejskiej pochodzących z budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 (RPO WD 2014-2020). Niniejszy dokument będzie podstawą do występowania o środki również z budżetów programów innych niż RPO WD 2014–2020, co wykazano w opisie poszczególnych priorytetów.

Na poniższym diagramie przedstawiono logikę interwencji Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych ZIT AW. W przypadku, w którym w ramach priorytetu realizowany będzie więcej niż jeden priorytet inwestycyjny, zastosowane zostaną działania.

**Rysunek 8.** Schemat Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej



Źródło: opracowanie własne.

## 2. Cel główny Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej (wizja rozwoju).

### CEL GŁÓWNY (WIZJA ROZWOJU):

AGLOMERACJA WAŁBRZYSKA BĘDZIE WAŻNYM OŚRODKIEM WZROSTU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO, GDZIE REALIZOWANE BĘDĄ PRZEDSIĘWZIĘCIA SŁUŻĄCE BUDOWANIU NOWEGO PROFILU GOSPODARCZEGO PRZYWRACAJĄCEGO JEJ RANGĘ W OTOCZENIU, ZAŚ MIESZKAŃCY BĘDĄ KREOWAĆ I AKTYWNI UCZESTNICZYĆ W INICJATYWACH WZMACNIAJĄCYCH WALORY MIEJSCA, WYKORZYSTUJĄC ATRAKCYJNOŚĆ ŚRODOWISKA NATURALNEGO I ANTROPOGENICZNEGO.

Aglomeracja Wałbrzyska rozwijać się będzie w sposób zrównoważony łączący sferę ekonomiczną, społeczną i środowiskową. Docelowo w wyniku przyspieszonego rozwoju gospodarczego opartego m.in. na wewnętrznych zasobach obszaru nastąpi wzrost dobrobytu mieszkańców, a Aglomeracja zajmie adekwatną do swojego potencjału pozycję społeczno-gospodarczą w układzie regionalnym i ponadregionalnym.

Kluczem do osiągnięcia zamierzonego celu będzie sprawnie funkcjonująca gospodarka, tworzona przez konkurencyjne i innowacyjne podmioty. Na uzbrojonych terenach inwestycyjnych powstaną nowe przedsiębiorstwa generujące miejsca pracy, w tym dla absolwentów wyższych uczelni. Wzmocnione Instytucje Otoczenie Biznesu poprzez działania wspierające przedsięwzięcia w fazie inkubacji, doprowadzą do wzrostu lokalnej przedsiębiorczości. Małe i średnie przedsiębiorstwa, zakorzenione w miejscowej społeczności i bazujące na lokalnych zasobach ludzkich i środowiskowych, w wyniku otrzymanego wsparcia publicznego i prywatnego zwiększą swoją innowacyjność produktową, usługową i organizacyjną, stając się konkurencyjne na rynku regionalnym, krajowym i europejskim.

Inwestycje infrastrukturalne przełamają istniejące bariery i pozwolą wyzwolić istniejący potencjał przedsiębiorczości zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich. Wzrost nasycenia obszaru Aglomeracji przedsiębiorstwami, przy jednocześnie sprawnie działających IOB doprowadzi do powstawania nowych klastrów, a to z kolei jeszcze silniej zwiększy potencjał innowacyjny przedsiębiorstw.

Istotnym „kołem zamachowym” rozwoju gospodarczego Aglomeracji będzie aktywna lokalna społeczność, czynnie uczestnicząca w przemianach i biorąca odpowiedzialność za przyszłość Aglomeracji. „Kluczem” do sukcesu stanie się wzrost poziomu kapitału społecznego i ludzkiego połączony z inwestycjami w infrastrukturę społeczną.

Sprawnie funkcjonujący, na różnych szczeblach system edukacji pozwoli mieszkańcom Aglomeracji na zdobycie i poszerzenie kompetencji adekwatnie do istniejących potrzeb. Dzieci objęte powszechną opieką przedszkolną uzyskają lepsze przygotowanie do funkcjonowania w szkołach, a tym samym wyrównana zostanie możliwość startu i zredukowana sfera wykluczenia społecznego. Dzieci i młodzież korzystając z dodatkowych zajęć, realizowanych w dobrze wyposażonych pracowniach przedmiotowych będą należycie przygotowane do wyzwań współczesnego świata. Natomiast osoby dorosłe, korzystając z szerokiej oferty kursów i szkoleń uzyskają kwalifikacje niezbędne do sprawnego poruszania się na rynku pracy.

W rezultacie osoby nowo wchodzące na rynek pracy nie będą miały trudności z dostosowaniem się do jego reguł. Równocześnie dojdzie do powrotu na rynek pracy osób dotychczas wykluczonych. Zaopatrzeni w stosowane kwalifikacje mieszkańcy będą podejmować pracę na własny rachunek, w tym w nowo tworzonych organizacjach pozarządowych. Równocześnie rozbudowany system opieki nad dziećmi do lat trzech pozwoli na szybszą aktywizację zawodową rodziców, nie dopuszczając tym samym do nadmiernego „zestarzenia” się posiadanych kwalifikacji.

Sprawnie funkcjonująca gospodarka w połączeniu z aktywnym społeczeństwem zredukuje sferę ubóstwa i sprawi, że problemy wykluczenia społecznego będą miały charakter incydentalny a nie systemowy. Proces ten zintensyfikuje powszechny dostęp do sprawnego systemu opieki zdrowotnej i edukacji.

Połączenie działań w sferze gospodarczej, społecznej i infrastrukturalno-środowiskowej sprawi, że Aglomeracja Wałbrzyska stanie się miejscem atrakcyjnym zarówno do lokowania biznesu, jak i przede wszystkim do życia. Wysoką jakość życia zapewni mieszkańcom bardzo dobry stan środowiska naturalnego, łatwy dostęp do sprawnie działającej infrastruktury społecznej, oraz adekwatna do potrzeb infrastruktura techniczna.

Wysoka jakość powietrza będzie normą, a proekologiczne systemy grzewcze, ścieżki rowerowe łączące miejscowości oraz obiekty „parkuj i jedź” standardem. Publiczny transport zbiorowy wyposażony w niskopodłogowy i ekologiczny tabor zapewni dostępność komunikacyjną mieszkańcom wszystkich gmin tworzących Aglomerację, ograniczając tym samym konieczność korzystania z transportu indywidualnego.

Energooszczędne budynki publiczne, pozwolą na redukcję zużycia energii, a tym samym obniżą koszty ich funkcjonowania. Uwolnione środki finansowe przeznaczone zostaną na dalszą poprawę warunków życia mieszkańców Aglomeracji. Jednocześnie termomodernizacja mieszkań komunalnych i prywatnych, także zmniejszy koszty ich utrzymania. Wolne środki finansowe zwiększą popyt wewnętrzny na towary i usługi, a tym samym podniosą atrakcyjność inwestycyjną obszaru.

Powszechny dostęp do infrastruktury wodno-kanalizacyjnej zapewni nie tylko wysoką jakość środowiska naturalnego na obszarach wiejskich, ale również zaspokoi aspiracje cywilizacyjne tych obszarów.

Standard zamieszkania wzrośnie również w wyniku kompleksowo prowadzonych działań zmierzających do odnowy tkanki miejskiej, w tym poprzez uporządkowanie przestrzeni publicznej. Zdekapitalizowanym budynkom i zdegradowanym obszarom przywrócone zostanie ich dawne przeznaczenie lub zostaną nadane nowe funkcje.

Odrestaurowane zabytki zintensyfikują rozwój turystyki, a wyższy standard instytucji kultury proces ten przyspieszy. Aglomeracja Wałbrzyska stanie się centrum kultury o znaczeniu ponadregionalnym.

Odpowiadając na wyzwania cywilizacyjne Aglomeracja Wałbrzyska będzie atrakcyjnym miejscem do życia nie tylko dla młodzieży i osób czynnych zawodowo, ale również dla osób starszych. Korzystając z rozbudowanego systemu opieki, znajdą oni tutaj możliwości godnego życia.

Trwały rozwój społeczno-gospodarczy wymaga sprawnej infrastruktury komunikacyjnej. W wyniku podjętych działań Aglomeracja stanie się dobrym przykładem skomunikowania wewnętrznego i zewnętrznego. Sieć dróg i szlaków kolejowych zapewni

możliwość szybkiego i bezpiecznego dotarcia zarówno do ośrodków zewnętrznych, jak i do wszystkich miejscowości tworzących Aglomerację. Jednocześnie nowoczesne centrum przesiadkowe umożliwi sprawne poruszanie się wewnątrz Aglomeracji.

W wyniku przeprowadzonych inwestycji mieszkańcy Aglomeracji staną się pełnoprawnymi członkami społeczeństwa cyfrowego, a korzystanie z e-usług będzie powszechną czynnością.

**Tabela 3.** Wybór celów rozwojowych i priorytetów Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z matrycą logiczną

<b><u>CEL ROZWOJOWY 1.</u></b> DYNAMICZNA GOSPODARKA I INNOWACYJNA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	<b><u>CEL ROZWOJOWY 2.</u></b> ATRAKCYJNE ŚRODOWISKO ZAMIESZKANIA I PRACY	<b><u>CEL ROZWOJOWY 3.</u></b> SPRAWNA I EFEKTYWNA INFRASTRUKTURA	<b><u>CEL ROZWOJOWY 4.</u></b> AKTYWNA SPOŁECZNOŚĆ
<p><b>Priorytet 1.1.</b> Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych</p>	<p><b>Priorytet 2.1.</b> Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej</p> <p><b>Priorytet 2.2.</b> Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych</p> <p><b>Priorytet 2.3.</b> Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej</p> <p><b>Priorytet 2.4.</b> Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich</p> <p><b>Priorytet 2.5.</b> Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej</p> <p><b>Priorytet 2.6.</b> Poprawa poziomu infrastruktury edukacji</p> <p><b>Priorytet 2.7.</b> Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego</p> <p><b>Priorytet 2.8.</b> Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną</p>	<p><b>Priorytet 3.1.</b> Zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem</p>	<p><b>Priorytet 4.1.</b> Pobudzenie aktywności lokalnych</p> <p><b>Priorytet 4.2.</b> Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie</p> <p><b>Priorytet 4.3.</b> Promowanie włączenia społecznego</p>



	<b>Priorytet 2.9.</b> Poprawa stanu infrastruktury środowiska		
--	---	--	--

Jak wskazano w rozdziale *Logika interwencji*, wybór celów rozwojowych i priorytetów Strategii ZIT AW to z jednej strony wynik zamierzeń określonych w Strategii Aglomeracji Wałbrzyskiej 2013–2020, z drugiej zaś – wynik możliwości finansowych udostępnionych przez IZ RPO WD 2014-2020 w ramach budżetu Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020.

Prawidłowość wyboru celów rozwojowych ZIT AW potwierdza poniżej przedstawiona matryca logiczna. Wynika z niej, że każdy ze zidentyfikowanych w diagnozie społeczno-gospodarczej istotnych problemów rozwojowych oraz każdy z ważnych potencjałów rozwojowych znajduje swoje odzwierciedlenie w Strategii ZIT AW. Wpływ interwencji na rozwiązywanie najważniejszych problemów i wzmacnianie istotnych potencjałów określono według następującego schematu.

	– nieistotne
	– istotne
	– bardzo istotne

### 3. Matryca logiczna Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej

Cel rozwojowy ZIT	Cel rozwojowy 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość.	Cel rozwojowy 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy	Cel rozwojowy 3. Sprawna i efektywna infrastruktura	Cel rozwojowy 4. Aktywna społeczność
<b>NAJWAŻNIEJSZE PROBLEMY</b>				
Wolniejszy niż w kraju i w regionie wzrost aktywności sektora prywatnego, niski wskaźnik przedsiębiorczości, zwłaszcza na obszarach wiejskich				
Niedostateczne działania na rzecz inkubacji firm, szczególnie innowacyjnych, ograniczony zakres usług oferowanych przez IOB w niniejszym zakresie				
Przeciętne walory oferty inwestycyjnej gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej i mało skuteczny sposób ich promocji				
Ujemny przyrost naturalny i szybko postępujący proces starzenia się społeczeństwa				
Utrzymująca się wysoka stopa bezrobocia, występowanie bezrobocia długotrwałego, (zwłaszcza wśród kobiet) skutkującego występowaniem ubóstwa i generującego wysokie koszty funkcjonowania opieki społecznej				
Ograniczony dostęp mieszkańców do żłobków i klubów dziecięcych, a także niski odsetek dzieci objętych opieką przedszkolną				
Niezapadalający stan infrastruktury edukacyjnej i wyposażenia pracowni przedmiotowych				
Niezapadalający stan zabytków mogących stanowić potencjał dla rozwoju turystyki				
Niski stopień pokrycia Aglomeracji siecią kanalizacyjną, związany m.in. z wysokimi kosztami jej budowy, generujący zagrożenia dla środowiska naturalnego				

Niekorzystna struktura wiekowa zasobów mieszkaniowych skutkująca złym lub najwyżej dostatecznym stanem technicznym budynków komunalnych				
Wysoka energochłonność budynków połączona z dominacją przestarzałego systemu grzewczego skutkującego niską emisją				
Niska zewnętrzna dostępność komunikacyjna Aglomeracji oraz niedostateczne powiązania komunikacyjne wewnątrz Aglomeracji				
Niskie parametry techniczne dróg, dominacja dróg jednojezdniowych				
Stagnacja, a nawet regres transportu kolejowego, zdewastowana infrastruktura kolejowa, szlaki kolejowe, dworce				
Niedostateczna podaż tras rowerowych oraz słabo rozwinięta infrastruktura ułatwiająca korzystanie z nich				
Regres transportu zbiorowego poza największymi miastami Aglomeracji, funkcjonującego w oparciu o przestarzały środek transportu				
Niedostatecznie rozwinięta gospodarka odpadami, niska świadomość ekologiczna mieszkańców				
Niedostateczna podaż e-usług publicznych, szczególnie skierowanych do przedsiębiorstw				
Nieadekwatny do potrzeb rozwój infrastruktury związanej z ochroną przyrody oraz umożliwiającej dostęp do niej				
Znaczne zanieczyszczenie atmosfery tlenkiem węgla w okresie zimowym, relatywnie wysokie stężenie pyłu zawieszzonego PM10				
Występowania szczególnego nasilenia zjawisk wykluczenia społecznego i ubóstwa				
Występowanie obszarów zdegradowanych w zakresie materialnym i społecznym				

Niższe niż Województwie dolnośląskim wyniki egzaminów wskazujące na niski poziom edukacji.				
<b>NAJWAŻNIEJSZE POTENCJAŁY</b>				
Funkcjonowanie wyższych uczelni w Wałbrzychu, Świdnicy i Nowej Rudzie				
Relatywnie niskie koszty pracy				
Sprawnie działające IOB m.in. w Wałbrzychu, Świdnicy, Szczawnie-Zdroju Kamiennej Górze i Nowej Rudzie				
Specjalizacja branżowa dotycząca usług uzdrowiskowych				
Zasoby naturalne umożliwiające rozwój przemysłu wydobywczego i branż powiązanych				
Różnorodność walorów przyrodniczo-krajobrazowych, w tym również obszary objęte programem Natura 2000				
Występowanie cennych historycznie i kulturowo układów przestrzennych (wymagających ochrony i rewaloryzacji)				
Krajowa i regionalna rozpoznawalność silnych marek kulturalnych Aglomeracji				
Wysoki potencjał turystyczny gmin AW – występowanie licznych obiektów dziedzictwa materialnego oraz atrakcji przyrodniczych				
Dostęp do Internetu na poziomie 97%				
Rosnąca oferta instytucji i organizacji wsparcia bezrobotnych i aktywizacji rynku pracy.				

#### 4. Transpozycja priorytetów i działań Strategii ZIT AW.

Najważniejszym dokumentem regulującym zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych jest Strategia ZIT. W przypadku Aglomeracji Wałbrzyskiej wdrażanie ZIT finansowane będzie ze środków RPO WD 2014–2020 w formie przekazania do dyspozycji AW części budżetu EFRR i EFS. Z tego powodu typy możliwych do realizacji projektów, przykładowi beneficjenci oraz inne szczegółowe zasady wdrażania Strategii ZIT AW muszą być spójne z zasadami RPO WD 2014–2020. W celu ułatwienia posługiwania się niniejszym dokumentem poniżej zaprezentowano transpozycję priorytetów i działań ZIT AW na działania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 oraz Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WD 2014–2020 (SZOOP RPO WD).

**Tabela 4.** Tabela transpozycji priorytetów i działań Strategii ZIT AW na działania RPO WD 2014–2020 i SZOOP RPO WD.

PRIORYTET ZIT AW	DZIAŁANIE ZIT AW	PI RPO WD	DZIAŁANIE SZOOP RPO WD
<b>Cel rozwojowy 1. ZIT AW</b>			
<b>Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość</b>			
Priorytet 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych	Działanie 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości	1.3 Rozwój przedsiębiorczości	Rozwój przedsiębiorczości – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne dla MŚP	1.5 Rozwój produktów i usług w MŚP	Rozwój produktów i usług w MŚP – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
<b>Cel rozwojowy 2. ZIT AW</b>			
<b>Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy</b>			
Priorytet 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej		3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych	Wdrażanie strategii niskoemisyjnych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych		3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym	Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej		4.4 Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych	Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich		6.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów	Rewitalizacja zdegradowanych obszarów – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.5. Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej	<b>Nie dotyczy</b>		
Priorytet 2.6. Poprawa poziomu infrastruktury edukacji	Działanie 2.6.1 Edukacja przedszkolna, podstawowa i gimnazjalna	7.1 Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną	Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 2.6.2 Edukacja ponadgimnazjalna	7.2 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną	Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego		4.3 Dziedzictwo kulturowe	Dziedzictwo kulturowe – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.8. Inwestycje		6.1 Inwestycje w	Inwestycje w infrastrukturę

w infrastrukturę zdrowotną i społeczną		infrastrukturę społeczną	społeczną – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska	Działanie 2.9.1. Gospodarka wodno-ściekowa	4.2 Gospodarka wodno-ściekowa	Gospodarka wodno-ściekowa – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
<b>Cel rozwojowy 3. ZIT AW Sprawna i efektywna infrastruktura</b>			
Priorytet 3.1. Zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem	Działanie 3.1.1. Inwestycje w lokalną sieć drogową	5.1 Drogowa dostępność transportowa	Drogowa dostępność transportowa – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 3.1.2. Rozwój systemu kolejowego	5.2 System transportu kolejowego	System transportu kolejowego – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 3.1.3. Rozwój elektronicznych usług publicznych	2.1 E-usługi publiczne	E-usługi publiczne – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
<b>Cel rozwojowy 4. Aktywna społeczność</b>			
Priorytet 4.1. Pobudzanie aktywności lokalnych	Działanie 4.1.1. Wspieranie dostępu do zatrudnienia	8.3 Godzenie życia zawodowego i prywatnego	Godzenie życia zawodowego i prywatnego – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 4.1.2. Praca na własny rachunek	<b>Nie dotyczy</b>	
Priorytet 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie	Działanie 4.2.1. Równy dostęp do edukacji	10.1 Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej	Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
			Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 4.2.2. Kształcenie i szkolenie zawodowe	10.3 Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy	Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
Priorytet 4.3. Promowanie włączenia społecznego	Działanie 4.3.1. Aktywna integracja społeczna	9.1 Aktywna integracja	Aktywna integracja – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych	9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych	Dostęp do wysokiej jakości usług społecznych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej
	Działanie 4.3.3. Aktywne i zdrowe starzenie się	Działanie realizowane poprzez bezpośrednie aplikowanie beneficjentów ZIT AW do RPO WD 2014-2020.	

## VIII. Opis celów rozwojowych, priorytetów i działań Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej

### Cel rozwojowy 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość

#### Cel celu rozwojowego

Gospodarka Aglomeracji Wałbrzyskiej konkurencyjna w skali kraju i województwa dolnośląskiego

#### Organizacja realizacji celu rozwojowego

Cel rozwojowy będzie wdrażany przez:

Priorytet 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych

- Działanie 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości
- Działanie 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne dla MŚP

#### Uzasadnienie realizacji celu rozwojowego wraz z terytorialnym wymiarem wsparcia

O pozycji państwa, regionu, subregionu, gminy decyduje potencjał gospodarczy. Potencjał ten tworzą dynamicznie rozwijające się i innowacyjne przedsiębiorstwa wspierane przez władze publiczne w ramach prowadzonych polityk: regionalnej i gospodarczej.

Pod względem gospodarczym Aglomeracja Wałbrzyska jest silnie zróżnicowana, przy czym jako całość nie wykorzystuje swojego potencjału wynikającego z posiadanych zasobów naturalnych i ludzkich oraz położenia geograficznego. Liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego w latach 2004–2012 rosła w Aglomeracji Wałbrzyskiej wolniej niż na Dolnym Śląsku i w kraju. Dodatkowo nastąpił spadek liczby osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (na Dolnym Śląsku i w kraju zanotowano wzrost). Również wskaźnik przedsiębiorczości mierzony liczbą osób prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest niższy niż w regionie, a w latach 2009–2012 rósł wolniej niż na Dolnym Śląsku, co prowadziło do relatywnego pogorszenia sytuacji w aglomeracji, szczególnie na obszarach wiejskich.

Ponadto przedsiębiorstwa w Aglomeracji Wałbrzyskiej nie są w zadowalającym stopniu nastawione na kooperację. W podregionie wałbrzyskim 16,7% firm deklaruje przynależność do klastra, podczas gdy wskaźnik ten w regionie wynosi 22,7%. Niski poziom współpracy przedsiębiorców podregionu wałbrzyskiego wskazuje na niski poziom zaufania oraz niewystarczającą świadomość zachodzących w ekonomii zmian wymagających kooperacji.

W sposób niezadowalający wykorzystywane są również posiadane przez Aglomerację Wałbrzyską nieruchomości, które mogą być użytkowane jako tereny inwestycyjne. Gminy dysponują obiektami typu (*brownfield*), jak i działkami (*greenfield*). Jednak są to nieruchomości, które nie wzbudzają zainteresowania inwestorów ze względu na braki infrastrukturalne, wynikające m.in. z wysokich kosztów uzbrojenia terenu związanych z koniecznością jego makroniwelacji. Przyczyn tego stanu rzeczy upatrywać należy również w braku odpowiedniej infrastruktury drogowej, braku odpowiednio wykwalifikowanych pracowników (absolwentów szkół zawodowych), konkurencji ze strony podstref SSE zlokalizowanych na obszarach bardziej atrakcyjnych inwestycyjnie na Dolnym Śląsku, np. w gminach podwrocławskich.

Konieczność realizacji projektów w zakresie tworzenia terenów inwestycyjnych w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej określono na podstawie przygotowanego w 2014 roku na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego „Raportu z badania dostępności terenów inwestycyjnych oraz atrakcyjności lokalizacji produkcji na Dolnym Śląsku”. Analiza dostępności terenów inwestycyjnych została zrealizowana na podstawie kwestionariusza przesłanego do wszystkich gmin z Dolnego Śląska, kwestionariusz opracowano w oparciu o procedurę opisu lokalizacji inwestycji (tzw. Site check listę), stosowaną z powodzeniem w komunikacji z inwestorami. Z raportu wynika, że gminy z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej nie wykorzystują w sposób wystarczający swojego potencjału gospodarczego wynikającego z posiadanych zasobów ludzkich i położenia, przyczyn istniejącego stanu należy szukać w barierach i brakach infrastrukturalnych. Obecnie na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej występują rozproszone słabo uzbrojone niewielkie tereny inwestycyjne w kilku gminach, natomiast brak jest przygotowanych terenów inwestycyjnych w pełni uzbrojonych w media, zamkroniwełowanych oraz skomunikowanych z drogami publicznymi, których oczekują potencjalni inwestorzy. Z zaprezentowanych wyników w raporcie oraz z wywiadów przeprowadzonych z Zarządem Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST- PARK” wynika, że tylko kompleksowo przygotowane tereny inwestycyjne ulokowane przy skupiskach już działających inwestorów, staną się zapleczem dla lokowania nowych inwestycji. Kompleksowo przygotowane tereny inwestycyjne staną się atrakcyjne dla nowych inwestorów, w szczególności dla poddostawców i kooperantów działających już w regionie przedsiębiorstw, co zapewni wykorzystanie i zasiedlenie przygotowanych w ramach ZIT AW nowych terenów inwestycyjnych.

Wyżej opisana sytuacja wymaga podjęcia zintegrowanej i skoncentrowanej interwencji władz publicznych zmierzającej do zdynamizowania procesów gospodarczych, wzmacniania potencjału w miastach oraz przełamywania barier w przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Najważniejsze kierunki wsparcia dotyczyć będą:

- dostarczenia przedsiębiorcom z Aglomeracji Wałbrzyskiej kapitału na potrzeby realizacji inwestycji w formie bezpośrednich dotacji,
- uzbrojenia terenów na cele inwestycyjne,
- budowy, modernizacji wewnętrznej infrastruktury komunikacyjnej,
- wzmacniania istniejących Instytucji Otoczenia Biznesu, które oferują podmiotom gospodarczym atrakcyjne warunki do zakładania i rozwoju przedsiębiorstw poprzez nowoczesną infrastrukturę (np. inkubatory) oraz finansowe instrumenty zwrotne (np. pożyczki),
- tworzenia nowych Instytucji Otoczenia Biznesu w kluczowych miastach aglomeracji, w tym wspierających rozwój rzemiosła,
- wspierania działań zmierzających do nawiązywania współpracy nauki z biznesem uwzględniających krajową i regionalną inteligentną specjalizację,
- działań informacyjno-promocyjnych dotyczących rozpowszechniania informacji o możliwościach inwestycyjnych na obszarze Aglomeracji



**Priorytet 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych**

Przeciwdziałanie przedstawionym powyżej negatywnym zjawiskom gospodarczym wymaga w pierwszej kolejności pobudzania i promowania przedsiębiorczości, w tym wspierania tworzenia nowych firm i lokowania nowych inwestycji. Nowo powstające przedsiębiorstwa są jednak narażone na duże ryzyko niepowodzenia rynkowego, stąd też potrzeba inkubacji tych przedsiębiorstw, na którą składa się zarówno pomoc w założeniu przedsiębiorstwa, jak i wsparcie w jego początkowym okresie funkcjonowania. Pomoc ta może przyjmować różne formy, np. udostępnienie powierzchni, zapewnienie podstawowych usług związanych z księgowością czy poradnictwem prawnym lub podatkowym.

Rozwój gospodarczy wymaga również wykorzystywania szans, które pojawiają się w sytuacji, gdy infrastruktura na terenie gmin, po podjęciu działań przygotowawczych, stanie się atrakcyjna dla inwestorów. Dotyczy to w szczególności uzbrajania terenu pod inwestycje lub adaptacji nieużytkowanych nieruchomości. Działaniom tym towarzyszyć będzie budowa/modernizacja wewnętrznej infrastruktury komunikacyjnej.

Udzielane w ten sposób wsparcie pozwoli przyciągnąć do obszaru ZIT inwestorów, którzy pomogą rozwiązywać problemy lokalnego rynku pracy. Niniejsze zadania realizować należy zarówno w kluczowych ośrodkach miejskich aglomeracji takich jak: Wałbrzych, Świdnica, Strzegom, Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice, Boguszków-Gorce, jak i na obszarach wiejskich. Jednak o ile na obszarach wiejskich ich podstawowym celem jest pobudzanie działalności gospodarczej, to w wiodących miastach powinny one koncentrować się na kreowaniu przedsiębiorstw innowacyjnych. Inkubatory przedsiębiorczości powinny być tworzone przy udziale Instytucji Otoczenia Biznesu we współpracy z uczelniami wyższymi. Sukces niniejszego przedsięwzięcia wymaga m.in. wspierania długotrwałej współpracy środowiska gospodarczego aglomeracji z lokalnym środowiskiem naukowym oraz ze środowiskiem naukowym wrocławskiego centrum akademickiego. Pamiętać należy, że przy odpowiedniej stymulacji (zwłaszcza finansowej) środowisko akademickie stanowi naturalny zaczyn dla innowacyjnych startupów i przedsięwzięć typu *spin-off*. Jednocześnie koncentracja firm np. w inkubatorze lub parku technologicznym (przemysłowym) sprzyja powstawaniu inicjatyw klastrowych i służy rozwojowi kooperacji.

Jedną z istotniejszych przeszkód w rozwoju przedsiębiorczości w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest dostęp do środków finansowych na realizację inwestycji. „Luka finansowa” ogranicza możliwości rozbudowy przedsiębiorstw czy też ekspansji na nowe rynki. Polityka Spójności Unii Europejskiej dopuszcza udzielanie wsparcia przedsiębiorstwom, stymulując w ten sposób rozwój gospodarczy. Podstawową formą wsparcia finansowego w ramach ZIT będą dotacje inwestycyjne dla firm. Kolejną formą wsparcia będą zwrotne instrumenty inżynierii finansowej ( np. pożyczki, poręczenia, inwestycje kapitałowe), oferowane przez pośredników finansowych.

Biorąc pod uwagę fakt, że współcześnie kluczowym warunkiem rozwoju jest dostęp do energii, a także pamiętając o preferowanych przez Unię Europejską kierunkach rozwoju energetyki, szczególną uwagę poświęcić należy promowaniu produkcji i dystrybucji energii z odnawialnych źródeł. Szczególne znaczenie mają tu instalacje produkujące energię elektryczną, wykorzystując przepływ wody (hydroelektrownie), energię słoneczną, energię

wiatru, a także energię pozyskaną z biomasy i biogazu. Jednak z uwagi na uwarunkowania przyrodniczo-kulturowe aglomeracji w najszerszym zakresie wspierać należy energetykę wodną i geotermalną. Wspieranie rozwoju energetyki opartej na źródłach odnawialnych jest wyrazem dbałości o środowisko i stanowi istotną kwestię w związku z turystyczną i uzdrowiskową ofertą gmin. Wsparcie tego typu projektów wdrażane będzie poprzez bezpośrednie aplikowanie podmiotów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 oraz Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Ważna będzie także intensyfikacja i koordynacja działań promocyjnych informujących o ofercie inwestycyjnej obszaru Aglomeracji.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie podniesienie konkurencyjności istniejących oraz tworzenie nowych przedsiębiorstw w wyniku wsparcia dla wprowadzania nowych innowacyjnych produktów i usług do oferty firm oraz wsparcia doradczego ze strony instytucji otoczenia biznesu. Zwiększy się również liczba inwestycji wynikających z udostępnienia nowych terenów i obiektów spełniających oczekiwania przedsiębiorców.

### Działanie 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	1. Przedsiębiorstwa i innowacje
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	1.3 Rozwój przedsiębiorczości
<b>Przykładowe typy projektów</b>	Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 1.3 Rozwój przedsiębiorczości w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Rozwój przedsiębiorczości – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Przygotowanie terenów inwestycyjnych</li> <li>- Wsparcie infrastruktury przeznaczonej dla przedsiębiorców</li> <li>- Doradztwo dla MSP</li> </ul> Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 1.3 Rozwój przedsiębiorczości w ramach RPO WD 2014-2020 oraz w Poddziałaniu Rozwój przedsiębiorczości – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD <ul style="list-style-type: none"> <li>- uczelnie/szkoły wyższe;</li> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- MŚP.</li> <li>- IOB;</li> <li>- LGD;</li> <li>- specjalne strefy ekonomiczne;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy

<b>UE</b>	publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Ponadto cele Priorytetu 1.1. (Działanie 1.1.1) Strategii ZIT wdrażane będą poprzez bezpośrednie aplikowanie beneficjentów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej do innych niż Regionalny Program Operacyjny programów np. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na zasadach określonych przez odpowiednie Instytucje Zarządzające.

### Działanie 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne dla MŚP

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	1.Przedsiębiorstwa i innowacje
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	1.5 Rozwój produktów i usług w MŚP
<b>Przykładowe typy projektów</b>	Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 1.5 Rozwój produktów i usług w MŚP w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Rozwój produktów i usług w MŚP – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Wsparcie innowacyjności produktowej i procesowej MSP</li> <li>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</li> </ul>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 1.5 Rozwój produktów i usług w MŚP w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Rozwój produktów i usług w MŚP – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD <ul style="list-style-type: none"> <li>-MŚP;</li> <li>-zgrupowania i partnerstwa MŚP;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia<sup>19</sup></b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Ponadto cele Priorytetu 1.1. (Działanie 1.1.2) Strategii ZIT wdrażane będą poprzez bezpośrednie aplikowanie beneficjentów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej do innych niż Regionalny Program

<sup>19</sup> Strategiczne obszary interwencji lub preferencje opisane w pozycji „Terytorialny wymiar wsparcia”, we wszystkich celach rozwojowych niniejszego dokumentu, będą co roku analizowane przez Komitet Sterujący AW. W przypadku identyfikacji nowych strategicznych obszarów interwencji lub preferencji Strategia ZIT AW będzie aktualizowana.

Operacyjny programów np. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na zasadach określonych przez odpowiednie Instytucje Zarządzające.

### Spójność z dokumentami strategicznymi

Cel rozwojowy *Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* w pierwszej kolejności zgodny jest z kierunkami rozwoju zaproponowanymi w Strategii Europa 2020, takimi jak rozwój inteligentny (oparty na wiedzy i innowacji) oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu. Realizuje on również pięć celów Strategii Rozwoju Kraju 2020 zawartych w dwóch obszarach strategicznych (Obszar Strategiczny II Konkurencyjna gospodarka i Obszar Strategiczny III Spójność społeczna i terytorialna). Jednocześnie założenia niniejszego celu rozwojowego zgodne są z dwoma celami zawartymi w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 r. (Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i Cel 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw zwłaszcza MŚP).

Cel rozwojowy *Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* zgodny jest z kierunkami rozwoju przedstawionymi w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014–2020. Jest także spójny z dwoma osiami priorytetowymi odnoszącymi się do przedsiębiorczości i innowacyjności i rynku pracy. Niniejszy cel rozwojowy wpisuje się również w cele strategiczne zawarte w Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020. Zgodny jest on zarówno z celem *stricte* gospodarczym, jakim jest *Nowy profil gospodarczy oparty na aktywności nowoczesnych firm*, jak i z celem odnoszącym się do integracji gmin.

**Tabela 5.** Matryca zgodności Celu rozwojowego 1. *Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze ponadregionalnej

Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Umowa Partnerstwa
Cel rozwojowy <i>Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość</i>	<p>Rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji</p> <p>Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną</p>	Cel tematyczny 3. Wzmacnianie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego (w odniesieniu do EFRROW)

**Tabela 6.** Matryca zgodności Celu rozwojowego 1. *Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014–2020	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020
<b>Cel rozwojowy</b> <i>Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość</i>	Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy  Cel 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw zwłaszcza MŚP	Oś priorytetowa 1. Przedsiębiorstwa i innowacje  Oś priorytetowa 8. Rynek pracy	CS1.1. Nowy profil gospodarczy oparty na aktywności nowoczesnych firm  CS6.1. Kompleksowa integracja gmin

## **Cel rozwojowy 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy**

### **Cel celu rozwojowego**

Atrakcyjna dla mieszkańców i przedsiębiorstw przestrzeń Aglomeracji Wałbrzyskiej

### **Organizacja wdrażania celu rozwojowego:**

Niniejszy cel rozwojowy będzie wdrażany przez:

- Priorytet 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej
- Priorytet 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych
- Priorytet 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej
- Priorytet 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich
- Priorytet 2.5. Obszary przemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej
- Priorytet 2.6. Poprawa poziomu infrastruktury edukacji
  - Działanie 2.6.1 Edukacja przedszkolna, podstawowa i gimnazjalna
  - Działanie 2.6.2 Edukacja ponadgimnazjalna
- Priorytet 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego
- Priorytet 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną
- Priorytet 2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska

### **Uzasadnienie realizacji celu rozwojowego wraz z terytorialnym wymiarem wsparcia**

Współcześnie zaobserwować można wzmożoną konkurencję obszarów nie tylko o inwestorów, ale również o mieszkańców. Mieszkańcy i przedsiębiorcy, płacąc podatki, zapewniają wpływy do budżetu jednostki terytorialnej. Od liczby mieszkańców uzależnione są również: potencjał intelektualny, popyt wewnętrzny, zasób siły roboczej, pozycja i siła polityczna obszaru. Jednak możliwości zatrzymania mieszkańców oraz pozyskanie nowych uzależnione są od stworzenia atrakcyjnych warunków wpływających na poziom i jakość życia. Działania w powyższym zakresie nabierają szczególnego znaczenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej, która szczególnie mocno odczuwa niekorzystne przemiany demograficzne przejawiające się takimi zjawiskami jak: starzenie się społeczeństwa, ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. W okresie 2004–2012 spadek liczby ludności dotyczył aż 13 gmin aglomeracji, a największy niepokój może budzić zmniejszenie liczby mieszkańców w Wałbrzychu i Świdnicy. Dodatkowo potencjał ludnościowy aglomeracji osłabia migracja wewnętrzna, której saldo w 2012 r. było ujemne i wynosiło 706 osób. Warto zaznaczyć, iż saldo migracji wewnętrznych w przypadku województwa dolnośląskiego było dodatnie. W związku z opisaną wyżej sytuacją władze publiczne powinny podjąć zintegrowaną i skoncentrowaną interwencję w zakresie poprawy środowiska zamieszkania poprzez inwestycje w infrastrukturę.

Do istotnych inwestycji mających pozytywne oddziaływanie na atrakcyjność miejsca zamieszkania zaliczyć należy te, które dotyczą edukacji i służby zdrowia. Aglomeracja Wałbrzyska posiada rozbudowaną infrastrukturę edukacyjną i zdrowotną, wymaga ona jednak modernizacji i dostosowania do standardów adekwatnych do wymagań mieszkańców. Ponadto znaczenie tej infrastruktury jest większe, gdy weźmiemy pod uwagę, że wpływa ona bezpośrednio na jakość społeczeństwa, a w konsekwencji ma istotne znaczenie dla potencjału rozwojowego Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W trosce o środowisko naturalne Aglomeracji Wałbrzyskiej, które w znaczący sposób wpływa na jakość życia, należy podejmować inwestycje prowadzące do poprawy i ochrony jakości powietrza. Chociaż obszar charakteryzuje się niewysokim poziomem zanieczyszczeń, to jednak okresowo zaobserwować można duże stężenie tlenu węgla, problemem jest również stężenie pyłu zawieszonego. Związane jest to z sezonem grzewczym i tradycyjnymi metodami ogrzewania mieszkań i domów. Wpływa na to również niezadowolający stopień korzystania przez mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej z ogrzewania zbiorczego oraz niski wskaźnik efektywności energetycznej budynków. Zjawisko to potęguje niezadowolający system komunikacji publicznej w aglomeracji, która jest jednym z czynników wpływających na duże natężenia ruchu samochodowego, szczególnie w centrach miast.

Bazując na zdiagnozowanych problemach, w trosce o środowisko naturalne i warunki zamieszkania należy podjąć interwencje w zakresie:

- rozwoju komunikacji publicznej ograniczającej niską emisję,
- zmniejszenia energochłonności budynków mieszkalnych i publicznych,
- zwiększenia udziału odnawialnych źródeł energii,
- włączenia jak największej liczby budynków do zbiorowego systemu grzewczego,
- modernizacji oświetlenia ulicznego,
- rozwoju sieci gazowej i zastępowania nią tradycyjnych systemów opartych na węglu.

Należy również realizować inwestycje zmierzające do objęcia w jak największym zakresie ludności Aglomeracji Wałbrzyskiej siecią wodociągową i kanalizacyjną. Aktualnie zarówno wskaźnik gospodarstw domowych objętych siecią wodociągową, jak i wskaźnik gospodarstw domowych korzystających z kanalizacji jest poniżej średniej w regionie. Najtrudniejsza sytuacja występuje na obszarach wiejskich. Dlatego trzeba podjąć pilne działania zmierzające do realizacji zobowiązań akcesyjnych i wyrównania dysproporcji w tym zakresie poprzez:

- inwestycje w systemy oczyszczania ścieków, szczególnie w tych gminach aglomeracji, gdzie zagrożona jest realizacja zobowiązań akcesyjnych Polski,
- inwestycje w sieci wodociągowe.

Nie można zwiększyć atrakcyjności środowiska zamieszkania bez rewitalizacji tkanki społecznej miast i obszarów wiejskich oraz obszarów przemysłowych i powojkowych. Obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej w związku ze swoim dziedzictwem przemysłowym zmagają się z problemem odnowy obszarów zdegradowanych i nadania im nowych funkcji. Dodatkowo na obszarze Aglomeracji występuje zdekapitalizowany majątek w postaci obiektów powojkowych, a także sportowych jako pozostałość dawnych inwestycji w sferę socjalną zakładów pracy. Obiekty te należy poddać modernizacji i przywrócić je do użytku, co

spowoduje nie tylko poprawę jakości życia w aglomeracji, ale jako efekt uzupełniający wzmocni jej potencjał rekreacyjny i atrakcyjność dla inwestorów. Powyższe działanie połączone z rewitalizacją budynków mieszkalnych i dróg powinno zapobiec niekorzystnemu procesowi przekształcania się niektórych dzielnic miast w obszary biedy.

Na koniec nie można pominąć inwestycji zmierzających do zachowania dziedzictwa kulturowego oraz bioróżnorodności środowiska. Jest to o tyle ważne, że Aglomeracja Wałbrzyska posiada w tym zakresie duży niewykorzystany potencjał, który poza poprawą warunków życia mieszkańców (parki miejskie, obszary chronione, jednostki kultury) powinien stać się kołem napędowym rozwoju gospodarki. Oferta dotycząca tzw. wysokiej kultury (np. filharmonia, teatr) powinna koncentrować się w stolicy aglomeracji i być uzupełniana o propozycje lokalnych instytucji kultury, tworząc spójną i interesującą ofertę dla mieszkańców, gości i inwestorów.

### ***Priorytet 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej***

Emisja zanieczyszczeń do powietrza stanowi problem zarówno w skali globalnej (przyczynia się do niepokojących zmian klimatu), jak i w skali lokalnej. Powoduje ona uciążliwości dla mieszkańców, szczególnie większych miejscowości. Może także ograniczać atrakcyjność miejscowości uzdrowiskowych i kurortów turystycznych. Głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza jest transport drogowy, jednak zimą istotnie wzrasta poziom niskiej emisji z powodu ogrzewania budynków.

Do działań zmierzających do redukcji zanieczyszczenia powietrza zaliczyć należy inwestycje w rozwój niskoemisyjnych środków transportu publicznego (w tym rozwój sieci ścieżek rowerowych), który ze względu na natężenie ruchu wymaga poprawy szczególnie w Wałbrzychu i Świdnicy. Ponadto należy wzmacniać połączenia pomiędzy miejscowościami w aglomeracji, które prowadziłyby do zmniejszenia liczby osób wykorzystujących samochody osobowe w celu dojazdu do szkoły i pracy z powodu braku lub niezadowalającej jakości komunikacji publicznej.

W tym kontekście istotna jest budowa infrastruktury centrów przesiadkowych. Ważne są również inwestycje w inteligentne systemy sterowania ruchem, które usprawnią ruch samochodowy, a tym samym przyczynią się do redukcji emisji spalin. W tym zakresie realizacja priorytetu będzie zgodna z założeniami Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego na lata 2014 – 2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej<sup>20</sup>.

Należy również podkreślić, że w skali ponadlokalnej na jakość powietrza negatywnie wpływa energochłonne i przestarzałe oświetlenie ulic generujące jednocześnie wysokie koszty eksploatacji.

Niska emisja mająca swoje źródło z ogrzewania budynków mieszkalnych i publicznych (kominowa) będzie redukowana poprzez wymianę źródeł ciepła, wprowadzanie odnawialnych źródeł energii oraz przyłączanie tych obiektów do sieci ciepłowniczej.

---

<sup>20</sup> Planowany termin przyjęcia dokumentu to IV kw. 2015 r. Zakres dokumentu obejmuje transport drogowy, kolejowy, lotniczy, publiczny, rowerowy oraz inteligentny system transportu.



Inwestycje tego typu realizowane będą w pierwszej kolejności w miejscowościach o szczególnym nasileniu zjawiska niskiej emisji (np. miasto Nowa Ruda, Wałbrzych, Świdnica) lub walorach środowiskowych (tj. uzdrowiskach, np. Jedlina-Zdrój, Szczawno-Zdrój oraz miejscowościach atrakcyjnych turystycznie, np. Sokołowsko).

Wskazane powyżej propozycje interwencji zostaną doprecyzowane w Planach Gospodarki Niskoemisyjnej (PGN), które stanowią będą kompleksową koncepcję ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie zwiększenie wykorzystania komunikacji publicznej oraz innych niż samochodowe środków transportu (np. rowery). W konsekwencji zmniejszeniu ulegnie niska emisja pochodząca z transportu kołowego. Ponadto w wyniku wymiany przestarzałych źródeł ogrzewania na bardziej przyjazne środowisku zmniejszeniu ulegnie emisja pyłów zawieszonych oraz dwutlenku węgla z palenisk zlokalizowanych w budynkach na terenie Aglomeracji. Dzięki działaniom uzupełniającym (np. wymiana oświetlenia ulicznego) zmniejszy się energochłonność publicznej infrastruktury, co również przyczyni się do spadku niskiej emisji.

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	3.Gospodarka niskoemisyjna
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Wdrażanie strategii niskoemisyjnych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <p>Ograniczona niska emisja transportowa w ramach kompleksowych strategii niskoemisyjnych</p> <p>Wsparciem objęte będą projekty związane ze zrównoważoną mobilnością miejską i podmiejską dotyczące:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• zakupu oraz modernizacji niskoemisyjnego taboru szynowego i autobusowego dla połączeń miejskich i podmiejskich. W przypadku zakupu autobusów elektrycznych do 25% wartości wydatków kwalifikowalnych mogą stanowić wydatki związane z infrastrukturą do obsługi taboru (np. stacje ładowania itp.);</li> <li>• inwestycje ograniczające indywidualny ruch zmotoryzowany w centrach miast np. P&amp;R, B&amp;R, zintegrowane centra przesiadkowe, wspólny bilet itp.;</li> <li>• inwestycje związane z systemami zarządzania ruchem i energią;</li> <li>• inwestycje ograniczające indywidualny ruch zmotoryzowany w centrach miast, drogi rowerowe, ciągi piesze (przez inwestycje ograniczające ruch w centrach miast nie należy rozumieć wyłącznie inwestycji zlokalizowanych w centrach miast – istotne</li> </ul>

	<p>jest oddziaływanie na centra miast);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• inwestycje związane z energooszczędnym oświetleniem miejskim mogą stanowić element uzupełniający w pozostałych typach projektów (poniżej 50% wartości wydatków kwalifikowalnych w projekcie), przy czym lokalizacja inwestycji dot. budowy lub modernizacji oświetlenia miejskiego nie jest ograniczona do lokalizacji inwestycji głównej w projekcie – istotny jest wpływ tego komponentu na osiągnięcie zakładanych celów projektu.</li> <li>• inwestycje w infrastrukturę drogową transportu publicznego mogą stanowić element uzupełniający w projekcie o wartości nie przekraczającej 35% – pod warunkiem spełniania poniższych warunków: <ul style="list-style-type: none"> <li>- elementy drogowe w projekcie przeznaczone są wyłącznie dla transportu publicznego lub nadają priorytet transportowi publicznemu, np. buspasy, obiekty przeznaczone dla transportu publicznego (tunele, wiadukty) – nie jest możliwe sfinansowanie zakresu rzeczowego projektu, który nie służy bezpośrednio transportowi publicznemu;</li> <li>- przebudowa skrzyżowań w celu ułatwienia oraz/lub nadania priorytetu transportowi publicznemu w ruchu, np. pasy skrętów dla autobusów, śluzy na skrzyżowaniach itp.;</li> <li>- infrastruktura drogową przy pętlach autobusowych/ tramwajowych, stacjach kolejowych lub parkingach P&amp;R i B&amp;R – odcinki dróg łączące takie terminale bezpośrednio z siecią dróg miejskich.</li> </ul> </li> </ul> <p>Nie przewiduje się realizacji samodzielnych projektów drogowych.</p> <p>Ograniczona niska emisja kominowa w ramach kompleksowych strategii niskoemisyjnych</p> <p>Wsparcie może zostać udzielone na inwestycje w:</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) modernizację systemów grzewczych obejmującą wymianę źródła ciepła: na podłączenie do sieci ciepłowniczej/chłodniczej lub, instalację kotłów spalających biomasę lub ewentualnie paliwa gazowe, ale jedynie w szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy osiągnięte zostanie znaczne zwiększenie efektywności energetycznej oraz gdy istnieją szczególnie pilne potrzeby. Wymianie źródła ciepła mogą towarzyszyć uzasadnione modernizacje systemu grzewczego pozostające w związku przyczynowo - skutkowym ze zmianą źródła ciepła, np. wymiana wysokotemperaturowej instalacji ogrzewania na niskotemperaturową. Wsparcie może dotyczyć również</li> </ol>
--	--

	<p>systemów monitoringu i zarządzania energią (termostaty, czujniki temperatury, pogodowe, obecności, sterowniki, automatyczne układy regulacji, aplikacje komputerowe, gotowe systemy, urządzenia pomiarowe itp.) mające na celu zmniejszenie zużycia energii poprzez dostosowanie mocy urządzeń do chwilowego zapotrzebowania .</p> <p>Inwestycje mogą być uzupełnione poprzez instalacje OZE, jeśli wynika to z audytu.</p> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Wdrażanie strategii niskoemisyjnych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> <li>– jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej;</li> <li>– przedsiębiorcy będący zarządcami infrastruktury lub świadczący usługi w zakresie transportu zbiorowego na terenach miejskich i podmiejskich;</li> <li>– organizacje pozarządowe;</li> <li>– PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej pod warunkiem ich zgodności z Programami Gospodarki Niskoemisyjnej i/lub Zintegrowanym Programem Transportu Publicznego na lata 2014 – 2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą :</p> <p>W zakresie ograniczonej niskiej emisji transportowej w ramach kompleksowych strategii niskoemisyjnych:</p> <p>gminy Boguszów-Gorce, gminy Głuszycza, gminy Jaworzyna Śląska, gminy Jedlina Zdrój, gminy miejskiej Kamienna Góra, gminy Kamienna Góra, gminy Marcinowice, gminy Mieroszów, gminy miejskiej Nowa Ruda, gminy Nowa Ruda, gminy Stare Bogaczowice, gminy Strzegom, gminy miasta Świdnica, gminy Świdnica, gminy Świebodzice, gminy Wałbrzych, gminy Żarów.</p>

	<p>W zakresie ograniczonej niskiej emisji kominowej w ramach kompleksowych strategii niskoemisyjnych: gminy Boguszów Gorce, gminy Jedlina-Zdrój, gminy Mieroszów, gminy miejskiej Kamienna Góra, gminy Kamienna Góra, gminy Marcinowice, gminy miejskiej Nowa Ruda, gminy Nowa Ruda, gminy Stare Bogaczowice, gminy miasta Świdnica, gminy Świdnica, gminy Wałbrzych.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>
--	--

### ***Priorytet 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych***

Niska efektywność energetyczna budynków jest problemem, który wiąże się wprost ze zjawiskiem niskiej emisji. Problem ten odczuwalny jest w okresie grzewczym, ponieważ dla ogrzewania mieszkań oraz budynków użyteczności publicznej najczęściej wykorzystywane są nieefektywne systemy grzewcze, a niewystarczająca izolacja termiczna budynków rzutuje na nadmierne zużycie energii. Konieczne jest zatem podjęcie inwestycji dot. termomodernizacji i ogrzewania budynków w sposób oszczędny oraz o ile to uzasadnione ekonomicznie, z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii.

Skuteczność powyższych działań wymaga, po pierwsze, przeprowadzenia inwestycji związanych z ociepleniem i uszczelnieniem budynków, po drugie, wymiany źródeł zaopatrzenia w ciepło. Jak już wspomniano, należy przy tym położyć nacisk na wyposażenie budynków w urządzenia umożliwiające wykorzystywanie energii odnawialnej. Problem efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych widoczny jest na całym obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, jednak z największym natężeniem występuje w miastach z uwagi na kumulację zasobów mieszkaniowych. Na podstawie komunikatów publikowanych przez WFOŚiGW można stwierdzić, że zjawisko to występuje ze szczególnym natężeniem w Wałbrzychu, Nowej Rudzie, Świdnicy oraz Szczawnie-Zdroju.

Relatywnie wolny przyrost mieszkań w Aglomeracji Wałbrzyskiej prowadzi do sytuacji, w której zdecydowaną większość zasobów komunalnych stanowią mieszkania znajdujące się w obiektach budowanych z wykorzystaniem starych technologii (wybudowanych przed 1945 r.), a to rodzi potrzebę ich modernizacji i dostosowania do obowiązujących standardów. Należy się również spodziewać rosnących kosztów remontów nieruchomości, gdyż będzie postępowała ich dekapitalizacja.

Należy także realizować zadania związane z rozbudową istniejącej sieci gazowej i objęciem nią jak największej liczby gospodarstw domowych, w tym zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Skuteczność działań wymaga wsparcia wspólnot mieszkaniowych, które niejednokrotnie są zbyt słabe finansowo, aby samodzielnie prowadzić działania modernizacyjne.

Reasumując inwestycje dot. poprawy efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych będą realizowane w pierwszej kolejności w miejscowościach o szczególnym nasileniu zjawiska niskiej emisji lub walorach środowiskowych, a szczegóły zostaną doprecyzowane w Planach Gospodarki Niskoemisyjnej (PGN), które stanowią będą kompleksową koncepcję ograniczenia emisji zanieczyszczeń do powietrza w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie zmniejszenie energochłonności budynków mieszkalnych i publicznych na terenie aglomeracji Wałbrzyskiej. Podjęcie interwencji przyniesie korzyści zarówno ekologiczne (zmniejszenie emisji zanieczyszczeń do powietrza), jak i finansowe (mniejsze zużycie energii przekłada się na wymierne oszczędności).

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	3.Gospodarka niskoemisyjna
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej i mieszkalnych wielorodzinnych opartych o system zarządzania energią</li> <li>- projekty demonstracyjne – publiczne inwestycje w zakresie budownictwa o znacznie podwyższonych parametrach charakterystyki energetycznej w budynkach użyteczności publicznej (budowa oraz modernizacja).</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki</li> </ul>

	<p>i stowarzyszenia;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– podmioty publiczne<sup>21</sup>, których właścicielem jest JST lub dla których podmiotem założycielskim jest JST;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> <li>– spółdzielnie mieszkaniowe i wspólnoty mieszkaniowe;</li> <li>– towarzystwa budownictwa społecznego;</li> <li>– organizacje pozarządowe;</li> <li>– PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne;</li> <li>– kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>– podmiot wdrażający instrument finansowy</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej pod warunkiem ich zgodności z Programami Gospodarki Niskoemisyjnej obowiązującymi w gminach.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą:</p> <p>W zakresie projektów związanych z kompleksową modernizacją energetyczną budynków użyteczności publicznej: gminy Boguszów-Gorce, gminy Czarny Bór, gminy Jaworzyna Śląska, gminy Jedlina Zdrój, gminy miejskiej Kamienna Góra, gminy Kamienna Góra, gminy Lubawka, gminy Marcinowice, gminy Mieroszów, gminy miejskiej Nowa Ruda, gminy Nowa Ruda, gminy Stare Bogaczowice, gminy Strzegom, gminy miasta Świdnica, gminy Świdnica, gminy Świebodzice, gminy Wałbrzych, gminy Żarów.</p> <p>W zakresie projektów związanych z kompleksową modernizacją energetyczną budynków mieszkalnych wielorodzinnych: gminy Boguszów-Gorce, gminy Jedlina Zdrój, gminy miejskiej Kamienna Góra, gminy Kamienna Góra, gminy Mieroszów, gminy miejskiej Nowa Ruda, gminy Nowa Ruda, uzdrowskiej gminy miejskiej Szczawno-Zdrój, gminy miasta Świdnica, gminy Świdnica, gminy Świebodzice, gminy Walim, gminy Wałbrzych, gminy Żarów.</p> <p>W zakresie projektów demonstracyjnych – publiczne inwestycje w zakresie budownictwa o znacznie podwyższonych parametrach charakterystyki energetycznej w budynkach użyteczności publicznej: gminy Strzegom i gminy Kamienna Góra.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych</p>

<sup>21</sup> W zakresie budynków użyteczności publicznej - zgodnie z definicją ujętą w Rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z dnia 15 czerwca 2002 r. z późn. zm).

	<p>Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>
--	---

### **Priorytet 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich aglomeracji wałbrzyskiej**

Zmiany cywilizacyjne, w tym rosnąca antropopresja na środowisko, powodują potrzebę ochrony jego zasobów i korzystania z nich w sposób racjonalny. W tym celu obszary o szczególnych walorach przyrodniczych objęto zinstytucjonalizowaną ochroną w postaci parków narodowych, krajobrazowych czy też rezerwatów. Na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej łączna powierzchnia obszarów prawnie chronionych wynosiła w 2012 r. 30 114 ha, co stanowiło ok. 7,9% ogółu obszarów prawnie chronionych na Dolnym Śląsku. Najwięcej obszarów o wysokich walorach przyrodniczych zlokalizowanych jest w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich i to na ich obszarze powinna nastąpić kumulacja inwestycji prośrodowiskowych. Konieczne jest również odpowiednie wyposażenie służb opiekujących się tymi obszarami.

Natomiast w miastach należy rewitalizować niejednokrotnie zaniedbane i cenne lokalne zasoby przyrodnicze, takie jak np. parki miejskie, zwłaszcza w dużych jednostkach. Parki te służą nie tylko mieszkańcom, poprawiając ich komfort życia, ale także w połączeniu z innymi atrakcjami wzmacniają wizerunek miejsca wśród gości i potencjalnych inwestorów.

Równocześnie należy popularyzować wiedzę ekologiczną, a także zapewnić dostęp do obszarów atrakcyjnych przyrodniczo dla osób pragnących aktywnie spędzać czas na łonie natury. Stąd też potrzeba inwestycji w infrastrukturę pozwalającą efektywnie wykorzystać walory przyrodnicze obszaru. Do inwestycji takich zaliczyć należy budowę tras umożliwiających wędrowki piesze i rowerowe, budowę ścieżek edukacyjnych, a także zagospodarowanie terenu poprzez budowę obiektów małej architektury i nowe nasadzenia zieleni. Ponadto nie można skutecznie chronić przyrody bez działań zmierzających do wzrostu świadomości ekologicznej mieszkańców aglomeracji.

Reasumując, ochrona bioróżnorodności jest istotnym działaniem na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej. Jednak jej obszar w dalszym ciągu boryka się z konsekwencjami wynikającymi z likwidacji uciążliwego przemysłu i wynikającym z tego faktu negatywnym wizerunkiem miejsca. Ma to kluczowe znaczenie w kontekście uzdrowiskowej i turystycznej funkcji Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Dzięki ochronie ex-situ i in-situ rezultatem realizacji priorytetu będzie poprawa ochrony gatunków i siedlisk przyrodniczych. Ponadto zwiększy się dostępność atrakcyjnych turystycznie zasobów oraz wzrośnie wiedza i świadomość ekologiczna mieszkańców. W konsekwencji realizacja priorytetu przyczyni się do ochrony i udostępniania zasobów przyrodniczych Aglomeracji Wałbrzyskiej.

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	4. Środowisko i zasoby
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	4.4 Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych
<b>Przykładowe typy projektów</b>	Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 4.4 Ochrona i udostępnianie



	<p>zasobów przyrodniczych w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Projekty dotyczące ochrony in-situ i ex-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych na obszarach parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody (w tym położonych na obszarach Natura 2000)</li> <li>- Projekty przyczyniające się do czynnej ochrony przyrody i zachowania trwałości ekosystemów realizowane na terenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody (w tym położonych na obszarach Natura 2000), w tym dotyczące niezbędnego dla ochrony przyrody wyposażenia</li> <li>- Projekty dotyczące tworzenia centrów ochrony różnorodności biologicznej przede wszystkim w oparciu o gatunki rodzime, np. banki genowe, parki, ogrody botaniczne.</li> <li>- Budowa i modernizacja niezbędnej infrastruktury (w tym zielonej infrastruktury) związanej z ochroną, przywróceniem właściwego stanu siedlisk przyrodniczych i gatunków (również na terenach chronionych)</li> <li>- Projekty dotyczące wykorzystania i udostępnienia lokalnych zasobów przyrodniczych m.in. na cele turystyczne (np. tereny wypoczynkowe, ścieżki rowerowe, ścieżki konne) służące zmniejszaniu presji na obszary cenne przyrodniczo</li> <li>- Projekty dotyczące przebudowy/ rozbudowy, doposażenia ośrodków edukacji ekologicznej</li> <li>- Kampanie informacyjno-edukacyjne związane z ochroną środowiska (komplementarne i uzupełniające do kampanii ogólnopolskich, podejmowanych na poziomie krajowym)</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<p><b>Przykładowi beneficjenci</b></p>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 4.4 Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- administracja rządowa;</li> <li>- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne;</li> <li>- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>- organizacje pozarządowe turystyczne;</li> <li>- LGD;</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>– spółki prawa handlowego, w których udział większościowy</li> <li>– ponad 50% akcji, udziałów, itp. – posiadają jednostki sektora finansów publicznych;</li> <li>– szkoły wyższe, ich związki i porozumienia;</li> <li>– jednostki naukowe;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- projektów dotyczących wykorzystania i udostępnienia lokalnych zasobów przyrodniczych m.in. na cele turystyczne (np. tereny wypoczynkowe, ścieżki rowerowe, ścieżki konne) służące zmniejszaniu presji na obszary cenne przyrodniczo</li> <li>- projektów dotyczących przebudowy/ rozbudowy, wyposażenia ośrodków edukacji ekologicznej;</li> <li>- kampanii informacyjno-edukacyjne związanych z ochroną środowiska</li> </ul> <p>w gminie Boguszów-Gorce, gminie Czarny Bór, gminie Kamienna Góra, gminie Mieroszów, gminie Stare Bogaczowice, gminie Świdnica, gminie Świebodzice, gminie Walim, gminie Wałbrzych.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>

#### ***Priorytet 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich***

Procesy rozwojowe nie przebiegają w przestrzeni równomiernie, są obszary wzrostu oraz tereny ulegające marginalizacji i peryferyzacji. Prowadzi to w konsekwencji do powstania obszarów wykluczenia społecznego i gospodarczego. Negatywnie wpływają one na możliwości rozwoju ośrodków miejskich i wiejskich, dlatego też powinny być przedmiotem szczególnej troski samorządu.

Na obszarach tych dochodzi do nagromadzenia negatywnych zjawisk społecznych towarzyszących ubóstwu, w tym patologii. W Aglomeracji Wałbrzyskiej wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w 2012 r. przekraczał średnią w regionie. Obrazuje to skalę problemu, z jakim muszą się zmierzyć władze publiczne.

Podstawową formą wsparcia dla tych obszarów będzie objęcie ich programami rewitalizacji, mającymi na celu włączenie społeczne osób marginalizowanych lub zagrożonych marginalizacją. Działania te wymagają uzupełnienia infrastrukturalnego, które pozwoli przezwyciężyć bariery przestrzeni uniemożliwiające wystąpienie pozytywnych zmian społecznych. Tak kompleksowo zaprojektowane wsparcie powinno być koordynowane poprzez wdrożenie Lokalnego Programu Rewitalizacji (lub dokumentu równoważnego) skierowanego do społeczności zamieszkujących ww. obszary. Wybór terenów objętych rewitalizacją wynikać będzie z diagnozy przeprowadzonej zgodnie z odpowiednimi wytycznymi w tym zakresie (IZ RPO WD, MIR).

Rezultatem realizacji priorytetu w zakresie infrastruktury technicznej jak również zasobów ludzkich będzie stworzenie warunków do trwałego wydzwignięcia terenów zdegradowanych z sytuacji kryzysowej. Zmniejszona zostanie liczba osób dotkniętych zjawiskiem ubóstwa i wykluczenia. Poprawie ulegną warunki życia mieszkańców oraz warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Zmieni się również wizerunek obszarów zdegradowanych, co da impuls do dalszych działań rozwojowych.

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	6. Infrastruktura spójności społecznej
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	6.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 6.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Rewitalizacja zdegradowanych obszarów – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Remont, przebudowę, rozbudowę, adaptację, wyposażenie istniejących zdegradowanych budynków, obiektów, zagospodarowanie terenów i przestrzeni (np. monitoring miejski lub dostosowanie przestrzeni do potrzeb osób niepełnosprawnych) – w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji społecznych, kulturalnych, gospodarczych, edukacyjnych lub rekreacyjnych</li> <li>- Remont, odnowę części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych (nie ma możliwości budowy nowych obiektów).</li> <li>- Inwestycje w tzw. drogi lokalne (gminne i powiatowe) wraz z infrastrukturą towarzyszącą. Wsparcie będzie możliwe jedynie wtedy, gdy inwestycje takie będą stanowiły element szerszej koncepcji związanej z</li> </ul>

	<p>rewitalizacją (fizyczną, gospodarczą i społeczną) i będą stanowiły element lokalnego programu rewitalizacji<sup>22</sup>.</p> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 6.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Rewitalizacja zdegradowanych obszarów – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> <li>– jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej;</li> <li>– wspólnoty i spółdzielnie mieszkaniowe;</li> <li>– towarzystwa budownictwa społecznego;</li> <li>– organizacje pozarządowe;</li> <li>– kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>– instytucje kultury;</li> <li>– LGD;</li> <li>– zakłady leczenia uzdrowiskowego*;</li> <li>– podmioty lecznicze;</li> </ul> <p>*podmioty działające na podstawie Ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o lecznictwie uzdrowiskowym, uzdrowiskach i obszarach ochrony uzdrowiskowej oraz o gminach uzdrowiskowych (t.j. z 2012 r. Dz. U. poz. 651 z późn. zm.)</p>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>W związku z koniecznością koncentracji środków, w celu uzyskania oczekiwanych efektów realizacji projektów rewitalizacyjnych, przedsięwzięcia będą wdrażane na terenie: gminy Boguszów – Gorce, gminy Głuszycza, gminy Mieroszów, gminy Żarów, gminy Jaworzyna Śląska, gminy Strzegom, gminy Walim, gminy Jedlina – Zdrój, gminy miejskiej Kamienna Góra, gminy miejskiej Nowa Ruda, gminy miasta Świdnicy, gminy Wałbrzych, gminy Świebodzice.</p>

<sup>22</sup> Wydatki na drogi lokalne powinny stanowić mniejszość wydatków w zakresie rewitalizacji w ramach Priorytetu Inwestycyjnego 9b.

	<p>Warunkiem koniecznym do uzyskania dofinansowania będzie umieszczenie projektu w Lokalnym Programie Rewitalizacji (lub dokumencie równoważnym).</p>
--	---

**Priorytet 2.5. Obszary poprzemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej**

Transformacja systemowa i związana z tym intensywna restrukturyzacja gospodarki, a zwłaszcza rozbudowanego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej przemysłu sprawiła, że w dalszym ciągu kluczową kwestią jest rekultywacja i ponowne zagospodarowanie obszarów poprzemysłowych. Niejednokrotnie związane jest to z nadaniem im nowej funkcji. Działania z tego zakresu powinny przede wszystkim objąć dotknięte tym problemem następujące miejscowości Aglomeracji Wałbrzyskiej: Wałbrzych, Świdnica, Kamienna Góra, Nowa Ruda, Świebodzice, Strzegom, Boguszów-Gorce, Głuszycza, Mieroszów. Jednak specyfika aglomeracji sprawia, że problem terenów poprzemysłowych występuje również w pozostałych miejscowościach, w tym na obszarach wiejskich.

Działania, które należy podjąć w celu rekultywacji obszarów poprzemysłowych i poprawy środowiska miejskiego, z jednej strony mogą zmierzać do nadania tym obszarom nowej funkcji, z drugiej jeżeli jest to możliwe i wskazane, powinny przywracać im dawną funkcję. Pierwszy rodzaj działań winien być realizowany w przypadku zagospodarowania terenów *stricto* związanych ze zlikwidowanym przemysłem, zwłaszcza wydobywczym i włókienniczym, gdyż branże te (według aktualnego stanu wiedzy) najprawdopodobniej nie mają możliwości reaktywowania. Drugie podejście powinno dotyczyć obiektów, które dawniej miały charakter rekreacyjny, a obecnie znajdują się w stanie znacznej dewastacji.

Swoistym problemem aglomeracji, a zwłaszcza Wałbrzycha jest konieczność rewitalizacji obszarów zdegradowanych w wyniku działania tzw. biedaszybów. Tereny te zlokalizowane na obszarach leśnych wymagają zabezpieczenia i rekultywacji.

Cele priorytetu wdrażane będą poprzez bezpośrednie ubieganie się przez beneficjentów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej o wsparcie w zakresie priorytetu inwestycyjnego 6.e Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów poprzemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowanie działań służących zmniejszaniu hałasu, w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na podstawie procedury określonej przez właściwą dla ww. programu Instytucję Zarządzającą.

### **Priorytet 2.6. Poprawa poziomu infrastruktury edukacji**

Sprawny system edukacji jest wspólnie kluczowym warunkiem rozwoju społeczeństwa. Umożliwia on zdobycie kwalifikacji niezbędnych na zmieniającym się rynku pracy. Jest także warunkiem koniecznym dla budowy gospodarki opartej na wiedzy. Edukacja jest procesem ciągłym, trwającym przez całe życie, dlatego też tak istotne jest zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych na wszystkich szczeblach, począwszy od przedszkola, przez szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne, a na szkołach wyższych skończywszy. Dla zapewnienia wysokiej jakości usług, oprócz realizacji zróżnicowanych programów edukacyjnych, konieczne jest zapewnienie odpowiedniej infrastruktury, niezbędnej dla potrzeb nauczania i kształcenia.

Przy zachodzących przemianach demograficznych działania inwestycyjne w zakresie infrastruktury szkolnej i przedszkolnej powinny w Aglomeracji Wałbrzyskiej koncentrować się nie tyle na budowie nowych obiektów, ile na rozbudowie lub modernizacji już istniejących. Wyjątkiem jest sytuacja, gdy w gminie liczba obiektów jest zadowalająca, jednak ich lokalizacja jest nieadekwatna do aktualnego potencjału ludnościowego, w rezultacie mieszkańcy mają ograniczoną dostępność do przedszkoli i szkół. W planach inwestycyjnych uwzględnić należy również fakt, że wskaźnik dzieci w wieku 3-5 lat objętych opieką przedszkolną kształtuje się na obszarze Aglomeracji poniżej średniej w regionie. Można spodziewać się, że w przyszłości zapotrzebowanie na usługi świadczone przez przedszkola wzrośnie, a wówczas aktualna liczba oferowanych w przedszkolach miejsc okaże się niewystarczająca.<sup>23</sup>

Na poziom edukacji wpływa nie tylko dostępność infrastruktury, ale również jej wyposażenie. Wskazane jest podejmowanie działań związanych z tworzeniem i rozwojem pracowni specjalistycznych, np. językowych, informatycznych, biologicznych, chemicznych. Zadania dot. infrastruktury edukacyjnej realizowane będą na całym obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Osobną kwestią jest odbudowa infrastruktury związanej ze szkolnictwem zawodowym w wiodących miastach aglomeracji na podstawie zdiagnozowanych potrzeb regionalnych rynków pracy i tzw. *smart specialisation*. Działania te należy ukierunkować na rozwój (modernizację) warsztatów szkolnych, w których przygotowywane będą kadry dla gospodarki.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie poprawa wyników edukacji dzieci i młodzieży Aglomeracji Wałbrzyskiej. Większa liczba dzieci będzie uczęszczać do przedszkoli, co pozwoli na lepsze przygotowanie do kolejnych etapów edukacji. W wyniku poprawy warunków nauczania w szkołach podstawowych, gimnazjalnych oraz zawodowych poprawią się wyniki egzaminów dzięki czemu zwiększy się atrakcyjność oferty absolwentów na rynku pracy.

---

<sup>23</sup> Każdorazowo we wniosku aplikacyjnym wnioskodawca będzie miał obowiązek uwzględnienia kwestii demograficznych na obszarze objętym projektem.

**Działanie 2.6.1 Edukacja przedszkolna, podstawowa i gimnazjalna**

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	7.Infrastruktura edukacyjna
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	7.1 Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 7.1 Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu tworzenia nowych miejsc dla dzieci w wieku przedszkolnym i wypełniania luki w dostępie do tego typu usług realizowane poprzez przebudowę, rozbudowę, adaptację, budowę (w tym także zakupu wyposażenia) budynków przedszkolnych oraz innych form wychowania przedszkolnego.</li> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu tworzenia nowych miejsc dla dzieci w wieku przedszkolnym i wypełniania luki w dostępie do tego typu usług realizowane poprzez zakup wyposażenia do budynków przedszkolnych oraz innych form wychowania przedszkolnego.</li> <li>– Przedsięwzięcia prowadzące bezpośrednio do poprawy warunków nauczania zwłaszcza w zakresie zajęć matematyczno-przyrodniczych i cyfrowych realizowane poprzez przebudowę, rozbudowę, adaptację lub budowę (w tym także zakup wyposażenia) szkół i placówek.</li> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu wyposażenia w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne pracowni, zwłaszcza matematyczno-przyrodniczych i cyfrowych.</li> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i pomoce dydaktyczne do wspomagania rozwoju uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, np. uczniów niepełnosprawnych, uczniów szczególnie uzdolnionych w szkołach podstawowych i gimnazjalnych.</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 7.1 Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> </ul>



	<ul style="list-style-type: none"> <li>– organy prowadzące przedszkola i inne formy wychowania przedszkolnego, w tym organizacje pozarządowe;</li> <li>– organy prowadzące szkoły, w tym organizacje pozarządowe;</li> <li>– specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- w zakresie przedszkoli: gminy Kamienna Góra, gminy Marcinowice,</li> <li>- w zakresie infrastruktury edukacyjnej szkół podstawowych i gimnazjalnych gminy Nowa Ruda, gminy Świdnica, gminy Jaworzyna Śląska, gminy Lubawka.</li> </ul> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>

### Działanie 2.6.2 Edukacja ponadgimnazjalna

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	7. Infrastruktura edukacyjna
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	7.2 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 7.2 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Przedsięwzięcia prowadzące bezpośrednio do poprawy warunków nauczania zwłaszcza w zakresie zajęć matematyczno-przyrodniczych i cyfrowych realizowane poprzez przebudowę, rozbudowę lub adaptację (w tym także zakup wyposażenia) placówek i szkół ponadgimnazjalnych, w tym zawodowych i specjalnych</li> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu wyposażenia w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne pracowni, zwłaszcza matematyczno-przyrodniczych i cyfrowych</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i pomoce dydaktyczne do wspomagania rozwoju uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, np. uczniów niepełnosprawnych, uczniów szczególnie uzdolnionych</li> <li>– Przedsięwzięcia ukierunkowane na wspieranie ukierunkowanych branżowo centrów kształcenia zawodowego oraz tworzenie w szkołach zawodowych warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej pod kątem wyposażenia, doposażenie warsztatów, pracowni itp.</li> <li>– Przedsięwzięcia z zakresu budowy nowych obiektów służących praktycznej nauce zawodu. Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</li> </ul>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 7.2 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> <li>– organy prowadzące szkoły, w tym organizacje pozarządowe;</li> <li>– specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą w zakresie infrastruktury szkół ponadgimnazjalnych dotyczą gminy Wałbrzych.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>

## Priorytet 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego

Dla gospodarki Aglomeracji Wałbrzyskiej kluczowe znaczenie ma turystyka bazująca nie tylko na posiadanych walorach środowiska naturalnego, ale również dziedzictwie kulturowym, osiągnięciach cywilizacyjnych wyrażonych w architekturze, zbiorach muzealnych czy żywej kulturze. Dziedzictwo kulturowe ma także znaczenie dla rozwoju tożsamości lokalnej, dumy z „małej ojczyzny”.

Nagromadzenie na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej zabytków sprawia, że działania w zakresie ich ochrony powinny być podejmowane kompleksowo. Renowacją można objąć zarówno całe układy urbanistyczne, jak i pojedyncze zabytki, w tym również cenne zabytki sakralne i licznie występujące zabytki techniki. Ze względu na znaczenie materialnego dziedzictwa kultury Aglomeracji Wałbrzyskiej dla rozwoju turystyki szczególną wagę należy przyłożyć do odnowy zabytków w uzdrowiskach i miejscowościach atrakcyjnych turystycznie. Dotyczy to również Sokołowska, które utraciło swój uzdrowiskowy status.

Równocześnie należy podejmować działania zmierzające do rozwoju kultury w miastach i na obszarach wiejskich. W tym celu powinno się wspierać instytucje kultury. Należy przyjąć założenie, że wiodącą rolę w zakresie tzw. kultury wysokiej (np. filharmonia, teatr) odgrywać będzie stolica aglomeracji – Wałbrzych. Pozostałe jednostki powinny uzupełniać propozycję Wałbrzyską, tak by całość tworzyła spójną, atrakcyjną dla mieszkańców, gości oraz potencjalnych inwestorów ofertę.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego musi się łączyć z działaniami promocyjnymi. Działania te powinny przede wszystkim sprowadzać się do poprawy wizerunku Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz jakości i dostępności informacji turystycznej.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie poprawa oferty kulturalnej Aglomeracji Wałbrzyskiej zarówno w sferze materialnej jak i niematerialnej. Wpłynie to pozytywnie na atrakcyjność turystyczną obszaru oraz przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców. Lepsza oferta kulturalna będzie ważnym czynnikiem branym pod uwagę przez inwestorów zamierzających lokować przedsiębiorstwa na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej.

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	4. Środowisko i zasoby
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	4.3 Dziedzictwo kulturowe
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 4.3 Dziedzictwo kulturowe w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Dziedzictwo kulturowe – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>a) zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, w tym: rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, restauracja, zachowanie i adaptacja oraz roboty budowlane obiektów zabytkowych oraz obszarów zabytkowych;</li> <li>b) przystosowanie obiektów do pełnienia przez nie nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia</li> </ul>

	<p>działalności kulturalnej i turystycznej) wraz z zakupem niezbędnego sprzętu/wyposażenia;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Instytucje kultury, w tym: <ul style="list-style-type: none"> <li>a) przebudowa/rozbudowa obiektów zajmowanych przez te instytucje (wraz z zakupem niezbędnego sprzętu), w tym zastosowanie rozwiązań energooszczędnych zmniejszających ogólne koszty eksploatacji;</li> <li>b) doposażenie w sprzęt (w tym informatyczny), niezbędny do rozwoju oferty odpowiadającej na nowe potrzeby w obszarze działalności kulturalnej wynikające z rozwoju technicznego oraz przemian społecznych we współczesnej gospodarce;</li> <li>c) oprogramowania komputerowe ułatwiające wewnętrzne zarządzanie w instytucji.</li> </ul> </li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 4.3 Dziedzictwo kulturowe w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Dziedzictwo kulturowe – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- administracja rządowa;</li> <li>- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>- organizacje pozarządowe;</li> <li>- LGD;</li> <li>- spółki prawa handlowego, w których udział większościowy – ponad 50% akcji, udziałów itp. – posiadają jednostki sektora finansów publicznych;</li> <li>- instytucje kultury: samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z Ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego lub inną jednostką samorządu terytorialnego;</li> <li>- szkoły artystyczne,</li> <li>- szkoły wyższe, ich związki i porozumienia;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- w zakresie zabytków: gminy Głuszycza, gminy Kamienna Góra, gminy Marcinowice, gminy Mieroszów, gminy Walim,</li> </ul>

	<p>gminy Wałbrzych, uzdrowskiej gminy miejskiej Szczawno-Zdrój.</p> <p>- w zakresie instytucji kultury: gminy Czarny Bór, gminy miejskiej Kamienna Góra, gminy Mioszów, gminy Wałbrzych, gminy Żarów.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW..</p>
--	---

Ponadto cele Priorytetu 2.7. Strategii ZIT wdrażane będą poprzez bezpośrednie aplikowanie beneficjentów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej do innych niż Regionalny Program Operacyjny programów np. Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich lub Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na zasadach określonych przez odpowiednie Instytucje Zarządzające.

### ***Priorytet 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną***

Funkcjonowanie publicznego systemu pomocy społecznej i ochrony zdrowia nie zlikwidowało ograniczeń w dostępie do wielu podstawowych usług, szczególnie osobom ubogim. Ponadto dostępne usługi często nie spełniają oczekiwań w zakresie ich jakości. Problem ten w sposób szczególny występuje na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, gdzie wysoka stopa bezrobocia wpływa na utrzymywanie się sfery ubóstwa. Dodatkowo należy podkreślić, że w Aglomeracji Wałbrzyskiej wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej w 2012 r. przekraczał średnią w regionie.

Równocześnie postępujący proces starzenia się społeczeństwa, w połączeniu z obecnym systemem emerytalnym będzie prowadził do wzrostu popytu na usługi zdrowotne i socjalne. Należy spodziewać się także zwiększonego zapotrzebowania na miejsca w domach spokojnej starości. Jednocześnie Aglomeracja Wałbrzyska posiada znaczący potencjał leczniczo-uzdrowski oraz atrakcyjne walory przyrodnicze, co predysponuje ją do lokowania na jej obszarze ośrodków opieki np. nad osobami starszymi.

Działania inwestycyjne, które należy podjąć w tym zakresie, muszą uwzględniać trzy obszary: pomoc społeczną, opiekę nad ludźmi starszymi oraz usługi zdrowotne. Interwencję z zakresu pomocy społecznej należy ukierunkować na pomoc grupom najuboższym oraz osobom wykluczonym np. ze względu na stan zdrowia. Powinny one koncentrować się na budowie, remoncie, rozbudowie i modernizacji domów pomocy społecznej oraz centrów socjalnych ukierunkowanych na integrację i aktywizację. Należy również wspierać budownictwo socjalne, chronione, wspomagane i treningowe, jednak polityka taka wymaga rozważań, gdyż koncentracja w jednym miejscu ludzi zagrożonych wykluczeniem może potęgować, a nie rozwiązywać problem.

Wsparcie powinno obejmować również infrastrukturę związaną z opieką nad dziećmi do lat 3. Umożliwi to podjęcie pracy rodzicom przyczyniając się do aktywizacji zawodowej mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W zakresie opieki nad osobami starszymi istotne są dwa typy działań. W pierwszej kolejności należy rozwijać dostępne, wysokiej jakości usługi zdrowotne, które umożliwią osobom starszym samodzielne funkcjonowanie oraz działanie na rynku pracy. W przypadku osób, dla których tego typu pomoc będzie niewystarczająca, należy podjąć działania zmierzające do zwiększenia liczby miejsc w domach spokojnej starości. Do osiągnięcia tego celu należy dążyć poprzez adaptację posiadanego przez gminy mienia.

W kontekście ochrony zdrowia powinny być wspierane przedsięwzięcia odzwierciedlające specyficzne potrzeby aglomeracji w zakresie chorób pulmonologicznych, układu krążenia oraz onkologicznych. Ponadto w interesie publicznym jest podejmowanie inwestycji w infrastrukturę służącą przywracaniu ludzi do pełnej sprawności i powrotu na rynek pracy.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie poprawa jakości usług związanych z opieką społeczną i zdrowotną oraz wsparcie mieszkańców w wydzwignięciu się z sytuacji kryzysowych i w powrocie na rynek pracy. W konsekwencji realizacji priorytetu zmniejszeniu ulegnie zjawisko ubóstwa i wykluczenia społecznego.

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	6. Infrastruktura spójności społecznej
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	6.1 Inwestycje w infrastrukturę społeczną
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 6.1 Inwestycje w infrastrukturę społeczną w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Inwestycje w infrastrukturę społeczną – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Budowa, remont, przebudowa, rozbudowa, nadbudowa, wyposażenie infrastruktury społecznej powiązanej z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług,</li> <li>- Zmiana sposobu użytkowania, budowa, remont, przebudowa, rozbudowa, wyposażenie budynków infrastruktury społecznej,</li> <li>- Budowa, remont, przebudowa, rozbudowa, wyposażenie, modernizacja oraz adaptacja infrastruktury prowadzonej przez podmioty opieki nad dziećmi do 3 roku życia (np.: żłobki, kluby malucha),</li> <li>- Remont, przebudowę i wyposażenie infrastruktury zdegradowanych budynków w celu ich adaptacji na mieszkania chronione, wspomagane i treningowe, skierowane w szczególności dla osób opuszczających pieczę zastępczą, zakłady poprawcze lub młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Interwencja może wykraczać poza części wspólne budynków. Wsparcie ma być powiązane z procesem aktywizacji społeczno-</li> </ul>

	<p>zawodowej, mającej na celu usamodzielnienie ekonomiczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Remont, przebudowa i wyposażenie infrastruktury zdegradowanych budynków w celu ich adaptacji na mieszkania socjalne. Interwencja może wykraczać poza części wspólne budynków. Wsparcie ma być powiązane z procesem aktywizacji społeczno-zawodowej, mającej na celu usamodzielnienie ekonomiczne osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 6.1 Inwestycje w infrastrukturę społeczną w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Inwestycje w infrastrukturę społeczną – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- domy pomocy społecznej;</li> <li>- podmioty prowadzące rodzinne domy pomocy*;</li> <li>- ośrodki wsparcia;</li> <li>- placówki wsparcia dziennego;</li> <li>- organizacje pozarządowe;</li> <li>- kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>- podmioty zajmujące się całodobową/dzienną opieką osób starszych/przewlekłe chorych/niepełnosprawnych*;</li> <li>- podmioty zajmujące się opieką nad dziećmi do 3 roku życia*.</li> </ul> <p>* Poprzez podmioty prowadzące rozumiane są wszystkie podmioty, które na podstawie właściwych ustaw świadczą/ będą świadczyć wymienione w typach projektów usługi i dzięki realizacji projektu uzyskają status podmiotu prowadzącego. W momencie składania wniosku o dofinansowanie wnioskodawca, jakim jest osoba fizyczna, musi mieć zarejestrowaną działalność gospodarczą.</p>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwym schematem pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą w zakresie inwestycji w infrastrukturę społeczną będą wdrażane na terenie:</p>

	<p>gminy Jedlina Zdrój, gminy Mieroszów, gminy Nowa Ruda, gminy miasta Świdnicy, gminy Wałbrzych, gminy Żarów, gminy Marcinowice, gminy Stare Bogaczowice, gminy Strzegom, gminy Świebodzice.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>
--	--

W zakresie infrastruktury zdrowotnej cele Priorytetu 2.8 realizowane będą poprzez bezpośrednie aplikowanie podmiotów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020.

### ***Priorytet 2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska***

Realizacja celów priorytetu wymaga podjęcia inwestycji w trzech obszarach, tj. gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami oraz zabezpieczenia przed powodzią i innymi ryzykami.

Gospodarka wodno-ściekowa stanowi powiązane ze sobą systemy: zaopatrzenia w wodę oraz odbiór i oczyszczanie ścieków. Sprawne funkcjonowanie tych systemów pozwala zarówno na efektywne korzystanie z zasobów wodnych, jak i wpływa na jakość środowiska naturalnego, co jest istotne zwłaszcza w przypadku Aglomeracji Wałbrzyskiej, która tak duży nacisk kładzie na rozwój turystyki. Na przestrzeni lat 2004–2012 odsetek gospodarstw domowych korzystających z sieci wodociągowej pozostał w Aglomeracji Wałbrzyskiej na zbliżonym poziomie. Zwiększyła się natomiast dostępność do sieci kanalizacyjnej. Sytuacja w samej aglomeracji jest mocno zróżnicowana. Dotyczy to zwłaszcza podziału na miasta i obszary wiejskie, które w najmniejszym zakresie mają dostęp do wodociągów i kanalizacji.

Zaznaczyć należy, że infrastruktura wodociągowa jest w złym stanie technicznym, co powoduje znaczące ubytki wody oraz prowadzi do pogarszania jej jakości. W przypadku dostępności do sieci kanalizacyjnej Aglomeracja Wałbrzyska znajduje się w sytuacji gorszej niż województwo. Wynika to m.in. z położenia aglomeracji i kosztów związanych z budową sieci kanalizacyjnych. W rezultacie działania inwestycyjne na obszarach wiejskich koncentrować się powinny na budowie (rozbudowie) sieci kanalizacyjnych oraz sieci wodociągowych jako element uzupełniający w ramach projektów regulujących gospodarkę wodno – ściekową<sup>24</sup>. W miastach natomiast główny nacisk winien zostać położony na modernizację sieci wodno-kanalizacyjnej i porządkowanie gospodarki wodno-ściekowej. W pierwszej kolejności należy realizować projekty w miejscach zagrożonych niedotrzymaniem zobowiązań akcesyjnych Polski z zakresu oczyszczania ścieków. W najgorszej sytuacji w tym zakresie są: Nowa Ruda

<sup>24</sup> W ramach limitów obowiązujących w RPO WD 2014 – 2020



gm. wiejska, Stare Bogaczowice, Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Dobromierz, Mieroszów, Głuszyca, Lubawka, gmina wiejska Świdnica<sup>25</sup>.

Odrębnym problemem są inwestycje związane z poszukiwaniem nowych i wykorzystaniem istniejących źródeł wody pitnej. Powyższe staje się koniecznością w związku ze zmianami klimatycznymi i obniżaniem się wód gruntowych.

Drugim obszarem, w którym powinny nastąpić inwestycje w infrastrukturę służącą poprawie środowiska naturalnego, jest gospodarka odpadami. Zagospodarowanie odpadów stanowi jedno z kluczowych wyzwań, przed jakim staje współczesne społeczeństwo. Zmiana ustawy regulującej kwestie gospodarki odpadami oraz plan wojewódzki wyznaczają ramy działania, wskazując jednocześnie na potrzeby realizacji inwestycji pozwalających spełnić wymogi zobowiązań akcesyjnych. Ważne jest przede wszystkim podjęcie działań zmierzających do ograniczenia przyjmowania na składowiska odpadów nieposortowanych, a co za tym idzie, dostosowania regionalnej instalacji przetwarzania odpadów komunalnych do segregacji odpadów oraz ich selektywnego unieszkodliwiania. Z drugiej strony skuteczność systemu zależy od sprawnego odbioru odpadów od mieszkańców i innych podmiotów. W Aglomeracji Wałbrzyskiej zbierane jest rocznie 132 601 ton odpadów zmieszanych, to ok. 16% wszystkich odpadów zbieranych w województwie dolnośląskim. Od 2005 r. ilość zbieranych odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca wzrosła z 322 kg do 327 kg na mieszkańca. Wzrost ilości zbieranych odpadów zanotowano w dziesięciu gminach aglomeracji. Nie ma dokładnych informacji dotyczących ilości selektywnie zbieranych odpadów, jednak z dostępnych danych wynika, że np. w powiecie wałbrzyskim wskaźnik selektywnie zebranych odpadów wynosił 0,0068% i był znacznie niższy od wskaźnika regionalnego (0,478%).

Powyższe stwierdzenia uzasadniają podjęcie działań inwestycyjnych w niniejszym zakresie. Podstawowe działanie powinno koncentrować się na organizacji „gniazd” selektywnej zbiórki odpadów oraz związanym z tym zakupie pojemników przeznaczonych do zbiórki poszczególnych frakcji odpadów komunalnych. Drugim kierunkiem inwestycji powinna być rekultywacja zamkniętych lub przeznaczonych do zamknięcia wysypisk śmieci. Celem tych działań musi być przede wszystkim likwidacja potencjalnie negatywnego wpływu na środowisko.

Trzecim obszarem interwencji jest zapobieganie powodziom i innym ryzykom. Obszar Pogórza Sudeckiego charakteryzuje się wysokim ryzykiem związanym z powodzią. W trakcie deszczy w górskich potokach bardzo szybko przybiera woda, stanowiąc zagrożenie dla wielu miejscowości. Stwarza to potrzebę realizacji szeregu inwestycji zwiększających możliwości retencjonowania wody oraz zabezpieczających rzeki przed wylaniem, które powinny być wdrażane z poziomu krajowego i regionalnego. Konieczne jest także wsparcie służb monitorujących różne zagrożenia naturalne i reagujących w przypadku wystąpienia zagrożenia, tj. w szczególności straży pożarnej – ochotniczej i państwowej. Inwestycje powinny

---

<sup>25</sup> Wsparciem w ramach ZIT mogą być objęte tylko te gminy, które spełniają warunki formalnie uzyskania dotacji w ramach RPO WD 2014-2020 – gminy spełniające te warunki to: Dobromierz, Lubawka i gmina wiejska Świdnica.

być ukierunkowane zarówno na prewencję zagrożeń, jak i skuteczne działanie w przypadku ich wystąpienia i dotyczyć przeciwdziałania takim niebezpieczeństwom, jak powódź, pożar, susza, zagrożenia przemysłowe czy zdarzenia drogowe.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie zwiększenie liczby osób i podmiotów gospodarczych przyłączonych do sieci kanalizacji sanitarnej oraz sieci wodociągowej. Wpłyne to pozytywnie na jakość oczyszczania ścieków i w rezultacie przyczyni się do poprawy jakości wód powierzchniowych i głębinowych. Stworzy to również warunki do inwestowania na obszarach, które z powodu braku infrastruktury były wyłączone z takiej możliwości. W wyniku poprawy selektywnej zbiórki odpadów zmniejszy się podaż śmieci odprowadzanych na składowiska oraz jakość ich przetwarzania i składowania. Poprawie ulegnie system ochrony przed klęskami żywiołowymi w zakresie niebezpieczeństw takich jak powódź, pożar, susza, zagrożenia przemysłowe czy zdarzenia drogowe.

### Działanie 2.9.1. Gospodarka wodno-ściekowa

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	4.Środowisko i zasoby
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	4.2 Gospodarka wodno-ściekowa
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 4.2 Gospodarka wodno-ściekowa w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Gospodarka wodno-ściekowa – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Projekty dotyczące budowy, rozbudowy, przebudowy i/lub modernizacji zbiorczych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych w aglomeracjach uwzględnionych w Krajowym Programie Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) – od 2 do 10 tys. RLM</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 4.2 Gospodarka wodno-ściekowa w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Gospodarka wodno-ściekowa – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> <li>– podmioty świadczące usługi wodno-ściekowe w ramach realizacji zadań jednostek samorządu terytorialnego;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy

<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej pod warunkiem zgodności z Krajowym Programem Oczyszczania Ścieków w zakresie Aglomeracji Ściekowych od 2 tys. do 10 tys. RLM.</p> <p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą: gminy Dobromierz, gminy Lubawka, gminy Świdnica. Wyżej wymienione gminy spełniają wymóg KPOŚK dot. limitu od 2 tys. do 10 tys. RLM oraz natężenia RLM na km wybudowanej infrastruktury sieciowej.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW..</p>
-------------------------------------	---

Ponadto cele priorytetu wdrażane będą poprzez bezpośrednie ubieganie się przez beneficjentów z terenu Aglomeracji Wałbrzyskiej o wsparcie w zakresie:

- Priorytetu inwestycyjnego 5b. Wspieranie inwestycji ukierunkowanych na konkretne rodzaje zagrożeń, przy jednoczesnym zwiększeniu odporności na klęski i katastrofy i rozwijaniu systemów zarządzania klęskami i katastrofami, w ramach programów: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014–2020, na podstawie procedury określonej przez właściwe dla ww. programów Instytucje Zarządzające;
- Priorytetu inwestycyjnego 6a. Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie, w ramach programów: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko oraz Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014–2020, na podstawie procedury określonej przez właściwe dla ww. programów Instytucje Zarządzające;
- Priorytetu inwestycyjnego 6.b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie w przypadku aglomeracji powyżej 10 000 RLM (na podstawie KPOŚK) do Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na podstawie procedury określonej przez właściwą Instytucję Zarządzającą.

### **Spójność z dokumentami strategicznymi**

Cel rozwojowy *Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy* zgodny jest z kierunkami rozwoju zaproponowanymi w Strategii Europa 2020, takimi jak *Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej* oraz *Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki*

o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Niniejszy cel rozwojowy wpisuje się również w treści pięciu celów Strategii Rozwoju Kraju 2020 zawartych w trzech obszarach strategicznych. Zgodny jest on także z Celami 4, 5, 6, 7, 8 SRWD do 2020 r. Fakt, że powyższy cel rozwojowy wypełnia tak wiele treści zawartych w dokumentach strategicznych, podkreśla wagę, jaką współcześnie przywiązuje się do szeroko rozumianej atrakcyjności środowiska zamieszkania. Dodatkowo na atrakcyjność zamieszkania wpływa wiele różnorodnych czynników od walorów środowiska naturalnego począwszy, poprzez jakość infrastruktury mieszkaniowej, na dostępie do usług publicznych skończywszy. Wszystkie te czynniki znajdują odzwierciedlenie w celach rozwojowych formułowanych na szczeblu Unii Europejskiej, kraju i województwa.

**Tabela 7.** Matryca zgodności Celu rozwojowego 2. *Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co najmniej ponadregionalnej

Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Umowa Partnerstwa
<p><b>Cel rozwojowy</b> <i>Atrakcyjne środowisko zamieszkania</i></p>	<p>Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej.</p> <p>Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną</p>	<p>Cel tematyczny 4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach</p> <p>Cel tematyczny 5. Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem</p> <p>Cel tematyczny 6. Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami</p> <p>Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją</p> <p>Cel tematyczny 10. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie</p>

Cel rozwojowy *Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy* spójny jest zarówno z kierunkami rozwoju regionu wynikającymi z Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego 2014–2020, jak i z kierunkami rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej określonymi w Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020. Z uwagi na swoją złożoność Niniejszy cel rozwojowy wpisuje się w siedem osi priorytetowych

RPO WD 2014-2020 oraz w pięć celów strategicznych Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej 2013–2020. Fakt, że powyższy cel rozwojowy obejmuje tak wiele sfer opisywanych w dokumentach strategicznych, świadczy o jego kluczowej roli dla rozwoju aglomeracji. Dotyczy działań infrastrukturalnych wpływających na sferę gospodarczą i społeczną, a w ostatecznym rezultacie na trwały rozwój społeczno-gospodarczy aglomeracji.

**Tabela 8.** Matryca zgodności Celu rozwojowego 2. *Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014–2020	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020
<b>Cel rozwojowy</b> <i>Atrakcyjne środowisko zamieszkania</i>	<p>Cel 4. Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa</p> <p>Cel 5. Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjnych – informatycznych</p> <p>Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilność pracowników</p> <p>Cel 7. Włączenie społeczne i podnoszenie poziomu i jakości życia</p> <p>Cel 8. Podnoszenie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne</p>	<p>Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna</p> <p>Oś priorytetowa 4. Środowisko i zasoby</p> <p>Oś priorytetowa 6. Infrastruktura spójności społecznej</p> <p>Oś priorytetowa 7. Infrastruktura edukacyjna</p> <p>Oś priorytetowa 8. Rynek pracy</p> <p>Oś priorytetowa 9. Włączenie społeczne</p> <p>Oś priorytetowa 10. Edukacja</p>	<p>CS2.1. Partycypacja mieszkańców w inicjatywach rozwojowych</p> <p>CS2.2. Zrewitalizowane obszary zamieszkania, obiekty i przestrzenie publiczne</p> <p>CS3.1. Nowoczesna oferta turystyczna</p> <p>CS4.1. Dogodna dostępność komunikacyjna</p> <p>CS5.1. Rozpoznawalne nowe symbole i marki</p>

### **Cel rozwojowy 3. Sprawna i efektywna infrastruktura**

#### **Cel celu rozwojowego:**

Dogodna dostępność komunikacyjna Aglomeracji Wałbrzyskiej

#### **Organizacja realizacji celu rozwojowego**

Niniejszy cel rozwojowy będzie wdrażany przez:

Priorytet 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem

Działanie 3.1.1. Inwestycje w lokalną sieć drogową

Działanie 3.1.2. Rozwój systemu kolejowego

Działanie 3.1.3. Rozwój elektronicznych usług publicznych

#### **Uzasadnienie realizacji celu rozwojowego wraz z terytorialnym wymiarem wsparcia**

Sprawna sieć drogową warunkuje rozwój społeczno-gospodarczy we wszystkich dziedzinach życia. Zapewnia ona dostęp przedsiębiorców do ich kontrahentów, uelastycznia lokalne rynki pracy, pozwalając na podejmowanie pracy przez pracowników na większym obszarze. Dzięki sprawnej sieci dróg mogą oni dojechać z miejsca zamieszkania do miejsca pracy w rozsądnym czasie. Drogi pozwalają także dotrzeć sprawnie i bezpiecznie turystom, co przekłada się na rozwój tej branży gospodarki. Dobrze zaprojektowana i efektywnie wykorzystana infrastruktura drogową i kolejową pozwala również zredukować koszty funkcjonowania przedsiębiorstw, a także podnieść standard życia mieszkańców.

Układ infrastruktury drogowej tworzy sieć dróg lokalnych (powiatowych i gminnych) połączonych z drogami wojewódzkimi i krajowymi zapewniającymi łączność Aglomeracji Wałbrzyskiej z otoczeniem. Większość dróg ma niskie parametry techniczne, są to również przeważnie drogi jednojezdniowe, niezapewniające oczekiwanej przepustowości, zwłaszcza w perspektywie przyspieszonego rozwoju opartego m.in. na turystyce. W rezultacie aktualny stan infrastruktury drogowej uznać należy za nieadekwatny do potrzeb, co więcej, stwarzającą barierę przyszłego rozwoju aglomeracji. Sytuację komunikacyjną w Aglomeracji Wałbrzyskiej pogarsza górski charakter poszczególnych gmin, co prowadzi do wydłużenia czasu dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast, jak np. Nowa Ruda czy Kamienna Góra. Problemem jest również brak obwodnic m.in. Boguszowa-Gorc, Szczawna-Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy-Słupca, Lubawki, Świdnicy, Strzegomia (kierunek na Legnicę). Trudności z dotarciem do centrum aglomeracji mają również mieszkańcy gminy wiejskiej Świdnica. Dodatkowo następuje wydłużenie czasu dojazdu do wybranych miejsc spowodowane przeciążeniem lokalnego układu drogowego, szczególnie w godzinach porannych i popołudniowych. Odpowiedzią na powyższe problemy powinna być intensyfikacja inwestycji infrastrukturalnych. Rozwój infrastruktury wiąże się z działaniami, które z jednej strony powinny usprawnić komunikację wewnątrz aglomeracji, z drugiej strony poprawić jej łączność z najważniejszymi ośrodkami wzrostu w regionie (Wrocław, LGOM) oraz z Czechami. Istotne

jest zwłaszcza szybkie połączenie drogowe z autostradą A4 oraz usprawnienie połączeń kolejowych z innymi ośrodkami regionalnymi.

Uzupełnieniem sieci dróg powinien stać się transport kolejowy. Jednak aktualny stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można najwyżej za przeciętny. Dotyczy to zarówno obiektów dworcowych, jak i linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka lokomocji. Szans dla kolejnictwa upatrywać należy we wzmożonych działaniach związanych z eksploatacją surowców oraz w rozwoju turystyki. Należy podjąć inwestycje zmierzające do modernizacji istniejących linii kolejowych, a także większej ich kompatybilności z istniejącymi połączeniami komunikacji publicznej. Większość zadań związanych z modernizacją linii kolejowych i zapewnieniem nowoczesnych środków transportu najefektywniej realizowana będzie na poziomie samorządu województwa. Podmioty z Aglomeracji Wałbrzyskiej powinny wdrażać komplementarne zadania inwestycyjne związane z zapewnieniem miejsc przystankowych i przesiadkowych

Poza dostępnością komunikacyjną dla harmonijnego i dynamicznego rozwoju obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej niezbędne jest zapewnienie dostępności do informacji. Sytuację w zakresie dostępu do Internetu można uznać za dobrą. Według posiadanych danych tylko ok. 3% powierzchni aglomeracji jest pozbawionych infrastruktury niezbędnej do zapewnienia usług dostępu do szerokopasmowego Internetu. Dlatego w zakresie dostępu do informacji konieczny jest rozwój elektronicznych usług dla mieszkańców, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i instytucji publicznych. W związku z zamiarem zwiększenia uczestnictwa obywateli Aglomeracji Wałbrzyskiej w życiu publicznym szczególnie ważny będzie rozwój e-usług publicznych. Jest to zadanie ważne dla całego obszaru aglomeracji i wszystkich jednostek ją tworzących.

### ***Priorytet 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem***

Dostępność transportowa Aglomeracji Wałbrzyskiej, w tym dostępność do stolicy województwa, stanowi problem, którego rozwiązanie jest ważne dla wszystkich samorządów współpracujących w ramach ZIT. Dostępność tę rozpatrywać należy zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, uwzględniając infrastrukturę drogową i kolejową. Dostępność zewnętrzna obszaru aglomeracji zapewniona jest głównie poprzez drogi krajowe i wojewódzkie, a tym samym znajduje się poza możliwością bezpośrednich działań władz lokalnych. W związku z powyższym kluczową kwestią pozostaje spójność wewnętrzna aglomeracji, tj. zapewnienie sieci dróg lokalnych (powiatowych i gminnych) pozwalającej na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci TEN-T. Dla poprawy spójności komunikacyjnej aglomeracji szczególną uwagę należy zwrócić na Drogę Sudecką i ją traktować jako oś komunikacyjną obszaru, która łączy go z TEN-T. Z tego powodu należy również inwestować w drogi o dużym natężeniu ruchu prowadzące do Drogi Sudeckiej. Wskaźnikiem wyznaczającym wewnętrzną spójność aglomeracji powinien być czas potrzebny na dotarcie z każdego jej punktu do centrum, tzn. Wałbrzycha, nieprzekraczający 30 minut. Ponadto inwestycje powinny ułatwiać dostęp do ważnych z punktu widzenia rozwoju turystyki miejsc, a także poprawić dostępność

komunikacyjną terenów przeznaczonych pod inwestycje (np. zlokalizowanych w podstrefach specjalnych stref ekonomicznych) jak również poprawiać dostępność komunikacyjną z Republiką Czeską. Ważne będą również projekty stanowiące lokalne łączniki pomiędzy głównymi drogami Aglomeracji Wałbrzyskiej z drogą Sudecką. Identyfikacja projektów pozakonkursowych współfinansowanych z budżetu Strategii ZIT AW została opisana w rozdziale pn. „Wstępna lista projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym” niniejszego dokumentu.

Obok sieci drogowej istotne znaczenie dla dostępności transportowej Aglomeracji Wałbrzyskiej ma także sieć kolejowa. Podróż koleją jest bardziej przyjazna dla środowiska niż ruch samochodowy, a przy określonej liczbie podróżnych również bardziej opłacalna. Jednak ze względu na znaczny stopień wyeksploatowania sieci kolejowej niskie prędkości osiągnane przez składy oraz długi czas podróży zniechęcają do korzystania z niej. Rozwiązać tę sytuację mogą inwestycje w sieć kolejową, której priorytetem powinno być podniesienie prędkości na istniejących trasach kolejowych. Odrębną kwestią jest zapewnienie bezpieczeństwa i komfortu podróżnych. Z tego względu konieczne jest podjęcie inwestycji w infrastrukturę dworcową oraz przystanków kolejowych, pozwalające na zapewnienie wysokiej jakości usług zgodnych z oczekiwaniami podróżnych. Jednocześnie pamiętać należy, że inwestycje drogowe i kolejowe muszą być spójne. Należy dążyć do utworzenia systemu łączącego oba rodzaje transportu poprzez budowę centrów przesiadkowych. Tego typu interwencja powinna być realizowana przez podmioty z obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Zarówno inwestycje drogowe jak i kolejowe wynikać będą z Regionalnej Polityki Transportowej Województwa Dolnośląskiego 2020<sup>26</sup>.

Dla dogodnej łączności komunikacyjnej Aglomeracji Wałbrzyskiej z otoczeniem istotne są zagadnienia dot. dostępu do informacji. Jak wykazano powyżej, infrastrukturę szerokopasmowego Internetu należy uznać za zadowalającą z tendencją do dalszego rozwoju. Poprawy wymaga efektywność administracji i instytucji publicznych przez uruchomienie e-usług, pozwalających z jednej strony usprawnić obsługę administracyjną interesantów urzędów, z drugiej zaś usprawnić ofertę instytucji publicznych skierowaną w szczególności do przedsiębiorców i mieszkańców. Działanie to zwiększy uczestnictwo obywateli w życiu publicznym przede wszystkim poprzez rozwój już oferowanych e-usług publicznych, ale również w związku z rozszerzeniem istniejącej oferty o nowe usługi. Ponadto, dla wzmocnienia efektów realizacji Strategii ZIT, ważne będą projekty charakteryzujące się efektem synergii z innymi działaniami opisanymi w niniejszym dokumencie np. e-kultura, e-turystyka.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie zwiększenie spójności systemu transportowego Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz zwiększenie wewnętrznej i zewnętrznej dostępności obszaru transportem samochodowym i kolejowym. Ponadto w wyniku szerszego wykorzystania technologii ICT poprawie ulegnie szybkość i jakość komunikacji pomiędzy podmiotami świadczącymi usługi publiczne oraz ww. podmiotami i przedsiębiorstwami i mieszkańcami

---

<sup>26</sup> Obecnie projekt dokumentu pn.: „Plan wypełniania warunków ex-ante w zakresie inwestycji transportowych w ramach funduszy EFRR 2014-2020 dla woj. dolnośląskiego w ramach Regionalnej Polityki Transportowej dla woj. Dolnośląskiego”



Agglomeracji Wałbrzyskiej. W ten sposób zwiększy się udział społeczeństwa w życiu publicznym.

### Działanie 3.1.1. Inwestycje w lokalną sieć drogową

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	5.Transport
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	5.1 Drogowa dostępność transportowa
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 5.1 Drogowa dostępność transportowa w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Drogowa dostępność transportowa – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– budowa i przebudowa dróg wojewódzkich poprawiających dostępność do systemu dróg krajowych lub sieci TEN-T, wypełniające luki w sieci dróg pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi, miastami nie będącymi stolicami województw (regionalnymi i subregionalnymi), zgodnie z przeprowadzoną diagnozą, wskazującą na problem dostępności transportowej tych miast, pełniących ważne funkcje w lokalnych rynkach pracy,</li> <li>– inwestycje służące wyprowadzeniu ruchu tranzytowego z obszarów centralnych miast i miejscowości, polegające na budowie obwodnic lub obejść miejscowości w kategorii dróg wojewódzkich. Element uzupełniający projektu (do 25% wartości wydatków kwalifikowalnych w projekcie) mogą stanowić działania służące poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz jego przepustowości i sprawności, a także inteligentne systemy transportowe.</li> <li>– działania służące poprawie bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz jego przepustowości i sprawności, a także Inteligentne Systemy Transportowe – jako oddzielny typ projektu dla dróg wojewódzkich</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 5.1 Drogowa dostępność transportowa w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Drogowa dostępność transportowa – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne powołane do wykonywania</li> </ul>

	<p>zadań leżących w kompetencji samorządów;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– zarządcy dróg publicznych;</li> <li>– służby zapewniające bezpieczeństwo publiczne</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85%
<b>Typ naboru</b>	Tryb pozakonkursowy.
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą dróg regionalnych tzn.:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- rozbudowy, przebudowy połączenia drogowego na obszarze, gminy Boguszów – Gorce (wraz z budową obwodnicy), gminy Wałbrzych i gminy miejskiej Nowa Ruda w ciągu Drogi Sudeckiej.</li> </ul> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>

### Działanie 3.1.2. Rozwój systemu kolejowego

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	5.Transport
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	5.2 System transportu kolejowego
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 5.2 System transportu kolejowego w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania System transportu kolejowego – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- projekty dotyczące przebudowy, modernizacji, rewitalizacji a także, w uzasadnionych przypadkach - budowy sieci kolejowej o znaczeniu regionalnym, doprowadzające ruch w kierunku sieci TEN-T.</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 5.2 System transportu kolejowego w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu System transportu kolejowego – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne powołane do wykonywania zadań</li> </ul>

	<p>leżących w kompetencji samorządów;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– zarządcy infrastruktury lub przewoźnicy kolejowi zgodnie z ustawą z dnia 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (Dz. U. nr 86, poz. 789 ze zmianami) - spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością;</li> <li>– spółki powołane specjalnie w celu prowadzenia działalności polegającej na wynajmowaniu/leasingu taboru kolejowego (tzw. ROSCO – rolling stock leasing companies) – spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością.</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb pozakonkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	<p>Strategiczne potrzeby inwestycyjne zgodnie z przeprowadzoną diagnozą dotyczą linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice-Jedlina Zdrój.</p> <p>Preferencje dot. strategicznych potrzeb inwestycyjnych Aglomeracji Wałbrzyskiej będą realizowane na etapie oceny, zgodności projektu ze Strategią ZIT AW w ramach kryteriów sprawdzających wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW.</p>

### Działanie 3.1.3.Rozwój elektronicznych usług publicznych

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	2.Technologie informacyjno - komunikacyjne
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	2.1 E-usługi publiczne
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 2.1 E-usługi publiczne w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania E-usługi publiczne – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Tworzenie lub rozwój (poprawa e-dojrzałości) e-usług publicznych (A2B, A2C)</li> <li>– Tworzenie lub rozwój elektronicznych usług wewnątrzadministracyjnych (A2A), niezbędnych dla funkcjonowania e-usług publicznych. Elementem przedsięwzięcia może być tworzenie lub rozwój e-usług publicznych (A2B, A2C)</li> <li>– Przedsięwzięcia dotyczące tworzenia i wykorzystania otwartych zasobów publicznych</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie

	<p>inwestycyjnym 2.1 E-usługi publiczne w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu E-usługi publiczne – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>– jednostki organizacyjne jst;</li> <li>– kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>– ;</li> <li>– podmioty lecznicze działające w publicznym systemie opieki zdrowotnej</li> <li>– instytucje kultury, ich związki i porozumienia;</li> <li>– organizacje pozarządowe (w tym organizacje turystyczne oraz LGD);</li> <li>– uczelnie/szkoły wyższe, ich związki i porozumienia;</li> <li>– jednostki naukowe;</li> <li>– jednostki badawczo-rozwojowe;</li> <li>– służby zapewniające bezpieczeństwo publiczne;</li> <li>– jednostki organizacyjne Służby Więziennej;</li> <li>– jednostki sektora finansów publicznych, inne niż wymienione powyżej – dla projektów o zasięgu regionalnym;</li> <li>– porozumienia w/w podmiotów.</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

### Spójność z dokumentami strategicznymi

Cel rozwojowy *Sprawna i efektywna infrastruktura* zgodny jest z kierunkami rozwoju zaproponowanymi w Strategii Europa 2020, takimi jak *Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej* oraz *Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną*. Niniejszy cel rozwojowy wpisuje się również w treści pięciu celów zawartych w dwóch obszarach strategicznych Strategii Rozwoju Kraju 2020. Zgodny jest także z dwoma Celami 2 i 6 SRWD do 2020 r. Kluczowość niniejszego celu rozwojowego przejawia się m.in. tym, że wpisuje się on w różne obszary działania. Dotyczy zarówno sfery gospodarczej, jak i społecznej. Ma wpływ na konkurencyjność gospodarki, rozwój kapitału ludzkiego, dostępność do usług publicznych czy wreszcie wpływa na mobilność pracowników.

**Tabela 9.** Matryca zgodności Celu rozwojowego 3. *Sprawna i efektywna infrastruktura* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze ponadregionalnej

<b>Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej</b>	<b>Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020</b>	<b>Umowa Partnerstwa</b>
<b>Cel rozwojowy</b> <i>Sprawna i efektywna infrastruktura</i>	<p>Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej</p> <p>Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną</p>	<p>Cel tematyczny 2. Zwiększenie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK</p> <p>Cel tematyczny 7. Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej</p>

**Tabela 10.** Matryca zgodności Cel rozwojowy 3. *Sprawna i efektywna infrastruktura* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

<b>Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej</b>	<b>Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020</b>	<b>Regionalny Program Operacyjny 2014–2020</b>	<b>Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020</b>	<b>Regionalna Polityka Transportowa dla Województwa Dolnośląskiego</b>
<b>Cel rozwojowy</b> <i>Sprawna i efektywna infrastruktura</i>	<p>Cel 2. Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej</p> <p>Cel 6. Wzrost zatrudnienia i mobilność pracowników</p>	<p>Oś priorytetowa 2. Technologie informacyjno-komunikacyjne</p> <p>Oś priorytetowa 5. Transport</p>	CS4.1. Dogodna dostępność komunikacyjna	Tabela nr 4 – Wstępna lista projektów drogowych i kolejowych przewidzianych do realizacji w trybie pozakonkursowym wskazanych w strategiach ZIT

## **Cel rozwojowy 4. Aktywna społeczność**

### **Cel celu rozwojowego**

Aktywni zawodowo i społecznie mieszkańcy Aglomeracji Wałbrzyskiej

### **Organizacja realizacji celu rozwojowego**

Niniejszy cel rozwojowy będzie wdrażany przez:

Priorytet 4.1. Pobudzanie aktywności zawodowej

Działanie 4.1.1. Wspieranie dostępu do zatrudnienia

Działanie 4.1.2. Praca na własny rachunek

Priorytet 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie

Działanie 4.2.1. Równy dostęp do edukacji

Działanie 4.2.2. Kształcenie i szkolenie zawodowe

Priorytet 4.3. Promowanie włączenia społecznego

Działanie 4.3.1. Aktywna integracja społeczna

Działanie 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych

Działanie 4.3.3. Aktywne i zdrowe starzenie się

### **Uzasadnienie realizacji celu rozwojowego wraz z terytorialnym wymiarem wsparcia**

Na poziom rozwoju regionalnego i lokalnego w coraz większym stopniu wpływa kapitał ludzki i społeczny. Oba traktowane są jako kluczowe endogeniczne czynniki rozwoju obszaru. Ich znaczenie rośnie zwłaszcza w przypadku spowolnienia rozwoju gospodarczego, gdy obserwowany jest mniejszy napływ kapitału zagranicznego i trzeba w większym stopniu oprzeć rozwój na wewnętrznym potencjale. Rola kapitału ludzkiego i społecznego wzrasta również na obszarach peryferyjnych względem głównych ośrodków rozwoju, gdyż obszary te nie są w pierwszej kolejności wybierane jako miejsca lokalizacji inwestycji. W przypadku Aglomeracji Wałbrzyskiej pobudzanie aktywności lokalnej zarówno na polu gospodarczym, jak i społecznym dodatkowo nabiera wagi, gdy uświadomimy sobie, że obszar ten będzie musiał w przyszłości zmierzyć się z problemem „wygaszania” specjalnych stref ekonomicznych.

Realizacja niniejszego celu rozwojowego wymaga zapewnienia opieki nad dziećmi do lat trzech, dobrze funkcjonującego systemu edukacji, a także rozwiniętej oferty szkoleniowo-doradczej dla osób chcących podnieść swoje kwalifikacje zawodowe lub zdobyć nowe kompetencje. Musi również funkcjonować sprawny system pomocy społeczno-zawodowej dla osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

We wszystkich ww. obszarach diagnoza wykazała liczne deficyty. Niski stopień aktywności zawodowej mieszkańców Aglomeracji wynika m.in. z wyraźnych braków w infrastrukturze zapewniającej możliwość opieki nad dziećmi do lat trzech. Należy więc wspierać działania zmierzające do zakładania żłobków i klubów dziecięcych, a w celu umożliwienia szerokiego dostępu do powyższych usług powinno się opracować system wsparcia materialnego osób o niskich dochodach.

Diagnoza wykazała również niższy niż na Dolnym Śląsku wskaźnik dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Należy dążyć do jak najszerszego objęcia dzieci opieką przedszkolną, gdyż sprzyja to niwelacji różnic w przygotowaniu do edukacji szkolnej, a tym samym ogranicza zjawisko wykluczenia społecznego. Realizacja niniejszego priorytetu wymagać będzie m.in. wspierania alternatywnych form opieki nad dziećmi, a także poszerzenia oferty zajęć w przedszkolach.

Aktualnie poziom nauczania w szkołach obrazowany przez wskaźniki odnoszące się do wyników egzaminów końcowych jest na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej niezadowalający. Równocześnie poziom szkolnictwa średniego mierzony jako średnia zdawalność matur jest zbliżony (aczkolwiek nieco niższy) do średniej w regionie i w kraju. Pewien niepokój może budzić zmniejszająca się liczba uczniów przystępujących do egzaminu maturalnego. Zapewne wynika to z zachodzących zmian demograficznych, ale może również sugerować przedwczesne kończenie nauki szkolnej. W celu podniesienia poziomu nauki szkolnej należy inwestować zarówno w poprawę infrastruktury edukacyjnej, jak i przede wszystkim w sam proces kształcenia. Konieczne będzie poszerzenie oferty zajęć pozalekcyjnych, zwłaszcza w zakresie nauki języków obcych, informatyki, matematyki i nauk przyrodniczych.

Realizacja Celu rozwojowego *Aktywność społeczna* wymaga nie tylko działań z zakresu edukacji, ale również przedsięwzięć zmierzających do włączenia społecznego osób wykluczonych oraz zwiększenia zaangażowania społeczności lokalnej w rozwój obszaru. W pierwszym przypadku władze gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską stają przed dużym wyzwaniem, gdyż na obszarze aglomeracji negatywne zjawiska społeczne są bardziej odczuwalne niż w całym regionie. Zarówno stopa bezrobocia, jak i wskaźnik osób korzystających z pomocy społecznej jest powyżej średniej wojewódzkiej. Aglomeracja Wałbrzyska nie uporała się jeszcze z problemami rynku pracy powstałymi po likwidacji dawnych zakładów państwowych, dodatkowo szybciej niż w regionie zachodzą tu negatywne przemiany demograficzne skutkujące odpływem młodych ludzi i postępującym starzeniem się społeczeństwa.

Przeciwdziałać negatywnym zjawiskom można poprzez: integrację społeczną, ułatwienie dostępu do należytej jakości usług szkoleniowych, doradczych, psychologicznych. Należy także wspierać zatrudnienie osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Należy również wykorzystać potencjał tkwiący w lokalnych środowiskach. Obecnie zaangażowanie w działalność organizacji pozarządowych jest w Aglomeracji Wałbrzyskiej niższe niż w regionie. Należy zachęcić ludzi do aktywnego udziału w życiu lokalnym, np. poprzez umożliwienie udziału w inicjowaniu, planowaniu i realizacji lokalnych strategii rozwoju. Ważne są także działania promujące gospodarkę społeczną oraz społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw.

#### ***Priorytet 4.1. Pobudzanie aktywności zawodowej***

Przeprowadzona pod koniec XX w. restrukturyzacja gospodarki przejawiająca się likwidacją dominujących podmiotów gospodarczych skutkowałą długotrwałym i strukturalnym

bezrobociem. W konsekwencji nastąpił wzrost ubóstwa prowadzący do wykluczenia społecznego.

Dodatkowo nieumiejętność odnalezienia się w nowych realiach zaowocowała eskalacją postawy bierniej i nieufnej wobec otoczenia. W rezultacie ważnym wyzwaniem, przed jakim stoją gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej, jest aktywizacja lokalnej społeczności.

Jednak przyczyn ograniczonej aktywności zawodowej mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej upatrywać można także w zdiagnozowanych na jej obszarze brakach w zakresie infrastruktury zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat trzech. Mała liczba żłobków i klubów dziecięcych dysponujących łącznie 434 miejscami, w połączeniu z ich nierównomiernym przestrzennym rozmieszczeniem sprawia, że wiele rodzin pozbawionych jest realnej możliwości korzystania z ich oferty. W konsekwencji mieszkańcy nie mogą podjąć pracy zarobkowej w okresie opieki nad dziećmi, a to prowadzi to „zestarzenia” się posiadanych kwalifikacji i utrudnia powrót na rynek pracy.

Pobudzanie aktywności ww. osób związane jest bezpośrednio z rozbudową infrastruktury zapewniającej opiekę nad dziećmi do lat trzech. Należy wspierać działania zmierzające do zakładania żłobków i klubów dziecięcych. W celu umożliwienia szerokiego dostępu do powyższych usług należy pokryć koszty opieki w przypadku osób o niskich dochodach.

Interwencją należy objąć cały obszar Aglomeracji Wałbrzyskiej, gdyż zarówno wysoki wskaźnik bezrobocia, jak i niska dostępność do żłobków i klubów dziecięcych takie działania w pełni uzasadniają.

W wyniku realizacji priorytetu liczba dzieci do lat 3 objętych opieką ulegnie zwiększeniu. Umożliwi to aktywizację zawodową rodziców i w konsekwencji przyczyni się do zmniejszenia wykluczenia społecznego i ubóstwa.

#### **Działanie 4.1.1. Wspieranie dostępu do zatrudnienia**

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	8.Rynek pracy
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	8.3 Godzenie życia zawodowego i prywatnego
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 8.3 Godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Godzenie życia zawodowego i prywatnego – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Aktywizacja zawodowa osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 poprzez tworzenie i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 zgodnie z ustawą o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 oraz pokrywanie kosztów opieki</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>



<b>Przykładowi beneficjenci</b>	Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 8.3 Godzenie życia zawodowego i prywatnego w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Godzenie życia zawodowego i prywatnego – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD <ul style="list-style-type: none"> <li>- osoby prowadzące działalność gospodarczą,</li> <li>- przedsiębiorcy,</li> <li>- organizacje pracodawców,</li> <li>- stowarzyszenia,</li> <li>- związki zawodowe,</li> <li>- jednostki samorządu terytorialnego w tym samorządowe jednostki organizacyjne,</li> <li>- spółdzielnie,</li> <li>- samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej,</li> <li>- fundacje,</li> <li>- wspólnoty mieszkaniowe,</li> <li>- placówki systemu oświaty,</li> <li>- inne jednostki organizacyjne systemu oświaty niepubliczne</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

#### **Działanie 4.1.2. Praca na własny rachunek**

Projekty w tym zakresie będą mogły być realizowane ze środków POWER lub RPO WD 2014-2020

#### ***Priorytet 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie***

Potencjał społeczny w długim okresie buduje się na podstawie wiedzy. Wiedza zdobywana jest dzięki rozwiniętemu systemowi edukacji. Jednak o potencjale edukacyjnym decyduje nie tylko liczba podmiotów działających w systemie, ale również jakość kształcenia.

Kluczową kwestią jest objęcie dzieci edukacją przedszkolną. Pozwala to na wczesnym etapie zredukować negatywne skutki związane ze zróżnicowanym przygotowaniem do edukacji szkolnej dzieci pochodzących z różnych środowisk. W Aglomeracji Wałbrzyskiej w 2012 r. odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym wynosił tylko 55,8% i był niższy niż na Dolnym Śląsku (70,2%). W rezultacie należy podjąć inicjatywy zmierzające do przekonania rodziców o konieczności uczęszczania dzieci do przedszkola. Pomocne w tym względzie będzie poszerzenie zakresu prowadzonych zajęć. Równocześnie należy wspierać inicjatywy zmierzające do tworzenia nowych miejsc w alternatywnych formach opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym. Takie działania pozwolą zwiększyć liczbę dostępnych miejsc

opieki, a tym samym zabezpieczą ewentualny wzrost popytu na miejsca, bez konieczności nadmiernych inwestycji publicznych w infrastrukturę przedszkolną.

Ważnym wskaźnikiem jakości kształcenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej są wyniki egzaminów gimnazjalnych oraz średnia zdawalność matur, mierzona jako iloraz liczby osób zdających przez liczbę osób przystępujących do egzaminu.

Jak wynika z diagnozy średnie wyniki egzaminów w powiatach tworzących Aglomerację z reguły kształtują się poniżej średniej dla Dolnego Śląska. Dlatego też konieczna jest intensyfikacja działań zmierzających do rozwoju oferty zajęć pozalekcyjnych. Szczególny nacisk musi zostać położony na kształtowanie kompetencji kluczowych na rynku pracy, wsparcie nauki języków obcych, nauk matematyczno-przyrodniczych i TIK (ICT). Należy również wzbogacić ofertę edukacyjną o zajęcia uczące kreatywności, innowacyjności oraz pracy zespołowej.

Powyższym inicjatywom towarzyszyć będą działania zmierzające do poprawy wyposażenia pracowni przedmiotowych. Pozwoli to stworzyć warunki do nauczania eksperymentalnego oraz zindywidualizować podejście do uczniów. Wskaźnik zdawalności matur w Aglomeracji zbliżony był zarówno do średniej województwa dolnośląskiego, jak i do średniej krajowej. Biorąc pod uwagę aspiracje Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz zamierzenia rozwojowe, nie można uznać, aby był on na zadowalającym poziomie. W związku z powyższym należy podjąć działania zmierzające do poprawy jakości edukacji w szkołach prowadzących kształcenie ogólne.

Jak wskazano w diagnozie społeczno-gospodarczej, liczba szkół zawodowych w aglomeracji zmniejszyła się do 17, a liczba uczniów spadła do 1810, co w konsekwencji może stanowić istotną barierę w dostępności do wykwalifikowanych zasobów ludzkich i rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej. Dlatego należy podejmować działania zmierzające do rozwoju wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego i dostosowania profilu kształcenia do potrzeb współczesnej gospodarki

Dodatkowo pamiętać należy, że współczesna gospodarka wymaga podnoszenia kwalifikacji przez całe życie. Dlatego ważna jest możliwość podnoszenia kwalifikacji zwłaszcza dla osób pozostających w niekorzystnej sytuacji, w tym osób starszych oraz o niskich kwalifikacjach. Działania te koncentrować się będą na podnoszeniu kluczowych kompetencji o charakterze podstawowym i przekrojowym w zakresie języków obcych oraz ICT.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie poprawa kwalifikacji kadry nauczycielskiej w przedszkolach i szkołach Aglomeracji Wałbrzyskiej. W połączeniu z działaniami poprawiającymi jakość oferty placówek edukacyjnych poprawią się wyniki nauczania, co bezpośrednio przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności absolwentów szkół na rynku pracy. W konsekwencji zmniejszy się skala zjawiska długotrwałego bezrobocia, ubóstwa i wykluczenia społecznego wśród młodzieży.

**Działanie 4.2.1. Równy dostęp do edukacji**

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	10.Edukacja
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	10.1 Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 10.1 Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz Poddziałania Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Uruchamianie nowych miejsc w tym dostosowanych do potrzeb dzieci z niepełnosprawnościami w istniejących lub nowych ośrodkach edukacji przedszkolnej m.in. specjalnych i integracyjnych oraz uruchomienie nowych miejsc alternatywnych form opieki nad dziećmi w wieku przedszkolnym</li> <li>- Dodatkowe zajęcia edukacyjne i specjalistyczne mające na celu rozwój dzieci na wczesnym etapie edukacji, poprzez rozszerzenie oferty ośrodka wychowania przedszkolnego o dodatkowe zajęcia zwiększające szanse edukacyjne dzieci oraz wyrównujące zdiagnozowane deficyty</li> <li>- Doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli ośrodków wychowania przedszkolnego, niezbędnych do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, w tym z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w szczególności poprzez współpracę nauczycieli z rodzicami, w tym radzenia sobie w sytuacjach trudnych</li> <li>- Kształtowanie kompetencji kluczowych na rynku pracy, wsparcie nauki języków obcych, nauk matematyczno-przyrodniczych i TIK (ICT) oraz właściwych postaw: kreatywności, innowacyjność, pracy zespołowej.</li> <li>- Tworzenie w szkołach warunków do nauczania eksperymentalnego</li> <li>- Realizacja programów pomocy stypendialnej dla uczniów lub słuchaczy szczególnie uzdolnionych w zakresie przedmiotów przyrodniczych, informatycznych, języków obcych, matematyki lub przedsiębiorczości, ze szczególnym uwzględnieniem uczniów i słuchaczy o specjalnych potrzebach edukacyjnych (m.in. uczniowie z niepełnosprawnościami, uczniowie zagrożeni przedwczesnym kończeniem nauki)</li> <li>- Wsparcie w zakresie indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym wsparcie ucznia młodszego przy jego przechodzeniu na kolejny etap kształcenia,</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Doradztwo i opieka psychologiczno-pedagogiczna, dla uczniów, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych (m.in. uczniowie z niepełnosprawnościami, uczniowie uzdolnieni, zagrożeni przedwczesnym kończeniem nauki).</li> <li>- Rozszerzanie oferty szkół o zagadnienia związane z poradnictwem i doradztwem edukacyjno-zawodowym</li> <li>- Szkolenie, doradztwo oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli i pracowników pedagogicznych pod kątem kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się po rynku pracy (TIK, matematyczno-przyrodniczych, języki obce), nauczania eksperymentalnego, właściwych postaw uczniów (m.in. kreatywności, innowacyjności, pracy zespołowej) oraz metod zindywidualizowanego podejścia do ucznia</li> <li>- Szkolenie, doradztwo oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli i pracowników pedagogicznych pod kątem wykorzystania narzędzi wspierających pomoc psychologiczno- pedagogiczną na każdym etapie edukacyjnym, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki ucznia o szczególnych potrzebach edukacyjnych (m.in. uczniów z niepełnosprawnościami, uczniów uzdolnionych, zagrożonych przedwczesnym kończeniem nauki)</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 10.1 Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniach Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej i Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- organizacje pozarządowe;</li> <li>- organy prowadzące publiczne i niepubliczne przedszkola i inne form wychowania przedszkolnego;</li> <li>- organy prowadzące publiczne i niepubliczne szkoły podstawowe, gimnazjalne i ponadgimnazjalne;</li> <li>- przedsiębiorcy (dotyczy PI - zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej).</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85 %

<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

#### Działanie 4.2.2. Kształcenie i szkolenie zawodowe

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	10.Edukacja
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	10.3 Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 10.3 Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Organizacja praktycznych form nauczania – staże, praktyki zawodowe;</li> <li>- Uruchamianie i dostosowywanie kształcenia i szkolenia w zawodach, na które występuje potwierdzone zapotrzebowanie rynku.</li> <li>- Działania przyczyniające się do zwiększonego i pełnego udziału młodzieży o specjalnych potrzebach edukacyjnych, poprzez pomoc stypendialną dla uczniów lub słuchaczy szczególnie uzdolnionych w zakresie przedmiotów zawodowych;</li> <li>- Doradztwo edukacyjno-zawodowe, uwzględniające potrzeby uczniów i dorosłych uczących się na różnych poziomach edukacyjnych i w różnych typach szkół i placówek;</li> <li>- Przygotowanie szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe do pełnienia funkcji wyspecjalizowanych ośrodków kształcenia i szkolenia oraz wsparcie ich w zakresie poradnictwa i informacji zawodowej pod potrzeby regionalnego i lokalnego rynku pracy;</li> <li>- Kształcenie w formach pozaszkolnych osób dorosłych umożliwiających podniesienie kwalifikacji zawodowych, zainteresowanych kształceniem z własnej inicjatywy oraz doradztwo edukacyjno-zawodowe dla osób dorosłych;</li> <li>- Organizacja tradycyjnych pozaszkolnych form kształcenia ustawicznego (m.in. kwalifikacyjnych kursów zawodowych i kursów umiejętności zawodowych) we współpracy z pracodawcami;</li> <li>- Szkolenia, doradztwo oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli zawodu oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu we współpracy z uczelniami i rynkiem pracy (np. staże nauczycieli</li> </ul>

	<p>w przedsiębiorstwach);</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Szkolenia, doradztwo oraz inne formy podwyższania kwalifikacji dla nauczycieli zawodu oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu pod kątem kształcenia umiejętności interpersonalnych i społecznych, korzystania z nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych, wykorzystania metod eksperymentu naukowego w edukacji, a także zapewnienie metod zindywidualizowanego podejścia do ucznia.</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 10.3 Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- organy prowadzące publiczne i niepubliczne szkoły i placówki prowadzące kształcenie zawodowe</li> <li>- placówki kształcenia ustawicznego, placówki kształcenia praktycznego oraz ośrodki doksztalcania i doskonalenia zawodowego, umożliwiające uzyskanie i uzupełnienie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych</li> <li>- instytucje rynku pracy, o których mowa w art. 6 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415, z późn. zm.19)), prowadzące działalność edukacyjno-szkoleniową;</li> <li>- podmioty prowadzące działalność oświatową, o której mowa w art. 83a ust. 2. Ustawy o systemie oświaty;</li> <li>- osoba prowadząca działalność gospodarczą.</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85%
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

**Priorytet 4.3. Promowanie włączenia społecznego**

Jednym ze skutków transformacji systemowej był wzrost zjawiska wykluczenia społecznego. Osoby zwalniane z likwidowanych przedsiębiorstw państwowych, jak również drobni rzemieślnicy niejednokrotnie nie potrafili odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Problemem tym dotknięte zostały również obszary wiejskie, szczególnie tam, gdzie funkcjonowały państwowe gospodarstwa rolne. Pozostawanie bez pracy, na marginesie społeczeństwa prowadzi do dysfunkcyjności przejawiającej się bezradnością i niemożnością wyrwania się z zakłętego kręgu biedy, pogłębianego zjawiskiem dziedziczenia biedy. Ponadto w związku z przemysłową specyfiką Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz zjawiskiem starzenia się społeczeństwa problem wykluczenia w coraz większym stopniu dotyka ludzi starszych. Wynika to m.in. z utraty zdrowia skutkującej brakiem zdolności do pracy. W związku z powyższym konieczne jest podjęcie interwencji sprzyjającej włączeniu społecznemu, która powinna być realizowana poprzez integrację społeczną oraz ułatwienie dostępu do specjalistycznego poradnictwa.

W zakresie aktywnej integracji społecznej osób marginalizowanych głównym celem powinna być aktywizacja społeczno-zawodowa. Na te przedsięwzięcia składa się głównie: poradnictwo psychologiczne, rozwój podstawowych kompetencji zawodowych, zapewnienie dostępu do edukacji. Osoby zagrożone ubóstwem i wykluczeniem społecznym objęte zostaną m.in. kursami i szkoleniami umożliwiającymi podniesienie kwalifikacji i zdobycie nowych kompetencji, stażami, praktykami zawodowymi, subsydiowaniem zatrudnienia. Wsparcie realizowane będzie także poprzez wyposażenie lub doposażenie stanowiska pracy osoby korzystającej z subsydiowanego zatrudnienia.

Rezultatem realizacji priorytetu będzie zmniejszenie skali zjawiska ubóstwa i wykluczenia społecznego. Poprawi się również integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

**Działanie 4.3.1. Aktywna integracja społeczna**

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	9. Włączenie społeczne
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	9.1 Aktywna integracja
<b>Przykładowe typy projektów</b>	Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 9.1 Aktywna integracja w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Aktywna integracja – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej: <ul style="list-style-type: none"> <li>- Projekty na rzecz integracji edukacyjnej i społeczno-zawodowej z elementami usług specjalistycznego poradnictwa (prawnego, rodzinnego, psychologicznego) dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, ich rodzin oraz osób z ich otoczenia w celu poprawy ich sytuacji społeczno-zawodowej</li> <li>- Wsparcie służące poprawie dostępu do usług reintegracji zawodowej i społecznej realizowanych przez podmioty, o których mowa w ustawie o zatrudnieniu socjalnym</li> </ul>

	<p>(tj. Centra Integracji Społecznej (CIS), Kluby Integracji Społecznej (KIS)) poprzez stworzenie nowych miejsc reintegracji społecznej i zawodowej</p> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>
<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 9.1 Aktywna integracja w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Aktywna integracja – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- jednostki organizacyjne pomocy społecznej;</li> <li>- organizacje pozarządowe;</li> <li>- lokalne grupy działania;</li> <li>- podmioty ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstwa społeczne;</li> <li>- kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> <li>- PFRON</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

#### Działanie 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych

<b>Oś priorytetowa RPO WD 2014-2020</b>	9. Włączenie społeczne
<b>Priorytet inwestycyjny RPO WD 2014-2020</b>	9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych
<b>Przykładowe typy projektów</b>	<p>Przykładowe typy projektów zgodne z kierunkami wsparcia Priorytetu inwestycyjnego 9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych w ramach RPO WD 2014-2020 oraz zapisami SZOOP RPO WD odnoszącymi się do Poddziałania Dostęp do wysokiej jakości usług społecznych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Usługi asystenckie i opiekuńcze nad osobami niesamodzielnymi świadczone w lokalnej społeczności.</li> <li>- Usługi wsparcia rodziny i pieczy zastępczej.</li> <li>- Mieszkania wspomagane.</li> </ul> <p>Ograniczenia realizacji projektów oraz preferencje dla typów projektów zgodne z zapisami SZOOP RPO WD.</p>



<b>Przykładowi beneficjenci</b>	<p>Przykładowi beneficjenci zgodni z Potencjalnymi beneficjentami i grupami docelowymi wskazanymi w Priorytecie inwestycyjnym 9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych w ramach RPO WD 2014-2020 oraz Poddziałaniu Dostęp do wysokiej jakości usług społecznych – ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej SZOOP RPO WD</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;</li> <li>- jednostki organizacyjne jst;</li> <li>- jednostki organizacyjne pomocy społecznej;</li> <li>- organizacje pozarządowe;</li> <li>- podmioty prowadzące działalność w obszarze pomocy społecznej oraz systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej</li> <li>- podmioty ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstwa społeczne</li> <li>- kościoły, związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;</li> </ul>
<b>Maksymalny poziom dofinansowania UE</b>	85% lub zgodnie z właściwymi przepisami dot. pomocy publicznej
<b>Typ naboru</b>	Tryb konkursowy
<b>Terytorialny wymiar wsparcia</b>	Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą projekty będą realizowane na terenie całej Aglomeracji Wałbrzyskiej.

### Działanie 4.3.3. Aktywne i zdrowe starzenie się

Projekty w tym zakresie będą mogły być realizowane poprzez bezpośrednie aplikowanie beneficjentów z obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej w konkursach ogłaszanych w ramach RPO WD 2014-2020.

### Spójność z dokumentami strategicznymi

Cel rozwojowy *Aktywna społeczność* jest zgodny z kierunkiem zaproponowanym w Strategii Europa 2020 Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. Niniejszy cel rozwojowy wpisuje się również w treści sześciu celów zawartych w trzech obszarach strategicznych Strategii Rozwoju Kraju 2020. Zgodny jest również z Celami 1, 5, 6, 7, 8 SRWD do 2020 r. Cel rozwojowy *Aktywna społeczność* wpisuje się wyraźnie w kierunek rozwoju podkreślający znaczenie człowieka, przypisujący kluczową rolę edukacji i konieczności ciągłego uczenia się. Równocześnie podejmowane są działania zmierzające do aktywizacji lokalnych społeczności oraz włączenia społecznego osób wykluczonych.

**Tabela 11.** Matryca zgodności Celu rozwojowego 4. *Aktywna społeczność* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co najmniej regionalnej

Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu Europa 2020	Umowa Partnerstwa
<b>Cel rozwojowy</b> <i>Aktywna społeczność</i>	Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną	<p>Cel tematyczny 8. Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników</p> <p>Cel tematyczny 9. Promowanie włączenia społecznego, walka z ubóstwem i wszelką dyskryminacją</p> <p>Cel tematyczny 10. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie</p>

Cel rozwojowy *Aktywna społeczność* na poziomie regionalnym spójny jest z trzema osiami priorytetowymi RPO WD 2014–2020 dotyczącymi: rynku pracy, edukacji oraz włączenia społecznego. Wpisuje się on w dążenia do ponownej aktywizacji zawodowej i społecznej ludzi wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem. Podkreśla akcentowaną w dokumentach regionalnych potrzebę edukacji, w tym edukacji informatycznej ludzi starszych narażonych na wykluczenie cyfrowe. Niniejszy cel rozwojowy zgodny jest także z trzema (CS2.1, CS2.2, CS6.1) celami strategicznymi Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020.

**Tabela 12.** Matryca zgodności Cel rozwojowy 4. *Aktywna Społeczność* ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej

Strategia ZIT dla Aglomeracji Wałbrzyskiej	Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020	Regionalny Program Operacyjny 2014–2020	Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013–2020
<b>Cel rozwojowy</b> <i>Aktywna społeczność</i>	<p>Cel 1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy</p> <p>Cel 5. Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjnych – informatycznych</p> <p>Cel 6. Wzrost</p>	<p>Oś priorytetowa 8. Rynek pracy</p> <p>Oś priorytetowa 9. Włączenie społeczne</p> <p>Oś priorytetowa 10. Edukacja</p>	<p>CS2.1. Partycypacja mieszkańców w inicjatywach rozwojowych</p> <p>CS2.2. Zrewitalizowane obszary zamieszkania, obiekty i przestrzenie publiczne</p>

	<p>zatrudnienia i mobilność pracowników</p> <p>Cel 7. Włączenie społeczne i podnoszenie poziomu i jakości życia</p> <p>Cel 8. Podnoszenie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne</p>		<p>CS6.1. Kompleksowa integracja gmin</p>
--	--	--	---

## **IX. Plan finansowy Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej**

Poniżej przedstawiono plan finansowy Strategii ZIT AW wynikający z postanowień Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 oraz w formie zaproponowanej w Zasadach Realizacji ZIT w Polsce (Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, lipiec 2013). Poniższa tabela została opracowana na podstawie Planu finansowego RPO WD 2014-2020 i zawiera wartości współfinansowania ze środków UE i krajowych w podziale na poszczególne Priorytety Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Podane w Planie finansowym wartości współfinansowania UE zawierają rezerwę wykonania w wysokości 6% całkowitej alokacji EFRR oraz 6% jego całkowitej alokacji EFS.

Wartość środków przeznaczonych na wdrażanie ZIT AW została określana przez Instytucję Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014–2020. Ponadto wdrażanie Strategii ZIT finansowane będzie z budżetów krajowych programów operacyjnych w procedurze konkursowej ustalonej przez Instytucje Zarządzające tymi programami.

Ewentualne zastosowanie zwrotnych instrumentów finansowych zostanie uzgodnione na etapie wdrażania Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej z Instytucją Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014 – 2020.

Tabela 13. Tabela finansowa

Cel rozwojowy ZIT	Priorytet	Oś priorytetowa RPO	Priorytet inwestycyjny UE	Priorytet inwestycyjny RPO	Stopa współfinansowania UE %	Wsparcie UE (EUR)	Środki krajowe (EUR)	Wsparcie UE w podziale na Fundusze (EUR)		Ogółem
								EFS	EFRR	
1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość	1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych	Oś (1) Przedsiębiorstwa i innowacje	3a. Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	1.3 Rozwój przedsiębiorczości	85	10 000 000,00	1 764 705,88	0,00	10 000 000,00	11 764 705,88
			3c. Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług	1.5 Rozwój produktów i usług w MŚP	85	12 500 000,00	12 500 000,00	0,00	12 500 000,00	25 000 000,00
2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy	2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej	Oś (3) Gospodarka niskoemisyjna	4e. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych	85	27 050 000,00	4 773 529,41	0,00	27 050 000,00	31 823 529,41

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych		4c. Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym	3.3 Efektywność energetyczna w budynkach użyteczności publicznej i sektorze mieszkaniowym	85	18 000 000,00	3 176 470,59	0,00	18 000 000,00	21 176 470,59
2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej	Oś (4) Środowisko i zasoby	6d. Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program „Natura 2000” i zieloną infrastrukturę	4.4 Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych	85	3 000 000,00	529 411,76	0,00	3 000 000,00	3 529 411,76
2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich	Oś (6) Infrastruktura społeczna	9b. Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	6.3 Rewitalizacja zdegradowanych obszarów	85	16 250 000,00	2 867 647,06	0,00	16 250 000,00	19 117 647,06
2.5. Obszary przemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej	Oś (4) Środowisko i zasoby	X			0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
2.6. Poprawa poziomu infrastruktury edukacji	Oś (7) Infrastruktura edukacyjna	10a. Inwestowanie w kształcenie, szkolenie oraz szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	7.1 Inwestycje w edukację przedszkolną, podstawową i gimnazjalną 7.2 Inwestycje w edukację ponadgimnazjalną w tym zawodową	85	8 000 000,00	1 411 764,71	0,00	8 000 000,00	9 411 764,71

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego	Oś (4) Środowisko i zasoby	6c. Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	4.3 Dziedzictwo kulturowe	85	3 000 000,00	529 411,76	0,00	3 000 000,00	3 529 411,76
2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną	Oś (6) Infrastruktura spójności społecznej	9a. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszenia nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	6.1 Inwestycje w infrastrukturę społeczną	85	6 250 000,00	1 102 941,18	0,00	6 250 000,00	7 352 941,18
2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska	Oś (4) Środowisko i zasoby	6b. Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	4.2 Gospodarka wodno-ściekowa	85	8 200 000,00	1 447 058,82	0,00	8 200 000,00	9 647 058,82

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

3. Sprawna i efektywna infrastruktura	3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem	Oś (5) Transport	7b. Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi	5.1 Drogowa dostępność transportowa	85	15 000 000,00	2 647 058,82	0,00	15 000 000,00	17 647 058,82
		Oś (5) Transport	7d. Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu	5.2 System transportu kolejowego	85	18 700 000,00	3 300 000,00	0,00	18 700 000,00	22 000 000,00
		Oś (2) Technologie informacyjno-komunikacyjne	2c. Wzmacnianie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia	2.1 E-usługi publiczne	85	6 400 000,00	1 129 411,76	0,00	6 400 000,00	7 529 411,76
4. Aktywna społeczność	4.1. Pobudzenie aktywności zawodowej	Oś (8) Rynek pracy	8iv. Równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę	8.3 Godzenie życia zawodowego i prywatnego	85	5 322 581,00	939 279,00	5 322 581,00	0,00	6 261 860,00
			8iii. Samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy				0,00	0,00	0,00	0,00



4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie	Oś (10) Edukacja	10i. Ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego, z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia	10.1 Zapewnienie równego dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, podstawowej, gimnazjalnej i ponadgimnazjalnej	85	14 637 097,00	2 583 017,12	14 637 097,00	0,00	17 220 114,12
	Oś (10) Edukacja	10iv. Lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmacnianie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	10.3 Dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy	85	5 189 516,00	915 796,94	5 189 516,00	0,00	6 105 312,94
4.3. Promowanie włączenia społecznego	Oś (9) Włączenie społeczne	9i. Aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie	9.1 Aktywna integracja	85	11 709 677,00	2 066 413,59	11 709 677,00	0,00	13 776 090,59

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

		9iv. Ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym	9.2 Dostęp do wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych	85	4 391 129,00	774 905,12	4 391 129,00	0,00	5 166 034,12
	Oś (8) Rynek pracy	8vi. Aktywne i zdrowe starzenie się			0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
					<b>193 600 000,00</b>	<b>44 458 823,52</b>	<b>41 250 000,00</b>	<b>152 350 000,00</b>	<b>238 058 823,52</b>

## X. Wstępna lista projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym

Jednym z kluczowych obszarów funkcjonowania Aglomeracji Wałbrzyskiej jest infrastruktura komunikacyjna, w tym szczególnie układ i sieć dróg ponadlokalnych oraz powiązania transportu kolejowego głównie o znaczeniu gospodarczym oraz osadniczym. Inwestycje strategiczne zidentyfikowane w Strategii ZIT AWB, wynikają z przyjętych na poziomie wojewódzkim i lokalnym dokumentów strategicznych, w których zostały one wskazane w sposób pośredni lub bezpośredni. Poniżej umieszczono przegląd dokumentów strategicznych z podkreśleniem inwestycji drogowych i kolejowych wskazanych w poniższych dokumentach. Odniesiono się także do ustaleń podjętych przez Zespół Drogowy Aglomeracji Wałbrzyskiej powołany przez Prezydenta Miasta Wałbrzyska.

### 1. Identyfikacja projektów pozakonkursowych

#### **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego. Perspektywa 2020**

Dla obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz jej bezpośredniego otoczenia, Plan wskazuje następujące zadania i działania w ramach kierunku *Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów rozwoju i pomiędzy nimi – poprawa dostępności wewnętrznej*:

- realizacja systemu powiązań drogowych w paśmie Przedgórze Sudeckiego poprzez budowę lub modernizację dróg, lokalizacja zadania – drogi w relacjach: Zgorzelec/Görlitz – Jelenia Góra i dalej Jawor - Świdnica – Dzierżoniów – Paczków, lub rozwidlenie Kamienna Góra - Wałbrzych - Kłodzko - Paczków (Trasa integrująca południowy obszar województwa dolnośląskiego wraz z powiązaniem północ-południe - Trasa Sudecka),
- stworzenie uzupełniającego systemu powiązań drogowych, umożliwiających sprawny przepływ ludzi, dóbr i informacji, lokalizacja zadania – drogi w relacjach: Wrocław - Świdnica - Wałbrzych; Błonie - Kostomłoty / Kąty Wrocławskie; Rusko - Żarów – Świdnica oraz połączenie układów obwodnicowych Szczawna-Zdroju, Boguszowa - Gorc oraz Wałbrzyska w rejonie Chelmcza, a także łączniki w ramach powiązania projektowanej S3 z Aglomeracją Jeleniogórską i Aglomeracją Wałbrzyską,
- rozbudowa infrastruktury drogowej obsługującej obszary aktywności gospodarczej,

Zadania i działania w ramach kierunku *Podwyższenie parametrów użytkowych sieci drogowej*:

- budowa dróg o znaczeniu krajowym i regionalnym – przebudowa DK35 na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz w kierunku granicy państwa,
- budowa obwodnic miejscowości – obwodnice Świdnicy i Wałbrzyska w ciągu DK35, obwodnica Boguszowa-Gorc w ciągu DW367, Szczawna Zdroju w ciągu DW376 wraz z powiązaniem z al. Podwale w Wałbrzysku, Nowej Rudy w ciągu DW381,
- modernizacja istniejącej sieci drogowej, dostosowanie do obowiązujących normatywów oraz ewentualnej zmiany ich przebiegu.

Plan wskazuje także instytucje do realizacji powyższych zadań – Generalną Dyрекcyję Dróg Krajowych i Autostrad, Dolnośląską Służbę Dróg i Kolei we Wrocławiu oraz samorządy lokalne.

Zadania i działania w transporcie kolejowym w ramach kierunku *Wykorzystanie istniejących oraz o ruchu zawieszonym, linii kolejowych jako ważnego elementu aktywizacji turystycznej obszaru pogranicza:*

- rewitalizacja linii kolejowych: nr 285 Wrocław Główny – Świdnica Przedmieście, nr 771 Świdnica Przedmieście – Świdnica Miasto,
- wykorzystanie tras kolejowych Kolei Sudeckiej relacji: Sędziszów (z dobieciem do Lubawki, Trutnowa i Adršpachu), Boguszów-Gorce Wschodnie (z odbiciem do Meziměstí i Broumova), Wałbrzych Główny – Ścinawka Średnia (z odbiciem do Tłumaczowa),
- wykorzystanie tras kolejowych Euroregionu Glacensis relacji: Mieroszów – Wałbrzych Główny – Nowa Ruda – Kłodzko Główny, Tłumaczów – Otovice.

Plan wskazuje PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., Przewozy Regionalne sp. z o. o., Koleje Dolnośląskie S.A. i Województwo Dolnośląskie (jako zarządcę kolejowego) jako instytucje do realizacji powyższych zadań.

### **Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego 2020**

Strategia zalicza Aglomerację Wałbrzyską do Sudeckiego Obszaru Integracji, obejmującego południowy obszar województwa dolnośląskiego i cechującego się wieloma barierami rozwojowymi, wynikającymi m.in. z depopulacji, dużego bezrobocia i utrudnionych warunków prowadzenia inwestycji prorozwojowych i infrastrukturalnych.

Do głównych zadań inwestycyjnych na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz inwestycji związanych z nim, Strategia zalicza:

- Trasę Sudecką (Zgorzelec – Jelenia Góra – Wałbrzych – Paczków), integrującą południowy obszar Województwa Dolnośląskiego,
- łącznik w ramach powiązania projektowanej drogi ekspresowej S3 z Aglomeracją Wałbrzyską o standardzie drogi dwujezdniowej,
- dostosowanie infrastruktury kolejowej do wymagań oraz wyzwań współczesności i przyszłości na Dolnym Śląsku, poprzez wysokosprawne powiązania sieci głównych i subregionalnych ośrodków wzdłuż m.in. linii nr 274, - sprawny, zintegrowany i cykliczny system regionalnego transportu zbiorowego docierającego do głównych generatorów ruchu w regionie, wszystkich miast szczebla powiatowego oraz miejscowości turystycznych, zintegrowanego w węzłach przesiadkowych z podsystemami transportowymi szczebla lokalnego i powiatowego,
- zintegrowany system transportu zbiorowego na terenach aglomeracji w oparciu o niskoemisyjny transport miejski, w tym transport szynowy,
- utrzymywanie, modernizacja, budowa dróg i linii kolejowych zapewniających dojazd z małych, peryferyjnie położonych miejscowości do głównych miast województwa,
- kompleksowe remonty i modernizacje dróg wojewódzkich i powiatowych łączących miasta Dolnego Śląska, wytyczenie drogowych i kolejowych korytarzy transportowych, w tym dla

transportu ciężkiego ze szczególnym uwzględnieniem realizacji obwodnic miast na drogach wojewódzkich,

- lobbowanie na szczeblu centralnym na rzecz modernizacji dróg krajowych oraz realizacji obwodnic miejscowości w ciągach tych dróg,

- realizacja inwestycji zwiększających płynność ruchu i bezpieczeństwo na krytycznych odcinkach dróg,

- budowa i rozbudowa sieci lotnisk o znaczeniu regionalnym i lokalnym o funkcji turystycznousługowej i ratowniczej – lotnisko w Świebodzicach,

- remonty infrastruktury kolejowej likwidujące wszystkie ograniczenia prędkości poniżej prędkości konstrukcyjnej linii,

- rozbudowa sieci kolejowej regionu, w tym budowa nowych odcinków linii kolejowych Świdnica – Wałbrzych,

- wymiana i modernizacja taboru regionalnego, metropolitalnego, aglomeracyjnego i lokalnego systemu transportu publicznego.

### **Regionalna Polityka Transportowa Województwa Dolnośląskiego 2020**

Dokument pn. Plan wypełniania warunków ex ante w zakresie inwestycji transportowych w ramach funduszy EFRR 2014-2020 dla województwa dolnośląskiego w ramach Regionalnej Polityki Transportowej dla Województwa Dolnośląskiego – wersja robocza z września 2015r., zawiera wstępną listę projektów drogowych i kolejowych przewidzianych do realizacji w trybie pozakonkursowym. Do realizacji zakwalifikowano 3 inwestycje na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej:

- Modernizację dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Gorce i Wałbrzych wraz z budową obwodnicy Boguszowa-Gorc i dzielnicy Sobiecin w Wałbrzychu (Droga Sudecka),

- Modernizację ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Drogą Sudecką a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST i drogą 385 do przejścia granicznego w Tłumaczowie, oraz

- Modernizację linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice-Jedlina Zdrój.

### **Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020**

W ramach priorytetu *Sprawna i efektywna infrastruktura* Strategii Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020 Aglomeracja Wałbrzyska dąży do stworzenia sprawnej i efektywnej infrastruktury – dogodna dostępność komunikacyjna, której głównymi kierunkami są: poprawa parametrów technicznych dróg, zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem, uzyskanie spójności terytorialnej w zakresie komunikacji publicznej oraz zwiększenie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Strategia identyfikuje następujące działania w zakresie celu strategicznego – sprawna i efektywna infrastruktura:

-w ramach kierunku – *poprawa parametrów technicznych dróg*:

-lobbowanie na rzecz przebudowy istniejących dróg krajowych, wojewódzkich i powiatowych,

- przebudowa i modernizacje dróg gminnych,
- w ramach kierunku – *zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem:*
  - lobbowanie na rzecz budowy dróg krajowych i wojewódzkich, w tym obwodnic,
  - współpraca z organizatorami transportu kolejowego na rzecz modernizacji infrastruktury kolejowej i połączeń.

Zgodnie ze Strategią, zadaniem przedsięwzięć strategicznych (kluczowe narzędzia zmiany) jest etapowe wprowadzenie przełomowych zmian, które w okresie do 2020 roku przyczynią się do realizacji wizji rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej i staną się równocześnie załącznikiem zmian dokonujących się w sposób organiczny. Realizacja przedsięwzięć strategicznych powinna być inicjowana i koordynowana przez Aglomerację Wałbrzyską oraz gminy wchodzące w jej skład we współpracy z lokalnymi społecznościami, sektorem biznesu, organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami naukowymi. Strategia wskazuje także przedsięwzięcia wspierające jako narzędzia uzupełniające.

Strategia wskazuje listę przedsięwzięć strategicznych i wspierających dla priorytetu sprawna i efektywna infrastruktura:

- budowa bezpośredniego połączenia drogowego Aglomeracji Wałbrzyskiej z autostradą A4, z rozważeniem przebudowy dróg prowadzących z obszaru Aglomeracji do projektowanych zjazdów na drodze ekspresowej S3, lub budowa nowych zjazdów,
- przebudowa Drogi Sudeckiej wraz z budową obwodnic Boguszowa-Gorc, Czarnego Boru, Głuszyce, Jedliny-Zdroju, Nowej Rudy (wraz z rozważeniem przedłużenia obwodnic Szczawna Zdroju, Boguszowa-Gorc oraz Czarnego Boru tworzących łącznik aglomeracyjny z projektowaną drogą ekspresową S3) oraz z bezpośrednim skomunikowaniem z drogą ekspresową S3.
- budowa obwodnic Świebodzic, Szczawna-Zdrój i Wałbrzycha oraz Lubawki,
- przebudowa DK5 oraz DK35,
- Kolej Aglomeracyjna, jako porozumienie z dysponentami infrastruktury kolejowej dotyczące nowych zasad współpracy i uzyskania spójności terytorialnej w zakresie komunikacji publicznej oraz jako przebudowa infrastruktury kolejowej na trasach: Wrocław – Wałbrzych – Kamienna Góra – Lubawka i Jelenia Góra oraz Wałbrzych – Kłodzko (wraz z szynobusem na linii Wałbrzych – Kłodzko – Słupiec),
- lądowisko biznesowo-sportowo-rekreacyjne w Świebodzicach.

Strategia rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020 została przyjęta uchwałami Rad Gmin członków Aglomeracji wyznaczając tym samym ramy działań w obszarze komunikacji i transportu na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Strategia wskazuje przedsięwzięcie strategiczne (PS4.5) – kolej aglomeracyjna wraz z przedsięwzięciami wspierającymi jako przedsięwzięcie możliwe do realizacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

## **Zintegrowany Program Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej**

Równocześnie z przyjęciem przez Rady Gmin Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020 podjęto kroki w zakresie opracowania planu strategicznego dla rozwoju transportu tj. Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. Szczególną potrzebę opracowania dokumentu dla obszaru funkcjonalnego dostrzegło Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju przyznając na jego opracowanie dotację w ramach środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna. Opracowanie dokumentu poprzedziły szerokie badania diagnostyczne stanu istniejącego z określeniem preferencji użytkowników środków transportu i szerokie konsultacje społeczne, w tym opiniowanie przez Zespół Transportowy Aglomeracji Wałbrzyskiej. W programie zaproponowano w ramach budowy sieci Kolei Aglomeracyjnej modernizację odcinka linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój, która wpłynie na skrócenie czasu przejazdu podróży.

### **Zespół drogowy Aglomeracji Wałbrzyskiej**

W latach 2014-2015 przeprowadzono spotkania i konsultacje w ramach Zespołu drogowego AW, na których zgłaszano, analizowano i dyskutowano szereg potencjalnych inwestycji transportowych, wraz z opiniowaniem dokumentów strategicznych, między innymi Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W dniu 23.04.2014r. odbyło się kluczowe dla projektów pozakonkursowych spotkanie Zespołu drogowego poświęcone następującym tematom:

- inwestycje drogowe oraz kolejowe na obszarze AW,
- zintegrowany system komunikacji AW,
- ustalenie obszaru dróg, które będą kwalifikowane do realizacji w ramach Strategii ZIT,
- koncepcja przyszłych dokumentów strategicznych AW, np. Zintegrowany Program Transportowy.

Na 16 gmin uczestniczących w naradzie, 11 gmin udzieliło poparcia dla inwestycji związanych z pracami na różnych odcinkach Drogi Sudeckiej. Modernizację i przebudowę Drogi Sudeckiej uznano za priorytetową dla rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej, co skutkowało wpisaniem jej do Strategii ZIT i ujęciem w innych dokumentach strategicznych powstających na obszarze gmin AW.

Członkowie Zespołu, a także Prezydent Miasta Wałbrzycha jako przedstawiciel Aglomeracji Wałbrzyskiej, odbyli szereg spotkań z gestorami infrastruktury transportu drogowego i kolejowego w zakresie możliwości realizacji inwestycji, które znalazły się w *Planie zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego - Perspektywa 2020, Strategii rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej na lata 2013-2020* oraz *Zintegrowanym Programie Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej*. Biorąc pod uwagę zdolności organizacyjne jednostek, wieloletnie plany finansowe, możliwości zapewnienia wkładu własnego do projektu, pilność realizacji

inwestycji i wpływ na rozwój regionu ustalono, że inwestycje w ramach Drogi Sudeckiej i linii kolejowej nr 285, wymagają pilnej realizacji. Zarówno Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu jak i PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Centrum Realizacji Inwestycji Region Śląski wyraziły gotowość do realizacji inwestycji przy wykorzystaniu dotacji w ramach Strategii ZIT.

#### **Zastosowane kryteria wyboru projektów pozakonkursowych**

Projekt wybrany do dofinansowania w trybie pozakonkursowym w ramach ZIT AW spełnia następujące kryteria zgodne z zapisami RPO 2014-2020 w zakresie Osi Priorytetowej 5 Transport:

- wyselekcjonowane inwestycje w drogi wojewódzkie – odcinki włączające do systemu dróg krajowych i sieci TEN-T, wypełniające luki w sieci dróg pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi i regionalnymi,
- inwestycje poprawiające przepustowość istniejącej sieci drogowej oraz wpływające na stan bezpieczeństwa drogowego,
- strategiczne znaczenie inwestycji dla społeczno-gospodarczego obszaru aglomeracji,
- poprawa dostępności do obszarów koncentracji ludności i aktywności gospodarczej, a także do rynku pracy i usług publicznych.

Pracownicy Instytucji Pośredniczącej Aglomeracji Wałbrzyskiej dokonali wstępnej weryfikacji złożonej fiszki projektowej = „Przebudowa ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Droga Sudecką a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST PARK i drogą 385 do przejścia granicznego w Tłumaczowie”, pod kątem spełniania przez projekt następujących warunków:

- zgodność z celami szczegółowymi i rezultatami odpowiedniego priorytetu programu operacyjnego;
- możliwość realizacji w ramach kwoty przeznaczonej na dofinansowanie projektów w ramach ZIT AW;
- wykonalność, rozumiana jako możliwość zrealizowania projektu i osiągnięcia jego celów m.in. w świetle zaproponowanych ram czasowych i przedstawionego planu realizacji poszczególnych zadań.
- zgodność z art. 38 ust. 2 i 3 ustawy o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz.U. 2014 poz. 1146) weryfikowana w oparciu o kryteria zgodności projektu celami Strategii ZIT i dokumentami planistycznymi.

#### **Identyfikacja projektów pozakonkursowych na poziomie IZ RPO WD**

W trybie pozakonkursowym stosowanym w odniesieniu do projektów służących realizacji Strategii ZIT, za projekty zidentyfikowane uznaje się projekty zamieszczone na liście, o której mowa w art. 30 ust. 8 pkt Ustawy wdrożeniowej. Zgodnie z *Wytycznymi w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020* (z dn. 31.03.2015r.) identyfikacja projektów pozakonkursowych planowanych do realizacji w ramach ZIT następuje na etapie opiniowania Strategii ZIT zgodnie z art. 30 ust. 5 pkt 2 Ustawy wdrożeniowej. Zakres informacji



o projektach pozakonkursowych - na etapie opiniowania Strategii ZIT - musi być na tyle szeroki, aby umożliwił identyfikację projektów oraz wpisanie do załącznika do SZOOP RPO WD pod nazwą: *Wykaz projektów zidentyfikowanych przez IZ RPO WD w ramach trybu pozakonkursowego RPO WD 2014-2020*.

Identyfikacja projektów służących realizacji Strategii ZIT AW, zgłoszonych do objęcia współfinansowaniem w trybie pozakonkursowym jest przeprowadzana przez IZ RPO WD. Następnie IZ RPO WD zamieszcza w SZOOP RPO WD informację o projektach pozakonkursowych, o podmiotach, które będą ich wnioskodawcami oraz o planowanym terminie złożenia wniosków o dofinansowanie projektów pozakonkursowych.

**2.Lista projektów wybieranych w trybie pozakonkursowym**

Lp.	Wnioskodawca	Tytuł projektu	Wartość projektu [eur]	Wartość dofinansowania [eur]	Wartość dofinansowania [pln]*	Wkład własny [eur]	Cel rozwojowy, priorytet/ działanie ZIT	Planowany termin realizacji [lata]
1.	Gmina Miejska Nowa Ruda	Przebudowa ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Drogą Sudecką a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST PARK i drogą 385 do przejścia granicznego w Tłumaczowie	2 560 508,60	2 176 432,31	8 695 500,00	384 076,29	Cel rozwojowy 3,  Priorytet 3.1  Działanie 3.1.1  - Inwestycje w lokalną sieć drogową	2016-2018
2.	PKP Polskie Linie Kolejowe S.A.	Przebudowa linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice-Jedlina Zdrój	27 057 968,11	18 698 595,85	74 706 500,00	8 359 372,26	Cel rozwojowy 3,  Priorytet 3.1  Działanie 3.1.2  Rozwój systemu kolejowego	2018--2020
3.	Gmina Wałbrzych	Przebudowa dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Gorce i Wałbrzych wraz z budową obwodnicy Boguszowa-Gorc i dzielnicy Sobięcin w Wałbrzychu („Droga Sudecka”)	15 082 722,20	12 820 313,87	51 221 000,00	2 262 408,33	Cel rozwojowy 3,  Priorytet 3.1  Działanie 3.1.1  - Inwestycje w lokalną sieć drogową	2015-2020
<b>Suma</b>			44 701 198,91	33 695 342,03	134 623 000,00	11 005 856,88		

\*kurs PLN względem EUR – 3,9953 PLN,



Opis projektu: *„Przebudowa ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Drogą Sudecką a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST PARK i drogą 385 do przejścia granicznego w Tłumaczowie”*

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA PROJEKTU Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 386 na odcinku od skrzyżowania z III etapem obwodnicy (ronda) w miejscowości Ludwikowice Kłodzkie – z byłą drogą wojewódzką nr 381, do skrzyżowania z ul. Cmentarną w Nowej Rudzie (DW nr 385).

Droga posiada klasę drogi Z i w chwili obecnej jest w bardzo złym stanie technicznym, przez co stwarza zagrożenie dla jej użytkowników.

Droga ta jest dla użytkowników dróg jadących z kierunku Wałbrzycha alternatywnym i krótszym ciągiem komunikacyjnym w kierunku przejścia granicznego w Tłumaczowie oraz w kierunku uzdrowisk kłodzkich, czy Stołowogórskiego Parku Narodowego. Droga prowadzi również do terenów WSSE. Obecnie stanowi jedyny alternatywny ciąg komunikacyjny w sytuacji, gdy z przyczyn losowych droga 381 na odcinku od Ludwikowic do Kłodzka staje się nieprzejezdna. Mając na uwadze powyższe argumenty należy bezspornie uznać, że droga posiada znaczenie regionalne. Ze względu na znaczenie drogi oraz jej bardzo zły stan techniczny należy przeprowadzić jej przebudowę na odcinku ok. 4000 m. Przebudowie podlegać będzie: konstrukcja jezdni, zjazdów, chodników z uwzględnieniem dostosowania do poruszania się osób niepełnosprawnych, urządzenia bezpieczeństwa ruchu, infrastruktura obca kolidująca z planowaną inwestycją, system odwodnienia drogi, obiekt mostowy oraz istniejące przepusty. Droga z dniem 01.01.2016 r. posiada status drogi wojewódzkiej o nr 386. Droga łączy się z siecią dróg krajowych i TENT-T poprzez Drogę Sudecką, która jest traktowana jako oś komunikacyjną obszaru. Droga łączy się z siecią dróg krajowych numer 8 i 34 i TENT-T A 4 poprzez Drogę Sudecką 381. W dniu 07.01.2016 r. Gmina Miejska Nowa Ruda zawarła z Województwem Dolnośląskim porozumienie w sprawie uregulowania zasad wspólnej realizacji zadania pn. *„Przebudowa ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Drogą Sudecką, a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST PARK i drogą 385 do przejścia granicznego w Tłumaczowie”*. .

Opis projektu: *„Przebudowa linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój”*

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA PROJEKTU Restrukturyzacja/przebudowa linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice – Świdnica Miasto i Jedlina Zdrój - Wałbrzych Główny, umożliwiająca skomunikowanie miast i gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską. Linia kolejowa spełnia warunek sieci kolejowej o znaczeniu regionalnym, doprowadzający ruch w kierunku sieci TEN-T, poprzez połączenie jej z linią kolejową Wałbrzych-Wrocław oraz Świdnica-Wrocław, służące do przewozów pasażerskich i towarowych, przy zapewnieniu pełnej zgodności prowadzonych działań z parametrami technicznymi wymaganymi dla infrastruktury kolejowej. Realizacja niniejszego przedsięwzięcia ma strategiczne znaczenie dla pogranicza polsko-niemiecko-czeskiego. Przyczyni się do zwiększenia i poprawy dostępności komunikacyjnej do przejść granicznych i włączenia regionalnego układu transportowego do transgranicznej osi komunikacyjnej oraz sieci TEN-T.

Opis projektu: *„Przebudowa dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Gorce i Wałbrzych wraz z budową obwodnicy Boguszowa-Gorc i dzielnicy Sobięcin w Wałbrzychu („Droga Sudecka”)*”

**KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA PROJEKTU** Głównym celem projektu jest wsparcie rozwoju gospodarczego i społecznego obszaru funkcjonalnego AW poprzez przebudowę dróg wojewódzkich, w tym budowę obwodnicy Boguszowa-Gorc i dzielnicy Sobiecin w Wałbrzychu (Droga Sudecka) umożliwiającą skomunikowanie miast i gmin tworzących AW.

Celem budowy obwodnicy Boguszowa-Gorc oraz przebudowy ul. 1 Maja i Zachodniej w Wałbrzychu jest polepszenie warunków dla ruchu tranzytowego oraz odciążenie miejskiego układu drogowego, a w konsekwencji poprawa jakości życia mieszkańców.

Realizacja projektu będzie przebiegać w 3 etapach:

- Etap I – ul. Kamieniecka (DW nr 381). Zakres inwestycji obejmuje rozbudowę i przebudowę ul. Kamienieckiej w Wałbrzychu, łączącej Wałbrzych z Kłodzkiem, na odcinku około 800 m (od granicy miasta do skrzyżowania z ulicą Noworudzką i ul. Głuszycką). Podstawowe parametry drogi: - długość - 0,8 km; droga klasy-G; szerokość jezdni – 2x 3,5 m; ciąg pieszo – rowerowy 3,0 m.
- Etap II - Budowa nowej drogi na odcinku (DW nr 367) od ul. Pułaskiego w Boguszowie-Gorcach za zwartą zabudową w okolicy stadionu Ośrodka Sportu i Rekreacji Gminy Boguszów do ul. Krakowskiej – 4,3 km. Przebudowa drogi (DW nr 367) na odcinku od ul. Krakowskiej do granic administracyjnych miasta Wałbrzycha - 0,8 km. Oba odcinki obejmują inwestycję na terenie gminy Boguszów-Gorce.
- Etap III - Przebudowa drogi (DW nr 367) na odcinku od granicy miasta Wałbrzycha do skrzyżowania ulic 1 Maja i II Armii w Wałbrzychu – 2,6 km.

Rezultatem realizacji inwestycji będzie spójny, spełniający normy system drogowy, umożliwiający skomunikowanie najważniejszych ośrodków wojewódzkich i terenów peryferyjnych z siecią TEN-T. "Droga Sudecka" będzie stanowić element łącznika Aglomeracji Wałbrzyskiej z drogą S3 (droga w ramach sieci TEN-T) do węzła Ptaszków (DK nr 5). Rezultat ten będzie osiągnięty przez budowę oraz przebudowę dróg, czego efektem będzie odpowiednie powiązanie z istniejącym systemem dróg i rozwiniętą siecią osadniczą na Dolnym Śląsku. Niniejszy projekt będzie stanowił element przebudowy tzw. "Drogi Sudeckiej", integrującej południowy obszar Województwa Dolnośląskiego w relacji Zgorzelec - Jelenia Góra - Wałbrzych - Paczków. Projekt zakłada również budowę obwodnicy Boguszowa-Gorc, co jest zgodne z kierunkami wsparcia, ujętymi w Priorytecie Inwestycyjnym "Drogowa dostępność transportowa". Zgodnie z zapisami PI, wspierane będą m.in. inwestycje służące wyprowadzeniu ruchu tranzytowego z obszarów centralnych miast i miejscowości, polegające na budowie obwodnic miejscowości.

### **3.Powiązania z innymi projektami**

Projekt zgłoszony do realizacji w trybie pozakonkursowym jest ściśle powiązany ze zrealizowanymi w latach ubiegłych ze środków europejskich lub krajowych oraz inwestycjami planowanymi do realizacji w okresie 2014-2020. Istnieje bezpośrednie powiązanie projektu z inwestycjami drogowymi zrealizowanymi i planowanymi w ramach dróg S3, DK35 i DK5 poprzez:

- wypełnienie luk w sieci dróg pomiędzy ośrodkami wojewódzkimi, pozawojewódzkim, regionalnymi i subregionalnymi,

- poprawę przepustowości istniejącej sieci drogowej,
- wyprowadzenie ruchu tranzytowego z obszarów centralnych miast i miejscowości,
- zwiększenie bezpieczeństwa drogowego poprzez eliminację wąskich gardeł dolnośląskiego systemu transportowego, oraz
- połączenie terenów peryferyjnych z siecią TEN-T.

### **Zrealizowane projekty transportowe**

„Budowa obwodnicy Szczawna Zdroju w ciągu drogi wojewódzkiej nr 376” zrealizowane w ramach RPO WD na lata 2007-2013, Priorytet 3 Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku – („Transport”), działanie 3.1 Infrastruktura, które ukończono w styczniu 2013 r. wyprowadziło ruch tranzytowy z uzdrowiska i jednocześnie polepszyło sytuację drogową subregionu wałbrzyskiego. Poprawie uległo także połączenie z drogą krajową nr 35 prowadzącą do Wrocławia.

„Budowa małej obwodnicy Świdnicy” zrealizowana w ramach priorytetu 3 Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku – („Transport”), działanie 3.1 Infrastruktura drogowa w ramach RPO WD na lata 2007-2013. Przedsięwzięcie zakończyło się w grudniu 2014 r. W wyniku realizacji zadania ruch samochodowy przebiegający dotychczas przez centrum Świdnicy (droga wojewódzka 382 i krajowa 35) został wyprowadzony z miasta. Dodatkowo poprawiły się powiązania sieci dróg wojewódzkich z krajowymi, a tym samym komunikacja między ośrodkami rejonu świdnicko-wałbrzyskiego.

„Budowa obwodnicy Nowej Rudy w ciągu drogi wojewódzkiej nr 381 – Etap III”, projekt uzyskał dofinansowanie w ramach RPO WD na lata 2007 – 2013, priorytet 3 Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku – „Transport”, działanie 3.1. Infrastruktura drogowa. Budowa obwodnicy zakończyła się w grudniu 2014 r., a inwestycję realizowała Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu. Głównym celem budowy obwodnicy było usprawnienie ruchu samochodowego przez Nową Rudę. Ruch tranzytowy został wyprowadzony poza zabudowę mieszkalną miasta. Nastąpiło znaczne usprawnienie ruchu tranzytowego pomiędzy Kłodzkiem i Wałbrzychem. Łącznik ma także za zadanie obsługę noworudzkiej podstrefy wałbrzyskiej SSE Investparku. Inwestycja przyczyniła się do szybszego i bezpieczniejszego połączenia sieci dróg krajowych i międzynarodowych.

„Budowa Centrum Przesiadkowego przy ul. Dworcowej i Kolejowej w Świdnicy” – projekt zrealizowany przez Gminę Miasto Świdnica w ramach RPO WD 2007-2013 Priorytet 3. Rozwój infrastruktury transportowej na Dolnym Śląsku Działanie 3.3. Transport miejski i podmiejski. Inwestycja objęła odrestaurowanie dworca kolejowego Świdnica Miasto z przyległym placem i ulicą Dworcową, dwóch tuneli podziemnych pod torami, przebudowę ulicy Kolejowej z postojem taksówek i parkingami oraz budynku dworca autobusowego z wiatami i drogami manewrowymi.

### **Realizowane i planowane do realizacji projekty transportowe**

W zakresie transportu drogowego:

„Budowa obwodnicy Wałbrzycha w ciągu drogi krajowej nr 35 od km 0+000 do km 8+250 oraz modernizacja odcinków DK 35 w dotychczasowym przebiegu od km 18+190 do km 21+530 oraz od km 29+288,30 do km 30+599,16”- w posiadaniu inwestora jest kompletna dokumentacja projektowa z ważnym pozwoleniem ZRID – inwestycja rozpoczęta - realizowana etapowo przez Gminę Wałbrzych i DSDiK.

„Budowa drogi ekspresowej S3 (odcinek Bolków – granica państwa)” wpisana na listę rezerwową w Rządowym Programie Budowy Dróg Krajowych, ujęta w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Dolnośląskiego na liście przedsięwzięć warunkowych. Droga ta połączy Polskę z Czechami, a na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiegać będzie m.in przez Kamienną Górę i Lubawkę. Stworzony dzięki tym projektom układ drogowy usprawni komunikację wewnętrzną Aglomeracji Wałbrzyskiej, jak również skomunikuje ją z otoczeniem wpływając na harmonijny rozwój społeczno-gospodarczy.

„Obwodnice na drogach krajowych: Milicza, Olawy, Świdnicy”, „Obwodnica Wałbrzycha,, – inwestycje ujęte w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Dolnośląskiego na liście przedsięwzięć warunkowych.

„Budowa łączników aglomeracyjnych między drogą ekspresową S3 a aglomeracją Wałbrzyską oraz jeleniogórską wraz z dokończeniem południowej obwodnicy Jeleniej Góry” - inwestycja ujęta w Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Dolnośląskiego na liście przedsięwzięć warunkowych.

Projekty pozakonkursowe są również skorelowane z dalszymi planami Aglomeracji Wałbrzyskiej, która zabiega także o realizację następujących kluczowych dla układu drogowego inwestycji:

- budowa obwodnicy Strzegomia,
- przebudowa drogi wojewódzkiej nr 379 Wałbrzych-Świdnica,
- modernizacja całej Drogi Sudeckiej, tj. dróg wojewódzkich 381 i 367, której jednym z etapów będzie realizacja identyfikowanego projektu pozakonkursowego pn.: „Przebudowa dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Górze i dzielnicy Sobiecin w Wałbrzychu (Droga Sudecka)”.

W zakresie transportu kolejowego:

„Rewitalizacja linii kolejowej Nr 137 na odcinku Jaworzyna Śląska – Świdnica Miasto” oraz „Rewitalizacja linii kolejowej Nr 286 na odcinku Wałbrzych - Jedlina Zdrój – Głuszycza - Nowa Ruda - Kłodzko” - inwestycje wpisane do Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Dolnośląskiego, zgłoszone przez Polskie Linie Kolejowe SA. Ich realizacja przyczyni się do zapewnienia szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem.

„Budowa przystanku kolejowego „Wałbrzych Centrum” na trasie linii kolejowej nr 274 Wrocław – Jelenia Góra – Zgorzelec” – wykonano projekt budowlany oraz projekty wykonawcze dla zadania wraz z kosztorysem inwestorskim. Na linii kolejowej 274 jeżdżą od roku 2014 nowoczesne elektryczne zespoły trakcyjne IMPULS łącząc szybko i komfortowo Aglomerację Wałbrzyską z Aglomeracją Jeleniogorską oraz ze stolicą województwa dolnośląskiego.

W zakresie projektów kolejowych Gminy Aglomeracji zawnioskowały do UMWD o ujęcie w ramach projektów realizowanych przez PKP PLK SA ze środków RPO na lata 2014-2020 poniższych, kluczowych dla rozwoju społeczno-gospodarczego AW projektów:

- Rewitalizacja linii kolejowej 291 na trasie Wałbrzych Główny - Mieroszów- Mezimesti,
- Rewitalizacja linii kolejowej nr 137 Legnica - Jaworzyna Śląska – Świdnica (odcinek Jaworzyna Śląska – Świdnica jest ujęty w Kontrakcie Terytorialnym) – Ząbkowice Śląskie,
- Rewitalizacja linii kolejowej nr 274 Wrocław – Jelenia Góra.

### **Powiązanie projektów pozakonkursowych z projektami realizowanymi w ramach niskiej emisji**

Projekty pozakonkursowe są powiązane w dużej mierze z projektami z zakresu Priorytetu 2.1 Przeciwdziałanie niskiej emisji w AW Strategii ZIT AW (Działanie 3.4 Wdrażanie strategii niskoemisyjnych wg SZOOP RPO WD 2014-2020). Za główne źródło zanieczyszczenia powietrza uznaje się bowiem transport drogowy. Realizacja projektów przyczyni się do podniesienia efektywności energetycznej transportu i ochrony środowiska, w tym w szczególności poprawy jakości powietrza, poprzez skrócenie czasu przejazdu i podniesienie standardu dróg i linii kolejowej.

Poniżej zestawienie najważniejszych projektów komplementarnych tematycznie i terytorialnie powiązanych z projektem pozakonkursowym.

### **Projekty zrealizowane**

„Modernizacja infrastruktury transportu publicznego w Wałbrzychu, obejmująca zakup nowych, przyjaznych dla środowiska autobusów” - projekt zrealizowany w ramach RPO WD na lata 2007-2013, którego celem był zakup 20 nowych autobusów komunikacji miejskiej do obsługi linii autobusowych na terenie Wałbrzycha. Przyjazne dla środowiska i spełniające restrykcyjne normy w zakresie spalin pojazdy wyjechały na ulice w marcu 2013 r.

„Poprawa jakości i bezpieczeństwa komunikacji publicznej poprzez zakup przyjaznych dla środowiska autobusów do obsługi linii komunikacyjnych na terenie Miasta Świdnica i Marcinowice” - projekt zrealizowany w ramach RPO WD na lata 2007-2013, Beneficjentem było Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne „Świdnica” Sp. z o.o.



## **Projekty możliwe do realizacji przy dofinansowaniu w ramach Strategii ZIT AW ujęte w Zintegrowanym Programie Transportu Publicznego na lata 2014-2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej**

*„Budowa centrum przesiadkowego przy ul. Kolejowej – polegająca na budowie parkingów i modernizacji dróg dojazdowych w celu udostępnienia możliwości korzystania z dojazdu pociągami do Wałbrzycha i dalej w kierunku Wrocławia i Jeleniej Góry” – inwestycja planowana do realizacji przez Gminę Głuszyca.*

*„Zmniejszenie niskiej emisji poprzez upłynnienie ruchu samochodowego w wyniku budowy ciągów pieszych i rowerowych w Gminie Kamienna Góra” – zaplanowano budowę ciągu pieszo-rowerowego o długości 2 km przy drodze krajowej DK5 w Ptaszku oraz budowę chodnika o długości 1,5 km przy drodze powiatowej nr 3467D w Pisarzowicach.*

*„Budowa i przebudowa ścieżek rowerowych w Świdnicy” – przewiduje się powstanie łącznie 2,2 km dwukierunkowych, asfaltowych ścieżek rowerowych. Dzięki realizacji projektu powstanie kładka dla rowerzystów nad rzeką Bystrzyca, zostanie wybudowany fragment międzynarodowego szlaku rowerowego EuroVelo 9, dotąd niepołączone fragmenty ścieżek staną się spójne - wybudowanie ścieżek umożliwi mieszkańcom dużych osiedli bezpieczny i szybki dojazd do centrum, a wybudowanie ścieżki wzdłuż koryta rzeki zwiększy potencjał turystyczny miasta Świdnica.*

*„Wdrożenie systemu ograniczania ruchu w centrum miasta” – zaplanowano budowę parkingów i dróg rowerowych w mieście łączących się z innymi trasami w powiecie kamiennogórskim wraz z budową parkingów w ścisłym centrum miasta Kamiennej Góry.*

*„Modernizacja dróg gminnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą w postaci ciągów rowerowych i pieszych w Gminie Mieroszów” – zakres projektu obejmuje modernizację dróg lokalnych wraz z chodnikami i budową ścieżek rowerowych wzdłuż zmodernizowanych odcinków.*

*„Budowa ścieżek rowerowych w Nowej Rudzie” – planowana inwestycja obejmuje budowę dwóch ścieżek rowerowych: połączenie Nowa Ruda – Słupiec wzdłuż ul. Niepodległości i Słupiecka oraz Drogośław – Nowa Ruda wzdłuż ul. Świdnickiej i Piłsudskiego. Ścieżki będą wybudowane wzdłuż oraz w bezpośrednim sąsiedztwie drogi modernizowanej w ramach projektu pozakonkursowego „Modernizacja ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Droga Sudecką a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST PARK i drogą 385 do przejścia granicznego w Thumaczowie”.*

*„Budowa systemu zrównoważonej mobilności Aglomeracji Wałbrzyskiej poprzez przebudowę Placu na Rozdrożu wraz z przyległymi połączeniami drogowymi” – przewiduje się rozbudowę punktu przesiadkowego obsługującego linie komunikacyjne w obrębie Wałbrzycha oraz łączące miasto z ościennymi gminami, połączonego ze ścieżkami rowerowymi komunikującymi najważniejsze obiekty turystyczne miasta oraz utworzenie obiektu*

Park&Ride, oferującego między innymi możliwość skorzystania z oferty wypożyczalni rowerów.

*„Budowa Park and Ride - Wałbrzych – Szczawienko”* – planowane jest przejęcie przez Gminę Wałbrzych nieruchomości wraz z budynkiem dworca kolejowego na stacji Wałbrzych-Szczawienko celem utworzenia obiektu Park&Ride dla mieszkańców aglomeracji korzystających z transportu kolejowego.

*„System inteligentnego zarządzania oświetleniem ulicznym wraz z wymianą i przebudową oświetlenia”* – planowane jest wdrożenie systemu inteligentnego zarządzania oświetleniem ulicznym zmierzające do zmniejszenia zużycia energii elektrycznej. Projekt obejmuje w początkowej fazie gminę Wałbrzych.

*„Zakup niskoemisyjnego taboru do obsługi komunikacji miejskiej w Świdnicy”* – przewiduje się zakup 9 niskoemisyjnych pojazdów spełniające normę min. EURO-6.

*„Zakup i dostawa fabrycznie nowych niskoemisyjnych autobusów przeznaczonych do przewozu dzieci i młodzieży”* – planowany jest zakup przez Gminę Wałbrzych fabrycznie nowych autobusów do obsługi transportu publicznego w zakresie przewozu dzieci i młodzieży, w tym z niepełnosprawnościami.

### **Spójność projektów pozakonkursowych z projektami mającymi na celu wsparcie potencjału społeczno-gospodarczego aglomeracji**

Projekty wybrane do realizacji w trybie pozakonkursowym w ramach Strategii ZIT AW odznaczają się priorytetowym znaczeniem dla rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru objętego realizacją ZIT. Zwiększają jego atrakcyjność inwestycyjną, poprawiają standardy dostępu do usług dla mieszkańców i gości regionu oraz umożliwiają lepsze wykorzystanie posiadanych zasobów i potencjału. Budowa nowoczesnej infrastruktury drogowej jest elementem wsparcia przedsiębiorców i wzmocnienia atrybutów konkurencyjności inwestycyjnej miejscowości skupionych w Aglomeracji Wałbrzyskiej. Projekty dotyczące wsparcia przedsiębiorczości powiązane z projektami pozakonkursowymi:

*„Przebudowa i modernizacja ul. Uczniowskiej w Wałbrzychu wraz z budową drugiej jezdni w celu poprawy jakości połączeń z systemem dróg krajowych i wojewódzkich”* inwestycja o wartości ok. 22,5 mln zł, zrealizowana przez Gminę Wałbrzych w latach 2012-2014 w ramach dotacji RPO WD. Inwestycja obejmowała przebudowę i modernizację odcinka głównej drogi prowadzącej do terenów WSSE INVEST PARK podstrefy wałbrzyskiej na długości 1,26 km wraz z budową zjazdów, zatok przystankowych, chodnika i ścieżki rowerowej, oświetlenia i sygnalizacji świetlnej, odwodnienia i kanalizacji deszczowej. Inwestycja powiązana z projektem *„Przebudowa dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Gorce i Wałbrzych wraz z budową obwodnicy Boguszowa-Gorc*

*i dzielnicy Sobięcin w Wałbrzychu („Droga Sudecka”)*” poprzez modernizację trasy, wykorzystywanej przy dojeździe do WSSE z południowej części kraju.

„*Budowa drogi wewnętrznej do obszaru przemysłowego przy ul. Słupieckiej*” o wartości robót 843.780,00 zł brutto. Inwestycja w trakcie realizacji, finansowana ze środków WSSE INVEST PARK oraz Gminy Miejskiej Nowa Ruda. Zadanie obejmuje budowę drogi wewnętrznej o długości 261,95m z zatoką postojową, zjazdem do fabryki, chodnikami, oświetleniem ulicznym, odwodnieniem i kanalizacją deszczową. Inwestycja jest bezpośrednio powiązana z projektem „*Przebudowa ulic Świdnickiej i Piłsudskiego w Nowej Rudzie będących łącznikiem pomiędzy Drogą Sudecką a centrum miasta oraz noworudzką podstrefą WSSE INVEST PARK i drogą 385 do przejścia granicznego w Thumaczowie*” gdyż przyczynia się do poprawy dostępności noworudzkiej podstrefy ekonomicznej.

„*Przebudowa ul. Jedwabnej w Kamiennej Górze*” – inwestycja planowana do realizacji w roku 2015 na terenie Specjalnej Strefy Ekonomicznej Małej Przedsiębiorczości S.A. w Kamiennej Górze. Przedmiotem inwestycji jest przebudowa drogi wewnętrznej wraz z budową niezbędnej infrastruktury technicznej, w ciągu ulicy Jedwabnej w Kamiennej Górze, na odcinku około 187,00 mb. Przedmiotowa droga stanowi ciąg komunikacyjny obsługujący tereny Kamiennogórskiej Strefy Ekonomicznej. Inwestycja pośrednio powiązana z projektem „*Modernizacja dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Gorce i Wałbrzych wraz z budową obwodnicy Boguszowa-Gorc i dzielnicy Sobięcin w Wałbrzychu („Droga Sudecka”)*”, szczególnie ważna dla przedsiębiorstw dostarczających bądź odbierających towary/produkty przy wykorzystaniu dróg wojewódzkich nr 367 i 381.

Wyżej wymienione inwestycje oraz projekty pozakonkursowe mają ten sam cel, mianowicie poprawę dostępności terenów inwestycyjnych dla obecnych i potencjalnych przedsiębiorców. Docelowo ułatwiają nie tylko przewóz towarów ale także dojazd dla pracowników firm. Pośrednio przyczyniają się do tworzenia nowych miejsc pracy w lokujących się na terenach inwestycyjnych lub rozwijających swoją działalność przedsiębiorstwach.

## **XI. Warunki i procedury obowiązujące w realizacji Strategii ZIT AW**

### **1. Najważniejsze warunki obowiązujące w realizacji Strategii ZIT AW**

Na podstawie art. 74 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U z 2013 r., poz. 594 ze zm.) zostało zawarte *Porozumienie Gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej z dnia 24.02.2015 r. w zakresie realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej w perspektywie finansowej UE 201-2020* (Porozumienie). Na mocy porozumienia Gmina Wałbrzych – przyjmując rolę Lidera ZIT AW – reprezentuje wszystkie Gminy ZIT AW:

- w procesie negocjacji, ustanowienia i realizacji instrumentu ZIT dla AW wobec ministerstwa właściwego ds. rozwoju regionalnego, Instytucji Zarządzającej RPO WD oraz innych podmiotów;

- w pracach Komitetu Monitorującego RPO WD;
- w spotkaniach i konferencjach związanych z realizacją i promocją instrumentu ZIT, co nie wyklucza udziału przedstawicieli Stron;
- w procesie publikacji aktów, które będą tego wymagały na podstawie odrębnych przepisów.

Strony Porozumienia upoważniają Lidera do zawarcia z Instytucją Zarządzającą RPO WD porozumienia, o którym mowa w art. 10 ust. 1 ustawy wdrożeniowej, a także do wykonywania zadań wynikających z tego porozumienia tj. pełnienia funkcji Instytucji Pośredniczącej.

Strony Porozumienia upoważniają Lidera ZIT AW do opracowania, przedkładania, zatwierdzania i uzgadniania Strategii ZIT AW oraz jej zmian, po uzyskaniu pozytywnej opinii Komitetu Sterującego oraz do przedkładania jej do opiniowania przez upoważnione do tego instytucje.

W związku z powyższym oraz w związku z postanowieniami art. 7 ust. 4 Rozporządzenia UE Nr 1301/2013 oraz art. 36 ust. 3 i art.123 ust. 6 Rozporządzenia UE nr 1303/2013 Gmina Wałbrzych reprezentowana przez Prezydenta Wałbrzycha pełnić będzie funkcję Instytucji Pośredniczącej w systemie wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014 – 2020. Funkcje administracyjne IP ZIT pełnić będzie jednostka budżetowa Gminy Wałbrzych – Instytucja Pośrednicząca Aglomeracji Wałbrzyskiej (IPAW). Podstawą do powierzenia ZIT AW funkcji Instytucji Pośredniczącej będzie *Porozumienie w sprawie powierzenia zadań w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego – Gminie Wałbrzych jako Instytucji Pośredniczącej*. Ponadto w systemie wdrażania ZIT AW funkcje programową pełnić będzie Komitet Sterujący, natomiast funkcje opiniodawcze pełnią utworzone przez przedstawicieli lokalnych środowisk Rady Aglomeracji Wałbrzyskiej: Gospodarcza, Naukowa, Organizacji Pozarządowych, Społeczna.

Poniżej zaprezentowano najważniejsze informacje dot. podmiotów zaangażowanych we wdrażanie ZIT AW i ich zadań.

### **Instytucja Pośrednicząca ZIT AW**

Funkcję Instytucji Pośredniczącej ZIT AW (IP ZIT AW) pełni Gmina Wałbrzych reprezentowana przez Prezydenta Wałbrzycha, którego obsługę prowadzi jednostka budżetowa Gminy Wałbrzych – IPAW. Prezydent realizuje funkcje decyzyjne, które w przypadku zatwierdzania Strategii ZIT AW (wraz ze zmianami) oraz propozycji kryteriów wyboru projektów (wraz ze zmianami) muszą być zaopiniowane i zaakceptowane przez Komitet Sterujący ZIT AW.

*Do najważniejszych zadań Prezydenta Wałbrzycha, reprezentującego Gminę Wałbrzych jako Instytucję Pośredniczącą, należy w szczególności:*

- Zatwierdzenie propozycji kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT AW;
- Zatwierdzanie listy projektów wybranych do dofinansowania w ramach ZIT AW,
- Zatwierdzanie rocznych raportów monitoringowych,
- Zatwierdzanie i podpisywanie w imieniu ZIT AW innych dokumentów związanych z wdrażaniem zadań powierzonych w ramach ZIT AW

Funkcje administracyjne Instytucji Pośredniczącej ZIT AW realizuje IPAW. Pracodawcą dla osób zatrudnionych w IPAW będzie Dyrektor jednostki budżetowej. W zakresie realizacji zadań IPAW będzie stosować regulaminy wewnętrzne oraz Zestaw Instrukcji Wykonawczych uzgodniony z Instytucją Zarządzającą RPO WD 2014-2020. Koszty funkcjonowania IPAW współfinansowane będą ze środków Pomocy Technicznej. Szczegółowy zakres zadań IPAW określa regulamin organizacyjny oraz Zestaw Instrukcji Wykonawczych IP ZIT AW.

*Najważniejsze zadania IPAW to m.in.:*

- Przygotowanie Strategii ZIT AW oraz jej zmian;
- Przygotowanie posiedzeń Komitetu Sterującego ZIT AW i Rad Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- Zadania dot. naborów projektów zgodnie z zapisami porozumienia zawartego przez Prezydenta Wałbrzycha z Instytucją Zarządzającą RPO WD 2014 - 220 oraz Instytucjami Pośredniczącymi RPO WD 2014 – 2020
- Zadania dot. kontraktowania, rozliczania i kontroli projektów zgodnie z zapisami porozumienia zawartego przez Prezydenta Wałbrzycha z Instytucją Zarządzającą RPO WD 2014-2020 oraz Instytucjami Pośredniczącymi RPO WD 2014-2020
- Opracowanie propozycji kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT AW,
- Prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych,
- Przygotowanie rocznych sprawozdań monitoringowych z realizacji Strategii ZIT AW,
- Współpraca z IZ RPO WD 2014–2020.

#### **Komitet Sterujący ZIT AW (Komitet Sterujący)**

W skład Komitetu Sterującego wchodzi po jednym przedstawicielu gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską. Przewodniczącym Komitetu Sterującego jest Prezydent Wałbrzycha (lub upoważniony przez niego przedstawiciel). Szczegółowe zasady funkcjonowania Komitetu Sterującego określa jego regulamin.

*Najważniejsze zadania Komitetu Sterującego to m.in.:*

- opiniowanie i akceptacja Strategii ZIT AW i jej zmian;
- akceptacja propozycji kryteriów wyboru operacji finansowanych w ramach ZIT AW

- opiniowanie planu finansowego IPAW;
- udział przedstawicieli Komitetu Sterującego w pracach Komitetu Monitorującego RPO WD 2014-2020;
- opiniowanie rocznego sprawozdania z realizacji ZIT AW

### **Rady Aglomeracji Wałbrzyskiej (Rady)**

Rady Aglomeracji Wałbrzyskiej (Naukowa, Gospodarcza, NGO, Społeczna) realizować będą funkcje konsultacyjno - opiniodawcze. W skład Rad wchodzi przedstawiciele partnerów społeczno – gospodarczych. Szczegółowy zakres zadań Rad określają regulaminy.

*Najważniejsze zadania Rad ZIT AW to m.in.:*

Na etapie przygotowania i zmian do Strategii ZIT AW:

- Opiniowanie dokumentu.

Na etapie realizacji Strategii ZIT AW:

- Opiniowanie propozycji kryteriów wyboru operacji finansowanych ZIT AW;
- Opiniowanie rocznych sprawozdań monitoringowych;
- Prace w grupach roboczych oraz formułowanie postulatów dot. wdrażania Strategii ZIT AW kierowanych do Komitetu Sterującego.

## **2.Najważniejsze procedury dot. realizacji Strategii ZIT AW**

### **Zarys procedury przygotowania i zatwierdzenia Strategii ZIT AW**

Projekt Strategii ZIT AW przekazywany jest gminom tworzącym Aglomerację Wałbrzyską w celu uzgodnień. Następnie dokument poddawany jest konsultacjom społecznym (z udziałem Rad AW). Wynikające z konsultacji ustalenia wprowadzane są do dokumentu, który jako projekt Strategii ZIT AW zostaje poddany Strategicznej Ocenie Oddziaływania na Środowisko. Rekomendacje z SOOŚ uwzględniane są w treści dokumentu. Decyzję o zatwierdzeniu Strategii podejmuje Prezydent Wałbrzycha po zaopiniowaniu i akceptacji Komitetu Sterującego. Strategia ZIT AW podlega opiniowaniu przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju oraz IZ RPO WD 2014-2020. Pozytywna opinia w/w podmiotów jest warunkiem realizacji ZIT AW. Zmiany dokumentu dokonywane są analogicznie do procedury zatwierdzania. Zatwierdzona Strategia ZIT AW i jej zmiany są publikowane na stronie internetowej IPAW.

### **Zarys procedury przygotowania i zatwierdzania propozycji kryteriów wyboru projektów w ramach ZIT AW**

Propozycję kryteriów wyboru projektów w ramach ZIT AW przygotowuje IPAW we współpracy z gminami tworzącymi Aglomerację Wałbrzyską oraz Instytucją Zarządzającą Regionalnym Programem Operacyjnym 2014–2020. Projekt kryteriów przekazywany jest do

Rad AW w celu uzyskania opinii oraz do Komitetu Sterującego w celu uzyskania pozytywnego stanowiska. Następnie propozycję kryteriów zatwierdza Prezydent Wałbrzycha. IPAW przekazuje zatwierdzone propozycje kryteriów do Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 w celu dalszych prac w ramach Komitetu Monitorującego RPO WD 2014–2020.

### **Zarys procedury przygotowania i zatwierdzania rocznych sprawozdań monitoringowych**

Projekt rocznego sprawozdania monitoringowego przygotowany jest przez IPAW, a następnie przekazywany do Rad oraz Komitetu Sterującego w celu uzyskania opinii. Następnie sprawozdanie zatwierdza Prezydent Wałbrzycha. IPAW przekazuje zatwierdzone sprawozdanie do Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Dolnośląskiego 2014–2020 do dalszych prac.

### **Zarys procedur wdrażania**

W związku z realizacją postanowień art. 7 ust. 4 Rozporządzenia UE Nr 1301/2013 oraz w związku z art. 12 ust. 2 rozporządzenia EFS Związek ZIT uczestniczy co najmniej w wyborze projektów służących realizacji Strategii ZIT. Oznacza to, że Związek ZIT AW może realizować pełny zakres zadań związanych z wdrażaniem ZIT AW w zależności od uzgodnień z IZ RPO WD 2014-2020. Poniżej przedstawiono najważniejsze zadania dot. wdrażania przewidziane dla Związku ZIT AW.

- *Nabór, ocena i wybór projektów.* Obowiązki w tym zakresie zostały określone w Porozumieniu nr DEF-Z/985/15 z dnia 12.06.2015r. w sprawie powierzenia zadań w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego – Gminie Wałbrzych jako Instytucji Pośredniczącej. W trybie konkursowym ZIT AW będzie pełnił funkcje Instytucji Organizującej Konkurs. Rola ta może być współdzielona z inną lub innymi właściwymi instytucjami w systemie wdrażania RPO WD 2014-2020. Udział ZIT AW w ocenie projektów będzie zróżnicowany w zależności od funduszu współfinansującego projekty. W przypadku Europejskiego Funduszu Społecznego zgodnie z przywołanym wyżej Porozumieniem z IZ oraz Porozumieniem zawartym z Dolnośląskim Wojewódzkim Urzędem Pracy nr 3/ZP/018/AW/15 z dnia 15.06.2015. w sprawie określenia zasad współpracy pomiędzy DWUP z ZIT AW w ramach instrumentu ZIT RPO WD 2014-2020, wskazano zakres i rolę obu instytucji w zakresie ogłaszania naboru, oceny i wyboru projektów do dofinansowania. Udział ZIT AW w ocenie wniosków o dofinansowanie, będzie polegał na przeprowadzeniu oceny zgodności projektów ze Strategią ZIT AW. Po dokonaniu wyboru projektów przez IZ i DWUP, IP ZIT AW wraz z IZ lub z DWUP zatwierdza listę, o której mowa w art. 44 ust. 4 Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020.

W przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, ZIT AW będzie dokonywał pełnej oceny projektów, zarówno w trybie konkursowym jak i pozakonkursowym.

Ocena ta oparta będzie o Kryteria wyboru projektów w ramach RPO WD 2014-2020 przyjęte Uchwałą nr 10/15 Komitetu Monitorującego Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 z dnia 28.08.2015r. z późn.zm. i będzie prowadzona w następujących etapach:

- Ocena zgodności projektu ze Strategią ZIT AW będzie dokonywana przez pracowników IPAW oraz eksperta,
- Ocena formalna – dokonywana przez pracowników IPAW,
- Ocena merytoryczna - dokonywana przez ekspertów na zlecenie IPAW.

IP ZIT AW wspólnie z IZ RPO dokonają wyboru projektów do dofinansowania – co oznacza, że zarówno IP ZIT jak i IZ RPO zatwierdzają listę, o której mowa w art. 44 ust. 4 Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020.

- *Realizacja projektów.* W przypadku Europejskiego Funduszu Społecznego ZIT AW nie będzie pełnił funkcji związanych z realizacją wybranych do dofinansowania projektów. W przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego ZIT AW będzie realizować następujące zadania (poniżej podano najważniejsze):
  - zawieranie z wnioskodawcami, których projekty zostały wybrane do dofinansowania, umów o dofinansowanie projektu,
  - zapewnienie środków poprzez planowanie zapotrzebowania na realizację projektów
  - wystawianie na rzecz beneficjentów zleceń płatności, o których mowa w art. 188 ust. 1 ustawy o finansach publicznych oraz dokonywanie wypłat dotacji celowej na rzecz beneficjentów
  - rozliczanie podpisanych z beneficjentami umów o dofinansowanie projektu zgodnie z zaleceniami Instytucji Zarządzającej oraz przyjętymi procedurami, przepisami krajowymi i wspólnotowymi
  - monitorowanie postępów realizacji projektów realizowanych przez beneficjentów w zakresie finansowym i rzeczowym
  - kontrola realizacji projektów
  - ustalanie i nakładanie korekt finansowych, o których mowa w art. 143 rozporządzenia ogólnego, polegających na anulowaniu całości lub części wkładu publicznego w ramach projektów
  - wykonywania czynności związanych z odzyskiwaniem środków finansowych od Beneficjentów, w tym wzywania do zwrotu środków/zapłaty odsetek bądź do wyrażenia zgody na pomniejszenie kolejnych płatności, a także wydawania względem Beneficjentów decyzji określających kwotę środków,



przypadających do zwrotu oraz decyzji o zapłacie odsetek, zgodnie z przepisami ustawy o finansach publicznych

- *Informacja i promocja.* ZIT AW realizować będzie działania informacyjne i promocyjne w zakresie uzgodnionym z Instytucją Zarządzającą, zgodnie z przepisami prawa wspólnotowego i krajowego, jak również zapisami dokumentów programowych, zasadami zawartymi w systemie realizacji Programu, a także wytycznymi krajowymi i programowymi oraz zaleceniami Instytucji Zarządzającej.
- *Ewaluacja.* Proces ewaluacji będzie realizowany w sposób spójny z działaniami ewaluacyjnymi prowadzonymi i koordynowanymi przez IZ RPO WD 2014 -2020, a także będzie spójny z wytycznymi KE i MIR.

## **XII. Propozycja kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym**

W związku z postanowieniami Art. 30. ust. 8 pkt. 3 Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020 w dokumencie Strategia ZIT należy przedstawić propozycje kryteriów wyboru projektów w trybie konkursowym. W procedurach oceny projektów RPO WD 2014-2020 wyróżniono kryteria formalne, merytoryczne oraz strategiczne.

W związku z powyższym przyjęto założenie, że kryteria formalne i merytoryczne będą wspólne dla wszystkich projektów ocenianych w ramach RPO WD 2014-2020, a poniżej zaproponowano kryterium strategiczne dotyczące oceny stopnia wpływu projektu na realizację Strategii ZIT AW.

Kryterium stopnia zgodności projektu ze Strategią ZIT AW oceniane będzie na podstawie trzech kryteriów szczegółowych tj.:

- Wpływ realizacji projektu na założenia Strategii ZIT AW
- Wpływ realizacji projektu na cele Strategii ZIT AW mierzony wskaźnikami monitoringu
- Zintegrowanie projektu z innymi przedsięwzięciami

Zakłada się, że liczba punktów możliwych do uzyskania na tym etapie oceny będzie stanowiła minimum 60% ogólnej liczby punktów możliwych do uzyskania na wszystkich etapach oceny projektu w ramach RPO WD 2014-2020.

Każdorazowo w regulaminie konkursu będą wskazane elementy Strategii ZIT AW, które będą brane pod uwagę przy ocenie kryteriów szczegółowych. W regulaminach konkursów IP ZIT zapewni sparametryzowanie elementów branych pod uwagę przy ocenie projektów w zakresie kryterium: "wpływ projektu na realizację Strategii ZIT" tak, aby zapewnić największą możliwą obiektywność w stosowaniu tego kryterium i w celu wyeliminowania potencjalnej uznaniowości przy jego stosowaniu.

### **Kryterium oceny stopnia zgodności projektu ze Strategią ZIT AW**

**Kryterium szczegółowe nr 1 - Wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW (60 % liczby punktów kryterium oceny stopnia zgodności projektu ze Strategią ZIT AW).**

Weryfikowany będzie faktyczny wpływ przedsięwzięcia na minimalizację negatywnych zjawisk opisanych w Strategii ZIT AW oraz faktyczny wpływ projektu na realizację zamierzeń strategicznych ZIT AW. Sprawdzana będzie zbieżność zapisów dokumentacji aplikacyjnej z zapisami Strategii ZIT AW. Zespół oceniający w ramach KOP będzie mógł przyznać projektowi od 0 % do 100 % liczby punktów w tym kryterium szczegółowym. Ocena w tym aspekcie będzie opisowa i będzie zawierała szczegółowe uzasadnienie dla przyznanej liczby punktów.

**Kryterium szczegółowe nr 2 - Wpływ realizacji projektu na cele Strategii ZIT mierzony wskaźnikami monitoringu** (30 % liczby punktów kryterium oceny stopnia zgodności projektu ze Strategią ZIT AW).

KOP bazując na dokumentacji aplikacyjnej zweryfikuje możliwość osiągnięcia wartości docelowych ocenianych wskaźników. Wskaźniki błędnie oszacowane nie będą podlegały dalszej ocenie co oznacza, że projekt w tym kryterium otrzyma 0 pkt. Oceniane podlegać będą maksymalnie dwa wskaźniki, które w największym stopniu wpływają na osiągnięcie wartości docelowej. Wartości docelowe oraz rodzaje wskaźników zostaną określone w ogłoszeniu o naborze wniosków. Zakłada się, że preferowane będą wskaźniki z Ram Wykonania i Wskaźniki Wspólne.

- Za każdy wskaźnik, który realizować będzie od 5% do 10% wartości docelowej podanej w ogłoszeniu o naborze wnioskodawca otrzyma 12,5 % pkt. w tym kryterium szczegółowym.
- Za każdy wskaźnik, który realizować będzie od 10% do 30% wartości docelowej podanej w ogłoszeniu o naborze wnioskodawca otrzyma 25 % pkt. w tym kryterium szczegółowym.
- Za każdy wskaźnik, który realizować będzie powyżej 30% wartości docelowej podanej w ogłoszeniu o naborze wnioskodawca otrzyma 50 % pkt. w tym kryterium szczegółowym.

**Kryterium szczegółowe nr 3 - Zintegrowanie projektu z innymi przedsięwzięciami** (10 % ogólnej liczby punktów kryterium oceny stopnia zgodności projektu ze Strategią ZIT AW).

KOP bazując na dokumentacji aplikacyjnej oraz projektach zgłoszonych w naborze zweryfikuje zintegrowanie projektu z innymi przedsięwzięciami. Zintegrowanie projektu weryfikowane będzie na podstawie Art. 32. ust. 2 Ustawy wdrożeniowej, który stanowi, że projekty zintegrowane to co najmniej dwa projekty powiązane ze sobą tematycznie w ramach wspólnego celu, jaki ma zostać osiągnięty dzięki ich realizacji. Zintegrowanie potwierdzone będzie przez wnioskodawcę w załączniku do dokumentacji aplikacyjnej w formie listu intencyjnego.

- Projekt, który nie ma charakteru zintegrowanego uzyska 0% pkt w tym kryterium szczegółowym.
- Projekt zintegrowany z co najmniej jednym projektem uzyska 25% pkt w tym kryterium szczegółowym.
- Projekt zintegrowany z co najmniej trzema projektami, w tym minimum jednym w ramach naboru uzyska 50% pkt w tym kryterium szczegółowym.
- Projekt zintegrowany z co najmniej pięcioma projektami, w tym minimum trzema w ramach naboru uzyska 100% pkt w tym kryterium szczegółowym.

Po zakończeniu oceny, na podstawie liczby punktów przyznanych przez KOP zostanie utworzona lista rankingowa.

W przypadku Europejskiego Funduszu Społecznego do dalszej oceny zakwalifikowane zostaną projekty, które uzyskają nie mniej niż 15% pkt. na ocenie stopnia zgodności projektu ze Strategią ZIT AW.

W przypadku Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego do dalszej oceny zakwalifikowane zostaną projekty, który uzyskały największą liczbę punktów (jednak nie mniej niż 15% pkt.) i których łączna wartość wnioskowanej dotacji nie przekroczy 200% środków przewidzianych na konkurs. W sytuacji, w której projekty uzyskają taką samą liczbę punktów o kolejności na liście rankingowej zdecyduje liczba punktów w kryterium Wpływ projektu na realizację Strategii ZIT AW, a następnie liczba punktów w kryterium Wpływ realizacji projektu na cele Strategii ZIT mierzoney wskaźnikami monitoringu. Jeżeli zastosowanie kryteriów różnicujących nie doprowadzi do wyłonienia projektów, których łączna wartość dotacji nie przekracza 200% alokacji limit ten może zostać przekroczony.

Ostateczny kształt kryteriów wyboru projektów służących realizacji Strategii ZIT AW oraz liczba punktów w poszczególnych kryteriach są zgodne z propozycją Instytucji Zarządzającej i zostały przyjęte Uchwałą 10/15 Komitetu Monitorującego RPO WD 2014-2020 z dnia 28.08.2015r. w sprawie zatwierdzenia zmian w „Kryteriach wyboru projektów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2010” (z późn.zm.). Przyjęte kryteria stanowią Załącznik nr 4. Liczba punktów możliwych do uzyskania w ramach oceny zgodności projektów ze Strategią ZIT stanowi 50% wszystkich możliwych do zdobycia punktów podczas całego procesu oceny.

### **XIII Opis procesu konsultacji społecznych Strategii ZIT AW**

Konsultacje społeczne Strategii prowadzone były w okresie od dnia 17.06.2013 r. do dnia 16.07.2013 r. oraz od dnia 04.08.2014 r. do dnia 07.09.2014 r. Dwukrotne konsultacje wynikały z faktu przystąpienia do Aglomeracji Wałbrzyskiej siedmiu gmin powiatu świdnickiego i związanej z tym konieczności aktualizacji dokumentu. Ponadto w związku z opublikowaniem przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego „Zasad realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce” po pierwszych konsultacjach nastąpiła zmiana nazwy z „Wstępny Program Działań Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej” na „Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej”.

Wersja elektroniczna konsultowanego społecznie dokumentu została umieszczony na stronach internetowych wszystkich jednostek tworzących Aglomerację Wałbrzyską wraz podaniem do wiadomości publicznej informacji o procedurze przekazywania uwag. Drukowany egzemplarz Strategii ZIT AW został udostępniony do wglądu w siedzibie urzędów gmin. Istotny udział w procesie konsultacji odegrały Rady Aglomeracji Wałbrzyskiej (Rada Samorządowa, Rada Gospodarcza, Rada Naukowa, Rada Gospodarcza, Rada Społeczna i Rada Organizacji Pozarządowych).

W pierwszym etapie konsultacji zgłoszono 55 uwag do dokumentu, natomiast w drugim etapie przekazano 23 uwagi. Ich autorami byli przede wszystkim mieszkańcy Aglomeracji Wałbrzyskiej, instytucje publiczne, podmioty gospodarcze oraz przedstawiciele środowisk społecznych i gospodarczych. Uwagi dotyczyły m.in.: treści analizy społeczno – gospodarczej, podziału środków pomiędzy cele i priorytety, listy beneficjentów, rodzajów beneficjentów oraz rodzajów projektów możliwych do realizacji

Do wszystkich zgłoszonych uwag zostały sformułowane rekomendacje, które następnie były przedmiotem analizy i decyzji Rady Samorządowej Aglomeracji Wałbrzyskiej. Wynik konsultacji został podany do wiadomości publicznej za pośrednictwem strony internetowej lidera Aglomeracji Wałbrzyskiej. Zatwierdzone rekomendacje i uwagi zostały uwzględnione w kolejnej wersji dokumentu.

Ponadto zgodnie z Obwieszczeniem Prezydenta Miasta Wałbrzycha z dnia 15.01.2015 r., w dniach od 19 stycznia do 8 lutego 2015 r. przeprowadzone zostały konsultacje społeczne

dla projektu „*Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej*”.

Konsultacje przeprowadzono na obszarze 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej. W okresie ich trwania projekt dokumentu dostępny był w siedzibie Gminy Wałbrzych, a także w formie elektronicznej na stronie www Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu (BIP oraz aktualności) oraz gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Informacja o konsultacjach została zamieszczona:

- w Biuletynie Informacji Publicznej oraz w aktualnościach internetowych Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu;
- na stronach internetowych gmin należących do Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- na stronie internetowej poświęconej Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- na portalu społecznościowym Facebook – profil Miasta Wałbrzycha;
- w tygodniku DB2010, kolportowanym na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Uwagi można było wносить w formie pisemnej i elektronicznej, jak również w trakcie otwartego dla wszystkich zainteresowanych spotkania konsultacyjnego, zorganizowanego w Urzędzie Miejskim w Wałbrzychu w dniu 26.01.2015 r. W terminie konsultacji społecznych wpłynęły wnioski o uzupełnienie treści przedmiotowego dokumentu. Nie spowodowały one zmian w oddziaływaniu projektu na środowisko. W związku z tym uwzględniono je w całości.

Ostatni etap procesu konsultacji społecznych Strategii ZIT AW angażował Rady AW oraz Komitetem Sterującym. Przedstawiciele Rad: Gospodarczej, Naukowej, Organizacji Pozarządowych i Społecznej zgłaszali w formie elektronicznej uwagi do treści dokumentu, które zostały przedstawione na spotkaniu w dniu 11.06.2015 r. w Wałbrzychu. Następnie członkowie wszystkich Rad jednogłośnie pozytywnie zaopiniowali Strategię ZIT AW. Analogicznie przebiegała procedura opiniowania Strategii ZIT AW przez Komitet Sterujący. W dniu 12.06. 2015 r. jednogłówną decyzją Komitetu Sterującego Strategia ZIT AW uzyskała pozytywną opinię wyrażoną przez wszystkich przedstawicieli gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską. Pozytywne opinie Rad Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz Komitetu Sterującego Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej umożliwiają Prezydentowi Wałbrzycha zatwierdzenie dokumentu.

#### **XIV. Wyniki Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko**

Postępowanie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej” przeprowadzone zostało na bazie „Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej”.

Zakres prognozy został uzgodniony z Dolnośląskim Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym (pismem z dnia 4 grudnia 2014 roku, znak ZNS.9011.1759.2014.DG) oraz Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska we Wrocławiu (pismem z dnia 29 grudnia 2014 roku, znak WSI.411.452.2014.JN).

Prognoza oddziaływania na środowisko jest dokumentem rozważającym skutki realizacji projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej. Prognoza została wykonana na podstawie art. 46 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. 2013 r., poz. 1235 z późn. zm.).

Identyfikacji oddziaływań na poszczególne elementy środowiska przyrodniczego dokonano w grupach eksperckich. Na tej podstawie określono możliwe skutki oddziaływania na środowisko realizacji założeń projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Przy określaniu wpływu realizacji ustaleń Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej na elementy środowiska posłużono się kryteriami dotyczącymi:

- intensywności przekształceń (nieistotne, nieznaczne, zauważalne, duże),
- czasu trwania oddziaływania (krótkookresowe, średniookresowe, długookresowe),
- trwałość oddziaływania i przekształceń (nieodwracalne, przejściowe, odwracalne, możliwe do rewaloryzacji).

Jednocześnie uwzględniono oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkookresowe, średniookresowe, długookresowe, stałe, chwilowe, pozytywne, negatywne, przedmiot ochrony Natura 2000 oraz integralność sieci tych obszarów.

W Prognozie omówiono cel główny, cele priorytetów oraz zakres działań Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej na rzecz rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Cel główny (wizja rozwoju) Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej został zdefiniowany w następujący sposób: „Aglomeracja Wałbrzyska będzie ważnym ośrodkiem wzrostu województwa dolnośląskiego, gdzie realizowane będą przedsięwzięcia służące budowaniu nowego profilu gospodarczego przywracającego jej rangę w otoczeniu, zaś mieszkańcy będą kreować i aktywnie uczestniczyć w inicjatywach

wzmacniających walory miejsca, wykorzystując atrakcyjność miejsca środowiska naturalnego i antropogenicznego”.

Cele Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej przedstawiono w następujący sposób:

1. Gospodarka Aglomeracji Wałbrzyskiej konkurencyjna w skali kraju i województwa dolnośląskiego.
2. Atrakcyjna dla mieszkańców i przedsiębiorstw przestrzeń Aglomeracji Wałbrzyskiej.
3. Dogodna dostępność komunikacyjna Aglomeracji Wałbrzyskiej.
4. Aktywni zawodowo i społecznie mieszkańcy Aglomeracji Wałbrzyskiej.
5. Sprawna administracyjnie jednostka, wdrażająca Strategię ZIT w Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Zakres działań Strategii na rzecz rozwoju omawianego regionu obejmuje:

- tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych,
- przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej,
- poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych,
- ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich Aglomeracji Wałbrzyskiej,
- wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich,
- obszary przemysłowe i środowisko miejskie Aglomeracji Wałbrzyskiej,
- poprawa poziomu infrastruktury edukacji,
- ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego,
- inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną,
- poprawa stanu infrastruktury środowiska,
- zapewnienie szybkiego bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem,
- pobudzanie aktywności lokalnych,
- poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie,
- promowanie włączenia społecznego.

Inwestycje planowane w zakresie ochrony środowiska (atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy) nie posiadają znacznych potencjalnych oddziaływań negatywnych, poza ryzykiem wystąpienia niekorzystnych interakcji wskutek prowadzenia inwestycji liniowych i punktowych tj. budowy/rozbudowy dróg publicznych, linii kolejowych, instalacji wytwarzania i przesyłu energii, a także obiektów ciepłowniczych i gazowniczych, urządzeń do poboru i przesyłu wody (wpływ na wody powierzchniowe i podziemne, powietrze, hałas, krajobraz, powierzchnię ziemi i gleby).

Potencjalne oddziaływania negatywne wynikające z realizacji Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej stanowią przede wszystkim okresowe i chwilowe zagrożenie przemieszczające



się wraz z pracami budowlanymi, zanikającymi po ich zakończeniu, które mogą powodować: zajęcie przestrzeni, pogorszenie ładu przestrzennego, zwiększenie powierzchni obszarów narażonych na hałas, wzrost zużycia surowców, materiałów, paliw i energii, wzrost zanieczyszczeń do powietrza oraz wzrost ilości odpadów i ścieków. Przewiduje się, że wymienione uciążliwości będą dotyczyć jedynie terenów budowy, będą zamykać się w działkach inwestycji.

Strategia nie zawiera propozycji rozwiązań alternatywnych dla realizacji celów oraz strategicznych kierunków działania. Sytuacja ta wynika z makroskalowego charakteru opracowania, którego założenia są sformułowane w dużym stopniu ogólności.

W trakcie sporządzania Prognozy oddziaływania na środowisko projektu Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej nie napotkano na istotne trudności wynikające z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy, które uniemożliwiłyby jej opracowanie.

Projekt Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej został zaopiniowany pozytywnie bez zastrzeżeń przez:

- Dolnośląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego (pismo z dnia 09.01.2015r. znak ZNS.9011.1.2015.DG),
- Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska we Wrocławiu (pismo z dnia 26.01.2015r. znak WSI.410.4.2015.JN).

Projekt Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z Prognozą zostały przekazane również do konsultacji społecznych. W okresie konsultacji projekt dostępny był w siedzibie Gminy (Urząd Miejski w Wałbrzychu), a także w formie elektronicznej na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Wałbrzychu i gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W czasie wyznaczonego terminu tj. od 19 stycznia do 8 lutego 2015 roku wpłynęły wnioski/uwagi (załącznik 1 do Podsumowania dot. sposobu uwzględnienia wyników prognozy oddziaływania na środowisko Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej) dotyczące wprowadzenia do treści dokumentu listy projektów strategicznych wdrażanych w formule pozakonkursowej (załącznik 2 do ww. Podsumowania) oraz listy projektów komplementarnych możliwych do realizacji w formule poza ZIT (załącznik 3 do ww. Podsumowania).

Rodzaj wnioskowanych projektów nie powoduje zmian w oddziaływaniu projektu na środowisko. Analizy ujęte w Prognozie oddziaływania na środowisko wykonywane były według grup priorytetów/działań i obejmują one swoim obszarem wnioskowane projekty.

W związku z zatwierdzeniem przez Komisję Europejską w grudniu 2014 r. Regionalnego Programu Operacyjnego, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, oraz

zatwierdzeniem zmian zmniejszenia alokacji dla ZIT AW przez członków Aglomeracji Wałbrzyskiej w styczniu 2015 r. zasadnym jest:

- wprowadzenie projektów drogowych i kolejowych zgodnie z listą projektów strategicznych wdrażanych w formule pozakonkursowej (w zał. 2 Podsumowania...),
- wprowadzenie dodatkowych projektów zgodnie z listą projektów komplementarnych możliwych do realizacji w formule poza ZIT (zał. 3 Podsumowania dot. sposobu uwzględnienia wyników prognozy oddziaływania na środowisko Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej).

W związku z powyższym wnioski/uwagi uwzględniono w całości.

Zakończeniem procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej było opracowanie dokumentu pn. „Podsumowanie dotyczące sposobu uwzględnienia wyników prognozy oddziaływania na środowisko Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Aglomeracji Wałbrzyskiej” na podstawie art. 55 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235 ze zmianami).

**XV. Spisy****Spis rysunków**

Rysunek 1. Obszar wsparcia Aglomeracji Wałbrzyskiej na tle Polski i województwa dolnośląskiego-----	7
Rysunek 2. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym, 2012 r. -----	11
Rysunek 3. Otoczenie instytucjonalne biznesu na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej-----	15
Rysunek 4. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, 2012 r. -----	21
Rysunek 5. Przeciętna liczba uczestników imprez w domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach na 1 mieszkańca, 2012 r.-----	35
Rysunek 6. Odsetek ludności korzystającej z sieci wodociągowej (%), 2012 r. -----	37
Rysunek 7. Analiza dostępności zewnętrznej centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej -----	52

**Spis tabel**

Tabela 1. Macierz podaży i popytu na usługi internetowe w gminach Aglomeracji Wałbrzyskiej -----	57
Tabela 2. Stan prac nad przygotowaniem Programów Gospodarki Niskoemisyjnej w Aglomeracji Wałbrzyskiej -----	63
Tabela 3. Wybór celów rozwojowych i priorytetów Strategii ZIT Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z matrycą logiczną -----	72
Tabela 4. Tabela transpozycji priorytetów działań Strategii ZIT AW na działania RPO WD 2014-2020 i SZOOP RPO WD.-----	77
Tabela 5. Matryca zgodności Celu rozwojowego 1. <i>Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze ponadregionalnej -----	84
Tabela 6. Matryca zgodności Celu rozwojowego 1. <i>Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej -----	85
Tabela 7. Matryca zgodności Celu rozwojowego 2. <i>Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co najmniej ponadregionalnej -----	116
Tabela 8. Matryca zgodności Celu rozwojowego 2. <i>Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej -----	117
Tabela 9. Matryca zgodności Celu rozwojowego 3. <i>Sprawna i efektywna infrastruktura</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze ponadregionalnej -----	125
Tabela 10. Matryca zgodności Celu rozwojowego 3. <i>Sprawna i efektywna infrastruktura</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej -----	125
Tabela 11. Matryca zgodności Celu rozwojowego 4. <i>Aktywna społeczność</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze co najmniej regionalnej-----	138
Tabela 12. Matryca zgodności Celu rozwojowego 4. <i>Aktywna Społeczność</i> ZIT AW z wybranymi dokumentami strategicznymi o randze regionalnej -----	138
Tabela 13. Tabela finansowa -----	141

**Spis wykresów**

Wykres 1. Podmioty gospodarcze w Aglomeracji Wałbrzyskiej – sektor prywatny, rok 2012 -----	9
Wykres 2. Zmiana liczby ludności gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej na tle Dolnego Śląska w latach 2004–2012, rok 2004 = 100 -----	20
Wykres 3. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2012 r., Dolny Śląsk = 100 -----	23
Wykres 4. Zmiana liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców w latach 2005–2012, Dolny Śląsk = 100-----	27
Wykres 5. Zmiana liczby uczniów szkół gimnazjalnych Aglomeracji Wałbrzyskiej w okresie 2004–2012 -----	30
Wykres 6. Zmiana liczby zakładów opieki zdrowotnej na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej w okresie 2004–2012-----	33
Wykres 7. Zasoby mieszkaniowe w Aglomeracji Wałbrzyskiej (szt.) -----	39

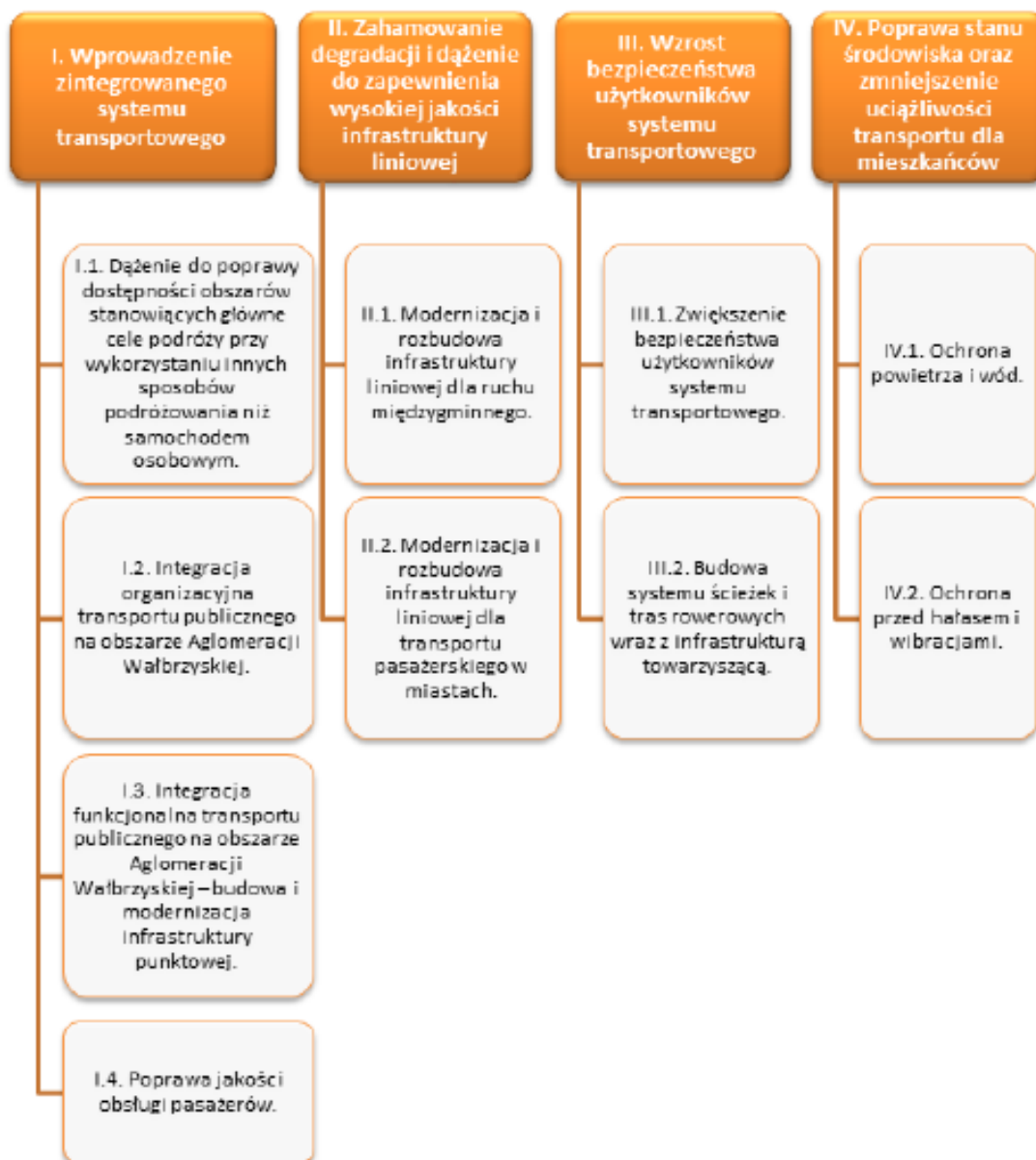
Wykres 8. Zmiana ilości odpadów zmieszanych zbieranych w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2005–2012 w podziale na gminy (tony), rok 2005 = 100 ----- 54

## XVI. Załączniki

### Załącznik nr 1. Streszczenie projektu Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego na lata 2014 – 2025 dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej (dokument planowany do przyjęcia w IV KW 2015 r).

#### 1. Cel Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego

Celem Zintegrowanego Programu Rozwoju Transportu Publicznego (ZPTP) dla 22 gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej jest zapewnienie efektywnych przewozów o charakterze użyteczności publicznej, realizowanych na obszarze aglomeracji, przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju transportu. Opierają się one na podniesieniu znaczenia mobilności ludności dla rozwoju społeczno – gospodarczego, przy uniknięciu negatywnych skutków niekontrolowanego rozwoju transportu indywidualnego. Poniżej przedstawiono zestawienie celów głównych i szczegółowych polityki transportowej Aglomeracji Wałbrzyskiej.



## **2. Zakres Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego**

Zakres rzeczowy ZPTP obszarowo obejmuje teren 22 gmin wchodzących w skład Aglomeracji Wałbrzyskiej: Boguszów-Gorce, Czarny Bór, Dobromierz, Głuszycza, gm. Kamienna Góra, m. Kamienna Góra, Jaworzyna Śląska, Lubawka, Jedlina-Zdrój, Marcinowice, Mioszów, gm. Nowa Ruda, m. Nowa Ruda, Stare Bogaczowice, Strzegom, Szczawno-Zdrój, Świebodzice, gm. Świdnica, m. Świdnica, Walim, Wałbrzych i Żarów.

Zagadnienia przedstawione w dokumencie przedstawiają aktualną sytuację w publicznym transporcie zbiorowym na obszarze 22 gmin tworzących Aglomerację Wałbrzyską, charakterystykę funkcjonującego systemu transportowego i jego infrastruktury oraz zapotrzebowanie na usługi transportu publicznego. W oparciu o powyższą diagnozę dla obszaru objętego planem określono standard komunikacyjnej obsługi pasażerów, który powinien być gwarantowany przez organizatora, zasady organizacji rynku przewozów i systemu informacji pasażerskiej oraz finansowanie transportu publicznego. Przedstawione propozycje kierunków rozwoju publicznego transportu zbiorowego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, mają na celu poprawę atrakcyjności publicznego transportu zbiorowego.

W dokumencie uwzględniono również następujące kwestie:

- uwarunkowania prawne dla publicznego transportu zbiorowego;
- charakterystyka społeczno – gospodarcza Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- stan infrastruktury i rynku transportowego na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- determinanty rozwoju publicznego transportu zbiorowego na obszarze objętym planem;
- polityka transportowa Aglomeracji Wałbrzyskiej;
- ocena i prognozy społecznych potrzeb przewozowych w transporcie publicznym;
- preferencje dotyczące wyboru rodzaju środków transportu;
- przewidywane finansowanie usług przewozowych;
- sieć komunikacyjna, na której planowane jest wykonywanie przewozów o charakterze użyteczności publicznej;
- zasady organizacji rynku przewozów w transporcie publicznym;
- przewidywany sposób organizacji systemu informacji dla pasażera;
- kierunki rozwoju publicznego transportu zbiorowego;
- system wdrażania koncepcji rozwoju transportu publicznego w Aglomeracji Wałbrzyskiej;

## **3. Założenia ogólne Zintegrowanego Programu Transportu Publicznego**

Sieć komunikacyjna Aglomeracji Wałbrzyskiej składać się będzie w głównej mierze z połączeń w transporcie kolejowym oraz autobusowym, jednakże mając na uwadze realizację celów strategicznych rozwoju transportu należy pod uwagę wziąć transport rowerowy oraz lotniczy. Oprócz obecnie funkcjonujących połączeń w transporcie kolejowym oraz podmiejskich realizowanych w komunikacjach miejskich w Świdnicy oraz Wałbrzychu, funkcjonować będą także:

- połączenia komercyjne realizowane przez przewoźników w transporcie drogowym, na których nie będą honorowane uprawnienia do ustawowych przejazdów ulgowych i bezpłatnych,
- nieliczne linie komunikacyjne o charakterze użyteczności publicznej, które będą organizowane przez Województwo Dolnośląskie, o ile realizowane będą scenariusze rozwojowe w Planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Województwa Dolnośląskiego.

Z uwagi na niską gęstość planowanej sieci komunikacyjnej Województwa Dolnośląskiego, należy zainicjować organizację większej liczby połączeń międzygminnych wewnątrz Aglomeracji Wałbrzyskiej w celu uniknięcia utraty dostępu do tańszych przejazdów ulgowych dla wielu mieszkańców niniejszego obszaru funkcjonalnego. Cel ten można osiągnąć poprzez rozwój dwóch segmentów publicznego transportu zbiorowego, tj.:

- przewozów w komunikacji kolejowej z analizą możliwości uruchomienia Wałbrzyskiej Kolei Aglomeracyjnej,
- przewozów w komunikacji autobusowej na liniach międzygminnych zaplanowanych na potrzeby Aglomeracji Wałbrzyskiej.

Dostępność transportowa Aglomeracji Wałbrzyskiej, w tym dostępność do stolicy województwa, stanowi problem, którego rozwiązanie jest ważne dla wszystkich samorządów współpracujących w ramach ZIT. Dostępność tą rozpatrywać należy zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, uwzględniając infrastrukturę drogową i kolejową. Dostępność zewnętrzna obszaru Aglomeracji zapewniona jest głównie poprzez drogi krajowe i wojewódzkie, a tym samym znajduje się poza możliwością bezpośrednich działań władz lokalnych. W związku z powyższym kluczową kwestią pozostaje spójność wewnętrzna Aglomeracji, tj. zapewnienie sieci dróg lokalnych (powiatowych i gminnych), pozwalającej na płynne wyprowadzenie ruchu lokalnego do dróg wojewódzkich i krajowych oraz docelowo do sieci TEN-T. Dla poprawy spójności komunikacyjnej Aglomeracji szczególną uwagę należy zwrócić na Drogę Sudecką i należy ją traktować jako oś komunikacyjną obszaru, która łączy go z TEN-T. Z tego powodu należy również inwestować w drogi o dużym natężeniu ruchu prowadzące do Drogi Sudeckiej. Wskaźnikiem wyznaczającym wewnętrzną spójność Aglomeracji powinien być czas potrzebny na dotarcie z każdego jej punktu do centrum tzn. Wałbrzycha nie przekraczający 30 minut. Ponadto inwestycje powinny ułatwiać dostęp do ważnych z punktu widzenia rozwoju turystyki miejsc, a także poprawić dostępność komunikacyjną terenów przeznaczonych pod inwestycje (np. zlokalizowanych w podstrefach specjalnych stref ekonomicznych). Obok sieci drogowej istotne znaczenie dla dostępności transportowej Aglomeracji Wałbrzyskiej ma także sieć kolejowa. Podróż koleją jest bardziej przyjazna dla środowiska niż ruch samochodowy, a przy określonej liczbie podróży również bardziej opłacalna. Jednak ze względu na znaczny stopień wyeksploatowania sieci kolejowej niskie prędkości osiągane przez składy oraz długi czas podróży zniechęcają do korzystania z niej. Rozwiązać tę sytuację mogą inwestycje w sieć kolejową, której podstawowym priorytetem powinno być podniesienie prędkości na istniejących trasach kolejowych. Zadania te powinny być realizowane przez województwo dolnośląskie. Odrębna kwestią jest zapewnienie bezpieczeństwa i komfortu podróżnych. Z tego względu konieczne

jest podjęcie inwestycji w infrastrukturę dworcową oraz przystanki kolejowe, pozwalające na zapewnienie wysokiej jakości usług zgodnych z oczekiwaniami podróżnych. Jednocześnie pamiętać należy, że inwestycje drogowe i kolejowe muszą być spójne. Należy dążyć do utworzenia systemu łączącego oba rodzaje transportu poprzez budowę centrów przesiadkowych. Tego typu interwencja powinna być realizowane przez podmioty z obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej.

### 3.1. Transport kolejowy

Kolejowy układ transportowy Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzą następujące czynne i nieczynne, normalnotorowe linie kolejowe<sup>27</sup> (charakterystyka linii jest ograniczona tylko do odcinka położonego na obszarze Aglomeracji):

- nr 137 Katowice – Kędzierzyn-Koźle – Nysa – Kamieniec Żąbkowicki – Świdnica Miasto – Jaworzyna Śląska – Legnica (na obszarze Aglomeracji tylko odcinek Krzyżowa – Rogoźnica),
- nr 274 Wrocław Świebodzki – Jaworzyna Śląska – Wałbrzych Główny – Sędziszów – Jelenia Góra – Lubań Śląski – Zgorzelec (na obszarze Aglomeracji znajduje się odcinek Imbramowice – Witków Śląski),
- nr 285 Wrocław Główny – Kobierzyce – Sobótka – Świdnica Przedmieście – Świdnica Kraszowice – Jedlina Zdrój (na obszarze Aglomeracji tylko odcinek Strzelce Świdnickie – Jedlina Zdrój),
- nr 286 Kłodzko Główne – Nowa Ruda – Głuszycza – Wałbrzych Główny (na obszarze Aglomeracji znajduje się odcinek Nowa Ruda – Wałbrzych Główny),
- nr 291 Boguszów Gorce Wschód – Mieroszów – Meziměstí (Czechy),
- nr 298 Kamienna Góra – Sędziszów,
- nr 299 Kamienna Góra – Lubawka – Královec (Czechy),
- nr 302 Malczyce – Strzegom – Rostoka – Bolków,
- nr 308 Ogorzelec – Kowary – Jelenia Góra
- nr 327 Nowa Ruda Słupiec – Ścinawka Średnia,
- nr 330 Kamienna Góra – Krzeszów,
- nr 331 Jawor – Borów
- nr 345 Kamienna Góra – Pisarzowice
- nr 771 Świdnica Przedmieście – Świdnica Miasto,
- nr 772 Strzegom Międzyrzecze – Strzegom Miasto,
- nr 773 Boguszów Gorce – Boguszów Gorce Towarowy,
- nr 774 Marciszów Górny – Krużyn,
- nr 869 Wałbrzych Szczawienko – Wałbrzych Zespół Bocznic,

---

<sup>27</sup> Źródło: Instrukcja PKP PLK S.A. Id-12 – Wykaz linii



- tor łączący nr 976 Boguszów Gorce Zachód – Czarny Bór,

Obecnie najbardziej eksploatowaną linią kolejową położoną na terenie Aglomeracji jest linia nr 274. Ta dwutorowa, i jedyna w Aglomeracji Wałbrzyskiej linia zelektryfikowana, jest ulokowana w rejonie górskim, z czym wiążą się poważne utrudnienia techniczno-ruchowe wynikające ze znacznych spadków, wąskich łuków (newralgicznym miejscem jest odcinek Świebodzice – Boguszów Gorce Wschód). Z punktu widzenia rozwoju kraju linia ta ma charakter strategiczny, a to ze względu na ulokowane w jej pobliżu kopalnie surowców skalnych i kruszywa budowlanego wykorzystywanych do budowy lub modernizacji dróg i linii kolejowych. Linia ta służy zarówno do wykonywania przewozów osobowych jak i towarowych.

Drugą linią kolejową pod względem znaczenia w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest linia nr 137 przebiegająca wzdłuż pasma Sudetów (tzw. „magistrala podsudecka” łącząca Katowice, Gliwice, Kędzierzyn-Koźle, Prudnik, Nysę, Ząbkowice Śląskie, Dzierżoniów, Świdnicę, Jaworzynę Śląską, Strzegom, Jawor i Legnicę). Uruchomienie w grudniu 2013 bezpośrednich pociągów Świdnica – Wrocław, wydłużonych od września 2014 roku do Dzierżoniowa znacznie poprawiło ofertę przewozową na odcinku Dzierżoniów – Świdnica – Jaworzyna Śląska i spowodowało znaczny wzrost liczby mieszkańców Świdnicy korzystających z usług kolei. Dodatkowo na ukończeniu jest ważna inwestycja transportowa – budowa zintegrowanego węzła przesiadkowego przy stacji kolejowej Świdnica Miasto.

Linią łączącą Kłodzko z Wałbrzychem jest linia nr 286. Linia ta słynie z ciekawych rozwiązań inżynierskich (wiadukty, najdłuższe w Polsce tunele, wysokie nasypy) i prowadzi przez malownicze tereny o dużym zagęszczeniu atrakcji turystycznych. Znaczny spadek przewozów pasażerskich i towarowych w latach 90-tych ubiegłego wieku doprowadził do degradacji części infrastruktury kolejowej. Linia, kiedyś w całości dwutorowa, obecnie jest częściowo jednotorowa. Brak zagospodarowania budynków dworcowych doprowadził do znacznej dekapitalizacji tych obiektów. Mankamentem linii jest również położenie stacji i przystanków kolejowych, które znajdują się w znacznym oddaleniu od zabudowań.

Nieczynną linią kolejową, która ma największy potencjał aby planować w niedalekiej przyszłości jej odbudowę i uruchomienie przewozów pasażerskich, jest linia nr 285 łącząca Wrocław, Sobótkę, Świdnicę, Zagórze Śląskie i Jedlinę-Zdrój. Linia ta od byłej stacji węzłowej Świdnica Kraszowice do zlikwidowanej stacji węzłowej Jedlina-Zdrój została wytrasowana, podobnie jak linia nr 286, w bardzo ciekawy sposób. Pokonanie doliny rzeki Bystrzycy wymagało zbudowania znacznej liczby ciekawych obiektów inżynierskich, które potęgują jej malownicze położenie. Niestety linia ta, na wspomnianym, najciekawszym odcinku jest nieprzejezdna dla pociągów, a na odcinku Jedlina Zdrój – Jedlina Dolna rozkradziona. Od ponad 10 lat o stan infrastruktury kolejowej tego odcinka dba Sowiogórskie Bractwo Kolejowe, które na własną rękę udroźniło znaczną część nieczynnego odcinka i organizuje sezonowe turystyczne przejazdy lekkimi drezynami. Dzięki ich działaniom odcinek Świdnica Kraszowice – Olszyniec jest praktycznie w całości przejezdny drezyną.

Stan infrastruktury kolejowej w Aglomeracji Wałbrzyskiej uznać można za przeciętny. Dotyczy to zwłaszcza linii kolejowych, niejednokrotnie jednotorowych. Stan linii kolejowych przekłada się na dopuszczalną prędkość pociągów, a ta na atrakcyjność tego środka

lokomocji. W gorszej kondycji jest infrastruktura dworcowa. Duża część dworców (głównie poza najważniejszymi miastami) jest w złym stanie technicznym. Zamknięte budynki dworcowe oraz zdewastowane wiaty peronowe sprawiają, że nie spełniają one swoich funkcji. Dodatkowo zaznaczyć należy, iż istniejąca lokalizacja dworców i przystanków kolejowych w dużej mierze wynika z uwarunkowań historycznych. W rezultacie ich układ jest nieadekwatny do dzisiejszych potrzeb mieszkańców, a tym samym ogranicza zainteresowanie transportem kolejowym. Przykładem może być Strzegom, gdzie dworzec kolejowy znajduje się na obrzeżach miasta (ok. 2,5 km od centrum). Nie ma również rozwiniętej sieci przystanków przy specjalnych strefach ekonomicznych. Przykładem pozytywnych działań zmierzających do poprawy stanu infrastruktury kolejowej jest modernizacja linii Świdnica–Jaworzyna Śląska. Szans rozwoju kolejnictwa upatrywać można również we wzmożonych działaniach firm prywatnych związanych z eksploatacją surowców i ich udziałem w działaniach modernizacyjnych infrastruktury kolejowej.

### 3.2. Transport drogowy

Transport drogowy funkcjonować będzie w oparciu o istniejącą sieć dróg krajowych, dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych. Kluczowy dla sytuacji Aglomeracji Wałbrzyskiej jest rozwój infrastruktury drogowej. Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzony jest przez sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne, a ich stan oceniany jest jako dostateczny lub zły. Podstawowym mankamentem jest fakt, że są to przeważnie drogi jednojezdniowe, nie wystarczające w czasach wzmożonego rozwoju transportu samochodowego. Drogi te nie gwarantują odpowiedniej przepustowości, a tym samym mogą być barierą rozwoju gospodarki. Wewnętrzny układ komunikacyjny tworzą drogi gminne i powiatowe. Problemem jest również brak obwodnic m.in. Wałbrzycha, Szczawna-Zdroju, Głuszycy, Świebodzic, Nowej Rudy – Słupca, Lubawki, Boguszowa-Gorc.

Zewnętrzny układ infrastruktury drogowej Aglomeracji Wałbrzyskiej tworzony jest poprzez następującą sieć dróg krajowych:

- DK 35: Wrocław/A4 – Świdnica – Świebodzice – Wałbrzych – Mieroszów – połączenie z Republiką Czeską: Golińsk-Starostin (ograniczenie przejazdu samochodów do 6 ton),
- DK 5: Kostomłoty/A4 – Strzegom – Kamienna Góra – Lubawka – połączenie z Republiką Czeską: Lubawka-Kralovec (przejazd samochodów osobowych i ciężarowych, na granicy Lubawka – Královec nie mogą przekraczać pojazdy ciężarowe o DMC powyżej 9 ton ze względu na ograniczenie na przygranicznym moście),
- DK 34: Świebodzice – Dobromierz/DK5.

Dodatkowo układ dróg krajowych uzupełniony jest o sieć dróg wojewódzkich, które w Aglomeracji Wałbrzyskiej przebiegają w następujący sposób:

- DW 367: Kamienna Góra – Czarny Bór – Boguszów-Gorce – Wałbrzych,
- DW 375: Stare Bogaczowice – Szczawno-Zdrój – Wałbrzych,
- DW 376: Czarny Bór – Stare Bogaczowice – Szczawno-Zdrój – Wałbrzych,

- DW 379: Świdnica – Wałbrzych,
- DW 380: Mioszów – Głuszycyca,
- DW 381: Wałbrzych – Jedlina-Zdrój – Głuszycyca – Nowa Ruda – Kłodzko (na wysokości Głuszycy Górnej funkcjonuje połączenie z Republiką Czeską – samochody osobowe: Głuszycyca Górna – Janovicky),
- DW 383: Jedlina-Zdrój – Walim – Pieszycyca – Dzierżoniów,
- DW 385: Nowa Ruda – Tłumaczów – połączenie z Republiką Czeską (Tłumaczów-Otovice, ruch samochodów osobowych).

Większość wskazanych dróg posiada niskie parametry techniczne (drogi jednojezdniowe). Stan infrastruktury drogowej przez wszystkie gminy Aglomeracji Wałbrzyskiej oceniany jest jako dostateczny lub zły. Szybkich remontów wymagają nie tylko drogi gminne, ale także powiatowe, wojewódzkie (nr 381, 383, 385, 387, 388) i krajowe (nr 5 i 35). Ponadto, górski charakter determinujący słabą drogową dostępność komunikacyjną powoduje, że czas dojazdu do centrum Aglomeracji Wałbrzyskiej z takich miast jak Miasto Nowa Ruda (ok. 40 minut), czy Miasto Kamienna Góra (ok. 30 minut) jest długi pomimo relatywnie niewielkich odległości dzielących je od centrum Wałbrzycha (niskie prędkości przejazdu od 35 do 62 km/h). Potrzeby rozbudowy infrastruktury drogowej odnoszą się głównie do zewnętrznego skomunikowania gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej oraz budowy obwodnic (między innymi: Boguszowa-Gorce, Czarnego Boru, Głuszycyca, gm. Nowa Ruda, Szczawna-Zdroju, Świebodzic) celem odciążenia obszarów centrów miast. Za kluczowy dla rozwoju Aglomeracji uznaje się projekt Drogi Sudeckiej (nr 389) łączącej większość gmin analizowanego obszaru począwszy od Miasta Nowa Ruda, aż po Miasto Kamienna Góra. Równie istotna dla zewnętrznego skomunikowania Aglomeracji Wałbrzyskiej jest lokalizacja postulowanego przebiegu drogi ekspresowej S3, między innymi przez teren Kamiennej Góry, która umożliwiłaby wyprowadzenie ruchu w kierunku autostrady A4 (sieci dróg TEN-T).

Dla uzyskania spójności sieci drogowej na obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej, zakłada się modernizację istniejących dróg lokalnych stanowiących połączenia sieci Wałbrzycha z gminami oraz budowę nowych odcinków między gminami Aglomeracji (np. obwodnica Boguszowa-Gorc).

### 3.3. Transport lotniczy

Jednym z czynników ułatwiających dostępność komunikacyjną regionu jest infrastruktura lotnicza. Obecnie na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej znajduje się jedno lądowisko dla samolotów, zlokalizowane w Gminie Świebodzice. Na lądowisku tym dopuszczone są starty i lądowania wszystkich rodzajów statków powietrznych o maksymalnej masie startowej (MTOW) do 5 700 kg. Dzisiejszy stan lądowiska jest niezadowolający. Trawiasty pas startowy, brak podstawowej infrastruktury, stałej zabudowy, mediów, wody, kanalizacji sanitarnej i deszczowej, sieci gazowej, zaplecza techniczno-socjalnego powoduje, iż pełne wykorzystanie potencjału transportu lotniczego jest niemożliwe.

W celu poprawy stanu istniejącego Gmina Świebodzice zleciła stworzenie studium wykonalności projektu, mającego na celu budowę lotniska sportowo-dyspozycyjnego

w Świebodzicach. Celem projektu jest stworzenie warunków do rozwoju bazy transportu lotniczego w subregionie. Docelowo zakłada się utworzenie lotniska lokalnego, użytku publicznego o ograniczonej certyfikacji. Lotnisko, zlokalizowane w tym samym miejscu, co obecne lądowisko, uzupełniać będzie funkcje, jakie obecnie pełni Port Lotniczy Wrocław – Strachowice w zakresie obsługi ruchu general aviation (GA).

Do głównych celów projektu zalicza się m.in. stworzenie możliwości sprawniejszego przemieszczania się pomiędzy gminami, wyrównanie szans rozwoju ekonomicznego obszarów oddalonych od głównych szlaków komunikacyjnych, urozmaicenie wyboru środka transportu ze względu na szybkość, czas dojazdu i komfort, ożywienie gospodarcze Aglomeracji Wałbrzyskiej, stworzenie odpowiednich warunków do rozwoju oferty związanej ze sportami i rekreacją lotniczą. Lotnisko ma docelowo obsługiwać ruch turystyczno-sportowy, dyspozycyjny oraz pełnić funkcje szkoleniowe, rekreacyjne i sportowe.

Lokalizacja lotniska pozostać ma bez zmian względem istniejącego lądowiska. Zakłada się rozlokowanie dróg startowych w zachodniej części działek, niemal przy samej ich granicy. W południowej części przewiduje się rozlokowanie infrastruktury lotniska tj. płyty postojowej dla samolotów, drogi kołowania, dojazdowe, pożarowe, parking oraz hangary i budynki administracyjno-operacyjne. Dla zapewnienia efektywnego ruchu samolotów na polu wzlotów zaprojektowano jedną drogę kołowania (DK) o szerokości 10,5 m łączącą płytę postoju samolotów z drogą startową. Jest ona wystarczająca dla obsługi ruchu do 20 tys. operacji/rok.

Do materialnych beneficjentów korzyści płynących z projektu należeć będą:

- przedsiębiorcy prowadzący działalność w regionie realizacji inwestycji,
- gminy aglomeracji, do których wpłyną zwiększone środki z udziału w podatkach bezpośrednich i pośrednich, w związku ze zwiększonymi wpływami generowanymi przez przedsiębiorców,
- mieszkańcy, turyści i przedsiębiorcy, dzięki poprawie dostępności regionu.

Do korzyści niematerialnych zaliczyć będzie można:

- stworzenie reprezentatywnego miejsca w gminie i Aglomeracji,
- zwiększenie atrakcyjności gminy i Aglomeracji, jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej,
- podniesienie estetyki i zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej,
- zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy,
- zwiększenie dochodów przedsiębiorców prowadzących działalność w obszarze gminy i Aglomeracji,
- podniesienie poziomu cywilizacyjnego i jakości życia mieszkańców miasta i Aglomeracji.

### **3.4.Transport rowerowy**

Zgodnie z Zintegrowanym Programem Transportu Publicznego jednym z głównych celów szczegółowych jest „Budowa systemu ścieżek i tras rowerowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą”.

Transport rowerowy, na przykładzie zagranicznych doświadczeń, jest perspektywnym sposobem podróżowania, pozbawionym negatywnego oddziaływania na środowisko oraz charakteryzującym się minimalną zajętością terenu. Turystyka rowerowa od wielu lat rozwijana jest w Republice Czeskiej na terenach sąsiadujących z Aglomeracją Wałbrzyską. Tymczasem obszar leżący po polskiej stronie granicy zajmuje równie atrakcyjny turystycznie rejon Sudetów Środkowych i posiada produkty turystyczne rozpoznawalne w skali całego województwa, a nawet kraju (np. Zamek Książ, Sanktuarium Matki Bożej Łaskawej w Krzeszowie). Wobec powyższego wskazane jest tworzenie tras rowerowych w odpowiednich lokalizacjach, przy czym zadbać należy również o wysoką dostępność rowerową stacji i przystanków kolejowych i autobusowych, a także o możliwość wygodnego i bezpiecznego pozostawienia roweru w ich pobliżu. Omówione działania przyczynią się do zwiększenia wykorzystania roweru nie tylko w celach rekreacyjno-turystycznych.

Zwiększenie popularności ruchu rowerowego do zadawalającego poziomu, powyżej 5% udziału w ruchu miejskim, wymaga budowy i wydzielenia systemu tras rowerowych pozwalających na wygodne i bezpieczne poruszanie się po mieście. Dodatkowe działania to budowa parkingów rowerowych, jak również koordynacja z komunikacją zbiorową w postaci parkingów (Bike & Ride). W roku 2011 w Wałbrzychu mieście ruszył program "Rowerowy Wałbrzych". W roku 2014 wg danych Stowarzyszenia Rowerowy Wałbrzych w Wałbrzychu jest kilka dróg rowerowych: na Podzamczu i Piaskowej Górze, także m.in. na całej ul. Uczniowskiej, fragmencie ul. Wysockiego od ronda przy Starej Kopalni do skrzyżowania obok OSiR-u, na obwodnicy Szczawna (od ronda w górę). W planach jest powstanie ścieżek rowerowych przy ul. Świdnickiej, wzdłuż remontowanego wjazdu do Wałbrzycha w kierunku Książa, która będzie przedłużeniem istniejącego fragmentu traktu od strefy ekonomicznej, a także przy ul. Strzegomskiej, która będzie przebudowywana oraz przy remontowanej ul. Sikorskiego.

### **3.5. Węzły przesiadkowe, parkingi Park and Ride oraz Bike and Ride**

W obszarze Aglomeracji Wałbrzyskiej – w Wałbrzychu, należy wyznaczyć lokalizację i wybudować zintegrowany węzeł przesiadkowy – regionalny dworzec autobusowy (dla wszystkich rodzajów połączeń autobusowych), połączony z dworcem kolejowym dla obsługi komunikacji dalekobieżnej i regionalnej, także z Wrocławia. W miarę potrzeb i uzasadnienia transportowego, funkcjonalnego i ekonomicznego w siedzibach gmin obszaru Aglomeracji Wałbrzyskiej należy lokalizować główne węzły przesiadkowe.

Do każdego węzła przesiadkowego powinien być możliwy dojazd rowerem w systemie Bike and Ride, oraz dojazd samochodem w systemie Park and Ride lub Kiss and Ride. Ich lokalizacja i realizacja powinna być poprzedzona analizą zapotrzebowania na tego typu podróże dla każdej lokalizacji węzła. Zapotrzebowanie na tego typu parkingi jest zmienne i zależy od aktualnej w danym momencie oferty przewozowej (częstotliwości i poziom cen), stopnia przepustowości układu drogowego, szczególnie w miastach oraz dostępności miejsc parkingowych w bezpośrednim sąsiedztwie celów podróży.

W celu przełamania niechęci do przesiadania się w ramach jednej podróży, węzły przesiadkowe należy kształtować w sposób eliminujący utrudnienia na drodze przesiadki oraz

instalować dodatkowe wyposażenie ułatwiające korzystanie z transportu jak również zmniejszające uciążliwość oczekiwania na pojazdy.

W ramach koncepcji zaproponowano następujące zadania: budowę 3 nowych przystanków kolejowych, stworzenie 7 zintegrowanych węzłów przesiadkowych przy wybranych przystankach i stacjach kolejowych, budowę 19 parkingów „Bike and Ride” przy wybranych przystankach oraz stacjach kolejowych, budowę 8 parkingów „Park and Ride” przy wybranych przystankach i stacjach kolejowych oraz renowację 9 budynków dworców kolejowych.

### **3.6. Inteligentny System Transportu**

Systemy ITS stosuje się w celu zarówno bardziej efektywnego wykorzystania istniejącej infrastruktury transportowej, czyli w przypadku miast są to skrzyżowania z sygnalizacją świetlną, wydzielone pasy dla transportu publicznego, strefy parkingowe, parkingi kubaturowe, stacje ważenia pojazdów, stacje monitorowania warunków pogodowych itp. jak i w celu lepszego docierania z informacją istotną z punktu widzenia kierowców, pasażerów i innych uczestników ruchu. Systemy ITS to nie tylko samo dynamiczne sterowanie układem faz w sygnalizacji świetlnej. ITS to również potężne narzędzie analityczne, dostarczające operatorom permanentnych danych rzeczywistych z terenu objętego systemem – detektorów, kamer itp. Jednostki zarządzające miastem dzięki systemom ITS mają dostęp do wszelkiego rodzaju analiz wspierających decyzyjność planistyczną i zarządczą.

Do pełnego wykorzystania systemu ITS niezbędne jest pozyskanie zarówno wyspecjalizowanej kadry o charakterze operatorów i analityków a jednocześnie wytworzenie w istniejących jednostkach zarządzających ruchem w mieście i aglomeracji przekonania o potrzebie przyszłej współpracy. W końcowej fazie budowy wskazane będzie delegowanie pracowników do pracy w centrum.

Samo wybudowanie poszczególnych elementów systemu może być jedynie dobrą bazą do zbudowania sprawnie działającego instrumentu jakim jest Centrum Zarządzania Ruchem.

### **4. Wnioski końcowe**

Program wskazuje, że rozwój zintegrowanego transportu publicznego w Aglomeracji Wałbrzyskiej jest ściśle powiązany ze zmianą dotychczasowych ram organizacyjnych oraz z przeprowadzeniem odpowiednich inwestycji infrastrukturalnych i taborowych.

Zaleca się powołanie nowego podmiotu będącego organizatorem zintegrowanego publicznego transportu zbiorowego na terenie Aglomeracji Wałbrzyskiej, tj. spółki kapitałowej związanej na mocy porozumień powiatowych. Powołanie takiej, a nie innej instytucji znacznie ułatwi organizację przewozów aglomeracyjnych, gdyż w praktyce wyeliminuje jeden szczebel organizacyjny (jeden nowy w miejsce powiatowego i gminnego) oraz w najbardziej optymalny sposób umożliwi współpracę z województwem. Dodatkowo organizacja transportu aglomeracyjnego przez spółkę kapitałową znacznie ułatwi rozliczenia finansowe oraz pozwoli na bardziej racjonalne planowanie sieci komunikacyjnej z korzyścią dla mieszkańców Aglomeracji Wałbrzyskiej.

W opracowaniu przewidziano szereg działań inwestycyjnych poprawiających jakość transportu aglomeracyjnego. Zwraca się uwagę, na fakt, że perspektywa budżetu Unii Europejskiej w latach 2014 – 2020 jest największą szansą na ich zrealizowanie, gdyż w jej horyzoncie utworzono instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, które Aglomeracji Wałbrzyskiej gwarantuje w Regionalnym Programie Operacyjnym Województw Dolnośląskiego na lata 2014 – 2020 środki finansowe na zrealizowanie szeregu inwestycji.

Do realizacji zarekomendowano wariant, który opiera organizację transportu aglomeracyjnego na transporcie autobusowym, a powołany organizator – spółka kapitałowa, powinna nawiązać jak najściślejszą współpracę z organizatorem wojewódzkich przewozów pasażerskich w transporcie kolejowym – Województwem Dolnośląskim w celu integracji obu systemów publicznego transportu zbiorowego.

### 5. Planowane inwestycje w obszarze transportu publicznego

Nr	Nazwa działania	Jednostka realizująca	Termin realizacji	Przewidywane źródło finansowania
1	Przebudowa dróg wojewódzkich nr 367 i 381 na obszarze gmin Boguszów-Gorce i Wałbrzych wraz z budową obwodnicy Boguszowa-Gorc i dzielnicy Sobięcín w Wałbrzychu („Droga Sudecka”)	DSDiK, Urząd Miasta Wałbrzych, Urząd Miejski Boguszów-Gorce	2014-2018	środki jst, środki unijne RPO WD
2	Przebudowa linii kolejowej nr 285 na odcinku Świdnica Kraszowice-Jedlina Zdrój	PKP PLK SA	2015-2020	środki własne, środki unijne RPO WD
3	Rewitalizacja linii kolejowej nr 291 na trasie Wałbrzych Główny - Mieroszów - Mezimesti	PKP PLK SA	2015-2020	środki własne, środki unijne
4	Modernizacja linii kolejowej nr 286 Wałbrzych - Kłodzko	PKP PLK SA	2015-2020	środki własne, środki unijne
5	Rewitalizacja linii kolejowej nr 137 Legnica - Jaworzyna Śląska - Świdnica - Ząbkowice Śląskie	PKP PLK SA	2015-2020	środki własne, środki unijne RPO WD
6	Rewitalizacja linii kolejowej nr 274 Wrocław - Jelenia Góra	PKP PLK SA	2015-2020	środki własne, środki unijne RPO WD
7	Przebudowa łącznik Drogi Sudeckiej nr 381 z drogą nr 385 do granicy państwa Tłumaczów- Otovice	DSDiK, Urząd Miasta Nowa Ruda	2015-2020	środki własne, środki unijne RPO WD
8	Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej – system dostępności i wykorzystania linii kolejowych	Agglomeracja Wałbrzyska	2015-2020	środki jst, środki unijne
9	Budowa zintegrowanego systemu komunikacyjnego Aglomeracji Wałbrzyskiej – system połączeń drogowych	Agglomeracja Wałbrzyska	2015-2022	środki jst, środki unijne
10	Budowa Centrum Przesiadkowego Aglomeracji Wałbrzyskiej wraz z	Agglomeracja Wałbrzyska	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD

	modernizacją infrastruktury transportu publicznego w ramach rozwoju niskoemisyjnego transportu miejskiego			
11	Budowa systemu zarządzania ruchem drogowym z funkcjami poprawy bezpieczeństwa i ochrony dróg, w oparciu o Inteligentne Systemy Transportowe	Aglomeracja Wałbrzyska, Urząd Miejski w Wałbrzychu	2015-2018	środki jst, środki unijne RPO WD
12	Poprawa jakości transportu podmiejskiego w powiecie kamiennogórskim i Aglomeracji Wałbrzyskiej	Aglomeracja Wałbrzyska	2015-2016	środki jst, środki unijne RPO WD
13	Modernizacja taboru transportowego	Urząd Miejski w Wałbrzychu	2015-2016	środki jst, środki unijne RPO WD
14	Budowa centrów przesiadkowych w systemie P&R oraz B&R (Wałbrzych Centrum, Wałbrzych Szczawienko, Wałbrzych - Plac Na Rozdrożu)	Urząd Miejski w Wałbrzychu	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
15	Modernizacja oświetlenia ulicznego z wprowadzeniem systemu zarządzania	Urząd Miejski w Wałbrzychu	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
16	Budowa systemu ścieżek rowerowych	Urząd Miejski w Wałbrzychu	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
17	Remont i przebudowa dróg gminnych	Urząd Miejski Boguszów-Gorce	2014-2015	środki jst
18	Porozumienie międzygminne w zakresie transportu zbiorowego	Urząd Miejski Boguszów-Gorce	2014-2017	środki jst
19	Modernizacja istniejącego systemu odwodnienia dróg i placów w systemie grawitacyjnym oraz uwzględnieniem zastosowania odpowiednich urządzeń podczyszczających	Urząd Miejski Boguszów-Gorce	2014-2017	środki jst
20	Nowoczesny transport publiczny - zakup taboru i modernizacja infrastruktury. Zakup autobusu	Urząd Miejski Boguszów-Gorce	2014-2017	środki jst, środki unijne RPO WD
21	Poprawa jakości dróg oraz infrastruktury towarzyszącej	Urząd Miejski Boguszów-Gorce	2015-2030	środki jst, środki unijne RPO WD
22	Modernizacja oświetlenia ulicznego z wprowadzeniem systemu zarządzania	Gmina Czarny Bór	2015-2020	środki jst, środki unijne
23	Budowa obwodnicy Czarnego Boru	Gmina Czarny Bór	2015-2017	środki jst, środki unijne
24	Budowa centrów przesiadkowych dla mieszkańców korzystających z komunikacji publicznej	Gmina Czarny Bór	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
25	Budowa systemu ścieżek rowerowych	Gmina Czarny Bór	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
26	Budowa ścieżek rowerowych, pieszych i konnych	Gmina Głuszycza	2014-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
27	Centra przesiadkowe – stworzenie centrów przesiadkowych wraz z budową przystanków i modernizacją	Gmina Jedlina-Zdrój	2016-2020	środki jst, środki unijne RPO WD



	dojazdów w kluczowych miejscach na terenie miasta			
28	Modernizacja oświetlenia drogowego w Jedlinie-Zdroju	Gmina Jedlina-Zdrój	2016-2020	środki jst, środki unijne
29	Budowa ścieżek rowerowych na terenie Gminy Jedlina-Zdrój	Gmina Jedlina-Zdrój	2016-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
30	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenie Gminy Miejskiej Kamienna Góra na nowoczesne energooszczędne wraz z systemem zintegrowanego zarządzania	Urząd Miasta Kamienna Góra	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
31	Budowa ścieżek rowerowych na terenie Gminy Miejskiej Kamienna Góra w celu zmniejszenia zanieczyszczenia powietrza przez ruch miejski	Urząd Miasta Kamienna Góra	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
32	Poprawa jakości transportu podmiejskiego	Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej Sp. z o. o. w Kamiennej Górze	2015-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
33	Remont drogi gminnej Nr 114865D Przedwojów - Janiszów	Urząd Gminy Kamienna Góra	2016-2017	środki jst, środki unijne
34	Przebudowa drogi gminnej Nr 114852D Gorzeszowie	Urząd Gminy Kamienna Góra	2017-2018	środki jst, środki unijne
35	Remont drogi gminnej Nr 114903D w Pisarzowicach	Urząd Gminy Kamienna Góra	2019-2020	środki jst, środki unijne
36	Budowa dróg przelotowych przez miasto Lubawka	Urząd Miasta Lubawka	2015-2018	środki jst, środki unijne
37	Przebudowa oświetlenia ulicznego w Lubawce	Urząd Miasta Lubawka	2015-2018	środki jst, środki unijne
38	Budowa ścieżki rowerowej z Lubawki do Chełmska Śląskiego, rozbudowa i modernizacja istniejącej infrastruktury ścieżek rowerowych	Urząd Miasta Lubawka	2015-2018	środki jst, środki unijne RPO WD
39	Modernizacja oświetlenia drogowego na terenie gminy Mieroszów	Urząd Gminy Mieroszów	2016-2020	środki jst, środki unijne
40	Przebudowa dróg lokalnych gminnych z powiązaniem do S-3	Urząd Gminy Mieroszów	2019-2020	środki jst, środki unijne
41	Budowa ulicy Reymonta	Urząd Gminy Mieroszów	2015-2016	środki jst, środki unijne
42	Budowa i modernizacja ścieżek rowerowych na terenie gminy Mieroszów	Urząd Gminy Mieroszów	2017-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
43	Modernizacja oświetlenia ulicznego	Urząd Miasta Nowa Ruda, Starostwo Kłodzkie	2014-2020	środki jst, środki unijne
44	Wprowadzenie systemu zarządzania oświetleniem	Urząd Miasta Nowa Ruda, Starostwo Kłodzkie	2014-2020	środki jst, środki unijne RPO WD
45	Budowa lub modernizacja ścieżek	Urząd Miasta	2014-	środki jst, środki

	rowerowych	Nowa Ruda, Starostwo Kłodzkie	2020	unijne RPO WD
46	Budowa centrów przesiadkowych dla mieszkańców korzystających z komunikacji publicznej. Kompleksowa rewitalizacja dworca PKP w Nowej Rudzie centrum	Urząd Miasta Nowa Ruda	2014- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD
47	Budowa dróg przelotowych przez miasto. Modernizacja ul. Świdnickiej w Nowej Rudzie	Urząd Miasta Nowa Ruda	2014- 2020	środki jst, środki unijne
48	Modernizacja oświetlenia ulicznego	Urząd Gminy Nowa Ruda	2014- 2020	środki jst, środki unijne
49	Wprowadzenie systemu zarządzania oświetleniem	Urząd Gminy Nowa Ruda	2014- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD
50	Budowa lub modernizacja ścieżek rowerowych	Urząd Gminy Nowa Ruda	2014- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD
51	Wymiana lamp oświetlenia ulicznego na lampy typu LED we wszystkich miejscowościach Gminy Stare Bogaczowice	Urząd Gminy Stare Bogaczowice	2015- 2018	środki jst, środki unijne
52	Budowa nowego odcinka drogi od ronda obwodnicy Szczawna-Zdroju do drogi wojewódzkiej nr 375	Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu	2014- 2020	środki jst, środki unijne
53	Modernizacja oświetlenia drogowego z wykorzystaniem technologii LED wraz z budową systemu inteligentnego sterowania	Urząd Miasta Szczawno-Zdrój	2015- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD
54	Budowa ścieżek rowerowych	Urząd Miasta Szczawno-Zdrój	2015- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD
55	Zakup autobusów niskoemisyjnych	Urząd Miejski Świebodzice, Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej	2015- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD
56	Wspieranie rozwiązań pozwalających na unikanie lub zmniejszanie wielkości emisji z transportu	Urząd Miejski Świebodzice, Przedsiębiorstwa komunikacyjne, Zarządy dróg	2015- 2020	środki jst, środki unijne RPO WD

**Załącznik nr 2. Tabele z danymi statystycznymi**

Tabela 1. Podmioty gospodarcze – sektor prywatny

Gmina	2004	2012	Rok 2004 = 100
<b>Boguszów-Gorce</b>			
Sektor prywatny ogółem	1 201	1 229	102
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	878	758	86
Spółki handlowe	29	36	124
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	8	200
<b>Czarny Bór</b>			
Sektor prywatny ogółem	312	378	121
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	268	316	118
Spółki handlowe	6	10	167
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	2	3	150
<b>Głuszycza</b>			
Sektor prywatny ogółem	736	741	101
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	559	470	84
Spółki handlowe	23	24	104
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	8	8	100
<b>Jedlina-Zdrój</b>			
Sektor prywatny ogółem	409	466	114
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	331	362	109
Spółki handlowe	14	20	143
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	5	6	120
<b>gm. Kamienna Góra</b>			
Sektor prywatny ogółem	1 774	1 983	112
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 320	1 341	102
Spółki handlowe	108	138	128
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	40	50	125
<b>gw. Kamienna Góra</b>			
Sektor prywatny ogółem	491	687	140
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	411	584	142
Spółki handlowe	19	19	100
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	2	3	150
<b>Lubawka</b>			
Sektor prywatny ogółem	682	876	128

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	539	640	119
Spółki handlowe	30	42	140
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	13	16	123
<b>Mioszów</b>			
Sektor prywatny ogółem	555	610	110
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	414	405	98
Spółki handlowe	16	20	125
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	6	150
<b>gm. Nowa Ruda</b>			
Sektor prywatny ogółem	2 228	2 187	98
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 743	1 483	85
Spółki handlowe	90	108	120
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	35	37	106
<b>gw. Nowa Ruda</b>			
Sektor prywatny ogółem	773	789	102
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	682	660	97
Spółki handlowe	25	31	124
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	14	14	100
<b>Szczawno-Zdrój</b>			
Sektor prywatny ogółem	972	1061	109
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	748	749	100
Spółki handlowe	48	64	133
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	16	15	94
<b>Stare Bogaczowice</b>			
Sektor prywatny ogółem	317	366	115
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	268	300	112
Spółki handlowe	15	20	133
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	4	100
<b>Świebodzice</b>			
Sektor prywatny ogółem	2 199	2 135	97
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 775	1 518	86
Spółki handlowe	132	157	119
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	39	41	105
<b>Walim</b>			
Sektor prywatny ogółem	442	500	113
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	351	364	104

Spółki handlowe	24	34	142
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	4	6	150
<b>Wałbrzych</b>			
Sektor prywatny ogółem	13 092	12 899	99
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	9 688	8 313	86
Spółki handlowe	778	851	109
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	143	142	99
<b>Świdnica</b>			
Sektor prywatny ogółem	7 541	8 047	107
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	5 544	5 148	93
Spółki handlowe	454	604	133
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	113	153	135
<b>Jaworzyna Śląska</b>			
Sektor prywatny ogółem	561	726	129
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	445	518	116
Spółki handlowe	24	30	125
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	11	13	118
<b>Strzegom</b>			
Sektor prywatny ogółem	2 381	2 587	109
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	1 802	1 850	103
Spółki handlowe	131	146	111
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	39	38	97
<b>Żarów</b>			
Sektor prywatny ogółem	792	1 030	130
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	648	720	111
Spółki handlowe	36	67	186
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	8	20	250
<b>Dobromierz</b>			
Sektor prywatny ogółem	329	393	119
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	264	305	116
Spółki handlowe	17	25	147
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	10	10	100
<b>Marcinowice</b>			
Sektor prywatny ogółem	402	502	125
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	294	376	128
Spółki handlowe	39	41	105
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	15	17	113
<b>gw. Świdnica</b>			

Sektor prywatny ogółem	1 120	1 418	127
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	944	1 194	126
Spółki handlowe	52	62	119
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	12	10	83
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>			
<b>Sektor prywatny ogółem</b>	<b>39 309</b>	<b>41 610</b>	<b>106</b>
<b>Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą</b>	<b>29 916</b>	<b>28 374</b>	<b>95</b>
<b>Spółki handlowe</b>	<b>2 110</b>	<b>2 549</b>	<b>121</b>
<b>Spółki z udziałem kapitału zagranicznego</b>	<b>541</b>	<b>620</b>	<b>115</b>
<b>Dolny Śląsk</b>			
Sektor prywatny ogółem	288 627	321 590	111
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	228 244	232 065	102
Spółki handlowe	17 648	28 093	159
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	5 082	6 910	136
<b>Polska</b>			
Sektor prywatny ogółem	3 442 317	3 851 828	112
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	2 763 380	2 917 272	106
Spółki handlowe	214 974	344 323	160
Spółki z udziałem kapitału zagranicznego	51 347	74 633	145

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 2. Podmioty wpisane do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców

Gmina	2009	2012	Dynamika Rok 2009 = 100	Polska = 100 Rok 2012	Dolny Śląsk = 100 Rok 2012
Boguszów-Gorce	992	947	95	92	82
Czarny Bór	780	806	103	78	70
Głuszycza	879	986	112	96	85
Jedlina-Zdrój	1 118	950	85	92	82
gm. Kamienna Góra	1 055	1 148	109	111	99
gw. Kamienna Góra	672	778	116	75	67
Lubawka	814	864	106	84	75
Mieroszów	951	1 055	111	102	91
gm. Nowa Ruda	1 067	1 106	104	107	96
gw. Nowa Ruda	693	674	97	65	58
Szczawno-Zdrój	1 921	1 892	98	183	164
Stare Bogaczowice	826	881	107	85	76
Świebodzice	1 085	1 061	98	103	92
Walim	1 002	1 050	105	102	91

Wałbrzych	1 123	1 176	105	114	102
Świdnica	1 330	1 402	105	136	121
Jaworzyna Śląska	720	750	104	73	65
Strzegom	1 006	1 043	104	101	90
Żarów	820	880	107	85	76
Dobromierz	776	751	97	73	65
Marcinowice	741	795	107	77	69
gw. Świdnica	839	868	103	84	75
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>964</b>	<b>994</b>	<b>104</b>	<b>96</b>	<b>86</b>
<b>Dolny Śląsk</b>	<b>1 101</b>	<b>1 156</b>	<b>105</b>	<b>112</b>	<b>100</b>
<b>Polska</b>	<b>981</b>	<b>1 032</b>	<b>105</b>	<b>100</b>	<b>89</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 3. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

Gmina	2004	2012	Rok 2004 = 100	Dolny Śląsk = 100 2012
Boguszów-Gorce	20,5	14,2	69,3	171,1
Czarny Bór	16,8	13,1	78,0	157,8
Głuszyca	17,6	11,9	67,6	143,4
Jedlina-Zdrój	19,0	9,3	48,9	112,0
gm. Kamienna Góra	14,4	12,2	84,7	147,0
gw. Kamienna Góra	14,7	10,5	71,4	126,5
Lubawka	17,8	11,0	61,8	132,5
Mieroszów	20,7	10,6	51,2	127,7
gm. Nowa Ruda	18,6	13,9	74,7	167,5
gw. Nowa Ruda	21,4	15,7	73,4	189,2
Szczawno-Zdrój	14,8	8,4	56,8	101,2
Stare Bogaczowice	17,3	9,1	52,6	109,6
Świebodzice	15,6	9,1	58,3	109,6
Walim	23,3	13,9	59,7	167,5
Wałbrzych	16,8	10,5	62,5	126,5
Świdnica	14,1	7,4	52,5	89,2
Jaworzyna Śląska	15,4	8,0	51,9	96,4
Strzegom	18,3	11,6	63,4	139,8
Żarów	15,8	6,9	43,7	83,1
Dobromierz	18,3	13,4	73,2	161,4
Marcinowice	14,1	7,1	50,4	85,5
gw. Świdnica	15,6	7,3	46,8	88,0
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>17,3</b>	<b>10,7</b>	<b>61,5</b>	<b>128,8</b>
<b>Dolny Śląsk</b>	<b>13,6</b>	<b>8,3</b>	<b>61,0</b>	<b>100,0</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 4. Ludność gmin Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004–2012

Gmina	2004	2012	Rok 2004 = 100	Dolny Śląsk = 100 2012
Boguszów-Gorce	16 815	16 417	97,6	0,6
Czarny Bór	4 804	4 850	101,0	0,2
Głuszycza	9 379	9 040	96,4	0,3
Jedlina-Zdrój	5 155	5 033	97,6	0,2
gm. Kamienna Góra	21 675	20 342	93,9	0,7
gw. Kamienna Góra	8 663	9 007	104,0	0,3
Lubawka	11 728	11 477	97,9	0,4
Mioszów	7 582	7 212	95,1	0,2
gm. Nowa Ruda	24 697	23 475	95,1	0,8
gw. Nowa Ruda	12 323	12 163	98,7	0,4
Szczawno-Zdrój	5 544	5 882	106,1	0,2
Stare Bogaczowice	4 112	4 245	103,2	0,1
Świebodzice	23 233	23 306	100,3	0,8
Walim	5 751	5 754	100,1	0,2
Wałbrzych	127 566	119 171	93,4	4,1
Świdnica	60 541	59 737	98,7	2,0
Jaworzyna Śląska	10 294	10 468	101,7	0,4
Strzegom	27 220	26 991	99,2	0,9
Żarów	12 340	12 655	102,6	0,4
Dobromierz	5 487	5 381	98,1	0,2
Marcinowice	6 560	6 480	98,8	0,2
gw. Świdnica	15 181	16 719	110,1	0,6
<b>Agglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>426 650</b>	<b>415 805</b>	<b>97,5</b>	<b>14,3</b>
<b>Dolny Śląsk</b>	<b>2 890 967</b>	<b>2 914 362</b>	<b>100,8</b>	<b>100,0</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 5. Saldo migracji wewnętrznych w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2004–2012

Gmina	2004	2012
Boguszów-Gorce	-37	-76
Czarny Bór	-9	-13
Głuszycza	-6	-26
Jedlina-Zdrój	-19	-19
Kamienna Góra (miasto)	-75	-97
Kamienna Góra (wieś)	-14	24
Lubawka	12	-23
Mioszów	-8	-39
Nowa Ruda (miasto)	-122	-105
Nowa Ruda (wieś)	41	-12
Stare Bogaczowice	24	14
Szczawno-Zdrój	24	-27
Świebodzice	-26	72
Walim	-3	32
Wałbrzych	-541	-257
Świdnica	-273	-292



Gmina	2004	2012
Jaworzyna Śląska	-7	-22
Strzegom	-117	-38
Żarów	7	15
Dobromierz	-11	-32
Marcinowice	15	-17
gw. Świdnica	83	232
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>-1062</b>	<b>-706</b>

Źródło: opracowanie na podstawie Perspektywy Rozwoju Aglomeracji Wałbrzyskiej. Analiza sytuacyjna.

Tabela 6. Przemiany potencjału demograficznego w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym		Przyrost naturalny na 1000 ludności	
	2004	2012	2004	2012
Boguszów-Gorce	90,1	116,6	-2,5	-2,2
Czarny Bór	50,6	74,0	0,8	0,2
Głuszycza	85,8	113,9	-2,9	-3,1
Jedlina-Zdrój	95,6	117,3	-7,8	-3,8
gm. Kamienna Góra	87,3	124,0	-2,3	-4,7
gw. Kamienna Góra	54,4	67,1	-0,3	-1,3
Lubawka	74,4	99,6	-3,0	-3,6
Mieroszów	86,0	120,8	-5,4	-6,3
gm. Nowa Ruda	99,2	143,7	-3,1	-5,2
gw. Nowa Ruda	83,4	103,9	-2,3	-4,8
Szczawno-Zdrój	156,4	164,0	-9,1	-8,1
Stare Bogaczowice	72,1	92,3	-2,4	-4,5
Świebodzice	83,9	114,4	-2,3	-4,0
Walim	81,2	108,4	-3,6	-1,7
Wałbrzych	106,8	140,6	-4,8	-5,9
Świdnica	85,3	132,5	-1,1	-2,8
Jaworzyna Śląska	68,6	85,6	-4,1	-0,4
Strzegom	70,2	101,0	0,0	-0,5
Żarów	67,9	88,1	0,0	-0,7
Dobromierz	70,9	87,8	0,4	-3,5
Marcinowice	53,1	70,3	2,3	-0,3
gw. Świdnica	61,2	75,1	-0,5	0,1
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>81,1</b>	<b>106,4</b>	<b>-2,4</b>	<b>-3,1</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 7. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców

Gmina	2005	2012	Rok 2005 = 100	Polska = 100	Dolny Śląsk = 100
Boguszów-Gorce	13	18	138	60	56

Czarny Bór	39	47	121	157	147
Głuszycza	11	22	200	73	69
Jedlina-Zdrój	8	22	275	73	69
gm. Kamienna Góra	21	28	133	93	88
gw. Kamienna Góra	18	39	217	130	122
Lubawka	21	33	157	110	103
Mioszów	15	31	207	103	97
gm. Nowa Ruda	14	17	121	57	53
gw. Nowa Ruda	13	24	185	80	75
Szczawno-Zdrój	25	32	128	107	100
Stare Bogaczowice	12	26	217	87	81
Świebodzice	9	15	167	50	47
Walim	25	35	140	117	109
Wałbrzych	20	29	145	97	91
Świdnica	19	30	158	100	94
Jaworzyna Śląska	15	23	153	77	72
Strzegom	15	21	140	70	66
Żarów	23	29	126	97	91
Dobromierz	18	32	178	107	100
Marcinowice	21	29	138	97	91
gw. Świdnica	8	14	175	47	44
<b>Agglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>17</b>	<b>27</b>	<b>164</b>	<b>90</b>	<b>85</b>
<b>Dolny Śląsk</b>	<b>21</b>	<b>32</b>	<b>152</b>	<b>107</b>	<b>100</b>
<b>Polska</b>	<b>21</b>	<b>30</b>	<b>143</b>	<b>100</b>	<b>94</b>

Zródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 8. Infrastruktura przedszkolna

Gmina	2004	2012	Rok 2004 = 100
<b>Boguszów-Gorce</b>			
Liczba przedszkoli	2	2	100
Miejsca	215	288	134
Liczba dzieci	197	238	121
<b>Czarny Bór</b>			
Liczba przedszkoli	1	1	100
Miejsca	125	120	96
Liczba dzieci	105	112	107
<b>Głuszycza</b>			
Liczba przedszkoli	1	1	100
Miejsca	106	157	148
Liczba dzieci	96	147	153
<b>Jedlina-Zdrój</b>			
Liczba przedszkoli	1	1	100

Miejsca	84	75	89
Liczba dzieci	80	75	94
<b>gm. Kamienna Góra</b>			
Liczba przedszkoli	3	4	133
Miejsca	393	598	152
Liczba dzieci	404	547	135
<b>gw. Kamienna Góra</b>			
Liczba przedszkoli	1	1	100
Miejsca	25	25	100
Liczba dzieci	25	25	100
<b>Lubawka</b>			
Liczba przedszkoli	3	2	67
Miejsca	231	255	110
Liczba dzieci	205	270	132
<b>Mioszów</b>			
Liczba przedszkoli	2	2	100
Miejsca	177	180	102
Liczba dzieci	145	153	106
<b>gm. Nowa Ruda</b>			
Liczba przedszkoli	4	4	100
Miejsca	221	275	124
Liczba dzieci	197	264	134
<b>gw. Nowa Ruda</b>			
Liczba przedszkoli	7	7	100
Miejsca	337	332	99
Liczba dzieci	246	304	124
<b>Szczawno-Zdrój</b>			
Liczba przedszkoli	1	1	100
Miejsca	100	125	125
Liczba dzieci	88	130	148
<b>Stare Bogaczowice</b>			
Liczba przedszkoli	0	0	0
Miejsca	0	0	0
Liczba dzieci	0	0	0
<b>Świebodzice</b>			
Liczba przedszkoli	3	5	167
Miejsca	450	725	161
Liczba dzieci	412	616	150
<b>Walim*</b>			

Liczba przedszkoli	0	0	0
Miejsca	0	0	0
Liczba dzieci	0	0	0
<b>Wałbrzych</b>			
Liczba przedszkoli	19	23	121
Miejsca	2 245	2 727	121
Liczba dzieci	1 984	2 390	120
<b>Świdnica</b>			
Liczba przedszkoli	11	14	127
Miejsca	1 057	1 567	148
Liczba dzieci	932	1 501	161
<b>Jaworzyna Śląska</b>			
Liczba przedszkoli	1	1	100
Miejsca	150	150	100
Liczba dzieci	90	197	219
<b>Strzegom</b>			
Liczba przedszkoli	6	6	100
Miejsca	518	514	99
Liczba dzieci	434	506	117
<b>Żarów</b>			
Liczba przedszkoli	1	2	200
Miejsca	112	227	203
Liczba dzieci	104	237	228
<b>Dobromierz*</b>			
Liczba przedszkoli	0	0	0
Miejsca	0	0	0
Liczba dzieci	0	0	0
<b>Marcinowice</b>			
Liczba przedszkoli	0	1	
Miejsca	0	18	
Liczba dzieci	0	7	
<b>gw. Świdnica</b>			
Liczba przedszkoli	2	4	200
Miejsca	116	208	179
Liczba dzieci	104	187	180
<b>Agglomeracja Wałbrzyska</b>			
<b>Liczba przedszkoli</b>	69	82	119

<b>Miejsca</b>	6 662	8 566	129
<b>Liczba dzieci</b>	5 848	7 906	135
<b>Dolny Śląsk</b>			
Liczba przedszkoli	493	616	125
Miejsca	51 113	67 924	133
Liczba dzieci	46 764	65 934	141
<b>Polska</b>			
Liczba przedszkoli	7 746	9 823	127
Miejsca	683 164	930 223	136
Liczba dzieci	644 128	911 507	142

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

\* w Dobromierzu funkcjonują trzy oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych. W 2012 r. uczęszczało do nich 76 dzieci. W gminie Walim funkcjonuje 5 oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych. W 2012 uczęszczało do nich 87 dzieci (dane na podstawie inf. z gmin).

Tabela 9. Uczniowie – szkoła podstawowa i gimnazjum

Gmina	2004	2012	Rok 2004 = 100
<b>Boguszów-Gorce</b>			
Szkoła podstawowa	1 094	759	69
Gimnazjum	667	368	55
<b>Czarny Bór</b>			
Szkoła podstawowa	404	327	81
Gimnazjum	265	221	83
<b>Głuszyca</b>			
Szkoła podstawowa	605	447	74
Gimnazjum	360	223	62
<b>Jedlina-Zdrój</b>			
Szkoła podstawowa	314	246	78
Gimnazjum	237	186	78
<b>gm. Kamienna Góra</b>			
Szkoła podstawowa	1 549	1 086	70
Gimnazjum	1 005	725	72
<b>gw. Kamienna Góra</b>			
Szkoła podstawowa	640	544	85
Gimnazjum	298	195	65
<b>Lubawka</b>			
Szkoła podstawowa	834	618	74
Gimnazjum	473	325	69
<b>Mieroszów</b>			
Szkoła podstawowa	554	376	68

Gimnazjum	335	163	49
<b>gm. Nowa Ruda</b>			
Szkoła podstawowa	1 565	1 044	67
Gimnazjum	939	617	66
<b>gw. Nowa Ruda</b>			
Szkoła podstawowa	958	607	63
Gimnazjum	536	302	56
<b>Szczawno-Zdrój</b>			
Szkoła podstawowa	261	189	72
Gimnazjum	156	128	82
<b>Stare Bogaczowice</b>			
Szkoła podstawowa	251	187	75
Gimnazjum	141	128	91
<b>Świebodzice</b>			
Szkoła podstawowa	1 529	1 106	72
Gimnazjum	897	574	64
<b>Walim</b>			
Szkoła podstawowa	317	249	79
Gimnazjum	214	142	66
<b>Wałbrzych</b>			
Szkoła podstawowa	7 428	5 352	72
Gimnazjum	4 785	3 103	65
<b>Świdnica</b>			
Szkoła podstawowa	3 971	2 939	74
Gimnazjum	2 514	1 627	65
<b>Jaworzyna Śląska</b>			
Szkoła podstawowa	779	490	63
Gimnazjum	464	295	64
<b>Strzegom</b>			
Szkoła podstawowa	1 962	1 430	73
Gimnazjum	1 155	766	66
<b>Żarów</b>			
Szkoła podstawowa	868	716	82
Gimnazjum	532	392	74
<b>Dobromierz</b>			
Szkoła podstawowa	372	304	82
Gimnazjum	250	141	56
<b>Marcinowice</b>			
Szkoła podstawowa	505	394	78
Gimnazjum	312	208	67

<b>gw. Świdnica</b>			
Szkoła podstawowa	1 075	853	79
Gimnazjum	745	704	94
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>			
Szkoła podstawowa	27 835	20 263	73
Gimnazjum	17 280	11 141	64
<b>Dolny Śląsk</b>			
Szkoła podstawowa	189 437	146 896	78
Gimnazjum	117 749	80 891	69
<b>Polska</b>			
Szkoła podstawowa	2 723 785	2 160 861	79
Gimnazjum	1 660 503	1 177 480	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 10. Szkoły podstawowe i gimnazjalne w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Liczba szkół	
	2005	2012
<b>Boguszów-Gorce</b>		
Szkoły podstawowe	3	3
Gimnazja	2	2
<b>Czarny Bór</b>		
Szkoły podstawowe	2	2
Gimnazja	1	1
<b>Głuszyca</b>		
Szkoły podstawowe	3	3
Gimnazja	1	1
<b>Jedlina-Zdrój</b>		
Szkoły podstawowe	1	1
Gimnazja	1	1
<b>gm. Kamienna Góra</b>		
Szkoły podstawowe	3	3
Gimnazja	5	5
<b>gw. Kamienna Góra</b>		
Szkoły podstawowe	4	4
Gimnazja	2	2
<b>Lubawka</b>		
Szkoły podstawowe	3	3
Gimnazja	2	2
<b>Mieroszów</b>		
Szkoły podstawowe	4	4

Gimnazja	2	2
<b>gm. Nowa Ruda</b>		
Szkoły podstawowe	5	5
Gimnazja	5	5
<b>gw. Nowa Ruda</b>		
Szkoły podstawowe	7	6
Gimnazja	4	3
<b>Stare Bogaczowice</b>		
Szkoły podstawowe	2	2
Gimnazja	1	1
<b>Szczawno-Zdrój</b>		
Szkoły podstawowe	1	1
Gimnazja	1	1
<b>Świebodzice</b>		
Szkoły podstawowe	6	6
Gimnazja	5	5
<b>Walim</b>		
Szkoły podstawowe	3	2
Gimnazja	2	3
<b>Wałbrzych</b>		
Szkoły podstawowe	23	19
Gimnazja	19	19
<b>Świdnica</b>		
Szkoła podstawowa	13	11
Gimnazjum	8	8
<b>Jaworzyna Śląska</b>		
Szkoła podstawowa	4	3
Gimnazjum	1	1
<b>Strzegom</b>		
Szkoła podstawowa	10	10
Gimnazjum	5	5
<b>Żarów</b>		
Szkoła podstawowa	5	5
Gimnazjum	2	2
<b>Dobromierz</b>		
Szkoła podstawowa	3	3
Gimnazjum	1	1
<b>Marcinowice</b>		
Szkoła podstawowa	4	3
Gimnazjum	1	1
<b>gw. Świdnica</b>		
Szkoła podstawowa	8	7
Gimnazjum	4	4
<b>AGLOMERACJA WAŁBRZYSKA</b>		



<b>Szkoła podstawowa</b>	118	107
<b>Gimnazjum</b>	76	76
<b>Dolny Śląsk</b>		
Szkoła podstawowa	875	792
Gimnazjum	480	500
<b>Polska</b>		
Szkoła podstawowa	14 774	13 555
Gimnazjum	7 100	7 573

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 11. Zakłady opieki zdrowotnej

Gmina	2004	2012
Boguszów-Gorce	1	3
Czarny Bór	1	3
Głuszycza	2	3
Jedlina-Zdrój	1	3
gm. Kamienna Góra	4	11
gw. Kamienna Góra	0	2
Lubawka	5	4
Mieroszów	2	3
gm. Nowa Ruda	4	12
gw. Nowa Ruda	1	4
Szczawno-Zdrój	2	4
Stare Bogaczowice	1	1
Świebodzice	4	8
Walim	1	2
Wałbrzych	21	36
Świdnica	15	27
Jaworzyna Śląska	2	3
Strzegom	5	9
Żarów	3	4
Dobromierz	1	2
Marcinowice	1	3
gw. Świdnica	2	3
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>79</b>	<b>152</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 12. Odsetek gospodarstw domowych korzystających z infrastruktury wodno-kanalizacyjnej

Gmina	2004	2012
<b>Boguszów-Gorce</b>		
wodociągi	98,4	98,5
kanalizacja	28,7	33,9

<b>Czarny Bór</b>		
wodociągi	91,5	91,6
kanalizacja	21	23,3
<b>Gluszyca</b>		
wodociągi	92,1	93,8
kanalizacja	47,8	47,8
<b>Jedlina-Zdrój</b>		
wodociągi	91,8	92,8
kanalizacja	54,3	55,3
<b>gm. Kamienna Góra</b>		
wodociągi	98,1	98,2
kanalizacja	80,8	81,1
<b>gw. Kamienna Góra</b>		
wodociągi	79,6	81,6
kanalizacja	31,8	34,4
<b>Lubawka</b>		
wodociągi	81,3	82,7
kanalizacja	57,5	64,9
<b>Mieroszów</b>		
wodociągi	86	89,6
kanalizacja	28,6	29,7
<b>gm. Nowa Ruda</b>		
wodociągi	96,8	96,9
kanalizacja	70,8	71,6
<b>gw. Nowa Ruda</b>		
wodociągi	87,3	87,6
kanalizacja	2,3	6,4
<b>Szczawno-Zdrój</b>		
wodociągi	96,6	96,7
kanalizacja	80,5	81,3
<b>Stare Bogaczowice</b>		
wodociągi	56,5	92,0*
kanalizacja	0	43,0*
<b>Świebodzice</b>		
wodociągi	97,8	97,9
kanalizacja	73,5	74,5
<b>Walim</b>		
wodociągi	64,6	66,3
kanalizacja	35,6	36,2
<b>Wałbrzych</b>		
wodociągi	97,6	97,6
kanalizacja	77,2	78,2
<b>Świdnica</b>		
wodociągi	98,5	98,6

kanalizacja	91,2	91,8
<b>Jaworzyna Śląska</b>		
wodociągi	96,5	96,5
kanalizacja	40,9	40,7
<b>Strzegom</b>		
wodociągi	94,1	94,3
kanalizacja	61,8	65,7
<b>Żarów</b>		
wodociągi	95,5	95,9
kanalizacja	45,1	46,3
<b>Dobromierz</b>		
wodociągi	58	66,0
kanalizacja	0,5	9,9
<b>Marcinowice</b>		
wodociągi	93	93,4
kanalizacja	10	28,3
<b>gw. Świdnica</b>		
wodociągi	73,4	75,6
kanalizacja	18,8	24,8
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>		
<b>wodociągi</b>	87,5	88,7
<b>kanalizacja</b>	43,6	47,2
<b>Dolny Śląsk</b>		
wodociągi	90,6	91,9
kanalizacja	65,7	70,1
<b>Polska</b>		
wodociągi	85,5	87,9
kanalizacja	58,3	64,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL (\*dane na podstawie weryfikacji gminy Stare Bogaczowice).

Tabela 13. Zasoby mieszkaniowe

Gmina	2005	2012	2005 = 100
Boguszów-Gorce	6 539	6 628	101
Czarny Bór	1 442	1 502	104
Głuszycza	3 481	3 518	101
Jedlina-Zdrój	1 891	1 877	99
gm. Kamienna Góra	7 904	7 939	100
gw. Kamienna Góra	2 567	2 728	106
Lubawka	4 126	4 236	103
Mieroszów	2 737	2 774	101
gm. Nowa Ruda	9 218	9 246	100
gw. Nowa Ruda	4 257	4 348	102
Szczawno-Zdrój	2 251	2 373	105
Stare Bogaczowice	1 330	1 210	91

Świebodzice	8 500	8 823	104
Walim	1 992	2 069	104
Wałbrzych	49 925	50 591	101
Świdnica	22 427	23 674	106
Jaworzyna Śląska	3 395	3 524	104
Strzegom	9 144	9 303	102
Żarów	4 106	4 212	103
Dobromierz	1 755	1 733	99
Marcinowice	1 840	1 976	107
gw. Świdnica	4 711	5 291	112
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>155 538</b>	<b>159 575</b>	<b>103</b>
<b>Dolny Śląsk</b>	<b>1 010 422</b>	<b>1 095 568</b>	<b>108</b>
<b>Polska</b>	<b>12 776 140</b>	<b>13 722 786</b>	<b>107</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

Tabela 14 Struktura mieszkaniową wg okresu budowy w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina	Budynki mieszkalne zamieszkałe wg okresu budowy - powierzchnia użytkowa mieszkań (stan na 2013)								
	przed 1918	1918-1944	1945-1970	1971-1978	1979-1988	1989-2002	2003-2007	po 2008	Razem
	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]	[m <sup>2</sup> ]
Wałbrzych	920768	679778	223623	233375	296640	224737	88050	58296	<b>2725267</b>
Boguszów-Gorce	120338	88842	29226	30500	38769	29372	11508	7619	<b>356172</b>
Czarny Bór	37451	27649	9096	9492	12065	9141	3581	2371	<b>110847</b>
Głuszyca	69779	51516	16947	17686	22480	17031	6673	4418	<b>206530</b>
Jedlina-Zdrój	41026	30288	9964	10398	13217	10013	3923	2597	<b>121427</b>
Miasto Kamienna Góra	144280	106518	35041	36569	46482	35215	13797	9135	<b>427037</b>
Gmina Kamienna Góra	78524	57972	19071	19902	25298	19166	7509	4972	<b>232412</b>
Lubawka	96855	71505	23523	24549	31203	23640	9262	6132	<b>286669</b>
Mieroszów	61030	45057	14822	15469	19662	14896	5836	3864	<b>180636</b>
Miasto Nowa Ruda	182886	135020	44417	46354	58920	44638	17489	11579	<b>541302</b>
Gmina Nowa Ruda	106343	78510	25827	26953	34260	25956	10169	6733	<b>314752</b>
Stare Bogaczowice	37620	27774	9137	9535	12120	9182	3597	2382	<b>111347</b>
Szczawno-Zdrój	65095	48058	15809	16499	20971	15888	6225	4121	<b>192667</b>
Świebodzice	183942	135799	44673	46621	59260	44896	17590	11646	<b>544426</b>
Walim	53329	39372	12952	13517	17181	13016	5100	3376	<b>157843</b>
<b>OGÓLEM</b>	<b>2199266</b>	<b>1623659</b>	<b>534126</b>	<b>557418</b>	<b>708528</b>	<b>536788</b>	<b>210309</b>	<b>139241</b>	<b>6509334</b>

Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gmin Wałbrzycha z uwzględnieniem części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej, Wałbrzych 2015

Tabela 15 Zużycie energii w mieszkalnictwie w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Gmina/Obszar	Powierzchnia mieszkań	Zużycie energii cieplnej
	[m <sup>2</sup> ]	[MWh]
Miasto Kamienna Góra	427037	65853
Gmina Kamienna Góra	232412	35840
Lubawka - miasto	150241	23168
Lubawka - obszar wiejski	136428	21038
Miasto Nowa Ruda	541302	83473
Gmina Nowa Ruda	314752	48537
Świebodzice	544426	83955
Boguszów-Gorce	356172	54925
Jedlina-Zdrój	121427	18725
Szczawno-Zdrój	192667	29711
Czarny Bór	110847	17094

Źródło: Plan Gospodarki Niskoemisyjnej na lata 2014-2020 z perspektywą do 2030 r. dla gmin Wałbrzyskich z uwzględnieniem części wspólnej Planu dla Aglomeracji Wałbrzyskiej, Wałbrzych 2015.

Tabela 16. Ilość odpadów zmieszanych zbieranych w Aglomeracji Wałbrzyskiej w latach 2005–2012 w podziale na gminy (tony)

Gmina	Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku [t]		
	2005	2012	2005 = 100
Boguszów-Gorce	7 061	5 695	81
Czarny Bór	1 115	1 270	114
Głuszyca	1 985	2 114	106
Jedlina-Zdrój	1 463	1 382	94
gm. Kamienna Góra	11 300	9 975	88
gw. Kamienna Góra	2663	1 743	65
Lubawka	3013	3 501	116
Mioszów	1 705	2 443	143
gm. Nowa Ruda	11 554	8 151	71
gw. Nowa Ruda	2 831	3 140	111
Stare Bogaczowice	904	945	86
Szczawno-Zdrój	2 652	2 400	105
Świebodzice	9 483	10 015	90
Walim	1 244	1 160	106
Wałbrzych	41 451	39 550	93

Gmina	Zmieszane odpady zebrane w ciągu roku [t]		
	2005	2012	2005 = 100
Świdnica	16 908	18 130	95
Jaworzyna Śląska	3 004	2 705	107
Strzegom	10 382	8 680	90
Żarów	4 380	2 878	84
Dobromierz	715	879,16	66
Marcinowice	959	1 218	110
gw. Świdnica	2 539	3 536	127
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>120 950</b>	<b>131 510</b>	<b>109</b>

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych.

Tabela 17. Dostępność do Internetu w Aglomeracji Wałbrzyskiej

Jednostka	Ludność zamieszkała na obszarach			Realny dostęp do istniejącej infrastruktury	
	Białych (%)	Szarych (%)	Czarnych (%)	Dostępowej (%)	Dystrybucyjno-szkieletowej (%)
Kamienna Góra	0	0	100	100	100
gm. Kamienna Góra	25	42	33	75	33
Lubawka	7	93	0	93	0
gm. Nowa Ruda	0	0	100	100	100
gw. Nowa Ruda	0	98	2	100	2
Świebodzice	0	0	100	100	100
Boguszów-Gorce	0	0	100	100	100
Jedlina-Zdrój	0	100	0	100	0
Szczawno-Zdrój	0	0	100	100	100
Czarny Bór	24	76	0	76	0
Głuszyca	0	100	0	100	0
Mioszów	0	100	0	100	0
Stare Bogaczowice	0	0	100	100	100
Walim	7	54	38	93	38
Wałbrzych	0	0	100	100	100
Świdnica	0	0	100	100	100
Jaworzyna Śląska	0	0	100	100	100
Strzegom	0	27	73	100	73
Żarów	0	21	79	100	79
Dobromierz	0	70	30	100	30
Marcinowice	0	0	100	100	100
gw. Świdnica	2	45	53	98	53
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>3</b>	<b>38</b>	<b>59</b>	<b>97</b>	<b>59</b>

Źródło: opracowanie na podstawie Studium wykonalności.

Tabela 18. Obszary prawnie chronione w Aglomeracji Wałbrzyskiej (w ha)

Gmina	2012	Dolny Śląsk	Agglomeracja
-------	------	-------------	--------------

		= 100	Wałbrzyska = 100
Boguszów-Gorce	550	0,15	1,87
Czarny Bór	1 363	0,37	4,64
Głuszycza	2 542	0,69	8,66
Jedlina-Zdrój	1 205	0,32	4,11
gm. Kamienna Góra	126	0,03	0,43
gw. Kamienna Góra	3 407	0,92	11,61
Lubawka	10	0,00	0,03
Mieroszów	3 040	0,82	10,36
gm. Nowa Ruda	0	0	0
gw. Nowa Ruda	3 558	0,96	12,12
Szczawno-Zdrój	610	0,16	2,08
Stare Bogaczowice	2 689	0,72	9,16
Świebodzice	253	0,07	0,86
Walim	3 303	0,89	11,26
Wałbrzych	1 434	0,39	4,89
Świdnica	0	0	0
Jaworzyna Śląska	0	0	0
Strzegom	150	0,04	0,51
Żarów	0	0	0
Dobromierz	769	0,21	2,62
Marcinowice	480	0,13	1,64
gw. Świdnica	3 856	1,04	13,14
<b>Aglomeracja Wałbrzyska</b>	<b>30 114</b>	<b>7,91</b>	<b>100,00</b>
<b>Dolny Śląsk</b>	<b>371 020</b>	<b>100,00</b>	<b>1 264,34</b>

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL.

**Załącznik nr 3. Zestawienie wskaźników monitoringu Strategii ZIT AW.**

Cel strategiczny/ Cel rozwojowy/ Priorytet/ Cel szczegółowy/Działanie	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia	Wartość docelowa	Częstotliwość	Źródło danych	Oznaczenie
<b>Cel rozwojowy 1. Dynamiczna gospodarka i innowacyjna przedsiębiorczość</b>									
<b>Priorytet 1.1. Tworzenie atrakcyjnych warunków inwestowania oraz inkubacja firm innowacyjnych</b>									
Działanie 1.1.1. Promowanie przedsiębiorczości	Inwestycje produkcyjne: Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie w tym:	P	Przedsiębiorstwa	0	7	29	rok	SL 2014	WW/RW
	Inwestycje produkcyjne: Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie niefinansowe	P	Przedsiębiorstwa	0	7	29	rok	SL 2014	WW
	Liczba wspartych inkubatorów przedsiębiorczości	P	szt.	0	-	1	rok	SL 2014	-
	Powierzchnia wspartych (przygotowanych) terenów inwestycyjnych	P	ha	0	-	17	rok	SL 2014	-
	Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych	RB	szt.	0	-	3	rok	SL 2014	-
	Liczba miejsc pracy w przedsiębiorstwach zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych	RS	szt.	0	-	30	rok	SL 2014	-
Działanie 1.1.2. Wsparcie inwestycyjne dla MŚP	Inwestycje produkcyjne: Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie (CI 1)	P	Przedsiębiorstwa	0	7	29	rok	SL 2014	WW/RW
	Inwestycje produkcyjne: Liczba przedsiębiorstw otrzymujących dotacje (CI 2)	P	Przedsiębiorstwa	0	7	29	rok	SL 2014	WW
	Inwestycje produkcyjne: Inwestycje prywatne uzupełniające wsparcie publiczne dla przedsiębiorstw (dotacje) (CI 6)	P	EUR	0	-	5 250 000	rok	SL 2014	WW
	Inwestycje produkcyjne: Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach (CI 8)	RB	Ekwiwalenty pełnego czasu pracy	0	-	28	rok	SL 2014	WW



STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	Badania i innowacje: Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem w celu wprowadzenia produktów nowych dla rynku (CI 28)	P	Przedsiębiorstwa	0	-	10	rok	SL 2014	WW
	Badania i innowacje: Liczba przedsiębiorstw objętych wsparciem w celu wprowadzenia produktów nowych dla firmy (CI 29)	P	Przedsiębiorstwa	0	-	20	rok	SL 2014	WW
	Liczba wprowadzonych innowacji	RB	szt.	0	-	20	rok	SL 2014	-
	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca	RS	zł	2 663	-	3 006,89	rok	GUS (BDL)	-
<b>Cel rozwojowy 2. Atrakcyjne środowisko zamieszkania i pracy</b>									
<b>Priorytet 2.1. Przeciwdziałanie niskiej emisji w Aglomeracji Wałbrzyskiej</b>									
	Liczba zmodernizowanych źródeł ciepła	P	szt.	0	-	248	rok	SL 2014	-
	Redukcja emisji gazów cieplarnianych: szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	P	tony równoważnika CO2	0	-	844,3	rok	SL 2014	WW
	Liczba zakupionych lub zmodernizowanych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej	P	szt.	0	5	14	rok	SL 2014	RW
	Długość ścieżek rowerowych	P	km	0	6	15	rok	SL 2014	RW
	Liczba wybudowanych obiektów „parkuj i jedź”	P	szt.	0	-	4	rok	SL 2014	-
	Liczba samochodów korzystających z miejsc postojowych w wybudowanych obiektach "parkuj i jedź"	RB	szt.	0	-	30 000	rok	SL 2015	-
	Przewozy pasażerów komunikacją miejską	RS	mln os	36,5	-	48,13	rok	Operatorz y transportu	-
<b>Priorytet 2.2. Poprawa efektywności energetycznej budynków publicznych i zasobów mieszkaniowych</b>									
	Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji	P	m2	0	10 853	52 339	rok	SL 2014	RW
	Efektywność energetyczna: liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii	P	Gospodarstwa domowe	0	-	305	rok	SL 2014	WW
	Efektywność energetyczna: zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w	P	kWh/rok	0	-	3 089 156	rok	SL 2014	WW

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	budynkach publicznych								
	Redukcja emisji gazów cieplarnianych: szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	P	tony równoważnika CO2	0	-	696,4	rok	SL 2014	WW
	Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej	RB	[GJ/rok]	0	-	2 690	rok	Audyty energetyczne opracowane rok po zakończeniu inwestycji	-
	Ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej	RB	[MWh/rok]	0	-	2 524	rok	j.w	-
	Sprzedaż energii cieplnej na cele komunalno-bytowe ogółem	RS	GJ	2 064 390,96	-	1 762 480,47	jednokrotnie	Wskaźnik wskazany na poziomie województwa	-
<b>Priorytet 2.3. Ochrona różnorodności biologicznej na obszarach miejskich i pozamiejskich aglomeracji wałbrzyskiej</b>									
	Liczba wspartych form ochrony przyrody	P	szt.	0	-	5	rok	SL 2014	-
	Liczba wspartych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	P	szt.	0	-	6	rok	SL 2014	-
	Liczba ośrodków prowadzących działalność w zakresie edukacji ekologicznej objętych wsparciem	P	szt.	0	-	2	rok	SL 2014	-
	Przyroda i różnorodność: powierzchnia siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony	RB	Powierzchnia w ha	0	-	9	rok	SL 2014	WW
	Udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem	RS	%	22,70	-	22,77	rok	GUS	-
<b>Priorytet 2.4. Wsparcie rewitalizacji fizycznej i gospodarczej ubogich społeczności miejskich i wiejskich</b>									
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	P	szt.	0	6	27	rok	SL 2014	RW

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	Rozwój obszarów miejskich: wyremontowane budynki mieszkalne na obszarach miejskich	P	szt.	0	-	21	rok	SL 2014	WW	
	Długość przebudowanych dróg gminnych	P	km	0	-	1,99	rok	SL 2014	-	
Na poziomie Strategii ZIT nie planuje się wskaźników rezultatu bezpośredniego dla tego Działania									-	
	Liczba obszarów poddanych rewitalizacji społeczno-gospodarczej w okresie programowania	RS	szt.	6	-	12	rok	LPR	-	
<b>Priorytet 2.6. Poprawa poziomu infrastruktury edukacji</b>										
Działanie 2.6.1 Edukacja przedszkolna, podstawowa i gimnazjalna	Opieka nad dziećmi i edukacja: Liczba miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej	P	osoby	0	279	903	rok	SL 2014	WW/RW	
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury przedszkolnej	P	szt.	0	-	1	rok	SL 2014	-	
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury edukacji ogólnej	P	szt.	0	-	1	rok	SL 2014	-	
	Liczba użytkowników infrastruktury przedszkolnej wspartej w programie	P	osoby	0	-	60	rok	SL 2014	-	
	Liczba użytkowników infrastruktury edukacyjnej wspartej w programie	P	osoby	0	-	722	rok	SL 2014	-	
	Na poziomie Strategii ZIT nie planuje się wskaźników rezultatu bezpośredniego dla tego Priorytetu									-
	Odsetek dzieci w wieku 3 - 4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	RS	%	58,4	-	61,2	rok	GUS (BDL)	-	
	Wyniki testów gimnazjalnych (część matematyczno-przyrodnicza)	RS	%	45,7	-	46,7	rok	OKE	-	
Działanie 2.6.2 Edukacja ponadgimnazjalna	Opieka nad dziećmi i edukacja: Liczba miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej	P	osoby	0	167	542	rok	SL 2014	WW/RW	
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury edukacji ogólnej	P	szt.	0	-	1	rok	SL 2014	-	
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury kształcenia zawodowego	P	szt.	0	-	1	rok	SL 2014	-	
	Liczba użytkowników infrastruktury edukacyjnej wspartej w programie	P	osoby	0	-	127	rok	SL 2014	-	

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	Liczba użytkowników infrastruktury kształcenia zawodowego wspartej w programie	P	osoby	0	-	440	rok	SL 2014	-
Na poziomie Strategii ZIT nie planuje się wskaźników rezultatu bezpośredniego dla tego Priorytetu									-
	Zdawalność egzaminów maturalnych	RS	%	66,8	-	68,4	rok	OKE	-
<b>Priorytet 2.7. Ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa kulturowego</b>									
	Liczba zabytków nieruchomości objętych wsparciem	P	szt.	0	1	3	rok	SL 2014	RW
	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	P	szt.	0	-	2	rok	SL 2014	-
	Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem obiektach dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne	RB	Odwiedziny/rok	0	-	7660	rok	SL 2014	WW
	Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców	RS	osoby	3208	-	3275	rok	GUS (BDL)	-
<b>Priorytet 2.8. Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną</b>									
	Liczba wspartych obiektów, w których realizowane są usługi społeczne, w tym usługi opiekuńcze i bytowe	P	szt.	0	-	6	rok	SL 2014	-
	Liczba miejsc w objętej wsparciem infrastrukturze w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastrukturze edukacyjnej	P	osoby	0	-	114	rok	SL 2014	WW
Na poziomie Strategii ZIT nie planuje się wskaźników rezultatu bezpośredniego dla tego Priorytetu									-
	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	RS	szt.	15 505	-	13 394	rok	GUS (BDL)	-
<b>Priorytet 2.9. Poprawa stanu infrastruktury środowiska</b>									
Działanie 2.9.1. Gospodarka wodno-ściekowa	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	P	km	0	8	28	rok	SL 2014	RW
	Oczyszczanie ścieków: liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych oczyszczania ścieków	RB	Równoważna liczba mieszkańców	0	-	1644	rok	SL 2014	WW
	Zaopatrzenie w wodę: liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych zaopatrzenia w wodę	RB	osoby	0	-	712	rok	SL 2014	WW

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	RS	osoby	79,3	-	80,1	rok	GUS (BDL)	-
<b>Cel rozwojowy 3. Sprawna i efektywna infrastruktura</b>									
<b>Priorytet 3.1. Zapewnienie szybkiego, bezpośredniego połączenia Aglomeracji Wałbrzyskiej z jej otoczeniem</b>									
Działanie 3.1.1. Inwestycje w lokalną sieć drogową	Drogi: całkowita długość nowych dróg	P	km	0	-	4,3	rok	SL 2014	WW
	Drogi: całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	P	km	0	4,8	8,2	rok	SL 2014	WW/RW
	Długość przebudowanych dróg wojewódzkich	P	km	0	4,8	8,2	rok	SL 2014	WW/RW
	Długość wybudowanych dróg wojewódzkich	P	km	0	-	4,3	rok	SL 2014	RW
	Liczba wybudowanych obwodnic	P	szt	0	1	1	rok	SL 2014	WW/RW
	Na poziomie Strategii ZIT nie planuje się wskaźników rezultatu bezpośredniego dla tego Priorytetu								
	WDDT II (Wskaźnik Drogowej Dostępności Transportowej –liczony na bazie WMDT)	RS	nd	27,59 rok bazowy 2013	-	32,69	co 2/3 lata	MIR Wskaźnik zaczerpnięty z RPO WD 2014- 2020, a wkład ZIT w jego realizację będzie badany przez IZ PRO WD w badaniu ewaluacyj nym.	-
Działanie 3.1.2. Rozwój systemu	Kolej: całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych linii kolejowych	P	km	0	1	13	rok	SL 2014	WW/RW

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

kolejowego	Liczba przewozów pasażerskich na przebudowanych lub zmodernizowanych liniach kolejowych	RB	szt./rok	0	-	Wartość docelowa będzie oszacowana w późniejszym etapie	rok	SL 2014	-
	WDKT II (Wskaźnik Kolejowej Dostępności Transportowej)	RS	nd	23,2329 rok bazowy 2013	-	37,7259	co 2/3 lata	MIR Wskaźnik zaczerpnięty z RPO WD 2014-2020, a wkład ZIT w jego realizację będzie badany przez IZ PRO WD w badaniu ewaluacyjnym.	-
Działanie 3.1.3. Rozwój elektronicznych usług publicznych	Liczba usług publicznych udostępnianych on-line o stopniu dojrzałości 3 – dwustronna interakcja	P	szt.	0	3	12	rok	SL 2014	RW
	Liczba podmiotów, które udostępniły on-line informacje sektora publicznego	P	szt.	0	2	5	rok	SL 2014	RW
	Liczba urzędów, które wdrożyły katalog rekomendacji dotyczących awansu cyfrowego	P	szt.	0	-	2	rok	SL 2014	-
	Liczba pobrań/odtworzeń dokumentów zawierających informacje sektora publicznego	RB	szt.	0	-	26 038	rok	SL 2014	-
	Odsetek obywateli korzystających z e-administracji	RS	%	30,08	-	34,27	rok	GUS	-

**Cel rozwojowy 4. Aktywna społeczność**

**Priorytetu 4.1. Pobudzenie aktywności zawodowej**

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

Działanie 4.1.1. Wspieranie dostępu do zatrudnienia	Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	-	800	rok	SL 2014	-
	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3	P	szt.	0	-	440	rok	SL 2014	-
	Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/ wychowaniem dziecka, po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	48%	rok	SL 2014	-
	Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	48%	rok	SL 2014	-
	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	RB	osoby	0	-	80%	rok	SL 2014	-
	Liczba dzieci w wieku do 3 lat objętych opieką w żłobkach	RS	osoby	608	-	1048	rok	GUS (BDL)	-
<b>Priorytet 4.2. Poprawa poziomu edukacji i promowanie uczenia się przez całe życie</b>									
Działanie 4.2.1. Równy dostęp do edukacji	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	P	osoby	0	-	2172	rok	SL 2014	-
	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	P	szt.	0	215	577	rok	SL 2014	-
	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie (dotyczy edukacji przedszkolnej)	P	osoby	0	59	158	rok	SL 2014	-
	Liczba uczniów objętych wsparciem w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych w programie	P	osoby	0	1900	5100	rok	SL 2014	-
	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie (dotyczy edukacji szkolnej)	P	osoby	0	59	158	rok	SL 2014	-
	Liczba nauczycieli objętych wsparciem z zakresu TIK w programie	P	osoby	0	-	83	rok	SL 2014	-
	Liczba szkół, których pracownie przedmiotowe zostały wyposażone w programie	P	szt.	0	24	63	rok	SL 2014	-
	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wyposażonych w ramach programu w sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	P	szt.	0	-	28	rok	SL 2014	-
	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	RB	szt.	0	-	80%	rok	SL 2014	-

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	Liczba uczniów, którzy nabyli Kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	67%	rok	SL 2014	-
	Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	73%	rok	SL 2014	-
	Liczba szkół, w których pracownie przedmiotowe wykorzystują wyposażenie do prowadzenia zajęć edukacyjnych	RB	szt.	0	-	93%	rok	SL 2014	-
	Liczba Nauczycieli prowadzących zajęcia z wykorzystaniem TIK dzięki EFS	RB	osoby	0	-	89%	rok	SL 2014	-
	Liczba szkół i placówek systemu oświaty wykorzystujących sprzęt TIK do prowadzenia zajęć edukacyjnych	RB	szt.	0	-	37%	rok	SL 2014	-
	Odsetek dzieci w wieku 3 - 4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	RS	%	58,4	-	61,2	rok	GUS (BDL)	-
	Zdalność egzaminów maturalnych	RS	%	66,8	-	68,1	rok	OKE	-
Działanie 4.2.2. Kształcenie i szkolenie zawodowe	Liczba osób uczestniczących w pozaszkolnych formach kształcenia w programie	P	osoby	0	-	592	rok	SL 2014	-
	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	-	93	rok	SL 2014	-
	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	P	osoby	0	565	1517	rok	SL 2014	-
	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego	P	szt.	0	-	22	rok	SL 2014	-
	Liczba podmiotów realizujących zadania centrum kształcenia zawodowego i ustawicznego objętych wsparciem w programie	P	szt.	0	-	4	rok	SL 2014	-
	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	73%	rok	SL 2014	-



STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS	RB	szt.	0	-	89%	rok	SL 2014	-
	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego objętych wsparciem w programie, uczestniczących w kształceniu lub pracujących po 6 miesiącach po ukończeniu nauki	RB	osoby	0	-	37%	rok	SL 2014	-
	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje w ramach pozaszkolnych form kształcenia	RS	osoby	0	-	30%	rok	SL 2014	-
<b>Priorytet 4.3. Promowanie włączenia społecznego</b>									
Działanie 4.3.1. Aktywna integracja społeczna	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	923	3303	rok	SL 2014	-
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	-	647	rok	SL 2014	-
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	12%	rok	SL 2014	-
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	-	56%	rok	SL 2014	-
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących 6 miesięcy po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	RB	osoby	0	-	20%	rok	SL 2014	-
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	RS	osoby	0	-	20%	rok	SL 2014	-
Działanie 4.3.2. Ułatwianie dostępu do usług opieki zdrowotnej i usług społecznych	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie	P	osoby	0	-	1239	rok	SL 2014	-
	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych, istniejących po zakończeniu projektu	RB	szt.	0	-	36	rok	SL 2014	-

STRATEGIA ZINTEGROWANYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH AGLOMERACJI WAŁBRZYSKIEJ

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu.	RS	osoby	0	-	116	rok	SL 2015	-
---	----	-------	---	---	-----	-----	---------	---

**Załącznik nr 4 Kryteria przyjęte przez Komitet Monitorujący Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014 – 2020 w dniu 28.09.2015r. Uchwałą nr 10/15 (z późn.zm.)**

Założenia ogólne:

1. Liczba możliwych do zdobycia punktów zostanie określone w regulaminie konkursu. Jednak ostatecznie będzie stanowić 50% wszystkich możliwych do zdobycia punktów podczas całego procesu oceny.

I sekcja – ocena ogólna

EFRR i EFS:

a	B	c	d	e
Lp.	Nazwa kryterium	Definicja kryterium	Opis znaczenia kryterium	Waga kryterium %
1	Ocena zgodności projektu ze Strategią ZIT	Weryfikacja czy projekt wpisuje się w strategię ZIT	TAK/NIE  Kryterium obligatoryjne (kluczowe) – niespełnienie oznacza odrzucenia wniosku	
2	Poprawność doboru wskaźników	W ramach kryterium będzie sprawdzane czy wybrane wskaźniki produktu i rezultatu odzwierciedlają zakres rzeczowy projektu, a założone do osiągnięcia wartości są realne do osiągnięcia (nie zostały sztucznie zawyżone lub zaniżone)  <u>Kryterium dotyczy wyłącznie wskaźników zapisanych w Strategii ZIT wynikających z Porozumienia<sup>6</sup>.</u>  <u>Kryterium dotyczy wyłącznie projektów, które</u>	TAK/NIE/NIE DOTYCZY  Kryterium obligatoryjne (kluczowe) – niespełnienie oznacza odrzucenia wniosku	

<sup>6</sup> Porozumienie w sprawie powierzenia zadań w ramach instrumentu Zintegrowane Inwestycje Terytorialne Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Dolnośląskiego 2014-2020 przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego

		<u>realizują wskaźniki dla których w Porozumieniu określono wartości docelowe.</u>		
3	Wpływ projektu na realizację Strategii ZIT	Weryfikowany będzie faktyczny wpływ przedsięwzięcia na minimalizację negatywnych zjawisk opisanych w Strategii ZIT oraz faktyczny wpływ projektu na realizację zamierzeń strategicznych ZIT. Sprawdzana będzie zbieżność zapisów dokumentacji aplikacyjnej z zapisami Strategii ZIT. Ocena w tym aspekcie będzie opisowa i będzie zawierała szczegółowe uzasadnienie dla przyznanej liczby punktów. Każdorazowo w regulaminie konkursu będzie wykazane jakie elementy będą brane pod uwagę przy ocenie tego kryterium (zakłada się, że będą to różne czynniki adekwatne do danego typu projektów).	Kryterium punktowe (Liczba możliwych do zdobycia punktów zostanie określone w regulaminie konkursu)	50%
4	Wpływ realizacji projektu na realizację wartości docelowej wskaźników monitoringu realizacji celów Strategii ZIT <u>wynikających z Porozumienia</u>	Weryfikowany będzie poziom wpływu wskaźników zawartych w projekcie na realizację wartości docelowych wskaźników Strategii ZIT wynikających z Porozumienia. (wskaźników Ram Wykonania i pozostałych z RPO). Każdorazowo w regulaminie konkursu będzie określane, jakie wskaźniki będą brane pod uwagę przy tym kryterium, a także ustalana będzie waga poszczególnych wskaźników oraz progi wartości wskaźnika niezbędne dla przyznania punktów.	Kryterium punktowe (Liczba możliwych do zdobycia punktów zostanie określone w regulaminie konkursu)	40%
5	Komplementarny charakter projektu	W ramach tego kryterium będzie weryfikowane czy istnieją projekty powiązane ze zgłoszonym projektem , które	Kryterium punktowe (Liczba możliwych do zdobycia punktów zostanie określone w regulaminie konkursu)	10%

	<p>zostały zrealizowane, bądź są w trakcie realizacji, bądź zostały zgłoszone w ramach tego samego naboru.</p> <p>Projekty te mogą polegać na wykorzystywaniu efektów realizacji innego projektu, wzmocnieniu trwałości efektów jednego przedsięwzięcia realizacją drugiego, bardziej kompleksowym potraktowaniem problemu m.in. poprzez zaadresowanie projektu do tej samej grupy docelowej, tego samego beneficjenta, tego samego terytorium, uzależnienia realizacji jednego projektu od przeprowadzenia innego przedsięwzięcia itd.</p>		
--	---	--	--

Punktacja do kryterium nr 4 Wpływ realizacji projektu na realizację wartości docelowej wskaźników monitoringu realizacji celów Strategii ZIT

Wyszczególnienie	Wskaźnik nr 1 (wskazany w regulaminie konkursu)	Wskaźnik nr 2 (wskazany w regulaminie konkursu)	Wskaźnik nr „n” (wskazany w regulaminie konkursu)
0 (brak wpływu i wpływ nieznaczący)	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu
25% maksymalnej oceny (niski wpływ)	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu
50% maksymalnej oceny (średni wpływ)	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu
100% maksymalnej oceny (wysoki wpływ)	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu	Wartość wskaźnika (wyrażona liczbowo lub %) wskazana w regulaminie konkursu
Waga danego wskaźnika	Waga wskaźnika (wyrażona procentowo)	Waga wskaźnika (wyrażona procentowo)	Waga wskaźnika (wyrażona

	wskazana w regulaminie konkursu	wskazana w regulaminie konkursu	procentowo) wskazana w regulaminie konkursu
Ocena: (max .... pkt. – 100%)			

Punktacja do kryterium nr 5 Komplementarny charakter projektu

Punktacja	
0	Brak komplementarności
25% maksymalnej oceny	Projekt komplementarny z co najmniej jednym projektem
50% maksymalnej oceny	Projekt komplementarny z co najmniej trzema projektami, w tym minimum jednym w ramach naboru
100% maksymalnej oceny	Projekt komplementarny z co najmniej pięcioma projektami, w tym minimum trzema w ramach naboru
Ocena: (max .... pkt. – 100%)	

II sekcja – minimum punktowe

EFRR i EFS:

a	b	c	d
Lp.	Nazwa kryterium	Definicja kryterium	Opis znaczenia kryterium
1	Uzyskanie przez projekt minimum punktowego	W ramach tego kryterium będzie sprawdzane czy, projekt otrzymał co najmniej 15% możliwych do uzyskania punktów na tym etapie oceny	TAK/NIE  Kryterium obligatoryjne (kluczowe) – niespełnienie oznacza odrzucenia wniosku

III sekcja – limit alokacjiEFRR:

a	b	c	d
Lp.	Nazwa kryterium	Definicja kryterium	Opis znaczenia kryterium
1	Limit alokacji	<p>W ramach tego kryterium utworzona zostanie lista projektów wg liczby zdobytych punktów wraz z wyszczególnieniem wnioskowanego dofinansowania dla każdego projektu. W sytuacji, w której projekty uzyskają taką samą liczbę punktów o kolejności na liście rankingowej zdecyduje liczba punktów w kryterium „Wpływ projektu na realizację Strategii ZIT”, a następnie liczba punktów w kryterium „Wpływ realizacji projektu na realizację wartości docelowej wskaźników monitoringu realizacji celów Strategii ZIT”. Następnie biorąc pod uwagę określoną w regulaminie konkursu kwotę alokacji (tj. 200% alokacji przewidzianej na nabór) nastąpi ocena wszystkich projektów, które przeszły do tego etapu oceny. Kryterium to spełnią te projekty, których łączna wartość wnioskowanej dotacji (uwzględniając kolejność projektów na liście) nie przekroczy 200% środków przewidzianych na konkurs, z zastrzeżeniem dwóch sytuacji:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- gdy pomimo zastosowania kryteriów różnicujących ostatni projekt na liście mieszczący się w 200 % dostępnej alokacji przeznaczonej na nabór ma równorzędną pozycję z innym/ innymi projektami na liście , które wykraczają poza 200 % dostępnej alokacji na nabór, kryterium spełniają wszystkie ww. projekty znajdujące się na równorzędnej pozycji w liście projektów i tym samym alokacja 200 % jest przekraczana.</li> <li>- gdy w danym naborze pierwszy lub dwa pierwsze projekty</li> </ul>	Kryterium obligatoryjne (kluczowe) – niespełnienie oznacza odrzucenia wniosku

		przekraczają 200 % dostępnej alokacji na nabór, ww. alokacja jest przekraczana i kryterium spełniają automatycznie 3 pierwsze projektu na liście, przy czym jeśli pomimo zastosowania kryteriów różnicujących trzeci projekt na liście ma równorzędną pozycję z innym/ innymi projektami na liście projektów, wówczas kryterium spełniają również pozostałe projekty znajdujące się na pozycji 3 listy, bez względu na ich liczbę.	
--	--	--	--